

A mitologikus gyűlöletről

A tiszolci születésű **Vladimír Mináč** egy helyen úgy fogalmazott, hogy a szlovákok a magyarokkal szemben mitologikus gyűlöletet éreznek.

A megnevezett 1932 és 1938 között az akkori *Rimaszombati Csehszlovák Magyar Állami Reálgimnázium* szlovák tagozatán tanult. Emlékét ma az eredetileg az *Egyesült Protestáns Gimnázium*nak helyet adó épület homlokzatán emléktábla őrzi. Állíttatója a *Matica slovenská* helyi szervezete. (Zárójelben jegyzem meg, hogy az épület felerészét birtokló, s abban egyházi alapiskolát létesítő *Szlovákiai Evangélikus Egyház Rimai Szeniorátusát* láthatóan nem zavarta az a tény, hogy Vladimír Mináč a totalitárius kommunista rendszer élharcosa, az ateizmus elkötelezett híve volt egész felnőtt életében. Valaki egyszer azt mondta nekem, hogy a halálos ágyán megtért. Lehetséges. Életét, embertársaihoz való viszonyát csak emberi mértékkel és szempontok alapján tudom/tudjuk megítélni. Keresztyénként, természetesen, megbocsátunk neki.)

A Rimaráhón élt **Samo Vozárt** (1823–1850) költőként, publicistaként, műfordítóként tartja számon a szlovák művelődéstörténet. Neki 2001-ben állíttattak emléktáblát „*Gömör és Kishont maticásai*” a Fötér egyik házának homlokzatán. Mint olvassuk, ezen a helyen olyannyira „*durván megverték*”, hogy a következményeibe 1850. december 5-én belehalt.

Ez az állítás azonban légből kapott! Semmilyen adat nem támasztja alá!

Olykor a családi legendára hivatkoznak. Csakhogy, a családi krónikában mindössze ezt jegyezték be a halálakor: „*1850 dec. 5. zesnul naš verní brat Samuel nech odpočívá v Panu.*” (1850. december 5-én elhunyt hűséges testvérünk, Samuel, nyugodjon békében az Úrban.) Ugyanott, más helyen is felemlítik, hogy „*brat Samuel Vozáry* (ez a névalak szerepel az anyakönyvben) *jako na ten čas C. Kralovskej službe bidlil jako za Hlavního Stoličního Prisažního – tak že 1850-ho dne 5ho Decembra beh svojho života dokonat*”. (Samuel Vozáry testvér, mint /aki/ akkortájt császári és királyi szolgálatban mint megyei fő esküdt volt – 1850. december 5-én befejezte földi pályáját.)

A nevezett az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverését követően az elnyomó Bach-rezsim szolgálatába szegődött. Aligha tartozott azok közé, akik közkedveltségnek örvendtek volna a városban... erre azonban nem lehet alapozni ilyen súlyos vádat. Helyénvalóbb lett volna, ha arra az emberre emlékeztetnek, aki a magyarsággal való kiegyezést kereste, amiért a szlovákság akkori vezéregyéniségének számító **Ludovít Štúr** élesen megbíráta.

A *Matica slovenská* helyi szervezetének a „mitologikus gyűlölet” kinyilvánítására legújabbán a *Rimaszombatiak Emlékparkja* nevet viselő projekt ad alkalmat. A város önkormányzatának egyik képviselője egyenesen úgy fogalmazott, hogy ha a tervezetben szereplő személyek emlékét megörökítenék, olyan volna, mintha Auswitzban német tábornokoknak állítanának emléket...

A testület többségi szavazattal, köztük jó néhány szlovák képviselő támogatásával (illesse őket külön köszönet!) megszavazta a tervezet más helyen történő megvalósítását. (Az eredetileg elképzelt és korábban jóváhagyott helyen, a Tompa Mihály téren azért nem valósulhat meg a projekt, mert a névadó születésének bicentenáriumi évében szobra visszakerül eredeti helyére.)

Ám a helyi maticások nem adják könnyen. Legújabbán országos elnöküket szólították csatába, aki dörgedelmes hangú levelet intézett a város vezetéséhez, óva intve – mint óva intve, felszólítva (!) azt – hogy meg se kíséreljen Rimaszombatban emlékparkot létesíteni. Megjegyzem, olyan emlékparkot, amely Rimaszombat múltját, jelképeit, arra érdemes személyeit kívánja bemutatni – az utóbbiakat azonban nem kívánja szelektálni bőrszín, nyelv, felekezet, illetve nemzeti hovatarozás szerint. De, kihasználva az alkalmat, egy füst alatt felszólított a matica-elnök a Tompa Mihály, Hatvani István, illetve Mikszáth Kálmán nevét viselő közterületek elnevezésének a módosítására is. Itt a megnevezettek keresztneve szűrje a szemét. (A Mikszáth Kálmán utca szlovák változatában egyébként ma is „Koloman” szerepel – ám ez nem elég neki...)

Kérdezhetnénk: milyen alapon avatkozik be a *Matica slovenská* országos elnöke Rimaszombat város ügyeibe?!

Persze, nyilvánvaló: az elnök rimaszombati tagtársainak, elvbarátainak a követeléséhez adja a nevét. Akik korábban már a kulturális minisztériumban is kipanaszkodták magukat...

A tájékozatlanság, ostobaság és rosszindulat sajátos keveréke az említett levél. Szomorú látélet.

A maticások magatartásából nyilvánvaló a felfogás: számukra Rimaszombat csak a „szlovák” jelzővel társítva értelmezhető. Azt a tényt, hogy Rimaszombat a második világháború végéig gyakorlatilag egy magyar város volt, megemészteni nem tudják, elfogadni nem akarják, így marad az agyonhallgatás, az elnémításra való törekvés. No meg az otromba hangnem, amely minden olyan szándéknak az elkerülhetetlen kísérőjelensége, amely városunk múltjára kíván emlékeztetni.

Kérdés, hogy hol vannak azok a rimaszombati szlovákok, akik ilyenkor felemelnék a hangjukat? Akik a *Matica slovenská* tagjaként mindezt szemrebbenés nélkül tudomásul veszik, miközben „együttműködésről” fecsegnek...

Mi pedig azt gondoljuk, hogy az együttműködés nem korlátozódhat káposztafőzésre, színpadi fellépésekre, táncrea, dalra, jópofáskodásra... Az csakis egymás elfogadásán, kölcsönös megbecsülésén alapulhat.

A jelen számban a magyar-szlovák kapcsolatok kimeríthetetlen példatárából villantunk fel néhány példát.

B. János István

Böszörményi István

Mocsáry Lajos és a szlovákok

90 éve született, 100 éve halt meg, 30 éve van emlékműve szülőháza mellett, a Fülekkovácsihoz tartozó Kurtányban Mocsáry Lajosnak, a dualizmus kori Magyarország első és egyetlen „nemzetiségi ombudsman”-jának, a „fehér holló”-nak. Hosszú életpályáját, politikai és publicisztikai tevékenységét, szülő- és lakhelyét (Andornakot) a Gömörország 2006. évi 3. számában már bemutattuk. Az évfordulók alkalmából most szlovák kapcsolataival foglalkozunk részletesebben.

Az ifjú Mocsáry Lajost a forradalom és szabadságharc eseményeitől kényszerű gyógykezelése távoltartotta, csak 1851-ben tért haza. A **bocsári Mocsáry** család egyik nógrádi birtokrészén, a kurtányi udvarházban élt feleségével, **Wesselényi Miklós** özvegyével és annak két fiával, majd közös gyermekeikkel. Gazdálkodott, családi életet élt, a losonci református egyház tanácsnokaként közéleti tevékenységet is folytatott, de a politikától egyelőre távol maradt. Ugyanakkor figyelemmel kísérte a szűkebb és tágabb világ történéseit, és megírta két első, sokatmondó című tanulmánykötetét, a *Magyar társasélet*-et, illetve a *Nemzetiség*-et.¹ Az utóbbi műve, annak témája és alap gondolata már előrevetítette későbbi politikai és közírói tevékenységét: „Az egyes nemzetiségek megélhetnek békeben egymás mellett s úgy nézhetik magukat, mint egy közös anyának, a honnak gyermekei s testvérek egymás között... Egy hazának emelkedésén közösen munkálkodhatik több nemzet is.” A *Nemzetiség* 204. oldalán a szerző a problémafelvetés és a témakör alapfogalmainak pontosítása után levonja következtetéseit, és felvázolja a „nemzetiségi kérdés” megoldásának eszmei alapjait: „ország - haza - nemzet - külön három fogalom, mely igen gyakran összezavaratik. Ország egy oly földterület a rajta lakó emberekkel együtt, mely saját hatalom saját kormány alatt létezik. Haza azon földterület a rajta élő lakossággal együtt, melyet az ember kebelébe felkarol, melynek érdekeit magáévá teszi s mely meghatározza politikai állapotát. Nemzet oly emberek összesége, kik egy eredetűek, egy nyelven beszélnek s magukat egy családnak tekintik. Létezik magyar nemzet, t. i. összesége azon embereknek, kik közös magyar eredetűek, magyarul beszélnek s egymás iránt családi érzellemmel viseltetnek. Így létezik Magyarhon területén Tót, Szerb, Horvát, Oláh nemzet is.”

Az itt felsoroltakról persze köztudott volt, hogy az országban léteznek, de a magyarhoni tótokat, tehát szlovákokat, vagy az oláhokat, azaz románokat nemzetként még senki sem aposztrofálta. Mivel „a sors összekeverte a nemzeteket, lehelenné vált külön nemzeteknek mindenütt külön hazákat alkotni, s két vagy több egymásba kevert és darabokra oszlott nemzet alkot közös hazákat”, /N45/ ahol azonban előbb-utóbb megjelenik, és feszítő erőként hathat a „túlfitöltött nemzetiségi érzelem”.

Mocsáry ennek forrásait boncolgatja, kiindulva abból, hogy „a nemzetiségi érzelem gyakran és sok tekintetben

csupa ragaszkodásból is megél, ragaszkodásból nyelvez, saját jellemhez és tulajdonságokhoz. A hazafiuság egy kiszabott térhez van kötve, ellenben a nemzetiségi érzelmet a nép megtartja elgondolva (elvonatkoztatva - B.I.) földterülettől is, akkor is ha nincs hazája és vándorol, földönfutó. Hazát lehet újat is keresni, elhagyván a meglévőt, de nemzetiségi érzelmet választani s egyszerre cserélni nem lehet. [...] midőn a hazafiuság munkálkodása zsibbasztva vagy akadályoztatva van, a nemzetiség érzése lép előtérbe [...] hol a népek azt látják, hogy elnyomatván a harctérről (az érvényesülés teréről - B.I.) csak a nemzeti érzelmek erődjében találhatnak menedéket. [...] Nekünk szeretnünk kell hazánkat egész kiterjedésében. Azon területek, melyekben a magyar faj fészkel, [...] ne legyenek inkább hazánk mint azon területek, melyeken tótok, rácok, oláhok laknak [...] Csak hazánkfiainak tekintsük a tótot, rácot, mint a magyar ajkú honlakót s csak úgy szívünkön feküdjék azok javának előmozdítása, mint emezeké. Mindenek felett a hon javán munkálkodjunk.”

Mocsáry, persze, itt is, mint ahogy később is, az egy és oszthatatlan szentistváni Magyarország keretében képzelte el a különböző nemzetiségek békes együttélését.

„Magyarországon a magyarnemzetiséget fentartani s kifejteni a legfőbb hazafiúi eszközök és kötelességek közé tartozik. [...] A magyar nemzetiség érdeke tökéletesen egy a magyar haza érdekével. A magyarnak a nagy világon e kívül nincs helye, a magyar nemzet nem is álmodhat más jövőről, mint Magyarországról.”

Kimondatlanul is az 1848/49-es nemzetiségi mozgalmakra gondolva állapítja meg, hogy „más fajú honfitársaink, ha nemzeti mozgalmait túlcsigázzák, épen Magyarország érdeke ellen dolgoznak, s mint a tények bebizonyították egyenesen más és nem Magyarország érdekében munkálkodnak [...] más ajkú honfitársaink, ha túlságosan buzognak nemzetiségök mellett, ez hazájuknak - Magyarországnak felbomlása vagy felदारabolására vezet.”

Ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy „a magyar nemzetiséget előmozdítani mindég a kellő korlátok közt s kellő modorban” kívánatos.

„Erővel terjeszteni az által, hogy elnyomjuk más nemzetek nyelvét és egyéb nemzeti tulajdonait, s rájuk erőszakoljuk a magunkét, szóval terjeszteni a nemzetiséget, igen kétes kimenetelű s kétes erkölcsű cselekmény [...] legtöbb esetben vészjóslóan szokott kiütni minden oly törekvés, mely mások rovására akarja a nemzetnek nem csak gyarapodását, hanem számszerinti terjedését is eszközölni. Minél törelmellenebb ily esetekben az ügyeket, minél rögtönzöb és erőszakosabb az eljárás, annál nagyobb az ellenállás, mely általa felidézeti s annál szomorúbbak következményei. [...] Mai világban nem a végnélküli uralgás a népek ideál-

ja, hanem a szabadság és a civilizatio, minden előnyével. S a szabadság elérhető mások leigázása és folyton féken tartása nélkül is, sőt egyes nép szabadságának legfőbb garantiája más népek szabadsága – az általános szabadság.”

Humanista hazafiként Mocsáry mindkét oldalt, a magyarokat és nem magyarokat egyaránt önmérsékletre intette, a közös haza érdekeit előtérbe helyezve.

„Ezer éve annak, hogy együtt lakjuk, együtt bírjuk e földet, ezer éve, hogy együtt élünk, közösen gazdálkodunk, együtt szenvedtünk s együtt örvendeztünk. Tudnánk-e felmutatni valami tettet, melyre azt mondhatnók: ezt magyarok tették, ezt szlávok vitték végbe, nem közös erővel történt minden?”

Teljes objektivitásra törekedve, önkritikus és kritikus következtetéseket egyaránt levont Mocsáry.

„Elősegítette ezen nemzetiségi törekvések kifejlődését [...] azon méltatlan [...] vigyázatlan eljárás, melyet nem magyar, kivált szláv honosink irányában követünk. Hazámfiain! Mondjuk ki őszintén a mea culpát. Csúfoltuk, lenéztük elejétől fogva a tótokat [...] kimutattuk óhajításunkat, hogy anyanyelvöktől megválva a miénket tegyék ugyanazzá [...] sértettük náluk azon szellemet, melyet magunk csepegtettünk beléjük institutioink által.”

A nemzetiségeket, jelesül a szlávokat viszont arra emlékezteti, hogy „nincs valódi nemzeti érzelem história nélkül [...] de ezen história [...] nemcsak kizárólag szláv história [...] egyszersmind magyar história [...] hiába tagadnók, századok fűztek egymáshoz, erősebb lánczokkal, mint gondolnók.”

A méltányosságra apellálva felteszi a kérdést:

„Melyik szláv törzsök fiainak volt sorsuk kedvezőbb, mint azokénak, kik honunk területén lakoznak? Hogy a magyar nemesség volt minden ezelőtt az országban, lehet-e ezt úgy nézni, mint nemzeti sérelmet? Hiszen minden országban a nemesség volt ezelőtt az uralkodó rész [...] amennyiben szenvedtek a hon lakosságának egyéb osztályai, e szenvedés közös volt, s a magyar pór-nép csakugy viselte az igát mint a szláv. De azon nemességnek, mely jogokat s uralmat élvezett, egy tetemes része szláv volt, s Lengyelországot kivéve alkotmányos életet szlávok csak Magyarországon éltek. Csak itt lehettek részeseivé a protestantizmusnak s ez által jogoknak, önállásnak, politikai jelentőségnek s önkormányzatnak [...] a szlávoknak sehol sem volt jobb dolguk mint a magyar korona alatt, tán az egy Lengyelországot kivéve. [...] Nem állítom, hogy nekünk magyaroknak köszönhetik kizárólag az említett előnyt, [...] mert mint már több ízben mondtam, mindenünk a mi van közös keresmény, közös birtok.”

Ennek a gondolatnak egy másik megfogalmazása az a mondat, amit 1976-ban az andornaki Mocsáry-kastély emléktáblájára véstek: „Együl tekintsük magunkat s közösen nézzük mindazt, mi birtokunk mullban s jelenben.”

Mocsáry Lajos hosszas fejtegetéseit ezzel a nemzetfelelőt, segítő szándékú intéssel zárta:

„Ismétellem még egyszer, mondjunk le örökre azon szándékról, hogy nemzetiségünket a többi hazánkban létező nemzetiségek rovására terjesszük. Hiába! be kell érniünk habár csekély számunkkal, a mit azt, ebből kell alkotnunk, nem terjeszkedhetünk tovább mint a takaró ér. A terjeszkedési törekvés ideitlen erőlködéssé s egyenesen magunk ellen forduló fegyverre válnék. Belterjesen kell működnünk nemzetiségünk erősödésén s abban keresni fennmaradása és gyarapodásának egyedüli biztosítékát, miben ez valóban fekszik. [...] mutassuk meg, hogy ebben a honban mi érünk, mi bírunk leg-többet [...] ebben rejlik egyedüli biztosítóka nemzetiségünknek.”

Ilyen gondolatokkal lép a nyilvánosság elé egy kis nőgrádi településen élő, ismeretlennek számító középbirtokos nemesember, az eltiport szabadságharc utáni Bach-korszakban, akkor, amikor „Hallgatnak jobbaik, s érdekesbeink, s miért hallgatnak? Kérdezzétek a megégett embert, kinek elpusztította a vész a házát [...] saját szorgalma gyümölcsét, miért hallgatag?”²

A *Nemzetiség* lapjain többnyire „szláv honosinkról” ír Mocsáry, de gyakran említi a kor szóhasználatának megfelelően tótoknak nevezett szlovákokat. Ahogy földije, **Mikszáth Kálmán** szeretettel írt a *Tót atyafiakról*, úgy Mocsáry is partnerként tekintett a szlovákokra, személyes, esetenként baráti kapcsolatokat ápolt képviselőikkel. Bár a többi nemzetiségeket is egyenjogúnak tekintette, jogaiért kiállt, de talán szláv honfitársai álltak hozzá legközelebb, ahogy az a következő idézetből is kitűnik:

„Tegyenek bár a tudósok a nyelvészek bennünket külön rubrikába, osszszanak fel külön népcsaládokra s mondják, hogy ott valahol Azsia fensíkjain kóborolnak s a jeges tenger körül dideregnek valódi atyánkfiaink [...] már mi csak közelebbvaló atyánkfiaink tartjuk szláv honosinkat, habár nyelvileg külön népclassisba tesznek is, már csak többre nézzük az oly hosszas szomszédtság, barátság, gyakori komaság és összevissza nőtt ágasbogas sógorságot, mint amaz Ádámról Éváról, szegről végről való rokonságot.”³

Mocsáry Lajos nyilvános politikai és publicisztikai tevékenysége 1860-tól datálható, amikor átköltözött az andornaki (ma Andornaktálya, Eger mellett) családi kastélyba, ahol aztán élete végéig élt. Először 1861-ben, *Deák-párti* programmal a mezőkövesdi választókerület képviselőjeként kerül az országgyűlésbe. 1867-ben ellenzéki baloldali programmal Borsod megye alispánjává választják, 1869-ben Miskolc város küldi a képviselőházba. Amikor 1874-ben Kecskeméten és Kiskunhalason is megválasztják, az utóbbi mandátumot fogadja el. 1874-ben a *Függetlenségi Párt* (1875-ben egyesül a 48-as párttal) alapító népgyűlésén a párt ügyvezető elnöke lesz. 1887 februárjában nagy feltűnést, sokakban ellenérzést kiváltó beszédet mond a *Tisza-kormány* nemzetiségellenes iskolapolitikájáról. Miután a párt akkori elnöke **Irányi**

Dániel bizalmatlanságát fejezi ki nemzetiségi politikájával szemben, Mocsáry, az alapító kilép pártjából, majd lemond kiskunhalasi mandátumáról is. Jelzésértékű, hogy 1887-ben az újvidéki szerb–magyar–német ellenzék jelölését fogadja el, de a kormányzat önkényes beavatkozása következtében elbukik a választáson. Utóljára – és ez is jellemző – karánsebesi román választók szavazataival jut be a parlamentbe. A támogatás híján eredménytelen politikai küzdelem, az öt érv Házon belüli és kívüli támadások, lejáratás miatt 1892-ben lemond mandátumáról, visszavonul a napi politikától, ami azonban nem jelenti azt, hogy tollát is letenné, sőt...

Az itt felvázolt politikai pályafutás során számtalan beszédben, interpellációban, röpiratban, újságcikkben, könyvben képviselte megalkuvás nélkül politikai eszméit, nem engedett a 48-ból és a 68-ból. Az 1848-as forradalmi vívmányokhoz ragaszkodva, ellenezte az opportunisták megalkuvást jelentő kiegyezést, mert az „*azokkal köt szövetséget, kik romlásunkat okozzák, és azoktól idegenít el, akikkel őszinte barátságban kellene élnünk.*”⁴ **Kossuth**tal vallotta, hogy a polgári nemzetállam megteremtése csak a feudalizmus ellen, a nemzeti függetlenségért küzdő népekkel közösen mehet végbe. 1848–49 tapasztalata szerint a magyar nép nem képes egyedül megszabadulni a Habsburg-hatalomtól. Nem engedett a 68-ból, amikor folyamatosan számonkérte a kormányokon az 1868. évi XLIV. törvénycikk betartását. A magyar állam és a területén élő népek viszonyát szabályozó, világviszonylatban egyedülálló, úttörő jellegű törvény kimondta, hogy „*Magyarország összes honpolgárai [...] politikai tekintetben egy nemzetet képeznek [...] melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja.*” A törvény rögzítette, hogy az államnyelv a magyar, ugyanakkor törvényhatósági, megyei, községi, egyházi szinten lehetővé tette az „*országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatát.*”⁵ Mocsáry már egy évvel a törvény jóváhagyása előtt megjelentette „*Programját a nemzetiség és a nemzetiségek tárgyában,*”⁶ amelyben, abból kiindulva, hogy „*A hazánkbeli nemzetiségeknek teljes emancipációja elkerülhetetlen,*” négy pontban foglalta össze alap-programját:

„1, Az országgyűlésen a tanácskozási nyelv a magyar. 2, Megyei gyűléseken minden, a megyében divatozó nyelv egyaránt használható. 3, A kormányzás és a közigazgatás nyelve valamennyi a hazában élő nyelv. 4, Külön iskolák minden nemzetiség számára.”⁷

A nemzetiségek képviselői nem tartották elégségesnek a törvény adta lehetőségeket, az egymást követő kormányok pedig nem tartották be, sőt folyamatosan szűkítették az ún. nemzetiségi törvényt. Éppen ez a törvény volt az, ami közvetlen kapcsolatba hozta Mocsáry Lajost szlovák nemzetiségi vezetőkkel. **Viliam Pauliny-Tóth** (1826–1877), az országgyűlés egyetlen szlovák nemzetiségű ellenzéki képviselője módosító javaslatot dolgozott ki a nemzetiségi törvényhez, és kikérte **Jókai Mór**, **Horn Ede** (a *Neuer Freier Lloyd* c. lap szerkesztője), valamint Mocsáry Lajos

véleményét is. A turócszentmártoni *Národnie Noviny* c. lap 1870. október 20-i számában közzétett nyílt levelében a *Matica Slovenská* alelnöke így ajánlja javaslatát:

„...*meg vagyok győződve, hogy drága nemzetemnek és hön szeretett hazámnak (azaz: Magyarországnak – kiemelés tőlem: B.I.) jó szolgálatot tettem.*”

Mocsáry egy hét múlva válaszolt az *Ellenőr* c. lapban, tárgyalási alapként elfogadta Pauliny-Tóth tervezetét, és hitet tett amellett, hogy „...*annál inkább szükséges komolyan gondolkoznunk és beszélnünk egymással, minél inkább közelít hozzánk az idő, hol komolyan szeme közé kell nézni jövődöbéli közös sorsunknak.*”⁸

Mocsáry, elveihez híven, következetesen felhívta a figyelmet arra, hogy a törvényt nem tartják be maradéktalanul, vagy azt sajtóságosan értelmezik, hatályát szűkítik. Ennek a sajnálatos folyamatnak kirívó példája a három szlovák nyelvű gimnázium „*pánszláv hazaellenes nevelés*” miatt történt bezárása (1874: Nagyrőce, Turócszentmárton, 1875: Znióvár) és a *Matica slovenská* egyesület betiltása (1875). Mocsáry, természetesen, tiltakozott, de eredményt nem ért el. A *Maticával* kapcsolatban Kossuthot idézve hangoztatta, hogy „*Minden kultúra a hazában hozzájárulás a Haza kulturájának összegéhez. Az ily egyleteket pártolni, gyámolítani kell az államnak, nem pedig elnyomni.*”⁹ Mocsáry, a képviselő, közíró, humanista egész pályafutása során felszólalt, ha nyílt kormányzati, vagy burkolt társadalmi akciók, asszimilációs törekvések, politikai perek veszélyeztették a nemzetiségek kimondott jogait, vagy általa jogosnak vélt igényeit, törekvéseit. 1877 végén, 1878 elején a büntetőjogi törvényjavaslat vitájában, a „*nemzetiségi izgatásról*” szóló részeket két beszédében ítélte el Mocsáry. Erre emlékeztetve írta róla utóbb **Pavol Mudroň** (1835–1914), ügyvéd, publicista, a *Matica Slovenská* első titkára, hogy „*a legigazságosabb magyar [...] rámutatott arra, hogy ez a paragrafus kizárólag Magyarország nem magyar nemzetiségei ellen irányul [...] meggyőződése volt, hogy a nemzetiségek akkor lehetnek elégedettek, ha a közös hazában egyenjogúnak érezhetik magukat.*”¹⁰

Amikor, 1879. április 30-án a képviselőházi általános vitában a **Trefort Ágost**, vallás- és közoktatásügyi miniszter nevével jelzett, kötelező magyar népiskolai nyelvoktatás törvényjavaslata kerül napirendre, Mocsáry élesen bírálja a kormány asszimilációt szolgáló politikáját. Jellemző, hogy saját pártja magánvéleménynek minősíti az elnök megnyilatkozását. Másnap a *Národnie Noviny* már megírja, hogy „*Mocsáry bátran és nagyszerűen szólalt fel a Trefort-féle népiskolai törvényjavaslat ellen, amivel kiérdemelte Magyarország nemzetiségeinek hálaját.*” Utóbb, az ún. II. Trefort-féle iskolatörvény (1883) vitájában is felszólalt a magyar tanítási nyelv alkalmazásának határaitól a nemzetiségi középiskolákban.¹¹

1886. február 8-án újabb nagyhatású, a képviselőházi többségnek az ellenérzését kiváltó beszédet mondott Mocsáry a hazai tanintézetek tanítási nyelve, a kormány elfoglalt nemzetiségi politikája tárgyában. Ezzel kapcsolat-

ban utóbb röpiratot is megjelentetett, *Néhány szó a nemzetiségi kérdésről* címmel, melyben kimondta, hogy: „kellemetlen ügy ez a nemzetiségi kérdés, mellyel farkasszemmel nézni a magyar ember nem igen szeret, de el kell rá szánni magát” mert „magyar és nem magyar szükségképpen arra van utalva, hogy ez országban, mint közös hazában együtt éljen [...] a kérdés, hogy mi a leghelyesebb módja annak, hogy velük békességben megélhessünk”.

Mocsáry szerint:

„Annak kell kezdeni a jobb viszony létrehozását, a ki a másikat bántja, a kinek kezében van az actív szerep [...] az államhatalom gyakorlása a magyarság kezében van, az ő feladata tehát törvényhozási és kormányzási tényekkel bizonyítani be, hogy a nemzetiség egyenjogúságát valósággá tenni akarja.”

A röpirat előszavában azt is leírta, hogy a nemzetiségek képviselőitől számos köszönőlevelet kapott a februári beszéd kapcsán. A turócszentmártonból keltezett levélben egy „tisztelt, magyar oldalról is elismert férfiú” azt írja, hogy „kiváló jellem kell ahhoz, hogy egy magyar nemzetiségű ember vegye a bátorságot, és felszólaljon honfitársai nemzetiségi egyenjogúsága érdekében, amit a hazai törvény is elismer [...] adja az Isten, hogy ebben a férfias harcban kitarison, hogy ezt a szent harcot eredmény koronázza, amely minden állampolgárt egyezővé, ezáltal erőssé és boldoggá tesz, és hazánkat felvirágoztatja.”¹²

Az idézett levél írója, **Kemény G. Gábor** szerint **Matúš Dula**, ügyvéd a Szlovák Nemzeti Párt elnöke lehetett, aki akkoriban a „modus vivendi kialakítására törekedett a magyarokkal, aki a Živena egyesület turócszentmártoni bankettjén pohárköszöntőt mondott Mocsáry tiszteletére.”¹³

A *Néhány szó-t* **Svetozár Hurban Vajanský** (1847–1916), szlovák író, politikus, publicista Mocsáryhoz intézett nyílt levelében így méltatta:

„Vannak idők, mikor egyetlen ember menti meg az egész nép becsületét. Gratulálunk a magyar nemzetnek, hogy a jelenkor reputációját egy tisztán és messzire látó ember megmentette, aki a hungarizmus és a magyar hazafiság által vezérelve a mostani bábeli káoszban bátran kimondta az igazságot, kiállt az ajtó előtt kolduló jogaiért.”¹⁴

1887. június 23-án a *Národnie Noviny* Mocsáry életrajzát közli, kiemelve azt, hogy nyilvánosan elítélte a kultuszminisztérium határozatát, amely szlovák diákokat nemzetiségi szervezkedés címén kitiltott a lőcsei gimnáziumból, egyben minden középiskolából.

Amikor Mocsáry, a karánsebesi román választókerület képviselőjeként elítéli a napirenden szereplő, óvodákkal kapcsolatos asszimilációs szándékú törvényjavaslatot, a *Národnie Noviny*, Mocsáryra utalva, előrevetíti a lehetséges megegyezés reményét és perspektíváját:

„Magyarország egyetlen igazságos emberének szava zöld ága annak a jobb jövőnek, amely akkor követ-

kezik be, amikor Magyarország nemzetei egyezsége jutnak.”¹⁵

A képviselői mandátumáról lemondott Mocsáry Lajost S. H. Vajanský a *Národnie Noviny* vezércikkében búcsúztatja. A cikk emlékezetes címe, *Biely havran – Fehér holló*, ezután Mocsáry állandó jelzője lesz a nemzetiségi sajtóban.

„Ismét meglebegtette szárnyait a fehér holló a nem-magyar nemzetiségek feje felett. Mocsáry Lajos következetesen elítéli a nemzetiségek elleni vad irányzatot, névreszólóan szemére hányja politikusoknak és politikai pártoknak, hogy el akarják hallgatni a magyarországi nemzeti kérdést. Az ilyen jelentős ügy elhallgatását sarlatánságnak nevezi. Ugyanakkor nem akarja, hogy sarlatánsággal vádolják az ő magyar népet. A magyar nép nem gondolkozik úgy, mint fölötte uralkodó vezetői. Mocsáry reméli, hogy bár az igazságot a nemzetiségekről egyedül ő képviseli a magyarok között, az a felszínre fog törni. Vannak, akik egyetértenek vele, de nincs bátorságuk ezt tanúsítani...”

Mocsáry lemondásával, a hidak felégetésével kapcsolatban Vajanský megállapítja: „jelentős kellett hogy legyen az ok, ami miatt egy népszerű ember egyedül szembe fordult az árral, amely őt magasra is emelhetne volna.” Vajanský emlékeztet arra is, hogy **Michal Mudroň** (1835–1887), ügyvéd, publicista, politikus már a 70-es évek elején felhívta a figyelmet Mocsáry politikusi személyiségére, benne látta „a magyar hazafi eszményképét”.

„Lehet, hogy akkoriban Mocsáry még nem látott mindent világosan a nemzeti kérdésben – teszi hozzá a vezércikkíró – de már érlelődött benne a felismerés, hogy a nemzetek unifikálása (egyformává formálása B.I.) politikával, hatósági, bírósági, rendőrségi erőszakkal a szakadék felé vezet.”¹⁶

Egy tovább szlovák közéleti személyiség, **Miloš Štefanovič** (1854–1904) a *Národnie Noviny* ellen indított perben, a budapesti törvényszék előtt mondott beszédében Mocsáryra hivatkozott, **Széchenyi**hez hasonlítva az igazságért vívott harcát:

„Ahogy valamikor Széchenyi István volt olyan bátor, és kimondta az igazságot, őt is megbélyegezték...”¹⁷

Amikor, immár a XX. század elején Mocsáry Lajos nyílt levélben bírálta, ezúttal a Széll-kormány nemzetiségi politikáját, a szlovák sajtó azonnal reagált:

„Ez Mocsáry igazsága – amiért harag és zúgolódás nélkül szenvedni tud, mert tudja, hogy egyszer kiderül az igazság, csak lehet, hogy már késő lesz.”¹⁸

Mocsáry Lajos szlovák kapcsolataiban külön fejezetet képvisel **Andrej Kmetž** (1841–1908) fűződő barátsága, kettőjük kordokumentum-értékű levelezése.

A Hont megyei Berencsfalu sokoldalú, tudós plébánosa 1895-ben arra kérte Mocsáryt, hogy járjon közbe a *Szlovák Múzeum Egylet* alapszabályai jóváhagyatása ügyében. Ez a közművelődési intézmény a korábban betiltott *Matica Slovenskát* volt hivatott pótolni. Mocsáry még

Mocsáry Lajos és Andrej Kmet' (A szerző archívumából)

meglévő kapcsolatai révén sikeresen „lobbított” ebben az ügyben. Először a tudós **Herman Ottó**nak írt levelet, majd személyesen kereste fel a *Bánffy-kormány* közoktatósi államtitkárát, **Zsilinszky Mihály**t.

1895. május 9-én így közölte a jó hírt Andrej Kmettyel: „Van szerencsém értesíteni, hogy a *Múzeum Egyesület* alapszabályai meg vannak erősítve [...] Szívemből gratulálok.”¹⁹

Kmettyel nem csak ebben az ügyben levelezett. A kávinista Mocsáry gyakran megosztotta nézeteit, gondjait-báját a katolikus pappal. 1887-ben tájékoztatta őt kilépéséről a *Függetlenségi Párt*ból. 1906. január 4-i, újévi levelében a magyarországi népek közötti közeledés jelenségeiről írt barátjának. 1907-ben Kmethez intézett levelében elítélte **Tolsztoj** és **Björnson** nyilatkozataival kapcsolatban a külföldi magyarelles nemzeti propagandát:

„Én már többször kijelenttem, hogy a nálunk gyakorlatban lévő nemzeti politikát kárhozzatom, de inzultálni a magyart szó nélkül nem engedhetem.”

A „minden más nemzetbelinek fájához és nyelvéhez való ragaszkodását” tisztelő Mocsáry nem hagyta szó nélkül, hogy az ismert norvég író **Apponyi Albert** iskolapolitikája miatt az egész magyar nemzetet megbélyegzi. **Zrínyi Miklóssal** üzenté neki, hogy „ne bántsd a magyart!”²⁰

Kettőjük fennmaradt levelezéséből²¹ ismerjük Mocsáry más nemzetiségű, szerb, illetve erdélyi román és szász levelezőtársait, elvbarátait.

Andrej Kmet' elhúnyta alkalmából (1908) Mocsáry részvétlevelet intézett a „*Múzeumi Tót Társaság* 1. cz. Igazgatóságához” (Kmet' volt az első elnök):

„Megrendített szegény Kmet' halálának szomorú híre. Évekkel ezelőtt volt szerencsém őt is házamban tisztelni, akkor, s azóta meg nem szakadt levelezésünkből volt alkalmam ennek a kiváló elmének és meleg szívnek kohójába betekinteni. Csodálatos ember volt, kiolthatatlan szomj hajította, hogy nemzetének emelésére minden lehetőt megtegyen. [...] Az alatt a félszázad

alatt, mióta a nemzetiségi kérdés fölött tündööm, gyakran megrajzoltam magamnak annak a dicsó állapotnak képét, melyben a haza különböző ajkú polgárai a jó modus vivendit végre megtalálták. Abban a képben mindig helyet foglalt az a részlet, hogy ezt a jeles tehetséges és nagyérdemű férfiút a =milá Nitra= vagy más felföldi püspökség székebe ültethessük.”²²

A *Szlovák Nemzeti Párt* lapja vezető helyen, magyar eredetiben közölte „a nagy magyar hazafi”, Mocsáry Lajos levelét, a szerkesztő S.H.Vajanský kommentárjával:

„A veterán magyar zseni írása erősen szíven ültött bennünket, és nem szégyelljük bevallani, hogy a boldogság és öröm könnyeiig meghatott. Túlságosan nagy a kontraszt a Mocsáry soraiból áradó szellemi magasság, jóság, fényes istenes érzés és a vad, egyenesen ellenséges lárma között, amely minket minden oldalról körülvesz, és halálosan szorongat!”²³

1902-ben Mocsáry elkészíti *A közösi rendszer zárszámadása* c. munkáját.²⁴ Ebben a tanulmányában a kiegyezéssel kapcsolatos korábbi aggályait immár bizonyítva fejt ki. Történeti és jogpolitikai vizsgálatnak veti alá a kiegyezést, melyben „az ősi alkotmány megcsontítását” látta. A dualizmus rendszerének mélyreható bírálatában látnokként megjövendőli az eljövendő összeomlást, ha a magyar politika nem távolodik el a jogellenes kiegyezéstől, nem békél meg a hazában élő másajkúakkal és a szomszédos kisnemzetekkel.²⁵

Ezzel egybecseng az, amit Mocsáry 1906. május 18-án **Samuel Dobroslav Štefanovič** (1822–1910) szlovák publicistának írt a szlávokkal való szövetségről:

„Nekünk szláv nemzetekkel szövetkezni a rendeltetésünk, mert a német, akár osztrák, akár porosz a legveszedelmesebb ellenségünk. Lengyelekkel, csehekkel, tótokkal, szerbekkel, horvátokkal, bulgárokkal, de a szövetségbe be kell foglalni a románokat is. Szláv fajú nemzetekkel mondom, nem a 150 milliónyi szláv nemzettel, mert ilyen non datur, ez csak ethnographiai és publicistai fogalom, in terrorem mundi kitalálva. A más fajúak megmagyarítása, kiirtása stb. tiszta bolondság, melyet a magyarság soha nem hitt, se vett célba komolyan, ez csak a féltékné gyermeknek a sötétben való fityülése.”²⁶

Mocsáry minden megnyilvánulásában határozottan ellene volt az ország nemzetiségi „felparcellálásának”, az állam egységének megőrzését a magyarság szerepének a nemzetiségi sérelme nélküli megerősítésével, a nyelvhatáron élők történeti hivatása tudatosításával vélte biztosítani. Nem engedve a 68-ból, hitte és hangoztatta, hogy a nemzetiségi törvény betűjének becsületes betartása megakadályozhatja Magyarország feldarabolását. Ebben a kérdésben viszont nem csak a politikai ellentábor, hanem – mint azt fentebb említettük – függetlenségi pártjának többsége is elutasította Mocsáry irányvonalát, arra hivatkozva, hogy a nemzetiségek önálló nemzetként való elismerése államot hoz létre az államban, végül pedig utat ad a magyar történeti állam megszűnését célzó pánszláv törekvéseknek.²⁷

Az „andornaki remete” utolsó politikainak tekinthető megnyilvánulása az 1914. szeptember 17-én **Mezei Ernő** (1851–1932) publicistához, állandó levelezőtársához írott levele volt, melyben elítélte a háborút és megjövendölte annak végzetes kimenetelét.²⁸

Mocsáry Lajos 1916. január 8-án, Andornakon távozott a háborús világból. Az ő koporsója volt az utolsó, amit az 1767 óta használt családi sírboltba helyezték el.²⁹

Január 11-én a *Národnie Noviny* terjedelmes cikkben adott hírt Mocsáry haláláról:

„Tudtuk, hogy magas kora miatt felhagyott írni és publikálni a magyar politikáról és a nemzetiségi kérdéssről. Írásai mindegyike a mi törekvéseink támogatását is jelentette, ezért is érintett fájdalommal halálhíre.” A részletes életrajz utolsó bekezdésében ez olvasható: „Nyitott sírja fölött mely elismeréssel emlékezünk arra, hogy miként írt úgy is tett Mocsáry. Mikor Andrej Kmet’ a Szlovák Múzeum Egylet jóváhagyásáért folyamodott, Mocsáry tanácssal és pesti befolyásával segített neki. Mikor Kmet’ meghalt, Mocsáry azt írta róla, hogy szívesen látta volna őt a nyitrai püspöki székhelyben. Magyarország történetében Mocsáry Lajos neve nem vész el. Mi megőrizzük emlékét hálás szlovák szíveinkben!”

Ugyanott közölték Matuš Dulának, a *Szlovák Nemzeti Párt* elnökének részvétlívátát az unokához, ifj. **Mocsáry Lajos**hoz:

„Az Ön nagyrabecsült nagyapja személyében mi, a nemzetiségek tiszteltük, és most siratjuk a legigazságosabb magyart. Adja Isten, hogy emléke, mely előtt meghajlítjuk zászlónkat, olyan követőkre találjon hazánkban, akik megvalósítanák közös ideálunkat, a nemzetiségi békét.”³⁰

Azon kevesek egyike, akik őrizték Mocsáry emlékét, **Emil Boleslav Lukáč** (1900), jeles szlovák költő, **Petőfi** és **Ady** fordítója. Amikor **Denke Gergely** (1921–2003), egri református lelkész, Mocsáry hagyatékának lelkes népszerűsítője megmutatta neki az andornaki Mocsáry-kastélyt (akkor már szociális otthon volt benne), Lukáč ezt mondta:

„Ha őrá hallgattak volna, minden másként történt volna.”³¹

JEGYZETEK

¹ Mocsáry 1856., 1858.

² Mocsáry 1858 (1987)

³ Mocsáry 1858 (1987)

⁴ Kemény 1984. 8.

⁵ Szász 1988. 174.

⁶ Ráth Mór kiadása, Pest, 1860

⁷ Kemény 1977a. 25.

⁸ Kemény 1977a. 40.; 1984b. 32.

⁹ Kemény 1977b. 161.

¹⁰ Národnie Noviny, 1907. március 5., 7.

¹¹ Kemény 1977a. 46, 48.

¹² Mocsáry 1886. 28, 80, 81; Kemény 1976.

¹³ Kemény 1976. 43, 45.

¹⁴ Národnie Noviny, 1886. július 3.

¹⁵ Národnie Noviny, 1891. február 14.

¹⁶ Národnie Noviny, 1892. január 9.

¹⁷ Národnie Noviny, 1899/72

¹⁸ Mocsáry igazsága. Národnie Noviny, 1900/43.

¹⁹ Kemény 1976. 208, 210.

²⁰ Kemény 1977a. 32, 53.

Az 1907. évi XXVII. tc. – az ún. Lex Apponyi – az iskolák államsegélye ki-fizetésénél az „állami és nemzeti érdekek megóvását” szabta feltételül. A 17. § megkövetelte a tanítóktól, hogy a gyermekek lelkében a magyar hazához való ragaszkodás szellemét és a magyar nemzethez való tartozás tudatát erősítsék. Ez a törvény, amelyet a Nobel-díjas norvég író, Björnson is bíralt, csak rontotta a nemzetiségekkel való viszonyt. Gyurgyák 2007. 83, 84.

²¹ Az eredeti levelek: Szlovák Nemzeti Múzeum, Martin, kiadva: Mocsáry 1958.

²² Národnie Noviny, 1908. február 27.

²³ Národnie Noviny, 1908. február 27.

²⁴ Franklin kiadó, Budapest 1902

²⁵ Kemény 1984a. 7.

²⁶ Közli: Tóth 1979. 407.

²⁷ Gyurgyák 2007. 113

²⁸ Kemény 1977a. 54.

²⁹ Dr. Mocsáry Zoltán, a dédunoka emlékirata (1993)

³⁰ Národnie Noviny, 1916. január 11.

³¹ Denke 2004/4.

IRODALOM

Denke Gergely

2004: Mocsáry Lajos emlékezetéről. Lelkészegyesület, 4. szám

Gyurgyák János

2007: Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteseme és nacionalizmus története. Budapest

Kemény G. Gábor

1976: L. Mocsáry a Slováci. Ludové noviny október 21.

1977a: Mocsáry Lajos – Életút és pályakép, Budapest

1977b: Kapcsolatok vonzásában. Bratislava

1984a: Az andornaki üzenet. In: A dunai Mikrokozmosz. Békéscsaba

1984b: Jókai Mór szlovák kapcsolatai. In: A dunai Mikrokozmosz, Békéscsaba

Mocsáry Lajos

1856: A Magyar társasélet. Müller Gyula kiadása, Pest

1858 (1987): Nemzetiség. Pest (Reprint) Budapest

1886: Néhány szó a nemzetiségi kérdéssről, Budapest

1958: Válogatott írásai (A bev. tanulmányt írta, a válogatást végezte és jegyzetekkel ellátta: Kemény G. Gábor) Budapest

Szász Zoltán

1988: Kormánypolitika és nemzetiségek In: Magyarok a Kárpát-medencében (szerk.: Glatz Ferenc) Budapest

Tóth Ede (szerk.)

1979: Mocsáry Lajos emlékkönyv 1826–1976. Budapest

A reformátusok néhány problémája az első Csehszlovák Köztársaságban

A két világháború közötti csehszlovákiai magyar kisebbségtörténet kapcsán ritkán esik szó a református társadalomszervezésről, a református keretek közötti közösségi munkáról, sőt a kiemelkedő református személyiségekről is; a látszat szerint az egyház és tagsága – mintegy cáfolva a több évszázados hagyományt, illetve a hozzájuk fűződő toposzokat – passzívan viselkedett volna, legalábbis a pártkereteket is kiépítő katolikusokhoz, vagy a döntően protestáns tagságból szerveződő *Magyar Nemzeti Párt*-ban fontos szerepet játszó evangélikusokhoz viszonyítva. (E pártban meghatározó súlyúnak látszik a pártvezér, **Szent-Ivány József**, illetve **Törköly József** evangélikus mivolta; irányítói közül talán csak az egyházi közéletben is szerepet vállaló dr. **Szilassy Béláról** köztudott, hogy református volt.

A Deregnőn 1867-ben – a kiegyezés évében, a református felekezet egyenjogúsításának véglegesítése idején – földműves család gyermekeként született **Péter Mihály** munkássága mutatkozik a legalkalmasabbnak arra, hogy betekintsünk általa a szlovén nyelvű magyar reformátusok problémáiba. Már a cseh légiók bevonulása előtti évtizedekben is publikált helytörténeti, egyháztörténeti tanulmányokat, cikkeket, „*papi dolgozatok*”-at. Ő volt az, aki napirenden tartotta a szlovák reformátusok ügyét, az egyházi pozícióharcok idején idején ő figyelmeztetett a felekezeten belül való megtartásuk fontosságára. Majdnem három évtizeden át szolgált a gálszécsi gyülekezetben, ahol a hívek kisebbik része, egynegyede szlovák volt; az istentiszteleteket – a közösség nemzeti összetételének arányaihoz alkalmazkodva – részben magyar, részben szlovák nyelven tartotta. Már a századfordulón is sürgette szlovák nyelvű református énekes- és imakönyvek kiadását, például a *Sárospataki Református Lapok*-ban. Az első köztársaság idején az egyház egyik legjobb szónokának és írójának tartották. A cseh megszállás után megszervezett *szlovén nyelvű Tiszáninnen* *Egyházkerület* tanácsbírájává, majd főjegyzőjévé, 1929-ban püspökévé választotta; előtte már az *Egyetem* *Konvent* és a *Zsinat* rendes tagja, majd főjegyzője. Szerepe volt a csehszlovák kormányzat által soha jóvá nem hagyott egyházi törvények kidolgozásában. Utolsó éveiben a rimaszombati gyülekezet első lelkésze is volt. Püspöksége idején nagy lendülettel fogott az egyházszerkezéshez; olyan egyházközségekben tartott egyházlátogatást, ahol már két évszázada nem járt püspök. A *Prágai Magyar Hírlap* néhány nappal a halála után úgy emlékezett meg róla, mint akinek püspöki működése idején egyházkerületében sikerült a hitéletet elmélyítenie. Eközben több külső és belső támadást kellett visszavernie. Az egyik alábbi írásában tárgyalt szlovák egyházmegye kapcsán szláv nacionalisták bírálták, a gyülekezetben belül hosszan tartó és energiáját emésztő vita folyt a második lelkészi állás betöltése körül – ez utóbbi „*fegyelmi útra terelődött*”, ő vizsgálatot kért maga ellen, amely tisztázta,

s végül ez az ügy megoldódott. A legátgondoltabb akciót a szociáldemokrata pártnak az ő egyházközségéhez tartozó tagjai indították Péter Mihály ellen; ez lett halálának közvetlen oka. 1932 decemberében a koncentrált támadás elemeként a szociáldemokraták lelkesi fizetésének leszállítását szorgalmazták. (Jövedelme jó részét egyébként adományozásokra fordította, kegyességi, közösségi célokra használta föl.) Az ebben az ügyben tartott presbitériumi tanácskozás óráiban, 1932. december 30-án szíve fölmondta a szolgálatot. Hogy ez a támadás nem a „*modern világ*” harca volt a „*klerikális reakció*” ellen, bizonyítja, hogy Rábely Miklós emlékezése szerint kezdeményezője, dr. **Hudiczius István** az első bécsi döntést követő időszakban a városi szélsőjobboldal prominense lett.

Könyvet állítunk össze Péter Mihály írásaiból; az eddig összegyűlt anyagból választottuk ki az alább közlésre kerülő szövegeket. Fő válogatási szempontunk az volt, hogy a publikációk több forrásból származzanak és többféle problémátípust, sőt műfajt képviseljenek. Az első közlemény a romániai magyarság **Jakabffy Elemér** szerkesztette folyóiratában, a *Magyar Kisebbség* című nemzetpolitikai szemlében jelent meg 1925-ben; ez a három kérdést tárgyaló tanulmány második és harmadik alegységében vázlatos ugyan, összességében mégis pontos, jól áttekinthető, szemléletes összefoglalása a csehszlovákiai magyar református egyház korabeli problémáinak. Közöljük továbbá Péter Mihály egy-egy cikkét a korszak két jelentős szlovák politikusáról is, a két évet leszámítva „negativista”, ellenzéki – igaz, éppen a cikk születésének idején pártjával átmenetileg a kormánykoalícióhoz csatlakozó –, katolikus **Andrej Hlinkáról** és a kormánypárti, evangélikus **Samuel Zochról**; mindketten egyházi személyek, papi politikusok voltak – s a gálszécsi magyar lelkész mindkettőjüket nacionalizmusban, a krisztusi igazság megtagadásában marasztalja el. Logikusan következik ebből, hogy Péter Mihály a politizáló papot másként gondolta el, tehát a maga számára is más példát tekintetett követendőnek – márpedig ő maga is politizált, még az egyik magyar ellenzéki párt keretében is, azaz egyáltalán nem vonta kétségbe, hogy az egyháznak, egyházi embereknek szerepe van a nemzeti életben. 1926-ban, amikor a Szent-Ivány József vezette *Magyar Nemzeti Párt* egyházpolitikai szakosztályt hozott létre, a református részleg vezetője éppen ő lett (a katolikusé **Giller János**, aki egyben az egész szakosztály ideiglenes vezetője is volt, az evangélikusé **Bándy Endre**). Két évvel később, 1928-ban pedig a tartományi képviselő-testületi választások idején a két nagy magyar ellenzéki párt, a *Magyar Nemzeti Párt* és az *Országos Keresztényszocialista Párt* kapcsolt listáján ő is szerepelt a jelöltek között, igaz, nem „befutó helyen”, hanem valahol a sor végén, de hát egyházi feladatai és közírói tevékenysége amúgy is éppen eléggé lekötötték. Ezt a két utóbbi írást a *Prágai Magyar Hírlap*-ból válas-

tottuk, éppúgy, ahogy a püspökké választása után vele készített interjút is. Ennek az orgánumnak püspökké választásáig rendszeres szerzője volt – utána pedig a napilap gyakran beszámolt egyházvezetői és -szervezői munkájáról, különösen egyházlátogatásairól. A református egyházi vezetők közül egyébként éppen ő volt az, aki folyamatosan publikált a magyar ellenzéki pártok lapjában a közösségét érintő fontos kérdésekről, a napi eseményekről is akár. Gyakran szolt hozzá más magyar vonatkozású közéleti témákhoz is.

A kiválasztott cikkek között szerepel **Tavaszy Sándor Apáczai Csere János**ról szóló kis könyvének Péter Mihály által írt s a *Református Egyház és Iskolában* három részletben megjelent méltatása is; részben azért soroltuk be ide, mert ez is azon írásainak egyike, amelyeken keresztül megidéződik a református egyházi értelmiség klasszikus és Péter Mihály által is mintának tekintett ideáltípusa. De azért sem tartottuk fölöslegesnek a közölt dokumentumok közé való besorolását, mert Péter Mihály eleve fontosnak tartotta mind a Trianon által széttagolt magyar reformátusság kapcsolatainak szorosabbra fűzését, mind pedig az erdélyi református tudományos élet

mintaként való követését. Tavasz Sándor teológusként és filozófusként egyaránt ennek az erdélyi református elitnek egyik legjelentősebb alakja volt, aki az elsők között figyelt föl a nyugati egzisztencialista filozófia termékeny voltára, s az egzisztencializmust a kisebbségi etikával igyekezett ötvözni.

A záró szöveg Péter Mihály utolsó – újévi – főpásztori levele; megdöbbentő, hogy megjelenése, sőt dátumozása napján – 1933. január 1-jén – a püspök már nem élt. 1932. december 30-án halt meg; január 2-án temették.

A szövegeket a mai helyesírási szabályok szerint gondoztuk, a nyilvánvaló elütéseket, nyomdahibákat kijavítottuk, a kimaradt szavakat szögletes zárójelben pótoltuk (ha tudtuk), a szlovák neveket, illetve szavakat szlovák helyesírás szerint, ma érvényes formájukban közöljük, a szövegekben szereplő műcímeket kurziváltuk. A stíluselemnek tekinthető nyelvi fordulatokat, írásmódot megtartottuk. A szövegeket ott, ahol értelmezésük vagy a folyamatos olvashatóság szempontjából szükségesnek vagy indokoltnak tartottuk, jegyzetekkel láttuk el.

Filep Dorottya – Filep Tamás Gusztáv

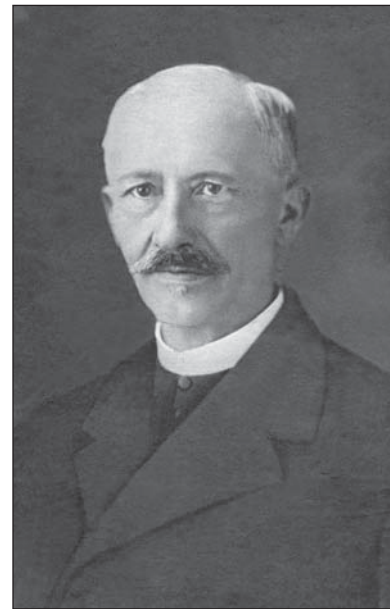
A szlovenszkói és ruszinszkói egyetemes ref. egyház három nagy kérdése

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Egyetemes Ref. Egyház három kerületből áll: az egyik a szlovenszkói Dunáninnyi, egy a szlovenszkói Tiszáninnyi s egy a Ruszinszkóban lévő, Kárpátaljának nevezett egyházkerület. A három egyházkerület azonban a közigazgatás legfelső fokán a konventen és törvényhozásilag a zsinaton egyesülve van. Ez az Egyetemes Ref. Egyház, mióta Szlovenszko és Ruszinszko a csehszlovák állam kebelébe kerültek, annyi sérelmet szenvedett a csehszlovák kormányzat részéről – kijátszásával az egyházak szabadságát és autonómiáját biztosító békeszerződéseknél és a fennálló törvényeknek –, hogy azoknak egybefoglalása köteteket tenne ki. Ezeket tehát felsorolni meg se kísérem. Csupán három nagy sérelemre akarnék most rámutatni. Mindhárom állandóan napirenden van.

I. Az első a szlovák kálvinista kérdés

Kérdethetné valaki, hát ilyen is van a magyarnak ismert ref. egyházban? Van. A szlovenszkói Tiszáninnyi Egyházkerület Ungi és Felső-zempléni Egyházmegyéjében 12 anya- és 15 leányegyházat ismerünk olyat, melynek ref. népe szlovák. Számuk körülbelül 9000.

Akik az itteni ref. egyházak múltját ismerik, tudják, miképpen kerültek az egykor tiszta magyar ref. egyház kebelébe ezek a szlovákok. Valamikor magyarok voltak ők, amint magyar volt általában Ungnak és Felső-Zemplénnek az a területe is, ahol jelenleg élnek. Igazolják ezt a többi között a következő legfőbb argumentumok: Gálszécsi István,¹

Péter Mihály (A Fórum Kisebbségkutató Intézet archívumából)

e vidék reformátora énekeskönyvét és iskolai könyveit magyarul írta. Ha e vidék mostani szlovák kálvinistái abban az időben is szlovákok lettek volna, Gálszécsi István és pártfogói gondoskodtak volna szlovák nyelvű egyházi könyvek kiadásáról is, hiszen a reformációnak éppen az volt az egyik sarkalatos elve, hogy minden népnek a saját nyelvén kell hirdetni az Isten igéjét. Márpedig sehol semmi nyoma sincs annak, hogy ők valaha szlovák nyelvű könyveket adtak volna ki. A második érvel az azon korbéli okmányok szolgálnak. Ezekből az okmányokból szépen kiténik, hogy ez az egész vidék mind színmagyar volt, mert magyar volt

a községeknek, a dülőknek, a folyóknak, a hegyeknek stb. neve. A harmadik bizonyosság a mostani szlovák kálvinisták legtöbbszörének is szép magyar neve.

Az tehát a kérdés, miképp váltak ezek az egykor magyar kálvinisták szlovákokká.

Aki e vidék történetét tanulmányozta, erre is feleletet adhat. A háborúk, a többször fellépett éhínség, de különösen a XVIII. században e területeken dúló pestis annyira megrikították a lakosságot, hogy munkaerő pótlására Zemplén és Ung legfelső helyeiről, sőt Galíciából a földesurak ruszin nyelvű jobbágyokat kezdtek szállítani, s ezek száma később oly nagyra nőtt, hogy a régi magyar kálvinista őslakosság kevesével² maroknyi kisebbségbe jutott velük szemben, s mivel nem egybefüggő nyelvterületen éltek már, idővel megtörtént az asszimiláció, a nagy többség elnyelte nyelvével a kisebbséget. Ez a ráhatás az itteni szlovák kálvinisták nyelvvel is szépen bizonyítható, mely annyira távol áll a nyugati szlovák vagy éppen a cseh nyelvtől, mint Makó Jeruzsálemtől, s legtöbb benne a ruszin és az ukrán elem.

Hogy ez az áthasonulás megtörténhetett, annak az oka a kor szellemében rejlik. A nemzetiség és a nyelv iránti érzék (megtartani a magyarságot magyarnak) nem volt kifejlődve a magyar államhatalom kebelében, sőt az osztrák politika az ilyen elnemzetlenítést még elő is segítette úgy, hogy utoljára a hivatalos ref. egyházakat a körülmények fajt accompli³ elé állították, amely abban állott, hogy az egyház kénytelen volt elismerni, miszerint az ő státusában egy kis töredék szlovák nyelvű kálvinistaság képződött. Hogy pedig ez a szlovák kálvinistaság most már legalább vallásilag el ne vesszen a körülte óriási többségben élő római és görög katolikus vallású népek özönében: az egyház kénytelen volt rátérni a szlovák nyelvű istentiszteletek tartására, szlovák énekeskönyvek és vallásos iratok kiadására. Az első ilyen énekeskönyv 1752-ben jelent meg Debrecenben a ref. egyház költségén. Később ilyen könyvek kinyomásáról a Tiszáninneni Egyházkerület gondoskodott egészen az államfordulatig.⁴

Semmi sem cáfolja meg inkább azt a hazug vádat, hogy a magyar állam vagy annak legmagyarabb egyháza a kebelében élő más nemzetiségű kisebbségeket elnyomta volna, mint éppen ezek a tények. Mikor szerintők a magyar sovinizmus legjobban dühögött, az Apponyi-féle iskolapolitika⁵ idején: a szlovák kálvinista egyházakban az ige hirdetés, a cura pastoralis⁶ és minden egyházi ténykedés szlovák nyelven történt. Ahogyan Gálszécsi István reformátor magyar nyelven hirdette, terjesztette a reformációt, mert a nép akkor magyar volt, úgy a helyzet változta óta – ismét a reformáció alapelveire támaszkodva – szlovák volt az egyházi nyelv, mert szlovák volt a nép nyelve.

A XVIII. század elejétől kezdve, mikor ez a nyelvi áthasonulás megtörtént, a szlovák kálvinisták sohasem panaszkodtak arról, hogy ők a magyar kálvinista egyházban bármi tekintetben hátrányos helyzetben lettek volna. A magyar nyelvű ref. teológia nem képezett ugyan ki szlovák nyelvű papokat, azonban ezek a közjük került magyar papok kevesével egészen elsajátították népök nyelvét,

s békében, megelégedésben éltek egymással s mindazon egyházmegyével s egyházkerülettel is, melynek keretei közé tartoztak. A 12 anyaegyház és 15 filia közül soha egyiknek se jutott eszébe, hogy ők egy külön szlovák egyházmegyét alkossanak. Ez már vallási érdekeknek is ellenére lett volna, hiszen a hatalmas magyar ref. egyház támogatása és védelme nélkül mihamar vallásilag is beolvadtak volna a körülöttük élő más vallású népekbe.

Jött azonban az új államalakulat, és ennek kapcsán mindjárt felvetődött a szlovák kálvinista kérdés. Nem a nép részéről, mert ez akkor sem gondolt semmiféle változásra, hanem egyes személyek részéről, akik a kérdést alkalmasnak találták a saját személyök érvényesítésére. A Kassán megjelenő Slovenský východ politikai napilap, az Amerikában kiadott Slovenský kalvín című egyházi újság, a cseh nyelvű Kalich, cseh protestáns érdekeket szolgáló hetilap azonnal követelni kezdték a szlovák egyházmegye felállítását. Gyalázták a szlovák ref. egyházban szolgáló lelkészeket és a felső hatóságokat, azzal a hazugsággal ámitva a világot, hogy amint a múltakban elnyomó politikát folytattak, ezt fogják tenni a jövőben is egy külön szlovák egyházmegye nélkül, melynek papjainak tiszta szlovák mentalitásúaknak kell lenniök, a mai papokat pedig szépszerével ki kell mozdítani.

A rágalomhadjárat oly nagy volt, a hivatalos ref. egyházat és annak jelenlegi vezetőit annyira sikerült befeketíteni, hogy egy szenátor interpellált is, 160 000 szlovák kálvinista elnyomásáról panaszkodván; maguk a miniszterek pedig az állam és az egyház között fennforgó kérdések elintézését mindig azzal utasították el, hogy mi minimális jóindulatot sem tanúsítunk a ránk bízott szlovák kálvinistákkal szemben, mert vonakodunk nekik megadni a legelemibb jogot, az önálló egyházmegyébe szervezkedést. A helyzet végül annyira kiélesedett, hogy a Tiszáninneni egyházi kerület püspöke, Pálóczi Czinke⁷ István, egyúttal a konvent és a zsinat elnöke, e sorok írójával egy szlovák nyelvű röpiratot íratott (*Otázka slovenských kalvínov* – a szlovák kálvinista kérdés),⁸ mely megküldetett a köztársasági elnöktől kezdve a közélet minden jelentős tényezőjének. De a történeti alapon nyugvó, teljes tárgyilagossággal készült röpirat sem győzhette meg azokat, akik az érvek elől már eleve elzárkóztak, hiszen a szlovák egyházmegyét, mint alább látni fogjuk, a magyar kálvinistaság elnemzetlenítési törekvése hozta a felszínre.

A hivatalosak az érvek elől annyira elzárkóztak, hogy az 1923. évben megnyílt zsinaton a kormánybiztos által előterjesztett nyilatkozat a kormány egyik föltétlen kívánságául szögezte le azt, hogy a zsinat mondja ki a külön szlovák egyházmegye szervezését és a szlovákok képviselését az összes fórumokon, amelyre a zsinat feliratában azzal felelt, hogy neki ez nem áll jogkörében, hanem mivel az egyházalkotmány szerint e kérdésben maga a nép dönt, az egyház meg fog hajolni a népakarat előtt. Ugyanerre az álláspontra helyezkedett az illetékes Tiszáninneni Egyházkerület és az Egyetemes Konvent is. Végül, miután e kérdéssel kapcsolatban annyira zaklatták az egyházi vezetőséget, az

elhatározta, hogy ezt az ügyet jobbra vagy balra, de dűlőre kell juttatni. Hogy a nép akarata e kérdésben megtudható legyen, Pálóczi Czinke István püspök és Lukács Géza egyházkerületi főgondnok,⁹ mindketten konventi elnökök is, mind a 12 anya- és 15 filiális egyházba e sorok írójának mint egyházkerületi és konventi jegyzőnek elnöklete alatt egy, a Zempléni és az Ungi egyházmegyék főgondnokaiból álló bizottságot küldte ki. E teljes pártatlansággal előkészített, törvény szerint összehívott és vezetett közgyűlések szavazatainak eredménye az volt, hogy a nép 90%[-a] az eddigi egyházmegyék keretében kíván maradni, és csak 10% akar külön szlovák egyházmegyét, pedig már jó előre erősen dolgoztak a kortesek a falvakban. E szavazás a szlovák és cseh körökben óriási megdöbbenést keltett, és a vereséget azzal szépítették, hogy a bizottság pártosan járt el, aminek persze a felvett és aláírott jegyzőkönyvek ellene mondanak.

Most pedig az a kérdés, miért erőszakolja a kormány a szlovák egyházmegye felállítását. E sorok írója egy alkalommal Prágában e tárgyról a közoktatási miniszterrel beszélgetést folytatván megemlítette, hogy reméli, miszerint a szavazással a szlovák egyházmegye dolga már nyugvóra jutott, hiszen egy d e m o k r a t i k u s államban ez nem is lehet másképpen. Mire a szociáldemokrata párti miniszter e sorok írójának a szemébe mosolygott, és így szólt: „Demokrácia! (itt legyintett egyet a kezével) a szlovák egyházmegye megszervezése állami presztízskérdés.”

Hogy pedig ezt a kijelentést mindenki megérthesse, meg kell mondanom, hogy a szlovák egyházmegyével a kormánynak messzemenő tervei vannak. Mit érne a kormánynak nézve, ha a szlovák egyházmegye csak a valóban szlovák egyházakból alakíthatnák meg? A szlovák egyházmegye jelszava egy messze nyúló terv kiindulási pontja. A szlovák egyházmegyébe tiszta magyar gyülekezeteket akarnak bekebelezni, azzal a hamis állítással, hogy azok valamikor szlovákok voltak, csak elmagyarosodtak, holott mint fentebb láttuk, éppen magyarok szlovákosodtak el. A pozsonyi Referátusnak¹⁰ a fiókjában van egy munkálat, amely szerint a szlovák egyházmegye 20 anya- és 20 fiókegyházból állna, tehát már 8 anya- és 5 magyar fiókegyházzal szaporítanák a szlovák egyházmegyét. Az Amerikában megjelenő Slovenský kalvín című agitációs lap egy röpiratot adott ki feleletképpen az Otázka slovenských kalvínov című röpiratra.¹¹ Ehhez egy térkép volt csatolva a megalkotandó szlovák egyházmegyéről. Ebbe már 34 anyaegyház van belefoglalva, a filiákról nem is szólva. Itt tehát már csekély 18 olyan magyar egyházat szeretnének elvenni, ahol soha senki egy betűt sem tudott és most sem tud szlováku. De ez csak a kezdet kezdete. Mi lenne később, ha a szlovák egyházmegye terve csakugyan sikerre vezetne? A szlovákosítás mindenütt erősen megindult. Kevésével minden módon arra törekednének, hogy a szlovák egyházmegyét alkotó gyülekezetek évről évre mindjobban szaporodnának. A régi bölcsnek csak egy pont kellett volna, hogy kivesse a világot a sarkaiból, nekik is egy pont kell, a szlovák egyházmegye, hogy kiforgathassák a kálvinistaságot a magyarságból.

Kitűnik ez abból is, hogy a szlovák egyházmegye alapján képviseletet akarnának egyházkerületen, konventen és zsinaton is. Egyházi törvényeink értelmében egy egyházmegyének az egyházkerületen való képvisellete jogszerű, mert hiszen az egyházmegyét a kerületen az esperes és gondnok hivatalból képviseli, 4 papi és 4 világi egyén pedig választás útján. A konventre és zsinatra azonban az egyházkerületek már szabadon választanak az egész egyházkerületből; oly szabadon, hogy többször megesik, miszerint valamelyik egyházmegyéből nincs is ember a zsinaton, hanem egy másiktól talán több is van, mert esetleg több ott az alkalmasabb ember. Ez a demokratikus szabad választás követelménye. Mármost, ha szerintök kerületre, zsinatra a szlovák egyházmegyéből muszáj volna választani, ez kicsúfolása volna a szabad választásnak. De milyen alapon is kívánnak ők ilyet? A szlovenszkói és ruszinszkói reformátusok összes száma 250 000.¹² A szlovákoké 9000. A 9000 a 250 000-nek alig több mint 3%-a. E kisebbségi arányszámmal követelik a képviselést azok, akik ahol csak lehetett, a magyarság arányszámát leszorították 20%[-on] alólrá, hogy ők képviseléstől, törvényes jogától elüssék.

E képviselettel nem is akarnak ők egyebet, csak annyit, hogy minden fórumon ott lévén: mindenütt harcot kezdhessenek a magyar református egyházzal szemben.

Íme, ez a helyzetkép a szlovák egyházmegyével kapcsolatban.¹³

II. A teológia és tanítóképző kérdése

Az új államalakítás óta ez is állandóan kísért. A mai Szlovákia és Ruszinszko elszakítása folytán az itteni reformátusok részére a helyzet úgy alakult, hogy nincs egy teológiánk és tanítóképzőnk. Ily intézeteink mind odaát maradtak. Hogy ez mit jelent a reform. egyházra nézve, minden értelmes ember elgondolhatja. Papjaink, tanítóink százával elhalnak vagy nyugdíjba mennek, vagy kiüldöztetnek. A papi hiányt mostanáig még lehetett valamiképp pótolni, mert papnövendékeink átmentek Sárospatakra vagy Debrecenbe, előbb csak úgy szökve, később zsupáni engedéllyel. Az illetők alkalmazása, ha idevaló illetőségűek voltak, semmi nehézségbe nem ütközött. De ez a tanulmányi engedély csak 1927-ig szól. Addig tehát ezt a kérdést meg kellene oldani. És a kormány szívesen is megadná, de úgy, hogy egy közös (ref. és luth.) teológiát állítana fel Pozsonyban. Ez még kitűnőbb terv az elszlovákosításra a szlovák egyházmegyénél is, hiszen a terv szerint a legjelentősebb tárgyak szlovák nyelven adatnának elő a tiszta magyar nyelvű fiúknak. Az egyházi közvélemény e merész ajánlatot felháborodással utasította vissza, és a vezetőség egy ref. teológia felállításának kérdését állandóan napirenden tartja. Az ördög azonban sohasem alszik. Hogy a kormány a ref. egyház szándékát keresztülvágja: a szervezés alatt álló teológiára a gyűjtést egyszerűen nem engedélyezte. Hogy milyen irányban fejlődik később ez az ügy, az idő mutatja meg.

Hasonló, sőt súlyosabb nehézségek állottak elő a tanítóképző hiánya miatt. A tanítóhiány nagyobb a papnál is, mert odaát magyar tanítóképzőbe menni egyenesen céltalan. Emiatt 6 év óta nagy hézag állott elő, magyar tanítóképző pedig nincs az egész Szlovénzón és Ruszinszón; az egyházat szinte a létfenntartás ösztöne sürgeti a kellő lépések megtételére. De mivel a ref. egyháznak nincs anynyi ereje, hogy a két intézetet egyszerre állítsa fel, az Egyetemes Konvent kimondta, hogy előbb a teológiát szervezi, utána a tanítóképzőt.¹⁴ De már előre sejtjük, hogy ez elé a kormány még nagyobb akadályokat fog gördíteni, hiába mondja a békeszerződés, hogy felekezeti iskolákat szabadon állíthatunk fel, sőt azokat a kormány segíelyezni tartozik.

III. A zsinati törvényekről is szölok pár szót

Ekörül egész tragikomédia játszódott már le.

Miután a kormány szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a szlovénzói ref. egyház függetlenítse magát a külföldi (értsd: magyarországi) ref. egyházaktól, s önállóan szervezkedjék, s a változott viszonyokhoz alkalmazkodott törvényeket hozzon: a ref. egyház előbb megcsinálta a szervezést az egész vonalon, azután zsinatot tartott Léván 1923-ban. A törvényhozás szeme előtt tartotta ugyan, hogy törvényeit a változott viszonyok figyelembevételével hozza meg, de egy hajszálnyira nem távozott el attól az alaptól, melyet a magyarországi ref. egyház alkotmánya az 1790/91. XXVI. tcikk figyelembevételével számára kijelölt. Autonómiájából, iskolai és egyházi szabadságából egy jöttányit sem adott fel. De hogyan is? A vérrel, vassal, diplomáciai lángésszel kivívott ref. autonómiájából oda lehet-e dobni valamit? És szabad-e ilyet követelni egy úgynevezett demokratikus államban?

A zsinati törvényeket még 1923-ban felküldöttük megerősítés végett, annak idestova 2 éve, és a szentesítés még mindig nem történt meg. Ó, mert nagyon, de nagyon nem tetszik odafent a törvénybe belefoglalt autonomikus szabadság. És hogy ez valamiképp megnyirbáltassék: egy trükköt eszeltek ki. Az egyház néhány emberét felhívták a múlt év december végén Pozsonyba, és nagy képmutatással azt mondták nekik: „Mi a Ti autonómiátokat szentnek tartjuk. Itt van a hozzánk felküldött s általatok alkotott egyházi törvény. Ebben nagyon sok hiba van. Ezt ki kell küszöbölni, a törvényt át kell alakítani. De mivel mi a Ti autonómiátokat szentnek tartjuk, nem m i adjuk vissza a törvényt, Ti vegyétek vissza. És alakuljon egy bizottság, melynek 3 tagja kormányember, 3 a Ti emberetek. Ezek gyúrják át a törvény szövegét.”

Hogy ez a protestáns, közelebről a ref. egyház szellemével ellenkező eljárás lett volna, ha ez a trükk sikerül – mindenki tudja, aki a ref. egyház alkotmányát ismeri.

De nem sikerült, mert mindjárt utána következett a konvent ülése, amelyen egyhangúlag kimondatott, hogy a zsinati törvényeket csak a zsinatnak s írásos leirattal, amelyben a kifogások felsorolandók, lehet visszaadni. Megtiltotta továbbá a konvent, hogy bárki is, zsinat vagy konvent nevében, ezek tudta nélkül a kormánnyal egyházi

ügyekben tárgyaljon. Végül leszögezte, hogy egyházunk sarkalatos jogaiból, bármi következék is, egy fikarcnyit se engedhet.

Nem szóltam egyházunknak minden vonalon való háttérbe szorításáról, a jogfosztásokról, a tanítók, lelkészek üldözéseiről, autonómiánk lépten-nyomon való megcsorbításáról. Csak 3 pontra irányítottam most vetítő tükrömet, de ezekből is megítélhető, mily küzdelmet folytat a szlovénzói és ruszinszói egyetemes ref. egyház a léteért a magyarságot mindenáron elnemzetleníteni akaró csehszlovák kormánnyal.

Gálszécs – Sečovce, 1925. június hó

(Magyar Kisebbség, 1925. 13. szám, 490–497. p.)

***

Apáczai Cseri János személyisége és világnézete. Születésének háromszázadik évfordulója.

Minerva könyvtár. Szerkesztik dr. Tavaszy Sándor és Rass Károly. Írta: dr. Tavaszy Sándor. A Minerva irodalmi és nyomdai műintézet R. T. kiadása. Cluj–Kolozsvár

Ez 56 oldalra terjedő mű, mint címe is mutatja, abból a alkalomból íródott, hogy Apáczai Cseri Jánosnak ez év június 10-én értük meg a születése háromszázados évfordulóját. Az ilyen évfordulók nagy jelentőségét szerző a következő szavakban méltányolja: „Isten örök terveiből következő kegyelem számunkra, hogy súlyos megpróbáltatásunk esztendei és múltunk dicsó alakjainak jubileumai összeesnek, hogy amikor a jelen súlyosan nyom, a jövődő félelmei riogatnak, akkor megszólal a múlt, s egymás után küldi hozzánk követeit, akikből erő árad és ömlik át a szívünkön.”¹⁵ Majd tovább: „Apáczai Cseri János a mártíromság koronáját hordozó erdélyi sors megtestesítője, de egyszersmind az acélos hitű, megfeszített erővel dolgozó és minden mártíromságok között is győzedelmes erdélyi lélek és személyiség példaadója.”

A mű igen jeles írója,¹⁶ mint a cím is mutatja, bemutatja előttünk Apáczai Cseri Jánosnak előbb a személyiségét, majd világnézetét elemezi. Végighordoz bennünket azokon az utakon, melyeket a XVII. évszázadnak ez a nagy kultúrpolitikusa megtett, attól az Isten sugallta perctől kezdve, amikor egy este odaáll az Ajtán keresztül Kolozsvárra utazó, de néhány óráig Ajtán mulatozó diákok ablaka alá, akik őt észrevevén, megtudván az árva gyermek mohó tanulási vágyát, magukkal Kolozsvárra viszik – egészen addig az időpontig, mikor 1659 Szilveszter éjszakáján nemes lelkét kilehelte.

Ismerteti kolozsvári tanulóéveit, Porcsalmi András tudós professzor rá való nagy hatását, majd gyulafehérvári tanulóéveit, ahol a külföldről idehozott Bisterfeld Henrik János, valamint Alstedius hatottak lelkére formáló erővel.

Lefesti külföldi iskoláztatását¹⁷ külföldi iskolatársát, mint küldi Gelei Katona István Franekerába, majd onnan megy Leydenbe, innen Utrechtbe, ahol kiadja első munkáját, a Disputatio theologicát, mely 1650-ben jelent meg, mely művével ebben a tudományos világcentrumban első diadalát aratta. Leydenből a harderwijki egyetemre költözik, ahol doktori címet szerez, s kiad egy doktori értekezést Disputatio theologica inauguralis de primi hominis apostasia címmel, e művét szerző úgy jellemzi, mint amely a tiszta distinkció és a bibliai tudományokban való gazdag erudíció gyümölcse. Itt nősül meg 1651-ben, feleségül vevén egy holland leányt.

Most jutott élete fordulópontjához. Alkalma lett volna Hollandiában maradni, a gazdag Utrechtben tanári állást foglalnia el, de hazajött, mert egyedül szegény nemzetének akart használni. Ezért mondja szerző: „Apáczai Cseri János a magyar nemzeti művelődés legnagyobb fanatikusa, csak egész lényének a megtagadása árán tudott volna bármilyen jó javadalmazású állásban is ott maradni.” Ezért van az, hogy Enciklopédiájának latin nyelven való írásáról is lemond, s megírja Magyar Enciklopédiáját, a nemzeti művelődés sürgős szükségére, mely munkájának megírása közben mennyit küzd a magyar nyelv szegénysége miatt! Még munkáját be sem fejezte, midőn Csulai István püspök 1652-ben Gyulafehérvárra hívja, de ahova csak 1653-ban érkezik meg. Még Hollandiában laktában két művet írt. Egy Magyar Logikácskát és egy Tanács c. munkát.

A következőkben gyönyörű szavakkal festi gyulafehérvári tanári életét. Az ósdi felfogású tanári kar szemében szálla Apáczai, az önálló programmal fellépő kultúrpolitikus és pedagógus, aki már beköszöntő értekezésében, az Oratio de studio sapientiae-ben eddig egészen ismeretlen szempontokat emel ki a tanítás egész menetére és mikéntjére nézve. Helyteleníti az emlékezés mechanikus módszerét, és követeli a formális klasszikus oktatás mellett a reális tartalmú oktatást. Közben pedig ilyen pörölycsapásokkal keltegeti az aluszékony nemzetet: „Szégyelljük meg már nagymérvű oktalanságunkat, restelljük már egyszer, hogy bennünket barbároknak, bárgyúknak, faragatlanoknak hívhatnak.” Járjunk már a magunk lábán, és ne legyünk olyanok, mint a régi zsidók, akik harcolóeszközeiket a filiszteusok táborába jártak élesíteni. Íme az éles eszű pedagógus és a lángoló magyar.

De ez az új nyomokon járás, nemkülönben presbiteriánus mivolta számos ellenséget szerez neki, úgyhogy végül ez utóbbi miatt állását is elveszti, s csak Lorántffy Zsuzsanna pártfogása miatt és Kereszturi Pál közbenjárására nyer állást a kolozsvári iskolában, amelyet akkoriban lecsúszott helyzetéből ő emel fel magasra, kollegiummá fejlesztvén azt, ahova régi kedves tanulóik közül is igen sokan követtek, mert ha tanártársai ellenségei voltak is Kolozsvárt, mind itt, mind amott annál jobban ragaszkodtak hozzá diákjai. Itt fejezte be életét, miután az örökös munka felemésztette a gyöngé tetet.

Alig száz évvel halála után így írt róla Bod Péter: „Ha ez az ember tovább élhetett volna, úgy lehet ítélni, hogy

a tudományok is jobb lábra állottak volna, mivel neki a tanításban mássa nem volt.”

A könyv többi része Apáczai Cseri világnézetét fejtegeti. Kiemeli szerző, hogy ez a mély, mindent átfogó szellem hozza őt közeli viszonyba Descartes-tal és Baconnel. „Apáczainak – mondja –, a Descartes-tal és Baconnel való lelki találkozása nem esetleges dolog, mert a kongenialitásán alapul, amennyiben a tények kutatásában és megállapításában ugyanazon kritikai kétely vezet, mint Descartes-ot, és a tiszta látást elhomályosító előítéletek ellen éppúgy harcol, mint Bacon.”

És ez a mindent átfogó lélek, e tiszta látású, komoly tudós fanatikusa nemzetének, ami etikai nacionalizmusából folyik, mely nem csupán a vérségi kötelék következménye, de Isten parancsa, hogy ahová az Isten állított bennünket, ott megálljunk rendületlenül. Kiemeli szerző továbbá Apáczai önállóságát, melynél fogva semmiben és sehol sem volt másoló, hanem mindenben eredeti, és különösen szépen jellemzi prófétai aktivitását, akiben a cselekvő energiák folyton működnek, aki Fortius tanácsait megfogadva, úgy csapott le, mint a villám, beszéde olyan volt, mint a mennydörgés, aki nem kevesek ellen vont fegyvert, hanem egész országok ellen, sőt szembeszállt minden utánakövetkező századokkal.

Azután mielőbb részletesen kifejti Apáczai Cseri álláspontját a teológiában, filozófiában, pedagógiában – végül világnézetét ezekkel a szavakkal foglalja össze: Apáczai idealista, mert a legmagasabb eszményekre néz, filozófus, mert biztos elvekre kíván építeni, kultúrhis, mert az egész szellemi élet teórikus és praktikus formálásán dolgozik, és optimista, mert teljes bizalommal néz eszményei valóságára és azoknak a nemzeti élet keretei közt leendő realizálására.

Nekem a könyv olvasása, melynek stílusa is elsőrangú, egy gyönyörű délutánt szerzett. Ajánlom mindazoknak, akik vágyódnak a szellemi élvezetek után. Szükséges volna, ha kinyújtanánk kezünket erdélyi testvéreink kincsesbányái felé, melyeket ők csodás erővel és lankadatlan hévvel nyitogattak meg mielőttünk is, és szellemük üde kincseit nap nap mellett kitűnő vállalatok nagyszerű formáiban tárják eléink, hogy akik még ilyenekre nem vagyunk képesek – általuk felfrissüljünk és megerősödjünk.

(Református Egyház és Iskola, 1925. 33. szám, 8–9. p., 34. szám, 6. p., 35. szám, 5. p.)

***

Hlinka

Lehetetlenségnek tartom, hogy a Hlinka szájából Rózsahegyen elhangzottak felett minden megjegyzés nélkül napirendre térjünk, s művelt emberekhez méltóan objektíve szóvá ne tegyük Hlinka ott tett nyilatkozatát.¹⁸ Tartozunk ezzel annak a vérségi kapcsolatnak, mely minket ottani testvéreinkhez köt, és annak a békés irányzatnak,

melyet az itt lakó szlováksággal szemben mindig táplálunk, melyet ezután is mindig szívünkön viselünk.

Mindnyájan ismerjük Hlinka szavait, mely szájából Rózsahegyen elhangzott, s az okot is, mely miatt elhangzott. Kezdjük előbb az okon. A magyar parlament hosszú szünetelés után a választások óta megnyílt.¹⁹ A megnyitás napján az impozáns épület ormán a magyar zászlók félárbocra voltak eresztve. Hogy ezt miért cselekedték így? Minden gondolkozó ember könnyen megérti. Magyarország területéből kétharmad résznyit csatolt el a trianoni békeszerződés. Józan eszű, okos ember könnyen átlátja a magyar nemzet háborgását, hiszen még külföldi, sőt az antant körébe tartozó politikusok között is igen sokan vannak, akik komolyan gondolkoznak felette, hogy a magyar nemzetnek ilyen nagymérvű büntetése – melyre tulajdonképpen rá sem szolgált – okos, észélyes, a jövő békéjét szolgáló politika volt-e. A büntetés egyik oka, hogy a véres háborút ő idézte volna fel, az újabb nyomozások folytán kétségtelenül elesett, a másik ok, hogy a nemzetiségeket elnyomta volna: az itten azóta úzótt nemzetiségi politika által van megcáfolva, amely politika százszor rosszabb az ott folytatottnál. Ennek az arra legilletékesebbek, maguk a szlovákok adtak számtalanszor kifejezést. Csak megérthető és világos tehát, mondom, ha e fájdalomnak a magyar nemzet az említett módon is kifejezést adott. Még egy magánháznál is, ahol halott van, így szoktak cselekedni. Ez a legtermészetesebb, a lélek mélyéről fakadó emberi dolog, amin soha senki nemhogy megbotránkozott volna, de ha a szívben egy csepp emberi érzés van, sír a sírókkal, még ha az a gyászoló család vele semmiféle rokoni összeköttetésben nem áll is. Ezt az érzést maga Krisztus is szentnek tartotta, mikor könnyet hullatott Lázár koporsója felett. Mennyivel inkább így kell ennek lenni, ha egy nemzetet látunk gyászba borulni. Magyarország embervesztésege, ahol a szenvedély és gyűlölet végképpen meg nem vakította a szemeket, a messze külföld művelt nemzeteinél is általános részvétet keltett, és a részvét napról napra mind őszintébb és mélyebb.

És ebbe a gyászoló hangulatba belekiált egy ember, akit Hlinkának hívnak, és aki egy nemzet vezére, és azt mondja: „Nekem mindig öröm az, ha a magyarok gyászolnak, az volna a bánatom, ha örülnének.” Álljunk meg e szónál, mert ez a szó rettenetes és megdöbbentő. Reám, és azt hiszem, minden magyarra, sőt ki merem mondani, bizonyára minden művelt emberre úgy hatott az, mint mikor valami pajzán, értelmetlen és érzéketlen ember lát egy temetési menetet, és amidőn mindenki szomorú, meghatott, ő ellenben vidám arcot vág és kárörvendőleg mosolyog, hogy ezzel is szembehelyezkedjék a kegyelet szent érzéseivel. Hát ha az ilyen csúfondároskodó lépést egy nemzettel szemben cselekszi, mit fogunk az ilyennek mondani?

Ha Hlinka túlfűtött nacionalizmusánál fogva tette ezt, és ebben keresne jogcímet e cselekedetre, még ezzel sem tudná magát igazolni, mert százszor olvastam vagy hallottam tőle igen keserű panaszokat nemzete itteni súlyos elnyomatásáról. De ha másképpen volna is, Hlinka pap.

Benne, az ő személyében a pap a politikustól sohasem választható el. Ő akkor sem teszi le soha a reverendáját, amikor beszél, ír, szónokol, agitál. Hallottam egypár népgyűlésen beszélni, akkor is rajta volt a papi ruha; beszéde közben, mikor eljött a 12 óra s megzendültek a harangok: ott sem felejtkezett meg egyháza szent előírásairól, s félbeszakítva politikai szónoklatát, keresztet vetett és imádkozott. Tehát még leghevesebb politikai működése közben is az Úrra gondolt, még akkor is eszébe jutott, hogy minden gyarló földi politizálásnál van egy tisztább hely, az Isten országa, egy szentebb foglalkozás, az Isten keresése. Miért felejtkezett el erről Hlinka most, miért csak éppen a magyarokkal szemben? Hlinka pap, neki tudnia kell, tudnia Krisztustól, akinek a szolgájának vallja magát: hogy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. S mikor egy gyűlölködő farizeus azt kérdezte Tőle, kicsoda az én felebarátom, Jézus a samaritánusról szóló példázatot mondta el neki, amelynek az a veleje, hogy felebarátunk minden ember, éppen azért, mert az Isten gyermeke, és éppen a szeretet általános kötelező erejénél fogva minden embert bele kell abba foglalni, tartozzék bármely fajtához vagy felekezethez.

Miért zárna ki abból Hlinka csak a magyarokat, csak Magyarországot?

Miért nincs az ő szívében egy mákszemnyi rész a szeretetből csak Magyarország, csak a magyarok számára? Miért örül ő akkor, mikor mások sírnak, mikor világosan meg van írva a Bibliában, mindenki, de legelső sorban a papok számára: „örüljete az örülőkkel, sírjatek a sírókkal”,²⁰ még figyelmeztetőbben, mely már egyenesen a papoknak szól: „Ti vagytok a földnek savai, ha a só megízetlenül, mivel sózatik meg?”²¹

Megvallom, nem értem Hlinkát, a papot, mert mint mondtam, Hlinkában a pap a politikustól el nem választható, de ő maga sem akarja, hogy elválasztható legyen.

A nemzetek csak úgy maradhatnak meg, ha a gyűlölet szelleme egészen kipusztul, s helyébe jön a szeretet, mert a gyűlölet rombol, pusztít, csak a szeretet épít. Ezt Pál apostol mondta. Csak a szeretet tudja ezt az országot átformálni, úgy kivonatkozásaiban, nemzetek és nemzetek, mint egy ország kebelében nemzetiségek és nemzetiségek között. Ha ez áll nagy, igen nagy nemzetekre, ha ezt hirdetik a nagy nemzetek, igen jelentős állam férfiai, miért ne volna ez igaz az azokhoz mérve igen-igen kicsi Csehszlovákiára nézve? Csak ez az állam volna kivétel az enyészet törvénye alól, csak ennek volna joga, privilégiuma a béke mellőzése? Csak éppen Hlinkának volna kivételes joga az animozitáshoz,²² amikor nálánál sokkal nagyobbak a béke fehér zászlóját, a Krisztus zászlóját lengetik? Tegye Hlinka a szívére a kezét, és mondja meg őszintén, hogy az ilyen nyilatkozatokkal nem a békesség, a szeretet útját egyengeti sem a nemzetek, sem e hazában a nemzetiségek között.

Hlinka bizonyára azt hiszi most, hogy belőlem a megbántott fajmagyar beszél így. Nagyon csalódik. Én úgy gondolom, az itteni becsületes szlovák nép szíve húrját is érintetem. 36 évi lelkészi működésemet óta vegyes nemzetiségű

vidéken élek. Kelet-Szlovénia szlovák népének érzését, gondolkodását, tiszta vallásos lelkületét jól ismerem. Nagyon tudom azért, hogyha megkérdeznék őket, mindenkiket, még azokat is, akik az ő politikai ösvényét tapossák: osztjátok-e ti a vezérek nyilatkozatát, öröme az nektek, ha valamely nemzet, legyen az akár a magyar, gyászol, öröme az nektek, ha másért nem, csak egyedül azért, mert keresztyének vagytok? Tudom, kivétel nélkül így felelnének: No, még ilyet kérdezni is, hiszen akkor Krisztus követőinek sem tartanánk magunkat.

Nagy baj az, ha a hegymoron állók szavaira a völgyben ülők részéről nem jön helybenhagyó ítélet.

(Prágai Magyar Hírlap, 1927. február 16., [1.] p.)

***

Zoch²³ – a politikus és a püspök

Írta: Péter Mihály

Gálszécs, szeptember 23.

Régóta riadozó szemekkel nézzük Zoch dr.-nak a működését, és miután benne a politikus a protestáns püspöktől el nem választható, mert ő püspök marad akkor is, mikor mint politikus szól vagy cselekszik, ezt minden alkalommal mérlegre tettük magunkban, hogy mennyiben egyeztethető benne össze az, amit mond vagy tesz, azzal, amit tőle mint protestáns püspöktől várnánk és remélnénk. Sajnos, ily esetekben a mérleg mindig Zochnak, az evangélikus püspöknek a hátrányára billent le.

Ha most itt, a nyilvánosság előtt is foglalkozni vagyunk kénytelenek Zoch dr.-ral, a politikussal és a protestáns püspökkel, annak az az oka, mert magunk is protestánsok lévén, el nem hallgathatjuk azt a nyilatkozatot, melyet ő e lapnak egy csehszlovák laptól átvett híradása szerint néhány nappal ezelőtt egy Prágában tartott népgyűlést követő közebéd alkalmával tett, amely nyilatkozatnak a lényege az, hogy most már elérkezett a magyarság megrendszabályozásának a szükségessége és szigorú cenzúra alá vétele a nacionalizmust terjesztő Prágai Magyar Hírlapnak.²⁴ Ez az, ami felett muszáj egy kicsit eszmélni.

Nacionalizmusunk elítélése és cenzúra után kiáltozás, ezek igazán különösen hangzanak egy Zoch püspök szájából.

De hát mit jelent a mi nacionalizmusunk? Mit akarunk mi, mit hirdetnek a mi lapjaink, s köztük legelsősorban és legbátrabban a PMH? Csak annyit, amennyi az Isten minden szabad teremtésének minden művelt államban meg van engedve, amit a protestantizmus proklamált legelőször, hogy tudniillik gondolatát mindenki bátran nyilváníthatja, nyelvét, kultúráját mindenki akadálytalanul ápolhatja, fejlesztheti, emberségét, fajtáját megvédheti, egyéniségét megőrizheti, másokkal szemben való egyenjogúságának érvényt szerezhet, vagyoni boldogításában hátrányt nem szenvedhet. Ha már minket, különféle val-

lású magyarokat megkérdezésünk nélkül a csehszlovák államba kebelezett [...],²⁵ kívántunk-e mi valaha és valahol ennél az isteni, keresztyéni, humánus, de békeszerződések által is megerősített jogunknál többet?

Ez volt mindig, ez ma is és ez lesz ezután is a mi nacionalizmusunk, melyet rejtegetni sohasem fogunk, sőt büszkén hirdetünk. És bizony mondom, mindjárt kezdetben titkon, ajtónkat behajtva és sóhajtozva nemzetünk sorsa felett, nemegyszer reméltük, hogyha már mindenki elvakult és meg van is süketedve, de akadni kellene legalább néhány embernek s köztük egy Zochnak, az evangélikusok püspök-politikusának, aki odakiáltja: emberek, megálljatok, ezeknek a panaszkodóknak igazuk van, én mondom ezt, aki magam is voltam valaha kisebbség, aki amellet abból a vallásból származom, amelyik az emberi jogokért, a lelkiismeret szabadságáért, nyelv, kultúra szabad fejlesztéséért először bontott zászlót. Egy Zoch dr.-tól, a hajdan kisebbséghez, most azonban már a többséghez tartozó szlováktól is, egy hajdan a kálváriai sorsot szenvedő protestánsok utódjától, de most hatalomra jutott protestáns püspöktől ez egy nagyszerű, egy logikus, egy következetes cselekedet lett volna.

De Zoch dr.-ban sajnos a politikus megsemmisítette a püspököt. Hatalomra jutván, nála is mindaz feltalálható, ami azokat az embereket jellemzi, akik hamar felejtik, hogy mily nehéz a szenvedés. Ő minket nacionalistáknak nevez, holott ő tényleg ultranacionalista.

Csak néhány tényt akarok felsorolni. Milyen fájdalmas visszagondolni azokra a történelmi időkre, amikor Magyarországon is elvakult emberek minden vagyonuktól képesek voltak megfosztani embertársukat, lett légyenek [sic!] azok szlovákok vagy magyarok, csak azért, mert protestánsok voltak, hogy odaajándékozhasák másoknak. E tényekre ma már minden elfogulatlan ember, tartozzék bármely felekezethez, szomorú szívvel szokott gondolni. És íme, azoknak az embertelenséget elszenvedett embereknek kései utóda evangélikus püspöki felfogásával összeegyeztethetőnek tudja találni, hogy egy oly párt élén álljon, melynek hosszú hasábokon közölt cselekedete nem kevesebbről beszél, mint hogy vagyonokat szedjenek el emberektől csak azért, mert magyarok, s odaajándékozzák másoknak csak azért, mert szlovákok vagy csehek.²⁶ Hogy ősi földjükből éppen magyarok, ha földönfutók is, ne kapjanak semmit. Miért [nem] szólalt fel ez ellen Zoch, a püspök úr? Ugyan nem ultranacionalizmus-e ez?

De hogy Zoch dr. püspök úrban a politikus mennyire abszorbeálja²⁷ a püspököt, ne nemzetiségi, de a vallási kérdést nézzük, hiszen ha a nacionalizmus akármennyire túlajtott is valakiben, de viszont a Biblia szerint mindenkivel jót kell tenni, de elsősorban a mi híveinknek cselédivel.²⁸ De hogy áll a dolog? Az ugyanazon törzs másik hajtása, mi reformátusok sokat beszélhetnénk erről. Jogunk volna oly magyarokú teológiához, melyet az állam törvény szerint hathatósan tartozik segíteni. Ehelyett óriási áldozattal fenntartunk saját erőnkől egy teológiát, melynek nyilvánossági joga máig sincs elismerve. Nincs még tanítóképez-

dénk. Emiatt felekezeti, tehát hitvallásos iskoláinkban néhol zsidó vallású tanító tanít. Elvonták tőlünk az 1919–20. évektől²⁹ jogtalanul [a] milliókra menő államsegélyt, oly államsegélyt, mely törvényileg és költségvetésileg volt biztosítva, s megajándékozták vele a Zoch püspök evangélikus egyházát. A főszempont ennél és sok más ilyen kérdésnél bizonyára az volt, haj, hiszen ezek csak magyarok. Sohasem hallottuk azonban, hogy Zoch püspök úr azt mondta volna: igaz, hogy magyarok, de az apostol azt mondja, hogy az Isten előtt nincs személyválogatás. Lám, lám, milyen baj az, ha az embert a politika uralja.

De minek beszéljek magunkról? Ott vannak az evangélikus magyarok. Tessék csak olvasgatni lapjukat, a Léván megjelenő Evangélikus Lapot. Sok olyan van abban, ami azt bizonyítja, hogy még a saját édestestvér is szállka a szemben, ha véletlenül magyar. Csak egyet említek a sok közül. Jánoska evangélikus püspök³⁰ püspöki felszentelését nem akarta elfogadni a testvér Raffay evangélikus püspök³¹ kezéből, pedig a jogszokás ezt diktálta volna, nem akarta azzal a megokolással, hogy az magyar. És inkább a svéd hercegérsekhez fordult. De ez a mesteri testvérkeresés nem volt ok, hogy az egyházfejedelem egy most domináló perben meg ne mondja az igazat.

Íme, ilyen a vastag nacionalizmus. De ebből elég volt. Most a cenzúráról mondok valamit.

Mikor Luthert, a Zoch püspök úr elődjét, a gondolat- és lelkiismeret-szabadság ama bajnokát meg akarták cenzúrázni, mert azt mondták neki Wormsban, hogy amiket írt, vonja vissza: ő, mint Zoch püspök úr nagyon jól tudja, így felelt: „Itt állok, másként nem tehetek, Isten legyen segítségemre!” Hogy tudja a püspök úr ezt a nyilatkozatot összeegyeztetni azzal a kívánságával, hogy az itteni magyarok gondolatára béklyót rakjanak? Lám, lám, milyen nagy baj, ha valaki olyan nagyon sovén. Ha Wormsban meg később a gondolatot leigázhatták volna, volna-e ma evangélikus egyház vagy protestantizmus? Ha a gondolatot le tudták volna nyűgözni, volna-e ma civilizáció? Mi, ha magyarul írunk is, egy célt szolgálunk, a csehszlovák államban élő nép művelődését. Lám, lám, püspök úr, mire képes az elfogultság, még a saját létét is megtámadja, hiszen a protestantizmus sorsa a gondolatszabadsággal össze van forrva.

(Prágai Magyar Hírlap, 1927. szeptember 24., 3. p.)

***

Látogatás az új református püspök otthonában Beszélgetés Péter Mihály református püspökkel

– Szlovenszkói szerkesztőnkől –

Gálszécs, szeptember 7.

Publicistának és szónoknak egyaránt kiemelkedő egyházfőt kapott a Tiszáninnyi Református Egyházkerület³² új püspökében: Péter Mihályban, Gálszécs református papjában.

A református magyar gondolatnak az államfordulat kezdetétől napjainkig Péter Mihály volt a leghatalmasabb szószólója.

A tudós gazdag fegyvertárával vértetesen állott a bástyafokon mint védő és támadó, kit nem tudott gerinccességében megtörni a sovíniszta elfogultságnak személye ellen megindított sajtópergőtüze.

Gálszécs papját a reformátusság már régen egyházi vezérének tekintette, és csak természetes, hogy Czinke utódjának őt választotta meg, mert erre a méltóságra ő volt a leghivatottabb.

*

Felkerestük gálszécsi otthonában a Tiszáninnyi Református Egyházkerület új püspökét, aki lekötözött szívességgel fogadott bennünket.

Első kérdésünk az volt, hogy mint fogadta megválasztását, s megkérdeztük: olvasta-e a cseh lapok kedvesülően híradásait megválasztása alkalmából.

– Megválasztásomat mindenesetre örömmel fogadtam – mondta a főpásztor –, hisz ez emberileg érthető. Igen vallásos ember vagyok, azért Istennek hálat adtam érte. De hát – folytatta tovább, s itt arca elkomorodott – nincsen rózsza tövis nélkül: mi már jól ismerjük ezeket a töviseket! Kevesével meg is szokjuk, míg egészen elvesztik szűrő mivoltukat, mert immunisak leszünk velük szemben.

– *Mi a programja Méltóságodnak?* – kérdeztük tovább.

– Programomat a beiktatásom alkalmával elmondandó beszédemben fogom megadni. Itt csak annyit mondhatok, hogy törekvésem egyik részét fogja képezni az, hogy tíz év óta fennálló sérelmeink orvosoltassanak. A mi legnagyobb sérelmeink, amint az tudvalevő, a következők: Papjaink és tanítóink egy jó része nek, bár az egyházi törvények szerint életfogytiglan választottak meg, nincs állampolgársága. Hogy ez milyen nagy keserűség forrása, ki nem lehet mondani. Teológiai szemináriumunk helyzete függőben van, egy fillér állami hozzájárulást nem élvez. Nehéz körülményeink dacára mi tartjuk fenn, holott az államnak támogatnia kellene. Nincs református tanítóképzőnk, s emiatt sok tanítói állásunk üres, vagy más felekezeti tanítóval van betöltve. Hogy ez milyen hátrányos ránk nézve, el lehet képzelni. Közigazgatási, adócsökkentési segélyezések, az özvegy lelkésznek ellátására szolgáló állami hozzájárulások már évek óta nem utaltatnak ki úgy, amint azt a felekezeti jogegyenlőség, az igazság diktálná, az ezek miatti sérelmeink is orvoslás után kiáltanak.

– Nagy sérelem ért minket azáltal is, hogy 1919–20. évi államsegélyt a papságnak, mely több millióra rúg, minden törvényes alap nélkül elvonták. Autonómiánk, melyért apáink annyi hősi küzdelmet folytattak, számos ponton meg van sértve. Méltat-

lan lennék őseink emlékéhez, református papi és püspöki mivoltomhoz, ha teljes erővel mindent el nem követnék, hogy ezek a sérelmek mihamarább orvosoltassanak, mert eminens állami érdek is, hogy 250 ezer lélekből álló református magyarságunk a Csehszlovák Köztársaságban elégedett legyen, s munkálhassa a konszolidációt.

- *Mi a véleménye Méltóságodnak, miért nem orvosolták eddig ezeket a sérelmeket?*

- Nem tudom, de a ref. egyház papjai, tanítói, hívei erre soha okot nem szolgáltatottak. A csehszlovák állam békés polgárai, kötelességeiket százszázalékig teljesítik. Ha azonban jogainkat hangoztatjuk, sérelmeinket feszegetjük, ez azt hiszem, nem illojalítás, hiszen törvény, békeszerződés van kezeinkben. Ugyanis kivétel nélkül minden ember egyenlő, hátrányt nemzetisége miatt senki sem szenvedhet, nyelvét, kultúráját szabadon használhatja. Én ezt a felfogásomat eddig is hangoztattam, s ezután sem fogom elhallgatni, és meg vagyok győződve, hogy ez az egész ref. egyháznak a közvéleménye. Én hiszem is, hogy e tekintetben megértéssel fogunk találkozni, mert a két nemzet semmit sem veszít színéből, ha rajta sokszínű virág van. Sőt. A Csehszlovák Köztársaság csak erősödik, ha azt a magyar reformátusság a maga mély vallásosságával és kultúrájával támogathatja.

- De ahogy gondolkozom a magyar nyelvű reformátusokról, éppen ez a felfogásom a szlovák kálvinistákról, akik éppen az én kerületemben élnek. Azon leszek teljes erőmmel, hogy vallásukat, kultúrájukat ők is kiélhessék. Ez nemcsak a quod uni justum, alteri aegum³³ elvéből folyik, hanem a szentírás tanításából is. E tekintetben különben, mióta csak pap vagyok, ez volt mindig álláspontom.

- *Hogy gondolkodik Méltóságod az egyház életéről?*

- Ezt a kérdést igen részletesen kifejtem majd püspöki programbeszédemben. Most csak annyit mondom, hogy ref. egyházunkban igen-igen nagy tevékenység van szükség. Az én felfogásom az, hogy bármennyi anyagi erő állana is rendelkezésünkre, ha a lélek – az, ami megelevenít – meg volna halva, nem érne az egyházunk semmit sem. Sajnálattal kell tapasztalnom, hogy ref. egyházunkat sem hagyta egészen érintetlenül az újabb korszellem. Református egyházunkat csak az ősök hitével, puritanizmusával lehet felemelni a kívánt magaslatra. Ha anakronizmusnak látszik is, az én ideálom az a múlt századbéli református lélek, amely így szól az apostollal: mindenek lehetségesek a Krisztus által. Ha Isten életet, erőt, egészséget ad, ezt a lelket akarom felébreszteni. Szeretettel teljes érzést viszek magammal főpásztori működésemben, de szigorú leszek mindenkiel szemben, aki nem fog állani hivatása magaslatán. Nem bürokrata leszek, de mindent a magam szemével akarok látni, és ha a Jóisten, aki engem idáig megsegített, és akinek nem tudok elég hálát adni, hogy engem főpástorrá tett, ezután is velem lesz, hogy rendről rendre meglátogathassam mind a 130 anyaegyházamat

s azok filiáit, s mindenüvé magamhoz hívom azt az angyalt, aki a Bethesda tavát szárnyaival meg tudja csapdosni.³⁴

- *Szabad legyen még egy kérdést: Hol lesz a püspöki székhely?*

- Ezt igazán szeretném tudni. A gálszécsiek mindent elkövetnek, hogy itt maradjak. Ezt meg is értem. Gálszécs és vidéke annyi próbán ment át, hogy nagy súlyt helyeznek arra, hogy itt maradjak, Rimaszombat megint erősen ragaszkodik hozzám. Igazán meghat e ragaszkodás. És szinte ajkamra tolul: melyiket szeretem? Engem azonban nem érzelmi momentumok fognak vezetni, hanem tisztán egyházam érdeke, az, hogy hol van nagyobb szükség az én közelségemre. Itt-e, ahol ref. magyarságunk szét van szórva, vagy ahol tömörebben él együtt, mint Gömörben.³⁵

(Prágai Magyar Hírlap, 1929., szeptember 8., 6. p.)

***

A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökétől

Rimaszombat, 1933. január 1.

Főpásztori levél

a Tiszáninneri Református Egyházkerület összes gyülekezeteihez!

Szeretett Atyámfiak! Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Az Atya, Fiú és Szentlélek Isten nevében köszöntelek titeket ez újév reggelén. Mióta, Isten kegyelméből, püspök vagyok, negyedízben fordulok hozzátok újév alkalmából. Úgy gondolom, hogy a szív fogékonyabb ilyenkor az intések, buzdítások befogadására. Adja a Jóisten, hogy úgy legyen!

Az elmúlt esztendő első napján azt hittük, hogy az idő kereke jobb irányba fordul. Keservesen kellett csalódnunk. A leviharzott év sem volt kedvezőbb, mint az előbbiek, sőt súlyosabb, nagyobb megpróbáltatásokkal járt minden megelőzőnél. A gazdasági krízis növekedett, kísérője volt az egész világon az erkölcsi süllyedés, nagy méretet öltött mindenütt a hitelenség, a vallástalanság; növekedett a nemzetek, az országok közötti irigység, szeretetlenség és gyűlölet; a régi boldogság mintha egészen elenyészett volna s az egyiptomi 10 csapás látogatta volna már esztendő óta az emberiséget. Elsőbben a vizek vérré változtak: ez volt a világháború négy szomorú esztendeje. Azután undok békák serege lepte el a földet: ezek voltak a háborút követő bűnök és vétkek sokaságai. Mihez hasonlítsam az elmúlt esztendőt? Hasonlítom az egyiptomi legsúlyosabb csapáshoz: keresztülment közöttünk az öldöklés angyala, és elhullottak ezren és ezren, most már nem fegyver által, de erkölcsi halállal. Az egyházak – köztük a miénk is – ke-resték a mentő, a szabadító utat, de sajnos, a veszedelmet nem kerülhették ki. Mi sem kerülhettük ki, a fekély, a pusztítás miközülünk is szedte az áldozatait.

Most itt vagyunk együtt ez újév reggelén az Isten házában. Itt vagyunk remegő ajakkal, reszkető térdekkel, a terhes fellegek fejünk felett függenek, a villámok csattognak, a jövő egészen bizonytalan és sötét. De akármilyen is az, a Jóistenbe vetett bizalommal bizodal munkát ne veszítsük el soha, csak ezzel a leghatalmasabb fegyverrel vértessük fel magunkat ez új esztendőben, akkor nem félhetünk, meg nem csalatkozhatunk.

Mikor az Úr elküldötte az öldöklés angyalát Egyiptomba, és „meghalt minden elsőszülött a Fáraónak elsőszülöttjétől kezdve, aki az ő királyi székében ül, a szolgálónak első szülöttjéig, aki malmot hajt és a baromnak is minden első fajzása, és lett nagy jajgatás Egyiptom földjén, amelyhez hasonló nem volt” (II. Mózes 11., 5-6. v.), akkor Isten Izráelnek szabadítást küldött, meghagyta Izráel népének, hogy a hónap tizedikén vegyen magához mindenki egy bárányt, ölje meg azt és a vérével hintse meg a ház ajtófélfáját és a szemöldökfáját – és megmenekedtek.

Ha ez a felvirradt új esztendő még talán nagyobb próbák elé állítana bennünket – mert Ő szabados akarata szerint bánik velünk –, íme itt van az út a menekvésre, a megtartásra, a megszabadulásra! Van nekünk egy hibátlan, szeplőtelen Bárányunk, a mi Urunk, a Jézus Krisztus, aki magát értünk feláldozta, aki szent vérével értünk elhullatta. Helyezzük azért magunkat ebben az esztendőben is az ő szent vérének oltalma alá. Ezzel a szent vérral legyenek meghintve a házaink, a templomaink, az iskoláink, a szívünk kamrái, hogy mikor be akar lépni beléjük a bűn a vétek öldöklő fegyvereivel, e szent vér csodás ereje szabadítson meg minket minden gonosztól, szentelje meg a gyülekezeteket, az igehirdetőket, a tanítókat, a buzgólkodókat, az előljárókat, a közrendűeket, a szülőket és a gyermekeket, a kicsinyeket és a nagyokat, az öregeket és ifjakat, a szegényeket és a gazdagokat.

Semmi sincs új dolog a nap alatt, mondja a Szentírás. Ő, máskor is szakadtak ránk nyomorúságok és nehéz esztendők; az idők folyamán máskor is nyögtünk, sóhajtoztunk a keresztek alatt – bizonyosága ennek egyházunk négyszáz éves története –, de ha mégis megmaradtunk, ha el nem veszünk, sőt a nemzetségek között világitó példák maradtunk, annak az az egyetlen oka, hogy minden mi megpróbáltatásaink között a Jóisten szabadító erejében és a Jézus Krisztus megváltó hatalmában mindig rendületlenül bíztunk. Ez a hit legyen erősségünk és sziklavárunk most is, ezzel lépjük át az új esztendő küszöbét. „Ha Isten velünk van, ki lehet ellenünk?”,³⁶ „Az Úr énnékem őriző pásztorom”,³⁷ ez legyen az őesztendőből az újesztendőbe átkísérő énekünk.

Midőnk ekképpen az Isten oltalma alá helyezzük magunkat, könnyebb meglátnunk a minket környező veszedelmeket, és könnyebben is kikerüljük azokat, mert az Isten szeméinket megvilágosítja és ad erőt azoknak leküzdésére. Ha egyházunk belső életére vetjük tekintetünket – bizony mondom -: az elmúlt esztendő nagyon sok gonoszt látott velünk. Nem említem én fel ezeket mind, csak éppen a legaktuálisabbakat. Az a káros jelenség, amely már évtize-

dek óta kísért református egyházunkban, hogy a mi református egyházunkban nagyon sok vegyes házasságra lépő akad, akik közül a református fél – bár a világi törvények is tiltják – könnyedén, lelkiismereti furdalás nélkül ad reverzalist a másik fél javára, vagyis habozás nélkül ígéri oda születendő gyermekeit a másik félnek: az elmúlt esztendőben is számtalan esetben fordult elő. Református egyházunk lelkipásztorai és előljárói sohasem szűntek meg az ilyen hitben gyengéket és egyházunk erejét fogyasztókat veszélyes cselekedetökre figyelmeztetni, őket e veszedelmes lépéstől visszatartani, de sajnos igen sokszor eredménytelenül, mert az ilyenekkel szemben egyházi törvényeinkben, az intésen és komoly figyelmeztetésen kívül alig állott más eszköz a rendelkezésünkre, és ennek folytán szinte már minden jó lelket megbotránkoztatott az, hogy az ilyen hűtlen egyháztagok éppen olyan teljes jogú tagjai voltak egyházunknak, mint a leghívebbek, éppen úgy részesülhettek a Szent vacsorában és egyéb kegyelmi eszközökben, mint a hittel és jó cselekedetekkel ékeskedők. Éppen ezért ezen egyházunkat megszegyenítő eseteknek véget vetendő, egyházkerületünk 1932. október 12-én tartott közgyűlése, követvén a magyarországi, a jugoszláviai református egyházak példáját, 88. számú határozatában szabályrendeletileg kimondotta, hogy ezen vétkes egyháztagokat mindaddig, míg hibás, bűnös lépéseket meg nem bánják és jóvá nem teszik, az úri szent vacsorában részesíteni nem szabad, és az illetőket megfosztja összes, az egyházi törvények értelmében az egyháztagokat megillető jogoktól. Ezzel a lépésével református egyházunk ismét kezébe vette azokat az eszközöket, amelyeket Istentől nyert, amelyeket az apostoli korszak, az első keresztyének, sőt református egyházunk is mindig gyakorolt, mert egyházunknak a célja nemcsak az Ige hirdetése, hanem a kulcsok feletti hatalom is, amellyel köt vagy old, a gyülekezetbe valakit bevesz vagy kirekeszt abból, amelyről Jézus azt mondotta: „Amit megkötök a földön, a mennyben is kötve leszen; és amit megoldotok a földön, a mennyben is oldva leszen.” (Máté 18. r. 18. v.) Erőnk jele lesz az, ha ezzel a lelkipásztorok és presbitériumok bölcsen és krisztusi módon élnek.

Jól mondja ugyanis egyik jeles egyháztörténet-írónk, hogy: „tartsa bár a presbitérium a gyülekezet gazdasági vagy pénzügyi dolgait a legnagyobb rendben, sőt díszben, fényben, ha minden évben jó lelkiismerettel el nem mondhatja magáról, hogy az uralkodó bűnöket irtotta, a közerkölcsiséget előmozdította a gyülekezetben, akkor magát valódi keresztyén kálvinista presbitériumnak még korántse tartsa.” (Id. Révész Imre: Kálvin élete és a kálvinizmus, 327. l.) Midőnk azért egyházkerületünk ezen nagyon is szükségessé vált szabályrendeletére és az összes gyülekezetekben való alkalmazására a lelkipásztorok és a presbitériumok figyelmét felhívom, remélem, hogy ennek a szabályrendeletnek abban fog mutatkozni a nevelő hatása, hogy minél kevesebb egyháztaggal szemben kell majd alkalmazni, de ahol alkalmazása mégis szükségessé válnék, a példa az ilyen bűnre vetemedni akarókat könynyelmű lépésüktől majd visszariasztja.

Péter Mihály temetése Rimaszombatban (A Fórum Kisebbségkutató Intézet archívumából)

E szabályrendelettel kapcsolatban egyházkerületünk munkába vette egy mindenre kiterjedő fegyelmi szabályrendelet készítését is. Tapasztalati tény ugyanis, hogy a háborút követő erkölcsi züllés és a rosszul értelmezett demokrácia a mi református egyházunkban is nagy mértékben érezteti romboló hatását. Hol van a régi törvénytisztelet és tekintélytiszteltetés? Hány egyházban bomlott fel a régi jó rend, s hová lett a gyermekek engedelmsége a szülőkkel szemben, a házastársak közötti szeretet, az öregek tisztelete a gyermekek részéről? Hová lett a családi élet tisztasága és szentsége, hová tűnt az az idő, midőn minden kálvinista családfő így szólott: „Mások hadd tiszteljenek más isteneket, én és az én házám népe az Úrnak szolgálunk.” Igaz, ezeknek helyreállítása végett elsősorban a régi hitélet fellevenítésére gondolunk, s a templomi igehirdetés mellett mind belterjesebbé akarjuk tenni a belmisszió különféle munkáját, de feltett szándékunk ezek mellett – ahol már minden nevelő eszköz hatástalannak bizonyult – a metsző kést is kezünkbe venni, mert egy beteg tag megbéníthatja az egész testet. Nagy a reménységünk, hogy ennek szükségét egész közönségünk átérzi, mert mindenikünknek át kell hatva lenni attól a tudattól, hogy a harcot, amely reánk vár, csak egészséges szervezetű egyház képes megharcolni. Segítsen is erre bennünket az isteni kegyelem!

Végül most sem mulaszthatom el, hogy titeket, szeretett testvéreim az Úrban, nemzeti kötelességeitekre is figyelmeztesselek. Mi e földön csak vándorok, átutazók vagyunk, egy jobb hazát keresünk, de míg e földön élünk, a test és vér ide köt minket e földhöz, egy földi hazához és abban egy nemzethez. „Adjátok meg azért Istennek, ami az Istené, a császárnak is, ami a császáré.”³⁸ Ezek mellett azonban sose feledkezzetek meg nemzeti kötelességeitekről. Ennek azonban

csak úgy tudtok megfelelni, ha mind magatok ragaszkodtok nyelveitekhez, kultúrátokhoz, ősi szép szokásaitokhoz, mind pedig a szent örökséget gyermekeiteknek is átadjátok, úgy, hogy mikor majd számon kéri tőletek az Úr, hol vannak a gyermekek, akiket rátok bízta, így szólhassatok: Itt vannak, Uram, és egy is azok közül el nem veszett.³⁹

Manapság egy szégyenletes áramlat kezd lábra kapni egyházunkban. A református hívek kezdik megenni felekezeti iskoláinkat, s az azok fenntartásával járó terheket szeretnék lerázni s a község nyakába varrni. Ez a szándék felette veszedelmes, mert amíg egyfelől a teher az iskolák községivé tétele után is híveink terhe maradna, addig másfelől kiesik kezünkől egy mentő eszköz, mert igazi református szellemben csakis felekezeti iskoláink nevelhetik gyermekeinket, azok az iskolák, amelyeket mindenkor „egyházunk veteményeskertjeinek” tartottunk. Álljatok azért ellen minden csábításnak és kísértésnek annál inkább, mert egyházkerületünk, sőt Egyetemes Konventünk is kimondotta, hogy az olyan egyházi tisztviselők, sőt egyháztagok ellen is, akik felekezeti iskoláink feladása mellett hangulatot kelteni igyekeznek, fegyelmi eljárás indítandó.

Még sok mondanivalóm volna, hiszen a szívem tele van érzésekkel, de az idő siet. Azért, midőn boldogabb, békeesebb, üdvösséges új esztendőket kívánok néktek, Atyámfiai, mindnyájatoknak: az Atya, Fiú, Szentlélek, egy örök Isten kegyelme legyen és maradjon mindnyájatokkal mostantól fogva mindörökké, Ámen.

Testvéretek az Úrban:

Péter Mihály, püspök

(Református Egyház és Iskola, 1933. 1. szám, [1]–3. p.)

JEGYZETEK

¹ Gálszécsi István (?–1550 előtt) tanító, reformátor. A legrégebb ismert, töredékesen fennmaradt magyar kottás énekeskönyv szerzője.

² Péter Mihály e szót gyakran használja, körülbelül kis híján', „szinte” értelemben.

³ Befejezett tény, megváltoztathatatlan ügy.

⁴ A politikai fordulat után, 1923-ban, részben Péter Mihály kezdeményezésére az egyház ismét kiadott egy szlovák nyelvű énekeskönyvet. Ez keleti szlovák ortográfiával készült, s ennek ürügyén a kormány az iskolai használatát betiltotta.

⁵ Apponyi Albert (1846–1933) politikus, az MTA TAGJA, 1906–1910 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, iskolatörvényét a nemzetiségek sérelmezték.

⁶ Lelkipásztorkodás, lelképásztori gondoskodás.

⁷ Pálóczi Czinke István (1855–1942) rimaszombati lelkész 1921 és 1929 között volt az egyházkerület püspöke.

⁸ Péter Mihály említett – más forrás szerint Historicus álnéven közreadott – röpiratát eddig egyetlen közgyűjteményben sem találtuk meg. A szlovák reformátusokkal, illetve a terület reformációjával egyébként Péter sokszor foglalkozott, már a háború előtt is, a Protestáns Szemle 1913-as évfolyamában közölt híres tanulmányaiában: A hazai tót ref. énekeskönyv története ([113]–125. p.), A hazai református tótok vallásos könyvei ([180]–187. p.), Gálszécsi István és működésének első nyomai ([246]–255. p.), Gálszécsnek és vidékének egyházi hanyatlása ([634]–641. p.)

⁹ Lukács Géza (1856–1938) 1921 és 1928 között volt a Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnoka.

¹⁰ Tudniillik a Pozsonyban működő Iskolaügyi Referátusnak.

¹¹ Ez idáig nem sikerült azonosítanunk.

¹² A néhány évvel későbbi, 1930-as népszámlálás szerint a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház lélekszáma 216 662 fő, az egyháztagok száma Szlovenszkón és Ruszinkón összesen 213 126 fő. Lásd Csémy Lajos. Tájékoztató. In Kúr Géza: A Komáromi Református Egyházkerület. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 1993 (Csallóközi Könyvtár), 8. p.

¹³ A Tiszáninneni Egyházkerület 1932-ben végül kényszerből vállalta a szlovák egyházkerület felülről való megszervezését, és ezt az Egyetemes Konvent tudomásul vette, de az egyház törvényeinek állami jóváhagyásához kötötte, illetve csak azt követően tartotta megvalósíthatónak. A zsinati törvények állami elfogadása azonban az első bécsi döntésig nem történt meg.

¹⁴ A losonci református teológiai szeminárium 1925-től, a komáromi református tanítóképző 1935-től kezdett működni.

¹⁵ Péter Mihály Tavaszy könyvét nem betűhíven, hanem saját mondatszerkezeteihez alkalmazva, illetve kihagyásokkal idézi; az idézetek eredeti formáját mi sem állítottuk vissza.

¹⁶ Az Apáczai-könyvecske írója, Tavaszy Sándor (1888–1951) teológus, filozófus, a kolozsvári teológia tanára, majd igazgatója, 1937-től az Erdélyi Református Egyházkerület főjegyzője, püspökhelyettes volt.

¹⁷ Az eredetiben, nyilván többszörös nyomdahiba következtében ez állt: „Lafetti külföldi iskolatársát” – ehelyett megpróbáltuk kikövetkeztetni a mondat tartalmát. Amellett, hogy az első szó értelmezhetetlen, Tavaszy munkájában nem beszél Apáczai hollandiai diáktársairól.

¹⁸ Hlinka Péter Mihály által bírált felszólalására 1927. február 4-én került sor Rózsahegyen, a Szlovák Néppárt „szélesebb körű” végrehajtó bizottságának a kormányba lépés kérdéseiről tartott ülésén. Lásd: Juriga: a

kormányba lépéssel nem történt meg a szlovák-ceseh kiegyezés. Prágai Magyar Hírlap [a továbbiakban: PMH], 1927., február 6., 5. p.

¹⁹ Az első világháború után Magyarországon a Nemzetgyűlés működött; 1926-ban fogadták el a Felsőház felállításáról szóló törvényt, és a választások után a kétkamarás Országgyűlés 1927. januárjában kezdte meg munkáját.

²⁰ Róm 12, 15.

²¹ Mt 5, 13.

²² Ellenséges indulat, ingerültség.

²³ Zoch, Samuel (1882–1928), szlovák politikus, evangélikus püspök. 1907-től Modorban lelkész. Az 1918-as turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója. 1919-ben Pozsony megye zsupánja; funkciójáról augusztusban lemond. 1922-től a nyugati szlovák evangélikus egyházkerület püspöke, 1925-től az agrárpárt parlamenti képviselője; Milan Hodža bizalmasa. Később egyeztetni igyekezett az állam és a református egyház között.

²⁴ A revízió- és magyarellenes népgyűlésre – amelynek vezérszónoka Andrej Hlinka volt – és a bankettre 1927. szeptember 15-én került sor Prágában, a Zsófia-szigeten. Zoch nyilatkozatát a Prágai Magyar Hírlap néhány nap múlva a Národný listy alapján foglalta össze. A püspök a Reggel című magyar nyelvű kormánypárti lapban is megtámadta a Prágai Magyar Hírlapot. Lásd ehhez: Tüntető népgyűlés Prágában a Rothermere-akció ellen (PMH, 1927. szeptember 17., 3. p.; Zoch püspök támadása a Prágai Magyar Hírlap ellen (PMH, 1927. szeptember 18. 3. p.), Zoch püspök és a Prágai Magyar Hírlap (1927. szeptember 22., 3. p.).

²⁵ Feltételezhetően szedési hiba miatt az eredeti szövegből kimaradt valami.

²⁶ Samuel Zoch a földreform végrehajtásáért felelős Csehszlovák Agrárpárt prominense volt.

²⁷ elnyeli

²⁸ Gal 6, 10.

²⁹ Az említett két évre járó államsegélyről van szó.

³⁰ Juraj Jánoska (1856–1930), a politikai fordulat után a keleti szlovák evangélikus egyházkerület püspöke; a Matica Slovenská elnöke.

³¹ Raffay Sándor (1866–1947), teológiai tanár, egyházi író, 1918-tól a Bányai Evangélikus Egyházkerület püspöke.

³² Péter Mihályt 1927. augusztus 27-én választották püspökké; beiktatása november 10-én történt.

³³ „Ami az egyikre nézve jogos, az a másikra nézve méltányos.”

³⁴ Jn 5, 4.

³⁵ A püspököt nem sokkal később Rimaszombat első lelkészévé választották, ez a város lett tehát a püspöki székhely.

³⁶ Róm 8, 31.

³⁷ 23. zsoltár.

³⁸ Mt 22, 21.

³⁹ Jn 17, 12.

Zsupos Zoltán

A nemzetőrség és a honvédség szervezése, tevékenysége Gömör megyében 1848-ban*

Amint az már említésre került, az 1848. május 1-én Rimaszombatban tartott népközgyűlésen **Szentiványi Károly** országgyűlési képviselő Gömör megye főispánjává leendő kineveztetését kérték. Ezzel kapcsolatban 1848. május 12-én Sajógömörön kelt levelében az érintett **Szemere Bertalan** belügyminiszternek megírta, hogy miért döntött úgy – korábbi elhatározása ellenére –, hogy kinevezése esetén elvállalja a megye vezetését:

Tisztelt Barátom!

Elhatározott akaratom volt a gömöri főispánságot fel nem vállalni, de látom a közakaratot; tapasztalom a nép bizodalját; s reménylem, hogy egy szláv proklamáció által már itt is ébresztett nyelvmozgalmakat (melyek a lipitói tót gyűlésről visszatérendő evangélikus papok által hihetőleg újabban fel fognak eleveníttetni), én tartóztathatom leginkább vissza. Tehát Isten neki, ily körülmények közt, kineveztetésem esetére a főispánság felvállalását kötelességemnek tartom.

Nagybecsű barátságodban őszinte tisztelettel maradok. Sajógömör, május 12-kén 1848.

A Te hív barátod, Szent-Iványi Károly¹

Rövid idő múlva a belügyminiszter 1848. május 21-én kelt utasításában Szentiványi Károlyt, Gömör megye főispánját, mint országos biztost teljes hatalommal ruházta fel, akinek „Gömör megye hatósága, annak minden lakosai és nemzetőrei engedelmeskedni” tartoztak:

Gömör megye Egyetemének a Belügyminisztertől.

Hivatalos és magán jelentések tudomásomra hozták, hogy titokban működő némely egyének, a népfajok különbségéből merített bujtogatási eszközökkel, békés polgártársainkat Lipitó, Szepes és Gömör megyékben ámítani, izgatni, sőt a törvények iránti engedelmségre lázítani törekveszenek.

Miután a kormánynak kötelessége hasonló jogellenes és kárhozatos törekvéseknek elejét venni, semmint azok erőszakos kísérletekké vagy tetteles ellenszegülésé fajulván, a személy- és vagyonbiztossággal a közrendet is veszélyeztetnék.

Miután továbbá tudom: hogy ezen izgatások és lázítások, a pánszláv érdekek ürügye alatt, külföldön tervezetnek, és nyernek ápolást; mi csak hajtatlan erélylyel, és a legszigorúbb büntetésekkel szüntethetik meg.

Ennél fogva, tisztelemben állván a személy- és vagyonbátorságot bárki ellen oltalmazni, az alkotmány és az ország egységét sértellenül fenntartani: a szabadságot egyedül a béke és közrend törvényes alapjain támogatni és kifejteni; Szentiványi Károly urat, Gömör megye

főispánját, mint országos biztost teljes hatalommal felruháztam, oly végre, hogy az említett megyékben és városokban mindazt tehesse és elrendelhesse, mit a törvényes rend megóvására, az izgatók, bujtogatók és lázítók, adott esetben pedig a rendszegők és erőszakoskodók megfékezésére, kinyomozására és törvényszeres megfenyítésére jónak, célszerűnek és szükségesnek ítélend.

Meghagyom tehát és rendelem ezennel, hogy folyó év és hó 21-ikén kelt utasítása nyomán intézkedendő és biztosi hatalommal felruházott Szentiványi Károly úrnak Gömör megye hatósága, annak minden lakosai és nemzetőrei engedelmeskedni, és így a közrend fenntartására közremunkálni, hazafiúi és polgári elengedhetetlen kötelességüknek ismerjék.

Kelt Budapesten, május 21-én 1848.

Belügyminiszter, Szemere Bertalan²

Szentiványi Károly ennek megfelelő intézkedését az 1848. június 5-én és következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen tárgyalták:

Szentiványi Károly, mint legfelsőbb helyről kinevezett királyi biztos, a csend és közbátorság érdekében közölt felszólítását közre hirdetni rendeli, kötelességül tévén az elnöknek, hogy a megye állapotáról rendkívüli esetben sebes postán is tudósítsa.

A közcsend és rend érdekében közölt felszólítás Rozsnyón azonnal 400 példányokban, tót nyelvre is átfordítva kinyomtatandó lévén, illető szolgabíráknak, hogy minden városnak és helységeknek egy-egy példányt küldhessenek, s azoknak közhelyekeni kifüggesztéséről intézkedhessen, kiadatni rendeltetik; az alispáni hivatal, a köréhez tartozó kötelezetésekre nézve e tekintetben már elutasítva lévén.³

Azért, hogy a szlovák nemzeti mozgalom ne találjon továbbra sem széles bázisra a megye lakosságának körében, fontos feladat volt az áprilisi törvények anyanyelven, közérthetően történő megismertetése. Szemere Bertalan belügyminiszter 1848. május 23-án kelt nyomtatott utasítása június 6-án érkezett a megyéhez:

1689/B. Gömör vármegye Alispánjának.⁴

Miután a közelebbi országgyűlésen alkotott törvények valódi értelmét a nép sok helyütt fel nem fogta.

Miután ezen bal felfogás és értelmezés, – mely könnyen szétágazásra vezethetne akkor, midőn egyetértésre legnagyobb szükségünk van – csak a nép felfogásához mért népszerű magyarázat, s a törvények értelmének egyszerű előadása által oszlathatják el.

* A tanulmány előző részei a folyóirat idei 1., 2. és 3. számában jelentek meg.

Önt ezennel felhívom: hogy a jelentékenyebb törvénycikkek népszerű alakban átdolgozott s 180⁵ példányban ide mellékelte től⁶ magyarázatát akár a házi pénztár hasznára esendő lehető legolcsóbb áron, akár ingyen, kivált a falusi földművelő nép közt kellő arányban ossza ki, s a lelkészek és tanítók által oda munkálkodják, hogy a nép az azokban foglalt hasznos intésekre kellőleg figyelmeztessék, s ez által a törvény valódi értelméről, jótékonyágáról, s a nyert jogokról, tiszta s ép fogalmat nyerjen.

Kelt Budapesten Május 23-dikán 1848.

Belügyminiszter, Szemere Bertalan⁷

Az első alispán közel két hét múlva intézkedett a nyomtatványok szétesztéséről, aminek az lehet a magyarázata, hogy az utasításhoz nem mellékeltek az említett 180 példányt.

Vett június 6-án 1848.

Felső járás főszolgabírájának 70, Ratkainak 40, Kishontinak 40, Putnokinak 4, és a Serkinek 2 példány adatik ki oly utasítással, hogy az illető helységekben, annak népességéhez mérve, egy vagy két példányt minden késedelem nélkül osszon és osztasson ki.

Kelt Uzapanyiton, június 11-én 1848.

Első Alispán⁸

Szemere Bertalan 1848. május 29-én kelt levele bizonyítja, hogy az utasításhoz valóban nem mellékeltek a nyomtatványokat, sőt egy héttel később is csak 120-at küldtek el belőle. Elosztásukról a végső döntést a június 24-én Pelsőcön tartott bizottsági ülésben hozták meg:

Gömör vármegye Egyetemének.

A legközelebbi múlt országgyűlésen alkotott, s Ófelség által szentesített törvénycikkek től fordítását, amennyiben e megye lakosságára nézve ilyesek szükségesek volnának, Önöknek, sielős kiosztás végett, 120 példányban ezennel átküldöm.

Kelt Budapesten, május 29. 1848.

Belügyminiszter, Szemere Bertalan⁹

Olvastatott az 1848. év június 24. Pelsőcön tartott bizottsági ülésben. [Végezés.] 25 példány felső, 18 ratkai, 16 kishonti, 1 putnoki járásunk részére adatván ki, első alispánunk által, még a pótlólag érkezendő 60 példányokból hasonló mennyiségben, nevezett járásoknak sielve adassék ki. K[elt]m[int]l[ent]. Jegyző főjegyző Győry Dániel¹⁰

Közben Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja rendszeresen elküldte jelentését a belügyminiszternek, így 1848. május 21-én is:

Uzapanyit, május 21. 1848. Szemere Bertalan belügyminiszternek

A megye békés állapotáról jelentés tétellett.

Gyorskocsin.¹¹

A gyorskocsival elküldött levél 1848. május 31-én érkezett meg a címzetthez:

Tisztelt Miniszter Úr!

Megyénk belrendjét, a békét s csendet illetőleg hivatalos alázattal van szerencsém jelenteni, miképp az mind ezideig szilárdan fennálló, s meg nem zavartatott.

Egyébíránt mélytisztelettel maradtam Uzapanyiton, május 21-én 1848.

Tisztelt Miniszter Úrnak alázatos szolgálója

Szentmiklóssy Antal

Gömör megye első alispánja¹²

Egy hét múlva – Törvényhatóság Elnöki jegyzőkönyv bejegyzése szerint – hasonló állapotról számolt be:

Uzapanyit, május 27-én 1848. Szemere Bertalan belügyminiszternek

A megye békés állapotáról jelentés tétellett.¹³

Néhány nap múlva, 1848. május 30-án Szentiványi Károly országos biztos fontos eseményről volt kénytelen beszámolni. A Tornalján másnap postázott jelentés június 6-án ért Budapesten Szemere Bertalan belügyminiszterhez:

Tisztelt Miniszter Úr!

E pillanatban esett értesemre, hogy Hodzsa Mihály szentmiklósi és verbicei ágostai evangélikus lelkész, Augustini szentmiklósi kereskedő, Kellner Lipót megyei sebész, Stúrral, ki Liptószentmiklósban mulatott, a prágai, május 31-ikén tartandó gyűlésre elmentek, s onnan június 6-ikán fognak visszajönni. Én rögtön megyék Liptóba, hogy a történhető mozgalmakat megelőzhessem, – bővebb tudósításon onnan megteendő.

Gömör megye nyugodt, – sikerült fölszólításomra az ágostai evangélikus szláv lelkészeket reábirni egy aláírási ív kibocsátására, mely szerint lekötelezték magukat, hogy nem csak részt nem fognak venni a szláv mozgalmakban, hanem az annyira szükséges rendnek és csendnek fenntartását eszközölni fogják, – ezt a lelkészek legnagyobb része előttem becsületszavára fogadta, s a hatályosabbak, az aláírási ív köröztetését magukra vállalták, – s innen senki sem ment Prágába, bár felszólítások történtek.

Reményelem tehát, hogy itt szláv mozgalmak nem fognak történni; mindazonáltal szükségesnek látom, hogy Gömör vármegyébe katonaság rendeltessek, ha több nem, legalább egy divisio lovasság, vagy ugyanannyi gyalogság, – mi a szükség esetében a Liptóban

történhető mozgalmak lecsilapítására is használható lenne. Hivatalosan kérem ennél fogva tisztelt Miniszter Urat, hogy Gömör vármegyébe legalább egy divisio lovasságot, vagy ugyanannyi számú gyalogságot rendelni méltóztassék.

Jelenleg Gömör vármegyében katona nincsen, egy század lovasság volt itt a Ferdinánd huszároktól, az e napokban elment.

Kelt Sajógömörön, május 30-ik napján 1848.

Szentiványi Károly
országos biztos¹⁴

A levélben foglaltakra reagálva június 7-én írt Szemere Bertalan a Hadügyminisztériumhoz; a levelet június 12-én küldték el a címzetthez:

A Hadügyminisztériumhoz.

Szentiványi Károly Gömör megyei főispán, mint a felvidéki szláv mozgalmak fékezésére és lecsilapítására kiküldött kir. biztos, Gömör vármegyébe ha nem több, legalább egy osztály lovas, vagy ugyanannyi gyalog katonaságnak átrendelését szorgalmazván, mely szükség esetében a Liptóban történhető mozgalmak megtorlására is használható lenne;

Az e részben hozzám intézett felterjesztés folytán a Hadügyminisztériumot kellő intézkedés végett ezenel felkérem.¹⁵

Közben folytatták és június 5-én tárgyalták a **Daxner István** ellen megkezdett, korábban már említett nyomozást:

Kubinyi Ödön és Győry Dániel, mint hatósági elnök által 1049. szám alatt kiküldött biztosok hivatalosan jelentik: miképp Daxner István ellen emelt bűjtogatási vádnak alapul szolgált körülmények bővebb kutatásában eljárván – a vádlottat nyilatkozata beadására utasították. Vádlott elismeri, hogy a kérdés alatti tót proklamációt, mint olyat, mely bár némely pontjait nem helyesli, általában a szabadság szent és tisztább érzelmei gerjesztésére irányoztatott, szabad polgárhoz illő módon nyilvánosan közölte és terjeszté. Mihez képest a tárgyra vonatkozó iratokat bemutatván – figyelemmel azon körülményre, miszerint úgy Tiszolcon, mint az odáig útba esett és több helységben is a nép kedélye nyugodt, legkisebb jele nélkül azon hatásnak, mely a proklamáció által felidézett veszélyes tényekben törhetne ki –, a tekintetben, ha vajon a proklamáció terjesztésének jelen esete az 1848-ik 18. törvénycikk 9. §-ának rendelete alá tartozik avagy sem, határozhatásra szükségesnek vélik, hogy a kérdéses proklamáció szláv nyelvben jártas biztonság által lefordíttassék, s hogy **Bodiczky Márk** kuntaploccai lelkész és **Kellner Sámuel** bányai felügyelő hitelesen kikérdeztessenek, miket beszéle **Daxner István** a Zólyom megye Polhora helységbeli vendéglőben; az ezen

adatok nyomán szerkezendő közügyészi vélemény fogván további lépések fonalául szolgálni.

Kiküldött biztosok előterjesztéséhez képest, a kérdéses tót proklamációnak hív lefordításával **Szontagh Gyula** főszolgabíró, **Ferjencsik Sámuel** esperes és **Nagy Sámuel** tiszti közügyész, mint evégre kinevezett választmány megbízatnak, kötelességül tételvén egyszersmind nekik, miképp **Bodiczky Márk** kuntaploccai lelkész, hasonlóan Kellner Sámuel bányai igazgatót bizalmasan szólítsák fel az iránt, hogy ügyész Daxner Istvánnak Zólyom megyében Polhora helységben a szláv izgatásról tartott beszédeiről, körülményes nyilatkozatot adjanak. Melyek teljesítése után, a tót proklamációnak hív s hiteles lefordítását, nem különben a kivett nyilatkozatokat, hogy minden közbe jött szükséges iratok közügyészi hivatalunknak 1848:18. törvénycikk 9. §-ára netalán vonható véleményadás végett, időközileg is kiadathassanak, haladék nélkül mutassák be.¹⁶

Mielőtt a további fejleményeket követnénk, térjünk vissza a nemzetőrséghez. 1848. május 26-án, a Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen ismertették a belügyminiszter május 19-én kelt rendeletét, amelyben az ország jövője szempontjából rendkívüli jelentőségű kérdések szerepeltek. Mivel egyre jobban érzékelhető volt, hogy Magyarországot külső támadás veszélye fenyegeti, a védelemre azonban a szükséges anyagi háttér nem állt rendelkezésre, a lakosság segítségét kérte, mindenkitől – annak lehetőségei szerint. Ugyanilyen sürgető volt a hadsereg és a nemzetőrség megszervezése, létszámának gyors gyarapítása. A cél érdekében azonnal cselekedtek, létrehozták az eredményes gyűjtéshez szükséges bizottságokat és pontosan szabályozták azok munkáját, de feladatuk volt a hadsereg számára az önkéntesek szervezése is. A nemzetőrséggel kapcsolatos feladatok hatékony szervezésének irányítására *állandó nemzetőrségi választmány* létrehozásáról döntöttek. Tevékenységük során az önkéntes sereg és a nemzetőrség létszámának gyarapításán túl fontos cél volt azok felfegyverzése.

Szemere Bertalan belügyminiszter folyó év május 19-ről 1497. szám alatt kelt rendeletében tudatja, miképp őfelsége királyunk Bécsset elhagyván, Insbruckba költözött, ez okból aggodalmasan tekintvén a jövőbe, tudván azt, hogy hazánkat is különböző mozgalmak kerítik, bár nagyobb vagy tán kisebb legyen a veszély, mint gondoljuk, szükség, hogy készen legyünk, egyszersmind foglalatban közli a minisztérium felhívását, miszerint minden igaz honpolgártól megvárja, hogy e nehéz időkben áldozni fog a hazának, kitől mi telik, készpénz, drága ércben, fegyver, gabonanemű, posztó, vászon, szóval mindenben, mi könnyen pénzre fordíthatik; rendeli továbbá, hogy a begyűlt pénz törvényhatósági pénztárba tételvén, arról minden 14 napban a Pénz- és Belügyminisztérium értesítendő;

valamint a nemzetőrség is hovaelőbb rendszeresítendő léssen.

[Végzés]

Századok óta nem volt szentebb kötelessége polgárainknak a haza és király iránt, mint a jelen nehéz időszakban; éppen azért nincs kétség, hogy midőn drága hazánk megtartásáról van szó, midőn a békés polgárok vagyona, személye s nyugalma veszélynek kitétetni céloztatik, akkor a legnagyobb áldozattételek által is mindenki, szívesen és becsületesen ne teljesítené hazafiúi szent kötelességét.

Ezek csalhatatlan hitében küldjük ki biztosilag a belügyminiszteri rendelet és minisztérium általi felhívás közlése mellett, a méltán reményelt hazafiúi ajánlatok beszédésére:

Felső járás rozsnyói szakaszába

Szontagh Imre, Stimmel Samu honpolgárokat és **Fabricius Valér** alszolgabíró;

csetneki szakaszába

Czibur János, Gömöri Pál honpolgárokat, ifj. **Kirinyi János** főszolgabíró;

murányi szakaszába

Nagy Pál, Madarász Samu honpolgárokat, **Török Dániel** alszolgabíró;

Ratkai járás egyik szakaszába

Szentmiklóssy Gusztáv, Kovács István honpolgárokat, **Frenyo Rafael** alszolgabíró;

másik szakaszába

Czékus Márton, Latinák Rudolf honpolgárokat, **Fáy Albert** alszolgabíró;

Kishonti járás egyik szakaszába

Czegléd Sámuel, Broncs János honpolgárokat, **Széplaky Lajos** alszolgabíró;

másik szakaszába

Id. Szügyi Ferenc, Malatinszky István honpolgárokat, **Kubinyi Ödön** főszolgabíró;

Serki járás egyik szakaszába

Kubinyi Rudolf, Losonczy Boldizsár honpolgárokat, **Madarasy István** alszolgabíró;

másik szakaszába

Madarasy Lajos, Fehérváry György honpolgárokat, **Kubinyi László** alszolgabíró;

harmadik szakaszába

Bornemissza István, Kubinyi Arnold honpolgárokat, **Török Sándor** főszolgabíró;

Putnoki járás egyik szakaszába

Soldos Gedeon, Dancs Lajos honpolgárokat, **Szontagh Bertalan** szolgabíró;

másik szakaszába

Szentiványi Miksa, Czíkó Ferenc honpolgárokat, **Szörcey Antal** szolgabíró;

harmadik szakaszába

Ragályi Lajos, Szathmári István honpolgárokat, **Putnoki Mór** alszolgabíró, – kik a bennük helyezett hazafiúi érzelmeiktől lelkesítette működésükhöz minden halasztás nélkül,

a) amennyire lehet, a helyszínen hozzáfogván, s magukhoz minden helység vagy városi községből két értelmes előljárót – mint biztosokat – felkérve, szólítsanak fel mindenkit szív és észhez szóló hatályos szavakkal arra, hogy a haza oltárára, tehetségéhez képest segéllyel járuljon,

b) amennyire lehet az ajánlatokat a helyszínen vegyék át, az ajánlók nevét, lakását s ajánlatát pontosan jegyezzék fel, s e rovatos jegyzéket két példányban készítsék el, és az első alispánnak, lehető legnagyobb gyorsasággal küldjék kezeihez.

c) Megbízatnak továbbá ezen biztosságok még arra is, hogy a népet, a haza jelen veszélyes körülményei között szükséges önkéntes seregbe való beállásra buzdítsák, s azokat Miskolcra, hol is 20 pengőforint parola pénzt és naponként 8 pengőkrajcárnyi díjt, mundért és fegyvert fognak kapni, utasítsák.

A jelen nehéz időszakban kerülhetetlenül szükséges továbbá az is, hogy a rendes nemzetőrség sorai, minél előbb, lelkes fiakkal beteljenek, azok kellőleg organizáltassanak, ennek gyors és sikeres eszközzésére állandó nemzetőrségi választmány alakíttatik, melynek tagjaiul Szentmiklóssy Antal első-, **Fáy Gusztáv** másodalispánok, **Ragályi Miksa, Bodon Antal, Almásy Bertalan, Vay Alajos, Jekelfalussy József, id. Török Bálint, Jankovics István, Draskóczy Gyula** (ki egyszersmind a tollat is vezetendi) honpolgárok ezennel kinevezetnek, kiknek a kötelességük leendő az összeírás egyik példány átvételével a nemzetőrök osztályokba venni, tisztek választására nézve, törvény értelmében intézkedni, több gyárainkban, azok számára, kik saját fegyverrel nem bírnak, lándzsa nemű fegyverek, lehetőleg kétszer öntött vas ágyúk készíttetéséről gondoskodni, s azokat a hatóság közbenjöttével kiosztogatni, szóval minden, az őrség organizációjára szükséges dolgokban hazafiúi erélyességgel és sikerrel eljárni.

Sikerre vezetőnek találtatott továbbá maga az is, hogy illető főszolgabíróink járásaikban közhírré tegyék, miképp minden városi községek és helységek előljárói, a rend és csend szigorú fenntartására nézve – mennyiben minden honpolgárnak méltán szíven fekketik a házi nyugalma és boldogsága –, a minisztérium rendeletéhez képest felelősekké tétetnek, meghagyván nekik, hogy a bárhol és bármily körülmények közt netalán zavarokat előidézni, s ezáltal a békés lakosok személyét s vagyont veszélyeztetni akarókat, kik ily nagy átalakulási időkben idegen országokból is eljőve, csábítgatós alattomos utakon szoktak szerepelni, azonnal elfogassák, s a hatósági börtönbe bekísértessék.

Végre elhatározatott annak felírás útján kijelentése, hogy mi felséges királyunk és az egész dinasztiahoz, mint eddig is, tántoríthatlan hűség[gel] és ragaszkodással viseltetvén, szívünkben őhajtanók, miképp Őfelsége, szeretett királyunk, a jelen viszontagság teljes napokban, hű magyarjai közé Budára jönni szíves-

kednék, s erre, habár minisztériumunk által Ófelsége már előlegesen is kérelett, mi mindazonáltal ezen szíves óhajításunkat felséges személye eleibe hódoló tisztelettel fogjuk felterjeszteni; úgy továbbá hírlapok útján közzététetni rendeltetett, hogy a jelen magyar kormány iránt bizodalomunk csak erősödve, valamint egyrészt a jelen nehéz körülmények között, minden egyenetlenkedést előidézhető éretlen izgatásokat hazaellenes bűnnek nyilvánítunk, úgy másrészt őket, bármily rossz irányú megtámadások ellen, ha szükség, fegyver által is védelmezni készek vagyunk; s ezen kijelentett bizodalomunk, csak azon esetben foghatna gyengülni, ha a fővárosban hivatalba nem jutás s mellékes zavarok keresése miatt nyugtalankodó néhány töredék insolentiáját a minisztérium, elég erélyes és szigorú nem lenne rendre utasítani.¹⁷

Győry Dániel, akinek több tudósítását idéztük korábban, a *Pesti Hírlap*nak ezúttal is viszonylag részletes beszámolót küldött a május 26-án Pelsőcön történekről.

Gömörből, május hó 26-án Pelsőcön, számos honpolgárok jelenlétében, bizottmányi ülés tartatott. Felolvasatott az áldozat- és segélyre hívó miniszteri levél. Efelhívás várallan nem vala reánk nézve, mert a hazai s birodalmi eseményeket időről időre figyelemmel kísérvük. Mi ébren vagyunk, s leszünk is.

És nyugodtan, de férfiasan mondjuk ki, hogy élünk, s vagyunk a haza fenntartására leend szentelve.

Azonnal aláírási ív nyittatott. Egy pár perc alatt, mintegy 6000 forint s 12 darab arany léteztet le. A többi ajánlatok megyeszerte leendő gyűjtésére s önkéntesek toborzására 14 rendű öt-öt tagból álló választmány küldetett ki.

Állandó nemzetőrségi bizottmányunk, lándzsa s kaszanemű fegyverek s két öntésű több ágyúknak nyombani készíttelésére felhatalmaztatott.

Végül, mielőtt még Heves megye felhívása olvastatott, hírlap útján kijelenteni határozatott, hogy a jelen magyar kormány iránt teljes bizodalommal viseltetünk. Valamint, a jelen nehéz körülmények között, minden egyenetlenkedést előidézhető éretlen izgatásokat hazaellenes bűnnek nyilvánítunk; úgy őket, bármiképp készek vagyunk védelmezni.

Nemzetőrségünk eddig körülbelül 6 ezredet képez. Kívánatos, hogy hovaelőbb fegyverekkel láttassanak el. Az önkéntesek közé, Rimaszombatban két 24 óra alatt, 37-en állottak be. Ezek Miskolcra június 1-én indulandnak. E jó eredmény, dacára annak, hogy a Sándor huszárok toborzója is, több hetek óta, Rimaszombaton jó sikerrel működik, leginkább, Sz. Al., K. K. és S. J. lelkes ifjú honpolgárok erélyességének tulajdonítható.

Megyénkben eddig béke és rend van. Örömmel közölhetem előlegesen azt is, miképp gömöri esperességbeni

evangélikus lelkészeink, hírlapok útján kijelentendőknek határozaták: miképp a haza alkotmányos önállóságának felforgatására célozható minden törekvéseket, nemcsak, haza, király s közbéke elleni alacsony bűnnek tartják; de magas hivatásukat s minden tehetségüket, annak lehető megakadályozására fordítani, mint eddig, úgy ezután is legfőbb polgári kötelességüknek ismerendik.

Győri D.¹⁸

A lap szerkesztője közvetlen ez után tette közzé a „gömöri ágostai hitvallási egyház lelkészei s tanítói” Jolsván tartott esperességi közgyűlésében, május 18-án elfogadott nyilatkozatát, amelynek szövegét már korábban közöltük.

Az adományokkal kapcsolatosan Kossuth Lajostól érkezett a rendeletet június 5-én tárgyalták:

Kossuth Lajos pénzügyi miniszter, folyó év május 24-ről 615. szám alatt kamatos kincstári utalványok kibocsátása iránt kelt rendelete s mellékletei¹⁹ köröztetését, s a sikerről tudósíttatását meghagyja, 15 példány felszólítást, 40 példány rovattáblát, és egy árjegyzéket küldvén mellékletben.

Mindenekelőtt kijelentették, hogy a belügyminiszter által folyó évi május 19-ről kelt rendelet szerint önkéntes sereg állítására kért ajánlat, és ezen pénzügyi miniszter által kamatos kincstári utalványokra kért kölcsön két különböző dolog, és amennyiben az ajánlat szedésére minden járásban több, összesen 13 rendű küldöttségek nevezettek ki, hasonlóan ezen kincstári utalványokra nézve kölcsönszedésre is e biztosságok küldetnek ki, és pedig a következő utasítással:

Munkálatukhoz felelet terhe alatt azonnal hozzáfogni kötelesek; és pedig

először is a honpolgárokat kölcsönök adására, közlött felszólítás által, s minden célravezető módokkal lelkesítsék.

Elfogadtatik arany és ezüst pénz, bécsi bankjegy, arany és ezüst szerek, akár ócska arany és ezüst töredék darabok.

A kiadandó kincstári utalványok 50 és 100 pengőforintról szólnak, az 50 forintnál kisebb összegekről ideiglenes nyugtatók adatnak, melyek hat hónap múlva bármiképp készpénzzel beváltatnak.

A küldöttség a kölcsön ajánlatokat nyugtatvány mellett átveendő, az ajánlatot az átadó bizonyítványával ellennyugtatványoztatja.

Evégelt két párban az ajánlatokról rovatos jegyzéket - melynek minden biztosságnak hitelesen ezennel adatnak - viend a küldöttség, melynek rovataiba az ajánló neve, lakása, ajánlatának minősége és mennyisége, az ajánlónak ellennyugtató elismerése, nem különben az is bejegyzendő, három, hat vagy tizenkét hónapos kincstár utalványt kíván-e magának kiszolgáltatni, mire

nézve figyelembe tartandó, hogy a nem készpénzbeli ajánlatokért csupán egy éves utalványok adatnak; ezen rovatos jegyzéket végre a küldöttség aláírja.

A nem készpénz, hanem arany, ezüst szerekbeni kölcsön ajándékokat, az ajánló nevét, úgy hány darab, font, lat, arany vagy ezüst, reá írni.

Ezen ajánlatszedő küldöttségek az evégett begyűlt kölcsön ajánlatokat, úgy készpénz, mint arany és ezüst szerekben a helyzetelés könnyebbége szerint vagy Rozsnyóra - hol **Szontagh Imre** és **Fábriczgy Valér** -, vagy Rimaszombatba - hol **Ratkó József**, Czeglédy Sámuel és Széplaky Lajos - az átvétellel ezennel megbízalmak, a rovatos két párban jegyzékekkel együtt biztosan átküldik.

Ezen rozsnyói és rimaszombati átvevő állandó biztosság gondoskodik arról, hogy az illető városi előljáróságok az időről időre begyűlendő ajánlatoknak biztos helyet adjanak és arra felügyeltesenek, valamint arról is, hogy a nem tartható ajánlatok eladattassanak, és egyszersmind időről időre tudtára adandja hadi főpénztárnok **Dapsy Pálnak**, mikor gyűlt be annyi összeg vagy arany, ezüst, hogy az már az evégre kijelölt miskolci sóhivatalnak beszolgáltatásra érdemes.

Hadi főpénztárnok, Dapsy Pál, a miskolci sóhivatalnak e rovatos jegyzék azon példányának, a gyűjtő küldöttség aláírása melletti átadásával, melyben az ajánlók ellennyugtatványozó elismerése foglaltatik, mindennemű ajánlatokat beszolgáltatja, s magát a beszolgáltatásról nyugtatványoztatja; a kincstári hivatal pedig a készpénzbeni kisebb ajánlatokról ideiglenes nyugtatványokat vagy illetőleg 50, avagy 100 forintos kincstári kamatos utalványt adand, melyek az ajánlóknek - az egyik fennmaradó jegyzékbe iratván az átvétel - a rozsnyói és rimaszombati biztosság által kiosztatnak, az arany- és ezüstműek pedig előbb a pesti arany- és ezüstváltó hivatalokhoz küldetvén, azok értéke meghatározatlik, úgy az ideiglenes nyugtatványok, vagy illetőleg kincstári kamatos utalványok törvényhatóság útján az ajánlkozóknek leendő kiosztás végegt szinte megküldetnek.

A rozsnyói és rimaszombati mindkét biztosság az alispáni hivatalt a begyűlt ajánlatok sikeréről minden két hétben értesíteni köteles, hogy így az alispáni hivatal is a bel- és pénzügyi minisztériumot minden két hét után kellőleg értesíthesse.

A szakaszonként járó küldöttségek arra is figyelmeztetnek, hogy amennyiben a visszakövetelés nélkül tett előbbi ajánlatok közt helyvel helyvel oly tételek is volnának, melyek kölcsönképpen adattak, ezek a kamatos kincstári utalványok kölcsön rovataiba vezettesenek.²⁰

Az adakozás igen nagy lelkesedéssel folyt és a kisebb fennakadások ellenére²¹ komoly eredményt hozott. A végeredményről Dapsy Pál jelentése és a megye állandó biztósági gyűlésének jegyzőkönyve tudósít bennünket.

Alól írt hivatalosan jelentem, miként a Haza szükségse fedezésére - miniszteri felszólítás következtében - e megyében augusztus 29-ik napjáig gyűlt, s hozzám az illető biztosok által beadott kölcsön és ajándékbéli arany, ezüst és készpénzbeli mennyiségeket; nevezetesen mint kölcsönt: arany ékszerekben 30 darab arany, nehéz ékszereket, másnemű arany tárgyakban 19 2/8 latot; ezüst szerekben 115 font és 8 6/8 latot; készpénzben 4265 pengőforintokat; - mint ajándékot arany ékszerekben 39 12/16 arany nehézségű szereket, két aranyórát, egy arany pecsétnyomot; ezüst tárgyakban 14 fontot, 29 2/8 latot, készpénzül 2795 pengőforintokat - folyó évi augusztus 31-ik napján a Miskolci Söhivatalhoz beszolgáltattam; melyről a nyugtatvánnyal ellátott táblázatokat az ./ . és 2/ . alatt, tisztelettel bemutatom. Ezek mellett:

Szükséges tudomány és tájékozás végett, a tisztelt Választmánynak bejelenteni jónak láttam: hogy a fentebb írt napig mint ajándék, készpénzül a megyéből - ide értve e folyó évi július 10-én a Söhivatalnál kézbesített 13031 forint 30 krajcár ajánlati összeget -, összesen begyűlt és elküldetett 15826 pengőforint és 30 krajcár, melyhez számítva a fentebb írt 4265 pengőforint kölcsön pénzt, Gömör megyéből a Haza szükségsei fedezésére ekkoráig - a fent kiírt arany és ezüst tárgyakon felül - 20091 pengőforint 30 krajcár szedettek be, s adattak által az illető Kincstári Hivatalnak. Továbbá:

Miután e folyó évi május 24-éről költ pénzügyi miniszter rendeleténél fogvást, azon kincstári hivatalnál, hová a kölcsön beadatott, csak azok, kiknek kölcsönük 50 pengőforintnál kevesebb, kaphatnak ideiglenes kincstári utalványokat, - ily kölcsönadók pedig az ./ . alatti táblázat szerint csak ketten, a Kishonti járásból **Vicián József** és **Mikna István** valának -, ezek részére a kincstári utalványokat meghoztam; a nevezettek annak átalvételére hozzám utasítandók; a többi kölcsönözök pedig a szükséges kincstári utalványokat csak később, ha azok a megye vagy a Kincstári Hivatal útján megérkeznek, kaphatják meg.

A 2/ . alatti ajándéki táblázatra megjegyzendő még: miképp annak 16-ik száma szerint, Csernus András úr 100 körmöci aranyakat in natura ajánlott, - ez összeg nálam, mint ilyen adatott át az ajánlatokat gyűjtő biztosságtól; mint ajándék iktattatott általam az ajándéki táblázatokba; csak később értesítettem afelől: hogy a tisztelt Úr, azokat oly feltétel alatt ajánlá, „hogy azok jövő évbéli adójába betudassanak”. E kiírt feltételt, én a nevezett táblázatokba be is jegyeztem. Azonban az ajánlatokat általvevő sóházi pénztárnok, a kiírt feltételhez kötött ajánlat elfogadásánál aggodalmát nyilvánítá az iránt: hogy ily nemű ajánlatok elfogadása őket, mint tiszta ajándék elfogadására megbízott pénzkezelőket, zavarba hozandja; ezen feltételes ajánlatnak el nem fogadására nyilatkozott. Ily körülmények közt, de azt is tudva, hogy a haza szükségsei miatt jelenleg ily - bár feltételekhez kötött ajánlatot vissza nem utasíthat

–, és hogy a tisztelt ajánló Úr is hazafiúi indignációval venné azt, ha nemes ajánlatának a haza szükségére fordítása „feltételek feletti disputáció”, vagy hivatalos skrupulusok miatt késleltetné; a nevezett pénztárnokkal abban egyeztünk meg: hogy ő a kiírt ajánlatot feltétel nélkül elfogadja. Én pedig ez esetet a Megyei Választmánynak, azért: hogy a tisztelt Úr, az ajánlathoz kötött feltétel teljesedésbe menetelét, megyei úton a pénzügyminiszternél eszközölhesse, bejelentendem. Ekként a kiírt összeg átadása és átvételét megtörtént. Melynek jelenlegi bejelentése mellett, alázatos véleményem az: hogy az ajánló Úr, ezekről körülményesen értesítetvén, az ajánlathoz kötött feltételnek visszavételére, vagy a feltételnek megyei úton leendő sikerésíthetésére szólíttassék fel. Végre:

Miután a több ferslágokba pakolt ezüst és arany szerkeknek Miskolcra vitelére két szekérre, ennek előfogataira, a vitt tárgyakrai felvigyázás végett két nemzetőrre volt szükségem, e kettős előfogatoknak – Bejétől Miskolcig, és onnan vissza – felhasználására 12 pengőfórintokat, és a két nemzetőrnek 8 krajcárral számított, külön-külön 3 napi díját is, összesen 12 pengőfórint 48 krajcárokra, a házipénztárból kifizettetését kérem.

Költ Rimaszombalban, 1848-ik évi szeptember 4-én.

Dapsi Pál
házipénztárnok

Gömör megyébe gyűlt kölcsön és ajándéki ajánlatoknak augusztus 30-án Miskolcra lett szállításáról hadipénztárnoki jelentés.

[Hátirat]

184. Pénztári

Olvasatott az 1848. november 27., s több napjain Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen.

Végezés.

Jelentő hadi főpénztárnokunknak a rábízottakbani szorgalmas eljárása mindenképpen helyeseltetvén tudomásul vétetik, minek vonalán azonban az 50 pengőfórintnyi, vagy azt fellebbező ajánlati kölcsön összegekért kiadandó kincstári kötelezvények megküldésére a Pénzügyminisztérium felírással kerestetik meg. **Csernyus András** pedig a 100 körmöci aranyak ajánlását illetőleg, illető járásbeli szolgabíránk által arra lévén felszólítandó, hogy az ahhoz utólagosan kötött feltételt vagy vegye vissza, vagy annak sikerésítését megyei úton eszközöltesse; egyébiránt a felhasznált előfogatokért 12 pengőfórintok, a 2 nemzetőrnek – külön-külön 3 napidíjnak fejében – 48 pengőkrajcárok házipénztárunkból kifizettetni rendeltetnek.²²

Szemere Bertalan belügyminiszter május 19-én kelt rendeletében a megyei bizottságok feladatává tette azt is, „hogy a népet, a haza jelen veszélyes körülményei között szükséges önkéntes seregbe való beállításra buzdítsák”.

Az önkéntes sereg kifejezés a honvédséget jelenti. A vonatkozó törvénycikk alapján a nemzetőrség a belbiztonság garantálására létrehozott fegyveres testület volt, így nem lehetett a katonaság része.²³ Világos volt, hogy meg kell teremteni az önálló, új magyar haderőt, ennek azonban a törvényi alapjai meglehetősen bonyolultak voltak, tekintettel a birodalmi vezetéssel fennálló kapcsolatra. A magyar kormány az 1848. évi XXII., a nemzetőrségről szóló törvénycikket volt kénytelen felhasználni a tényleges katonaaállításra – rejtett újoncozással. Katonaállítási törvény hiányában katonai szolgálatra senkit nem lehetett kötelezni, csak az önkéntesség jöhetett szóba. Régi tapasztalat volt azonban, hogy a vagyontalan és szegény földművesek álltak így katonának. A nemzetőrségi törvény vagyoni cenzus korlátai miatt azonban ők nem lehettek nemzetőrök. A probléma megoldásában az említett törvény 3. paragrafusa segített, amely kimondta, hogy a szervezést lebonyolító helyi hatóságok „a nemzetőrségbe még más olly honpolgárokat is besorozhatnak, kiket az alkotmányos rend fentartásában érdekelteknek, s e kitüntetésben méltónak ítélnék”. Így lehetővé vált a nemzetőrségi törvény keretében a honvédség megszervezése, amelynek legfontosabb szerve az Országos Nemzetőrségi Haditanács volt. A nemzetőrség közvetlenül a miniszterelnök irányítása alatt állt, így a nemzetőrség megszervezésével párhuzamosan az új haderő megteremtésének munkálatai is gyorsan és hatékonyan folytak.

Az 1848. június 5-én és következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen Gömör megye első alispánja előterjesztésére konkrét utasítások születtek:

Elnök alispán, Szentmiklóssy Antal előterjeszté, miképp hazánk jelen, vésszel fenyegetett állapotában szükségesnek talált önkéntes sereg gyarapítása tekintetéből célirányos volna, ha megyénkben – miután ez a minisztérium által nem teljesítetett – állandó toborzási helyek jelöltetnének ki.

Elnök alispán előterjesztéséhez képest toborzási helyekül Rozsnyó és Rimaszombat városai kijelöltenek, a toborzás vezetésével Rozsnyón **Lakatos Miklós**, Rimaszombaton pedig **Török László** megbízatván, nekik következő utasítás adatik:

hogy először is az önkéntességre ajánlkozandó egyéneket, ha vajon alkalmasak-e, orvosilag megvizsgáltassák;

hogy az alkalmasnak találandott önkéntes katonára általuk 5 pengőfórint költségnél több ne fordíttathassék, a Miskolcra illetőleg Kassára és netalán vásárokrain szállítási fuvarbér ezen kívül értetvén;

hogy önkénteseknek 18 évestől 40 évesig vétethetnek be, 5 láb s 2 hüvelyk magasságú legények;

hogy alispáni hivatalunktól fognak pénztalványokra rendelvényeket kapni, ki is a szükséges összeget nemesi pénztárunkból fizeteti ki;

hogy a toborzást vezetendő biztosok, a költségről pontos számadást vigyenek.

Vége ez alkalommal tudomásra jöven az, hogy az eddig toborzott, Miskolcra küldött önkéntesek költségei elnök alispánunk által voltak előlegesen fedezve, az általa felszámíttatván, nemesi pénztárunkból kifizetendő lészen.²⁴

A nemzetőrség összeírására vonatkozó, egymással össze nem hangolt – már említett –, 1848. április 21-én megjelent két rendelet, ahogy az országban több helyen, zavart és késedelmet okozott Gömör megyében is. A *Nemzetőrségi Haditanács* egy hónap múlva már úgy számolt, hogy a nemzetőrségi összeírások a befejezéshez közelednek, ráadásul a délvideki események is sürgették azt, ezért rendeletben utasították a hatóságokat az összeírások haladéktalan felküldésére. Ezt a rendeletet a május 26-án a Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen került napirendre:

*Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök és Baldácsi által folyó év május 18. 223 sz. a. Magyarország minden törvényhatóságai felhívatnak:*²⁵ *hogy a törvény parancsolla nemzetőrségi összeírásokat, az egész magyarországi nemzetőrsereg alakításával megbízott választmányhoz Pestre haladéktalanul leküldjék, minthogy ezen összeírások nélkül a nemzeti őrseregnek törvény és körülmények által parancsolat, az egész nemzet részéről forrón kívánt mentül előbbi rendezése nem eszközölhető. [Végzés] Elnök alispán által jelentetvén, miképp a Felső járás csetneki szakaszában nemzetőrségi összeírás a kiküldött biztosok által eddig sem kezdetelt meg, ezen szakaszban az 1848:22 törvénycikk és e tekintetben érkezett miniszteri utasítás értelmében teljesítendő nemzetőrség összeírására Czibur János és Kirinyi János főszolgabíró ezennel biztosilag kiküldetnek oly utasítással, hogy az összeíráshoz nyomban, halasztás nélkül hozzáfogván, azt befejeztével azonnal első alispáni hivatalunknak küldjék által. Első alispáni hivatalunk pedig ezen miniszterelnöki felhívás következtében oda bizatik meg, hogy a megye többi járaiból is bejövendő nemzetőrseregi összeírásokat, az egész magyarországi nemzetőrsereg alakításával és rendezésével megbízott választmányhoz haladéktalan küldje be.*²⁶

Az állandó bizottmány tehát intézkedett az elmaradások pótlásáról, az elkészült összeírások összegyűjtéséről és továbbításáról.

A lovas nemzetőrök szervezése is felgyorsult. Korábban ismertettük az 1848. május 8-án és azt követő napokon Pelsőcön tartott kormányzó választmány által kiadott „Nemzetőrség összeírására szolgáló utasítás”-t, amelyben egyebek között az olvasható, hogy: „Továbbá jegyzésbe teendik minden nemzetőr mellett azt is, ki kíván lovas szolgálatot tenni, minden mások a gyalogok közötté lévén sorozandók...”²⁷

Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele 1848. május 28-án kelt, Rozsnyón május 30-án hirdették ki: „A lovas

nemzetőrség rögtöni felállításával megbízott választmány határozatához képest, azok, kik a lovas nemzetőrök sorába magukat már beíraták, így azok is, kik lovas szolgálatot tenni kívánnak, folyó hó 31-én éjszakára Rimaszécsbe lovastól, kiknek pedig még lovuk nem lenne, hátszó hiányában is megjelenni ne késsenek.”²⁸

Kubinyi Ödön főszolgabíró 1848. május 29-én írt körlevele szerint: „A lovasági őrsereg alakításával Fáy Gusztáv másodalispán úr lévén megbízva, mindazokat felszólítja, kik a lovas nemzeti örök sorába íraták be magukat, úgy ezen kívül azokat is, kik lovas szolgálatot tenni kívánnának, habár a lovasok között még be nem lennének is sorozva, hogy folyó hó 31-én éjszakára Rimaszombatba lovastól; kik pedig még lóval ellátva nem lennének, azok nélkül is, jelenjenek meg.”²⁹

Kubinyi Ödön főszolgabíró 1848. június 9-én kelt körlevele már újabb fejleményekről számolt be: „Folyó hó 6-ik napján Pelsőcön tartott bizottmányi gyűlésben, a lovas nemzetőrség magát megalakítottnak lenni kimondván, főtisztjeit megválasztotta, a szükséges altisztek iránti intézkedéseit most elhalasztván, folyó hó 15-ik, 16-ik és 17-ik napjai határidőül tűzetvén ki oly végből, hogy 15-én éjjelre mindazok, kik magukat lovas nemzetőröknek beíraták, a Dobrán megjelenni siessenek, holott is az eskü letétel megtörténnén, a gyakorlatok kezdésüket veendik.”³⁰

Ezekben a napokban értesülhetett az ország nyilvánossága a nemzetőrség szervezésével kapcsolatban egy Gömör megyei esetről. A Szentmiklóssy Antal által 1848. április 14-én írt jelentésben Putnok városából 150, önkéntesen a nemzetőrök közé állt személyről számolt be. Az 1848. június 5-én és azt követő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésen „Gróf **Serényi László** a törvény értelménél fogva Putnok városában összeírt nemzetőrökhöz önkéntesen ajánlkozó egyének besoroztatását, s az egész őrsereg mielőbbi rendszeresített alakítását eszközölni kéri”. A végzés szerint: „Nemzetőri választmánynak intézkedés végett kiadatik.”³¹ A helyzet összetettségét azonban jól mutatják az alábbiak. **Táncsics Mihály** lapja, a *Munkások Újsága* egy, az országban máshol is komoly feszültséget szülő, korábban már említett problémával kapcsolatban 1848. május 21-iki számában közölte a putnokiak helyzetét. Ez annyiban különbözött a többitől, hogy Putnokon – ritka kivételként – volt olyan földbirtokos, aki „megszüntette allodiális zsellérek tartozását, úgy tekintvén azokat is, mint valószínűs úrbéreseket: a többi közbirtokosok pedig követelik a szolgálatot: ez nagy ingerültségbe hozta a lakosokat, mert ezek természetesen azt mondják: ha egyik úrnak allodiáján a robot megszűnt, természetesen a másikén is meg kellett szűnnie...”

Azért, hogy tisztábban lássunk, érdemes elolvasni a teljes cikket:

Nemzetőrség és robot.

Minden józan ember állítja, hogy e kettő: nemzetőrség és robot össze nem fér. Aki még most is úr dolgára menni kényszerítetik, az nem szabad polgár: az nem fog fegyvert ragadni, nem fog a nemzetőrségbe állani; mert a példabeszéd szerint is két úrnak nem lehet szolgálni.

Putnok város közönségének megbízottai, Gömör megyéből nálam lévén avégett, hogy tanácsot adjak nekik, mi tévők legyenek, de még avégből is, hogy őket folyamodásukkal a miniszter elébe juthatni segísem: s azon hiányosságot világosítsam föl nekik, mi a robot és általában úri tartozás eltöröltetése mellett még fenn van, s elégedetlenségnek forrásául szolgál, de amiből még véres összeütközés is történhetik, ha vagy az egyik, vagy a másik nem enged. Hogy eddig semmi sem történt, csak a magyar munkás becsületes jellemének, vagyis jó tulajdonságának köszönhetni.

De magát a dolgot adom elő. Putnok város község küldöttei, **Hatsi János** és **Feledi István** folyamodásukat mutatták. Kérelmüknek rövid tartalma az, hogy addig, míg a törvény e részben is nem határoz, az allodiális földeken lakó zsellérek robotja is csak úgy szüntettségük meg, mint a többi úrbéres földektől járt robot; – de azon esetre, ha a törvényhozók az allodiális zsellérek tartozását elengedhetőnek nem tartanák, ám határozzanak tőle valami pénztartozást, csak a gyűlölt robot töröltessék el nevével együtt; s a miniszterhez nyújtott kérelmükben arra ajánlkoznak, hogy ha talán az országgyűlés úgy intézkedik, hogy bizonyos bért követel az allodiális zsellérektől jövőndőre: addig függőben hagyassanak, s akkor azt is fizetik, mi mostantól fogva, a jövő országgyűlési törvény kihirdetéséig abból rájuk esik.

Ez ügyben különösen két dolgot szükséges megfontolni; egyik, hogy éppen ott, Putnok községben Serényi gróf megszüntette allodiális zsellérek tartozását, úgy tekintvén azokat is, mint valóságos úrbéreseket: a többi közbirtokosok pedig követelik a szolgálatot: ez nagy ingerültségbe hozta a lakosokat, mert ezek természetesen azt mondják: ha egyik úrnak allodiáján a robot megszűnt, természetesen a másikén is meg kellett szűnnie; az világos; – másik megfontolni való, hogy eddig a márciusi történet óta senkit nem hajtottak robotra, hanem most így magyarázzák némelyek a törvényt; de továbbá ebben még az a szembeszökő részrehajlás, s igaztalanság is történt, hogy ugyanazon allodiális zsellérek közül egyiket felszabadultnak mondják, viskóját, kertjét úrbérinek mondják, holott mindig, egész máig a többi allodiális zsellérek sorában állottak; azt a szolgálatot tették, mit a többiek.

Ez bosszantó, ronda dolog, s nem jól járnak el azok, kik ilyenekkel ingerlik az embereket.

Ennél fogva én a sokaság nevében, kik ily zaklatásokkal vannak terhelve, szólítom fel a minisztériumot, tegyen célszerű intézkedéseket, mégpedig az egész or-

szágra nézve, mik minden ily úrbérrel rokon esetekre megnyugtatólag szolgálhassanak a volt földesurak és a volt jobbágyok érdekében egyaránt.³²

A nemzetőrség összeírásával kapcsolatos kérelmek, panaszok átfogó áttekintése során később még több, hasonló esettel találkozunk majd.

De egyéb gondok is akadtak. Rimaszombat város tanácsa 1848. május 24-i ülésén kénytelen megállapítani, hogy a nemzetőrség összeírásával kapcsolatos korábbi határozatokat még nem hajtották végre, ezért azonnal intézkedni kellett:

Említésbe hozatván, hogy a nemzetőrség már két végzés mellőzésével, mai napig sincs összeírva. [Végzés] **Szügyi Gábor**, **Harmaczy Lajos**, **Sütő István** és **Vozári Lajos** ezennel oly utasítással küldettek ki, hogy a miniszteri rendelettel leküldött táblázat szerint, a nemzetőrséget haladék nélkül írják össze.³³

Rozsnyón a népképviselői választás zökkenőmentes lebonyolításával kapcsolatban számítottak a nemzetőrségre, erről a város tanácsa 1848. május 25-i nyilvános közgyűlésén döntött:

Elnök, **Zabari Szontagh Lajos** úr a közönséghez intézett, valóban fontos és szívreható beszédében, kiváltképpen a jó rend s csend, s egyelértés feltartását ajánlotta, ezeknek törvény értelmében megtartására figyelmeztette. Miután:

a bizottmány által a tisztújítás alkalmával törtéendő visszaélések, a tanácskozó teremben az oda nem tartozók kiszorulásának a kapitány által kirendelendő nemzetőrség általi meggállása, úgy nem különben az itatások elhárítása tekintetéből hozott azon végzése, mely szerint az itatók 12 pengőforint büntetés alá vonandók, a dőzsölők pedig a kirendelt nemzetőrök által rendre utasítandók lévén, felolvastatván. [Végzés] Mely bizottmány végzés a tisztújító nyilvános közgyűlés által is egész kiterjesztésében elfogadtatott.³⁴

Rozsnyó város tanácsának 1848. május 30-i gyűlésén a nemzetőrséggel kapcsolatosan az alábbiak tárgyalására került sor:

Főbíránk hivatalosan jelenti: hogy az őrsereg számára gyakorlati helynek a Kálvária alatti, **Kengyel János**, **Schönviszner Pál** és **Schmidt Mihály** rétjeit egy évre leendő használat végett megszerezte legyen. [Végzés] **Kováts Istvánnak**, mint **Schönviszner Pálné** haszonbérletjének, a kiélt rétért 50 vonásforint, **Kengyel Jánosnak** 50 vonásforint, **Schmidt Mihálynak** pedig szinte ezen Kálvária alatti rétjeért a város rétjeiből hasonló nagyságú s természetű rét kihatása, kiküldött főbíránk által felajánlatván, a 100 vonásforint készpénz iparpénztári gondnokunk által azon pénztárból kifizettetni, **Schmidt Mihálynak** pedig, az általa kívánt hason nagyságú darab, **Dobos Ferenc** kertje

melletti Egres vagy Delelői rétjeinkből leendő kijelölése végett, Kováts István és **Holecz András** tanácsnoka-ink kiküldetettnek, tudósításukat behozandók.³⁵

Tisztelt főbíránk előterjesztette, hogy helyben a nemzeti őrsereg maga tisztjeit megválasztván, annak alakítása megtörtént, ennél fogva: [Végzés] A folyó 1848-ik évi 22-ik törvénycikk 9-ik § értelmében, a honvédelmi miniszternek az alispáni hivatal útján a szükséges jelentés megtételni rendeltetik.³⁶

Ez alkalommal, most tisztelt főbíránk, a nemzetőr-ség számára szükséges fegyverek mielőbbi küldése iránt a minisztériumhoz folyamodást nyújtani, elmúlhatatlanul szükségesnek nyilvánítván: [Végzés] Minthogy immár az előírt gyakorlatokban, a helybeli két századból álló nemzeti őrsereg olyatén előmeneteleket tett, hogy csak fegyverek hiányzanának, a gyakorlatbani továbbhaladás eszközléséhez. Minthogy nemzetőreink magyar ajkúak és magyar szelleműek, az alkotmányos rend fenntartásában érdeklettek lennének, kik felséges Fejedelmünk, s a Kormány irányában tántoríthatatlan és rendíthetetlen hűséggel viseltetnek.

De: mivel városunk Honunknak északi, felső részén, mindenfelől a veszélyesen agitáló pánszlávokkal körülveve lenne, kiket fegyvertelenül sem megzabolázni, sem feltartóztatni nem lehetne: kéreltessék meg tehát a Magyar Minisztérium, hogy városunk körül mutatkozó, dicső nemzetiségünket, személyünket, vagyonunkat fenyegető veszélyes tót elemek elhárítása, az ellen nemzetünknek és nemzetiségünknek védelme tekintetéből, vitéz nemzeti őrseregünk két erős századának 500 darab fegyvereket, s szijkészületeket küldeni, azt mielőbb eszközölni méltóztatásuk.³⁷

Az alakult helybeli nemzetőr seregnek a hűségre és készítendő háromszínű nemzeti zászló alá leendő eskettetése felemlítettén: [Végzés] A törvényben megszabott hitforma szerint, a helybeli nemzetőröknek a zászló alatt leendő megeskettetése ideje Pünkösöd másodnapjára, vagyis folyó év június 12-ik napja reggeli órára állapítván, mely alkalommal főbíránk a szónoklatra felszólítatva megkéretik, az eskettetést a főjegyző lévén végrehajtandó. Egyébiránt a háromszínű zászló készítése tekintetéből **Vincze István** tanácsnok megkéretvén, annak sikerítése végett olyatén módon küldetik, hogy azt az eskettetés ideje előtt való napra elkészíteni ne késsen.³⁸

Főbíró, **Roszty József** úr előterjeszti, hogy az őrseregnek fennálló szükségei fedezésére bizonyos summa pénz összeszedni megkívántató lenne, ez okból két év elbocsájtását célszerűnek látja. [Végzés] Főbíránk előterjesztése helyeseltvén, a két ívnek, kiváltképpen ötven évet elhaladt, a nemzetőr-seregbe be nem sorozott, szolgálatot nem tévő lakosaink közé, a mai ülésből

leendő kibocsájtása, nemzeti őrseregünk szükségeit fedezendő pénzösszeg összeszedése tekintetéből elhatározatván, az ajánlandó summák beszédese végett **Porubszky Károly, Kek László, Kalmár László és Kramartsik Károly** ezennel kiküldetettnek.³⁹

Rimaszombat város tanácsának ülésére szintén 1848. május 30-án került sor:

A múlt ülésből kirendelt biztosság behozta a nemzetőr-sereg összeírását. [Végzés] Az összeírásban még megjegyzendők lévén azok, kik nem képesek magukat fegyverrel ellátni; ez egy példányban a Belügyi Minisztériumnak oly kérelemmel, hogy miután a pánszláv mozgalmakhoz legközelebb állunk, - nehogy, különben még most lelkesedett, tiszta magyar nemzetőr-ségünk fegyver és gyakorlat hiánya miatt, lelkesedésében alább szálljon -, minket 400 darab lőszerrel, egy tanító tiszttel, három altiszttel és dobossal, minél előbb ellátni méltóztatásuk. Egyébiránt addig is, Ratkó József ügyészünk ezennel megbízatik, hogy az általa bejelentett 100 lándzsát Pestről mielőbb rendelje meg, ára pénztárunkból kifizetendő lévén. A nemzetőr-ség osztályozása, megeskettése, tisztválasztása, s egyéb, időről-időre szükséges intézkedések tétele végett, állandó választmányul ezennel Venich József főkapitány elnöksége alatt **Káposztás József** polgármester, **Lenner Ferdinánd**, **Harmaczi Lajos**, **Papp Ábrahám** tanácsosok és **Vihelyi Róbert** jegyző, Ratkó József ügyész ezennel kineveztetnek.⁴⁰

Erről az ülésről a Közlönyben június 11-én jelent meg egy rövid tudósítás:

Rimaszombat, május 30. Itt még a törvény kihirdetése előtt alakult egy kis őrsereg, s a köztük lakó, kiszolgált katonák által némileg be is gyakoroltatott. Hogy pedig fegyver és alapos gyakorlat hiánya miatt lelkesedésük ki ne hüljön, a tanításra alkalmas egyének és elegendő löszerek küldetéséért folyamodtak a minisztériumhoz. Az őrsereg június 12-én fog zászlója alá esküdni, s tiszteit is ugyanakkor választandja. A választók száma 561, a nemzetőr-ségé 449-re megyen.⁴¹

Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja két héttel később már 486 rimaszombati nemzetőr-ről tudósít **Mészáros Lázár** hadügyminiszterhez írt levelében. Előterjeszti a kiképzésükhöz szükséges anyagi és személyi feltételek megteremtésére vonatkozó kérelmüket, nyomatékkal hangsúlyozza, hogy a város a magyar-szlovák nyelvhatár közelében fekszik. Végül jelzi, hogy Gömör megye nemzetőr-ségi összeírásait rövid időn belül felterjeszti.

Tisztelt Hadügyminiszter Úr!

Gömör megyébe helyezett Rimaszombat város 486 számot tevő polgár gyalog nemzetőrei, bizalommal keresték meg hivatalomat avégből, hogy részükre,

miután tudomásom szerint is köztük oly egyén, ki a gyalogkatonai fegyvergyakorlatokat kellőleg betaníthatná, nincsen, az ott található néhány lovas kiszolgált katonák pedig e tekintetbeni járallanságuk, úgy **Csernai Ferenc** nyugalmazott hadnagy aggsága miatt alkalmazhatók nem lévén, néhány alkalmas, fegyvergyakorlatokra tanító gyalog katonai egyénnek, úgy egy dobosnak a tisztelt Miniszter Úr általi küldetését hovaelőbb eszközölném ki. Én ezen felhívásnak az 1848-ik 22-ik t. c. 1. §-a értelmében megfelelni hazafiúi, egyszersmind hivatalos tisztlemnek tartván, azon körülményeknek felemlítésével, hogy Rimaszombat város polgárai tisztán magyar ajkú, mint nemzetőrök alkotmányra felesküdt polgárok, hogy eddig is, kétharmad részben a fegyverek és egyenruha fedezésére szükséges pénzről gondoskodtak, azok megszerzésére nézve biztosokat küldöttek, hogy már előlegesen is [olvashatatlan szó] és célirányos[an] több lándzsákat szereztek, s ezen lépések által hazafiúi erélyességet bizonyítottak. Bátor vagyok t. c. Miniszter Urat avégelt megkérni, hogy Rimaszombat város 486 tagból álló felesküdt gyalog nemzetőrei számára a hozzá legközelebb eső Eger városában tanyázó gyalog katonaságból, vagy bárhonnán is, két, fegyvergyakorlatokra tanító alkalmas katonai egyént, úgy egy dobost rendelni kegyeskedjék. A kért három egyénnek útiköltsége, úgy a megszabandó határidőig értett ellátása és visszaküldetése a kérelmet előterjesztő város részéről biztosítandó lévén.

E kérelemnek t. c. Miniszter Úr általi gyors teljesítése azon fontos oknál fogva is kívánatos, mivel a nevezett város Gömör megye alsóbb részében lakó magyar és felsőbb részében lakó szláv ajkú polgárok között közvetlenül elválasztó falt képez, és így közérdeünknel fogva is szükséges, hogy ezen még nagyobb számra szaporod-

ható nemzetőrség betanításáról hovaelőbb gondoskodva legyen.

Ez alkalommal előlegesen is van szerencsém bejelenteni, hogy a Gömör és Kishont megyében levő nemzetőrök összeírását – mely tekintetben még egy szakasz a jelen számos teendő miatt hátramaradt – rövid idő alatt felterjesztendem. Ki is hazafiúi méltó tisztelettel vagyok Uzapanyiton június 15-én 1848-ik évben.

T. c. Miniszter Úr alázatos hivatalbeli szolgálja Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja⁴²

Az első alispán ezen a napon írt levelet Jolsva városához a nemzetőrségi összeírás beküldésével kapcsolatban.

Tisztelt Városi Közönség!

A haza jelen nehéz körülményei között, semmi sem kívánatosabb, mint a nemzeti őrseregek hovaelőbbi rendszeresítése, s fegyverekkel ellátatása. Ezt pedig csak úgy lehetséges utolérni, ha a nemzeti örök összeírásai hadügyi miniszterünkhöz hovaelőbb felterjesztetnek. Minél fogva felhívom a tisztelt Városi Közönséget, miképp hivatalomnak a kebelében törvényes kvalifikációk szerint teljesített nemzetőrségi összeírást, két példányban, hiteles aláírásokkal ellátva, legfeljebb június 19-ik napjáig Pelsőcre beküldeni szíveskedjék. Hazafiúi tisztelettel maradván Uzapanyiton, június 15-én 1848.

A tisztelt Városi Közönség hivatalbeli szolgálja
Szentmiklóssy Antal
első alispán⁴³

A város nemzetőrségének összeírása jól szemlélteti, hogyan nézett ki egy ilyen irat, milyen adatokat tartalmazott:

	eddigi tisztsége	neve	lakása [Utca]	[házsám]	kora	polgári állás	tehetetlen	Észrevételek. Fegyvert szerzhet-e?
1.	közüvitéz	Sramko Endre	1-ső Murány	2	30	fésűs		szerzhet
2.	tizedes	Veisz Lajos	1-ső Murány	4	34	szíjgyártó		szerzhet
3.	közüvitéz	Kovács Pál	1-ső Murány	5	49	gombkötő	beteges	nem szerzhet
4.	közüvitéz	Soltész Alajos	1-ső Murány	7	20	szabó	önkéntes	nem szerzhet
5.	közüvitéz	Lehoczky Endre	1-ső Murány	5	30	kötélgyártó	sánta	áldozatot tesz
6.	közüvitéz	Kádár Mihály	1-ső Murány	7	26	szűrszabó	önkéntes	nem szerzhet
7.	közüvitéz	Fedorcsák Mihály	1-ső Murány	8	36	lakatos	qualificált	szerzhet
8.	közüvitéz	Majo Mihály	1-ső Murány	9	28	kötélgyártó	qualificált	szerzhet
9.	közüvitéz	Zahronszi Károly	1-ső Murány	10	32	csapó	qualificált	szerzhet
10.	közüvitéz	Lapcsanszky Dániel	1-ső Murány	10	30	csapó	nincs hon	
11.	közüvitéz	Steklovics Sámuel	1-ső Murány	14	26	asztalos	qualificált	szerzhet
12.	közüvitéz	Krick Endre	1-ső Murány	14	30	kőműves	önkéntes	szerzhet
13.	közüvitéz	Laczo Sámuel	1-ső Murány	12	36	gombkötő	qualificált	szerzhet
14.		Szalay János	1-ső Murány	14	30	fésűs	önkéntes	nem szerzhet
15.		Gilányi Endre	1-ső Murány	16	36	fésűs	önkéntes	nem szerzhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

16.		Kaszper József	1-ső	Murány	17	38	ács	önkéntes	nem szerezhethet
17.		Brózman Sámuel	1-ső	Murány	18	39	bodnár	önkéntes	nem szerezhethet
18.		Hajnóczy Sámuel	1-ső	Murány	18	47	gombkötő	qualificált	nem szerezhethet
19.		Schwarcz György	1-ső	Murány	20	43	kőműves	beteg	nem szerezhethet,
20.		id. Vrauszky András	1-ső	Murány	19	29	csapó	önkéntes	nem szerezhethet
21.		Stefánik József	1-ső	Murány	24	28	takács	qualificált	nem szerezhethet
22.		Lajcsanszky György	1-ső	Murány	26	30	csapó	qualificált	nem szerezhethet
23.		Suba Pál	1-ső	Murány	26	47	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
24.		Brózman János	1-ső	Murány	26	36	kőműves	qualificált	szerezhethet
25.		Stefánik Pál	1-ső	Murány	27	32	asztalos	sánta	
26.		Lamla István	1-ső	Murány	30	40	kőműves	önkéntes	nem szerezhethet
27.		Gilányi Sámuel	1-ső	Murány	30	32	kőműves	önkéntes	nem szerezhethet
28.		Pekárcsik János	1-ső	Murány	31	37	szabó	qualificált	nem szerezhethet
29.		Gubár Márton	1-ső	Murány	34	48	gubás	önkéntes	nem szerezhethet
30.		Kaszper János	1-ső	Murány	34	30	nap számos		
31.		Bábeczky János	1-ső	Murány	35	23	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
32.		Krjek János	1-ső	Murány	37	25	bodnár	önkéntes	nem szerezhethet
33.		Raszlaviczky Pál	1-ső	Murány	37	36	kolompos	önkéntes	nem szerezhethet
34.		id. Zahronszi János	1-ső	Murány	38	48	szűcs	qualificált	nem szerezhethet
35.		ifj. Benko János	1-ső	Murány	40	18	fésűs	önkéntes	szerezhethet
36.		Kártorik Ignác	1-ső	Murány	41	45	ötvös	qualificált	f. sz.
37.	maradt	Zahronszi Endre	1-ső	Murány	42	46	csapó	önkéntes	nem szerezhethet
38.		ifj. Zahronszi János	1-ső	Murány	42	26	csapó	qualificált	nem szerezhethet
39.		Kiss Márton	1-ső	Murány	43	29	kalapos	qualificált	f. sz.
40.		Ivanics Márton	1-ső	Murány	44	20	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
41.		Varga Endre	1-ső	Murány	45	46	csizmadia	qualificált	nem szerezhethet
42.		Majoros József	1-ső	Murány	45	30	szabó	qualificált	vehet
43.		ifj. Hlavács Sámuel	1-ső	Murány	45	26	szűrszabó	önkéntes	nem szerezhethet
44.		Profét András	1-ső	Murány	46	40	takács	qualificált	nem szerezhethet
45.		Badik Ede	1-ső	Murány	-	28	tanító	qualificált	szerezhethet
46.		Faller Antal	1-ső	Murány	-	27	református segédpap	qualificált	szerezhethet
47.		Zima János	1-ső	Víz alatt	50	36	fésűs	qualificált	szerezhethet
48.		Benedik Márton	1-ső	Víz alatt	51	36	tímár	qualificált	szerezhethet
49.		Nandranszky János	1-ső	Víz alatt	54	26	csizmadia		nem lakik itt
50.		Kenyeres Márton	1-ső	Víz alatt	56	47	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
51.		Hricz Mihály	1-ső	Víz alatt	56	30	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
52.		Ulics László	1-ső	Víz alatt	-	30	pálinkafőző	qualificált	szerezhethet
53.		Szpissák Márton	1-ső	Víz alatt	-	45	molnár	qualificált	szerezhethet
54.		Szpissák Sámuel	1-ső	Víz alatt	-	20	molnár	önkéntes	szerezhethet
55.		ifj. Csobán János	1-ső	Víz alatt	58	27	földműves	önkéntes	nem szerezhethet
56.		Szlavkovszki József	1-ső	Piac	58	32	kőműves	qualificált	szerezhethet
57.		Rohács Mihály	1-ső	Piac	62	42	csapó	qualificált	szerezhethet
58.	alhadnagy	ifj. Porubszky János	1-ső	Piac	59	36	ügyész	qualificált	szerezhethet
59.	főhadnagy	Tremel József	1-ső	Piac	63	43	ügyész	qualificált	szerezhethet
60.		Kirchmayer Samu	1-ső	Piac	64	47	festő	qualificált	szerezhethet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

61.	orvos	Adler Mark	1-ső	Piac	64	29	orvos	qualificált	szerezhet
62.		Marton Samu	1-ső	Piac	65	32	szabó	qualificált	szerezhet
63.		id. Pakesz János	1-ső	Piac	66	42	mészáros	qualificált	szerezhet
64.		Zajacz Mátyás	1-ső	Piac	66	47	szappanos	qualificált	szerezhet
65.		ifj. Albini Endre	1-ső	Piac	67	29	szűrszabó	qualificált	szerezhet
66.		Albini György	1-ső	Piac	67	27	szűrszabó	qualificált	szerezhet
67.		Krajcsinovszki Samu	1-ső	Piac	67	21	tímár	önkéntes	nem szerezhet
68.	káplár	Remenik Pál ifj.	1-ső	Piac	68	24	mészáros	qualificált	szerezhet
69.		Gasko Sámuel	1-ső	Tímár	69	47	szűcs	qualificált	szerezhet
70.		Gasko Imre	1-ső	Tímár	69	21	szűcs	önkéntes	nem szerezhet
71.	káplár	Fauszt Károly	1-ső	Tímár	71	24	szűcs	qualificált	szerezhet
72.		Jánik János	1-ső	Tímár	71	43	szűcs	qualificált	szerezhet
73.	kezes	Záhon Endre	1-ső	Varga	72	28	szabó	hibás	nem képes
74.		Holéczy Márton	1-ső	Varga	73	49	tímár	qualificált	vehet
75.		Benyo András	1-ső	Varga	73	44	tímár	önkéntes	nem szerezhet
76.		Smiják Sámuel	1-ső	Varga	73	28	tímár	önkéntes	nem szerezhet
77.		Haluska Sámuel	1-ső	Varga	74	25	tímár	qualificált	szerezhet
78.		Plentener József	1-ső	Varga	74	42	varga	qualificált	szerezhet
79.	kezes	Ondrusz János	1-ső	Varga	74	36	szűcs	hibás	
80.		Rusznák János	1-ső	Varga	75	33	tímár	önkéntes	nem szerezhet
81.		Kristófik Endre ifj.	1-ső	Varga	75	30	szattyános	önkéntes	szerezhet
82.		Fabián Endre	1-ső	Varga	75	38	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
83.		Kristófik Márton	1-ső	Varga	75	25	szattyános	önkéntes	szerezhet
84.		Tavassy Mihály	1-ső	Varga	76	37	festő	qualificált	szerezhet
85.		ifj. Haluska Márton	1-ső	Varga	78	30	tímár	qualificált	szerezhet
86.		Demán Dániel	1-ső	Varga	78	47	tímár	qualificált	szerezhet
87.		Koren Endre	1-ső	Varga	79	40	csizmadia	qualificált	nem szerezhet
88.		Belicza András	1-ső	Varga	82	40	szattyános	qualificált	szerezhet
89.		ifj. Mikulás Endre	1-ső	Varga	83	37	tímár	qualificált	szerezhet
90.		Lipták János	1-ső	Varga	83	28	csizmadia	qualificált	nem szerezhet
91.		Lipták Endre	1-ső	Varga	83	38	csizmadia	qualificált	nem szerezhet
92.		ifj. Kucser Endre	1-ső	Varga	85	32	szattyános	qualificált	szerezhet
93.		ifj. Pakesz János	1-ső	Varga	89	35	szattyános	qualificált	szerezhet
94.		Lesták Sámuel	1-ső	Varga	89	43	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
95.		Mikulás Pál	1-ső	Varga	90	24	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
96.		id. Koren Sámuel	1-ső	Varga	91	46	gubás	qualificált	szerezhet
97.		ifj. Koren Sámuel	1-ső	Varga	91	24	gubás	önkéntes	szerezhet
98.		Koren János	1-ső	Varga	91	19	gubás	önkéntes	nem szerezhet
99.		Sibál Márton ifj.	1-ső	Varga	92	26	csizmadia	önkéntes	szerezhet
100.		Sibál János	1-ső	Varga	92	22	csizmadia	önkéntes	szerezhet
101.		Ladislaidesz György	1-ső	Varga	93	38	tímár	önkéntes	nem szerezhet
102.		Gvacsovsky János	2-ik	Varga	94	33	tímár	qualificált	szerezhet
103.		Mikulás János ifj.	2-ik	Varga	94	26	tímár	önkéntes	nem szerezhet
104.		Ladislaidesz Dániel	2-ik	Varga	95	36	tímár	önkéntes	nem szerezhet
105.		Jurin Pál	2-ik	Varga	96	43	tímár	qualificált	nem szerezhet
106.		ifj. Tomesz András	2-ik	Varga	97	20	csizmadia	qualificált	szerezhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

107.		Turcsány András	2-ik	Varga	97	29	asztalos	önkéntes	nem szerezhethet
108.		Lesták Imre	2-ik	Varga	97	36	csizmadia	önkéntes	szerezhethet
109.		Svrcsány Dániel	2-ik	Varga	98	46	szattyános		
110.		Svrcsány Sámuel	2-ik	Varga	98	22	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
111.		ifj. Mikulás András	2-ik	Varga	99	27	tímár	qualificált	szerezhethet
112.		Kiszel János	2-ik	Varga	101	33	szattyános	qualificált	szerezhethet
113.		ifj. Listinszky András	2-ik	Varga	102	36	csizmadia	qualificált	nem szerezhethet
114.		Cserni János	2-ik	Varga	102	45	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
115.		Revuczy Pál	2-ik	Varga	103	22	szattyános	qualificált	nem szerezhethet
116.		Benedik János	2-ik	Varga	104	34	tímár	qualificált	szerezhethet
117.		Mikus János	2-ik	Varga	105	30	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
118.		Ganay Dániel	2-ik	Varga	105	23	gubás	önkéntes	nem szerezhethet
119.		Varga György	2-ik	Varga	106	27	tímár	qualificált	szerezhethet
120.		Deman Mihály	2-ik	Varga	107	29	szattyános	qualificált	szerezhethet
121.		Mazur András	2-ik	Varga	107	26	tímár	önkéntes	nem szerezhethet
122.		id. Mikus Sámuel	2-ik	Varga	108	40	szattyános	qualificált	szerezhethet
123.		ifj. Mikus Sámuel	2-ik	Varga	108	19	szattyános	qualificált	nem szerezhethet
124.		Deman János	2-ik	Varga	109	41	tímár	qualificált	szerezhethet
125.		ifj. Benedik András	2-ik	Varga	111	38	tímár	qualificált	szerezhethet
126.		Hajster Mihály	2-ik	Varga	112	36	szattyános	sánta	szerezhethet
127.		Holéczy Mihály	2-ik	Varga	112	30	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
128.		Gajdos János	2-ik	Varga	112	33	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
129.		Salamún János	2-ik	Varga	114	32	asztalos	süket	nem szerezhethet
130.		Novák Sámuel	2-ik	Varga	114	33	takács	önkéntes	nem szerezhethet
131.		Gallo Sámuel	2-ik	Varga	115	42	szattyános	qualificált	szerezhethet
132.		Trnka András	2-ik	Varga	116	34	fazekas	önkéntes	nem szerezhethet
133.		Svrcsány Márton	2-ik	Varga	117	45	szattyános	beteges	
134.		Král Márton	2-ik	Varga	118	38	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
135.		Gocsaltovszky Márton	2-ik	Varga	119	21	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
136.		id. Deman János	2-ik	Varga	120	43	tímár	önkéntes	nem szerezhethet
137.		Krajcsinovszki Dániel	2-ik	Varga	121	36	tímár	önkéntes	nem szerezhethet
138.		Gilányi Mihály	2-ik	Varga	122	29	bodnár	önkéntes	nem szerezhethet
139.		Chlebus János	2-ik	Varga	122	23	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
140.		Fodor Mátyás	2-ik	Varga	123	49	tímár	qualificált	szerezhethet
141.		Matejko János	2-ik	Varga	125	29	szattyános	qualificált	szerezhethet
142.		Gajdos György	2-ik	Varga	126	27	szattyános	önkéntes	nem szerezhethet
143.		Matejko Sámuel	2-ik	Varga	127	26	szattyános	qualificált	szerezhethet
144.		Holéczy Pál	2-ik	Varga	128	35	takács	qualificált	szerezhethet
145.		id. Holéczy György	2-ik	Varga	128	53	szattyános	önkéntes, beteg	
146.		Holéczy György ifj.	2-ik	Varga	129	38	tímár	beteges	
147.	káplár	Kucser Sámuel	2-ik	Varga	130	22	szattyános	qualificált	szerezhethet
148.		Chrapan János	2-ik	Varga	134	38	csapó	qualificált	szerezhethet
149.		ifj. Kenyeres András	2-ik	Varga	135	27	szattyános	önkéntes	szerezhethet
150.		Urbán József	2-ik	Varga	136	35	szűcs	qualificált	szerezhethet
151.		Belicza János	2-ik	Varga	137	26	szattyános	qualificált	szerezhethet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

152.		Mikus Mihály	2-ik	Varga	140	31	szattyános	qualificált	szerezhet
153.		Czirbesz András	2-ik	Varga	141	26	csizmadia	qualificált	szerezhet
154.	dobos	Várady Pál	2-ik	Varga	145	20	szappanos	qualificált	szerezhet
155.		Antalis Dávid	2-ik	Kis piac	146	36	kolompos	önkéntes	szerezhet
156.		Hlavács János	2-ik	Kis piac	148	38	ötvös	qualificált	szerezhet
157.		Bradovka Gusztáv	2-ik	Kis piac	149	31	szappanos	qualificált	szerezhet
158.		Boczek Sámuel	2-ik	Kis piac	151	29	szappanos	qualificált	szerezhet
159.	profóz	Krick Károly	2-ik	Taploci	154	53	nyereggyártó	qualificált	szerezhet
160.	káplár	Krick Vilmos	2-ik	Taploci	154	24	nyereggyártó	qualificált	szerezhet
161.		Krick Gusztáv	2-ik	Taploci	154	20	kereskedő	önkéntes	elmege
162.		Boros József	2-ik	Taploci	155	38	kovács	qualificált	szerezhet
163.	őrmester	ifj. Kajaba József	2-ik	Taploci	156	24	jurátus	qualificált	szerezhet
164.	főács	Szpissák János	2-ik	Taploci	157	30	ács	qualificált	szerezhet
165.		Textor Pál	2-ik	Taploci	158	28	csizmadia	qualificált	szerezhet
166.		Tinesz János ifj.	2-ik	Taploci	159	27	pék	qualificált	szerezhet
167.		Rusznák János	2-ik	Taploci	160	22	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
168.		Muránszky Károly	2-ik	Taploci	161	24	órás	qualificált	szerezhet
169.		Brodnos András	2-ik	Taploci	162	44	csapó	qualificált	nem szerezhet
170.		Brodnos Dániel	2-ik	Taploci	162	32	kötélglyártó	qualificált	szerezhet
171.		Stitniczky Mihály	2-ik	Taploci	163	37	kötélglyártó	qualificált	szerezhet
172.		Tomesz Mihály	2-ik	Taploci	164	30	csizmadia	qualificált	nem szerezhet
173.		Lerner József	2-ik	Taploci	166	42	kőműves	qualificált	szerezhet
174.		Bazilidesz Sámuel	2-ik	Taploci	167	36	szabó	qualificált	szerezhet
175.	ács	Mihalik János	2-ik	Taploci	168	40	kerékglyártó	qualificált	szerezhet
176.		Kaszper Márton	2-ik	Taploci	170	38	suszter	önkéntes	nem szerezhet
177.		Gocsaltovszky Soma	2-ik	Taploci	171	44	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
178.		Kurusta Pál	2-ik	Taploci	172	44	kalapos	qualificált	szerezhet
179.		Molnár József	2-ik	Taploci	173	36	suszter	qualificált	nem szerezhet
180.		Prax József	2-ik	Taploci	175	35	fazekas	önkéntes	nem szerezhet
181.		Czirbesz András	2-ik	Taploci		35	gubás	qualificált	szerezhet
182.		Novotta Antal	2-ik	Taploci		47	kéményseprő	qualificált	szerezhet
183.		Porubszky Soma	2-ik	Taploci	176	25	kereskedő	önkéntes	szerezhet
184.	tizedes	Porubszky Imre	2-ik	Taploci		23	mészáros	önkéntes	szerezhet
185.	ács	Schramak Sámuel	2-ik	Taploci	178	40	molnár	qualificált	szerezhet
186.	köztvitéz	Hamarszik Márton	2-ik	Taploci	179	21	földművelő	önkéntes	nem szerezhet
187.	köztvitéz	Kuchta János	3-ik	Taploci	184	21	kovács	qualificált	szerezhet
188.	köztvitéz	ifj. Kövér György	3-ik	Taploci	186	35	csizmadia	önkéntes	szerezhet
189.	köztvitéz	Pavelka János	3-ik	Taploci	187	40	kötélglyártó	qualificált	szerezhet
190.	köztvitéz	Pavelka Endre ifj.	3-ik	Taploci	188	22	csizmadia	qualificált	szerezhet
191.	köztvitéz	W. Pavelka Endre	3-ik	Taploci	188	45	csizmadia	qualificált	szerezhet
192.	köztvitéz	Liptay Sámuel	3-ik	Taploci	189	25	csizmadia	qualificált	szerezhet
193.	köztvitéz	Pavelka Sámuel	3-ik	Taploci	190	27	kötélglyártó	qualificált	szerezhet
194.	köztvitéz	Schmidt Endre	3-ik	Taploci	192	27	csizmadia	önkéntes	nem tudatik
195.	köztvitéz	ifj. Majoros András	3-ik	Taploci	192	46	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
196.	köztvitéz	Miklóssy János	3-ik	Taploci	192	36	fazekas	qualificált	szerezhet
197.	köztvitéz	ifj. Fodor Mihály	3-ik	Taploci	193	22	csizmadia	önkéntes	szerezhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

198.	közüvitéz	Jurin János	3-ik	Új	195	29	lakatos	qualificált	szerezhet
199.	közüvitéz	Laucsek Endre	3-ik	Új	195	40	kolompos	beteg	
200.	közüvitéz	Andrásik Samu	3-ik	Új	196	38	csizmadia	qualificált	nem szerezhet
201.	közüvitéz	Andrásik János	3-ik	Új	196	43	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
202.	közüvitéz	Hladva János	3-ik	Új	198	47	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
203.	közüvitéz	Faluba Dániel	3-ik	Új	198	32	csizmadia	qualificált	szerezhet
204.	közüvitéz	ifj. Dinda Endre	3-ik	Új		38	földművelő	qualificált	nem szerezhet
205.	közüvitéz	Schmid János	3-ik	Új	201	22	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
206.	közüvitéz	Alexy Pál	3-ik	Új		38	kolompos		
207.	közüvitéz	Schwecz János	3-ik	Új	202	23	kolompos	qualificált	szerezhet
208.	közüvitéz	ifj. Keder Endre	3-ik	Új	204	30	juhász		
209.	közüvitéz	Hrustnik János	3-ik	Új	205	35	pásztor		
210.	közüvitéz	Zsufovszky András	3-ik	Új	207	31	kőrákó	önkéntes	szerezhet
211.	közüvitéz	Zsufovszky Márton	3-ik	Új	207	34	csapó	önkéntes	szerezhet
212.	közüvitéz	Kender János	3-ik	Taploci	208	30	szűrszabó	önkéntes	szerezhet
213.	közüvitéz	Szekeres András	3-ik	Taploci	210	32	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
214.	közüvitéz	Szekeres János	3-ik	Taploci	210	30	kötélgyártó	önkéntes	szerezhet
215.	közüvitéz	ifj. Rusznák András	3-ik	Taploci	210	26	csizmadia	önkéntes	szerezhet
216.	közüvitéz	Pakesz Dániel	3-ik	Taploci	211	46	szabó	sánta	
217.	közüvitéz	Pakesz Samu	3-ik	Taploci	211	18	szabó	önkéntes	szerezhet
218.	közüvitéz	Oravszky János	3-ik	Taploci	212	24	nyereggyártó	önkéntes	szerezhet
219.	közüvitéz	Hricz Endre	3-ik	Taploci	213	41	kereskedő	önhibás	
220.	közüvitéz	Markus András	3-ik	Taploci	214	46	ügyvéd		
221.	káplár	Benkár János	3-ik	Taploci	215	26	szabó	qualificált	szerezhet
222.	káplár	Czirbesz Soma	3-ik	Kis piac	217	23	szűrszabó	qualificált	szerezhet
223.	közüvitéz	ifj. Czirbesz György	3-ik	Kis piac	218	29	csizmadia	qualificált	szerezhet
224.	közüvitéz	Chlebus András	3-ik	Kis piac	219	37	csizmadia	beteges	
225.	orvos	Valaszky Lajos	3-ik	Kis piac	220	39	orvos	qualificált	szerezhet
226.	közüvitéz	ifj. Gasko Andris	3-ik	Kolompos	221	21	szűrszabó	önkéntes	szerezhet
227.	közüvitéz	Mindszenthy Károly	3-ik	Kolompos	222	43	haszonbérő	qualificált	szerezhet
228.	közüvitéz	Buro Ferenc	3-ik	Kolompos	222	24	gombkötő	önkéntes	nem szerezhet
229.	közüvitéz	Barthal János	3-ik	Kolompos	223	31	szűrszabó	qualificált	szerezhet
230.	közüvitéz	Bartholény György	3-ik	Kolompos	224	40	kerékgyártó	qualificált	szerezhet
231.	közüvitéz	Marcsek Samu	3-ik	Kolompos	225	40	festő	önkéntes	nem szerezhet
232.	közüvitéz	W. Kristofik Imre	3-ik	Kolompos	227	45	szűrszabó	qualificált	szerezhet
233.	közüvitéz	Kristofik András	3-ik	Kolompos	227	23	szűrszabó	önkéntes	szerezhet
234.	közüvitéz	Stverteczky Laci	3-ik	Kolompos	228	32	számvevő	qualificált	szerezhet
235.	káplár	Albini Soma	3-ik	Kolompos	229	36	szűrszabó	qualificált	szerezhet
236.	közüvitéz	ifj. Török János	3-ik	Kolompos	229	23	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
237.	hadnagy	Madarász József	3-ik	Kolompos	230	27	esküdt	qualificált	szerezhet
238.	közüvitéz	Jurin Sámuel	3-ik	Kolompos	233	22	kötélgyártó	önkéntes	szerezhet
239.	közüvitéz	Brezák János	3-ik	Kolompos	233	35	takács	beteges	
240.	közüvitéz	Farkas Imre	3-ik	Kolompos	234	36	szűrszabó	qualificált	szerezhet
241.	közüvitéz	ifj. Glós Sámuel	3-ik	Kolompos	237	46	kolompos	önkéntes	szerezhet
242.	közüvitéz	Gettler Dániel	3-ik	Kolompos	237	39	csizmadia	qualificált	szerezhet
243.	közüvitéz	Jermánus József	3-ik	Kolompos	238	28	csizmadia	qualificált	szerezhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

244.	közvitéz	Jermánus János	3-ik	Kolompos	238	26	csizmadia	qualificált	szerezhet
245.	közvitéz	Gregus János	3-ik	Kolompos	240	49	csizmadia	qualificált	szerezhet
246.	közvitéz	ifj. Gregus János	3-ik	Kolompos	240	21	csizmadia	önkéntes	szerezhet
247.	közvitéz	Holéczy Dániel	3-ik	Kolompos	241	43	gubás	qualificált	szerezhet
248.	közvitéz	ifj. Vietorisz Sámuel	3-ik	Kolompos	242	43	bodnár	qualificált	szerezhet
249.	közvitéz	Wármeg József	3-ik	Kolompos	243	28	fazekas	önkéntes	nem szerezhet
250.	közvitéz	Wernárszky Márton	3-ik	Kolompos	243	38	asztalos	önkéntes	nem szerezhet
251.	közvitéz	Fabinyi János	3-ik	Kolompos	245	41	lakatos	qualificált	szerezhet
252.	közvitéz	Lukács Endre	3-ik	Kolompos	246	43	asztalos	qualificált	szerezhet
253.	közvitéz	Deman Mihály	3-ik	Kolompos	246	28	csizmadia	önkéntes	szerezhet
254.	közvitéz	Tomázy András	3-ik	Kolompos	247	41	kolompos	qualificált	szerezhet
255.	közvitéz	Hlavács János	3-ik	Kolompos	247	34	kolompos	önkéntes	nem szerezhet
256.	közvitéz	ifj. Lojkovics János	3-ik	Kolompos	248	29	csizmadia	önkéntes	szerezhet
257.	közvitéz	Gallo János	3-ik	Kolompos	248	45	gubás	önkéntes	nem szerezhet
258.	közvitéz	Kovács András	3-ik	Kolompos	248	31	gubás	önkéntes	nem szerezhet
259.	közvitéz	Kovács Sámuel	3-ik	Kolompos	248	26	gubás	önkéntes	nem szerezhet
260.	közvitéz	Czirbesz Márton	3-ik	Kolompos	249	29	csizmadia	qualificált	szerezhet
261.	közvitéz	Borisák János	3-ik	Kolompos	250	32	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
262.	közvitéz	ifj. Mihócsik András	3-ik	Kolompos	251	38	szűrszabó	qualificált	szerezhet
263.	közvitéz	Gocsaltovszky János	3-ik	Kolompos	252	28	csizmadia	qualificált	szerezhet
264.	közvitéz	Jánik András	3-ik	Kolompos	253	35	szűcs	önkéntes	nem szerezhet
265.	közvitéz	Oravszky András ifj.	3-ik	Kolompos	253	28	csizmadia	qualificált	szerezhet
266.	közvitéz	Becser Imre	3-ik	Kolompos	254	32	csizmadia	qualificált	szerezhet
267.	közvitéz	Deman András	3-ik	Kolompos	254	33	takács	önkéntes	nem szerezhet
268.	közvitéz	Becser Mátyás	3-ik	Kolompos	254	42	csizmadia	qualificált	szerezhet
269.	közvitéz	ifj. Dráb András	3-ik	Kolompos	255	26	takács	qualificált	nem szerezhet
270.	közvitéz	ifj. Rajner János	3-ik	Kolompos	256	31	kolompos	qualificált	szerezhet
271.	közvitéz	Mikulás Soma	3-ik	Kolompos	257	34	gubás	önkéntes	nem szerezhet
272.	közvitéz	Kristófik József	3-ik	Kolompos	257	30	szítás	önkéntes	nem szerezhet
273.	közvitéz	Kovács Sámuel	3-ik	Kolompos	258	30	pék	önkéntes	nem szerezhet
274.	közvitéz	Andrásik János	3-ik	Zug	259	38	fúvaros	qualificált	szerezhet
275.	közvitéz	Hrdoscsák János	3-ik	Zug	260	38	napszámos	qualificált	szerezhet
276.	közvitéz	Hrdoscsák Sámuel	3-ik	Zug	260	25	napszámos	önkéntes	nem szerezhet
277.	közvitéz	Hamanik György	3-ik	Zug	261	46	kőrakó	qualificált	nem szerezhet
278.	közvitéz	Kovács András	3-ik	Zug	262	21	fazekas	qualificált	szerezhet
279.	közvitéz	Chlebus Márton	3-ik	Zug	263	34	takács	qualificált	szerezhet
280.	közvitéz	Chlebus András	3-ik	Zug	263	37	fúvaros	qualificált	szerezhet
281.	közvitéz	Chlebus János	3-ik	Zug	264	46	fúvaros	qualificált	szerezhet
282.	közvitéz	Gallo Sámuel	3-ik	Zug	265	40	gubás	önkéntes	nem szerezhet
283.	közvitéz	Becser Sámuel	3-ik	Zug	266	36	csizmadia	qualificált	szerezhet
284.	ács	Potocsni András	3-ik	Zug	266	36	ács	önkéntes	nem szerezhet
285.	közvitéz	ifj. Haluska János	3-ik	Zug	266	29	napszámos	qualificált	nem szerezhet
286.	közvitéz	Deman Sámuel	3-ik	Zug	266	22	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
287.	közvitéz	Stitniczky András	3-ik	Zug	267	48	lakatos	önkéntes	nem szerezhet
288.	közvitéz	ifj. Stitniczky András	3-ik	Zug	267	20	lakatos	önkéntes	nem szerezhet
289.	közvitéz	Kristófik János	3-ik	Zug	267	28	takács	qualificált	szerezhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

290.	közvitéz	Krupcso Soma	3-ik	Zug	269	33	fazekas	qualificált	szerezhet
291.	közvitéz	Gireth Soma	3-ik	Zug	269	40	kalapos	hibás	
292.	közvitéz	Hrupcso János	3-ik	Zug	270	44	fazekas	qualificált	nem szerezhet
293.	közvitéz	Adamek János	3-ik	Zug	271	28	takács	önkéntes	nem szerezhet
294.	közvitéz	Walko János	3-ik	Zug	271	22	fazekas	beteges	nem szerezhet
295.	közvitéz	Filiczky Dániel	3-ik	Zug	272	44	csizmadia	qualificált	szerezhet
296.	közvitéz	Fábry Márton	3-ik	Zug	273	30	csapó	önkéntes	nem szerezhet
297.	közvitéz	Jacko András	3-ik	Zug	274	28	földműves	qualificált	nem szerezhet
298.	közvitéz	Kiszelik András	3-ik	Zug	275	34	fazekas	qualificált	szerezhet
299.	közvitéz	Warmeg János	3-ik	Zug	277	32	fazekas	önkéntes	nem szerezhet
300.	közvitéz	Bajnok János	3-ik	Zug	279	34	juhász		
301.	közvitéz	Blazsovszky András	3-ik	Zug	280	31	suszter	qualificált	szerezhet
302.	közvitéz	Olexa Mihály	4-ik	Zug	281	35	földműves	önkéntes	nem szerezhet
303.	közvitéz	Kajaba Ferenc	4-ik	Zug	282	46	szabó	önkéntes	nem szerezhet
304.	közvitéz	Majoros József	4-ik	Zug	284	20	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
305.	közvitéz	ifj. Gallo András	4-ik	Zug	285	40	gubás	önkéntes	nem szerezhet
306.	közvitéz	Madarász Imre	4-ik	Zug	286	26	suszter	önkéntes	nem szerezhet
307.	közvitéz	Schesták András	4-ik	Zug	287	42	obsitos	önkéntes	szerezhet
308.	közvitéz	Szutor János	4-ik	Zug	288	30	fazekas	qualificált	nem szerezhet
309.	közvitéz	Tomázy János	4-ik	Zug	289	30	fazekas	önkéntes	nem szerezhet
310.	közvitéz	Kanitur Soma	4-ik	Zug	290	22	szattyános	önkéntes	nem szerezhet
311.	közvitéz	Ulicsni András	4-ik	Zug	291	27	csizmadia	qualificált	szerezhet
312.	közvitéz	Petróczy János	4-ik	Zug	291	28	csizmadia	qualificált	szerezhet
313.	közvitéz	Majoros Imre	4-ik	Zug	292	43	szűrszabó	qualificált	szerezhet
314.	közvitéz	ifj. Hricz András	4-ik	Kolompos	295	28	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
315.	közvitéz	Pivko János	4-ik	Kolompos	295	18	kovács	önkéntes	szerezhet
316.	közvitéz	Sztrázsik Dániel	4-ik	Kolompos	296	25	rézműves	qualificált	szerezhet
317.	közvitéz	Gajdosik János	4-ik	Kolompos	295	22	kovács	qualificált	szerezhet
318.	közvitéz	Glós András	4-ik	Kolompos	297	48	szűrszabó	qualificált	szerezhet
319.	közvitéz	Csillág Endre	4-ik	Kolompos	298	46	gombkötő	qualificált	szerezhet
320.	közvitéz	Hrupcso András	4-ik	Kolompos	301	39	fazekas	qualificált	szerezhet
321.	közvitéz	Tomesz András	4-ik	Kolompos	300	28	csizmadia	önkéntes	szerezhet
322.	közvitéz	Froman János	4-ik	Kolompos	302	29	szabó	qualificált	szerezhet
323.	közvitéz	Petróczy Márton	4-ik	Kolompos	303	30	szabó	önkéntes	szerezhet
324.	közvitéz	Barthal Károly	4-ik	Kolompos	307	23	szűrszabó	önkéntes	szerezhet
325.	közvitéz	Misztina József	4-ik	Kolompos	308	34	szabó	qualificált	szerezhet
326.	közvitéz	ifj. Madarász Soma	4-ik	Kis piac	310	39	ügyvéd	qualificált	szerezhet
327.	közvitéz	Varga József	4-ik	Kis piac	312	45	mézeskalácsos	qualificált	szerezhet
328.	közvitéz	Marcsek Dávid	4-ik	Kis piac	312	35	káplán	qualificált	szerezhet
329.	közvitéz	ifj. Madarász Dániel	4-ik	Nagy piac	313	30	gyógyszerész	qualificált	szerezhet
330.	őrmester	Glós Erneszt	4-ik	Nagy piac	314	21	ügyvéd	qualificált	szerezhet
331.	közvitéz	ifj. Kristofik Imre	4-ik	Nagy piac	317	25	szűrszabó	önkéntes	szerezhet
332.	közvitéz	Czibur Imre	4-ik	Nagy piac	318	32	kereskedő	qualificált	szerezhet
333.	káplár	Czirbesz Soma	4-ik	Nagy piac	319	32	csizmadia	qualificált	szerezhet
334.	közvitéz	Fabinyi Soma	4-ik	Nagy piac	319	32	kereskedő	qualificált	szerezhet
335.		Vitalis András	4-ik	Nagy piac	320	46	lakatos	qualificált	szerezhet

LÁSSÁTOK, FELEIM!

336.	közüvitéz	Paulovszky András	4-ik	Nagy piac	320	33	suszter	önkéntés	nem szerezhét
337.	számtartó	Vietorisz Sámuel	4-ik	Nagy piac	321	48	kereskedő	qualificált	szerezhét
338.	őrmester	Farkas Endre	4-ik	Nagy piac	322	28	kereskedő	qualificált	szerezhét
339.	káplár	Farkas György	4-ik	Nagy piac	322	23	kereskedő	qualificált	szerezhét
340.	közüvitéz	Chrencsik János	4-ik	Nagy piac	325	26	csizmadia	önkéntés	szerezhét
341.	közüvitéz	Chrencsik György	4-ik	Nagy piac	325	34	csizmadia	önkéntés	hibás
342.	közüvitéz	Gelniczky Ferenc	4-ik	Nagy piac	327	32	asztalos	qualificált	szerezhét
343.	közüvitéz	Balásfy Ferenc	4-ik	Piac	328	49	tanácsnok	beteges	szerezhét
344.	közüvitéz	Kender András	4-ik	Piac	329	42	szűrszabó	qualificált	szerezhét
345.	zászlótartó	Czikornai Dániel	4-ik	Piac	330	33	szabó	qualificált	szerezhét
346.	káplár	Szikora Sámuel	4-ik	Piac	330	20		qualificált	szerezhét
347.	közüvitéz	Vietorisz István	4-ik	Piac	331	43	gazda	qualificált	szerezhét
348.	közüvitéz	Garaj József	4-ik	Piac	332	30	asztalos	önkéntés	szerezhét
349.	közüvitéz	Sztriska Endre	4-ik	Piac	333	28	könyvkötő	qualificált	szerezhét
350.	közüvitéz	Hlavács Sámuel	4-ik	Piac	334	38	órás	önkéntés	nem szerezhét
351.	közüvitéz	Sóltisz János	4-ik	Piac		38	szabó	önkéntés	
352.	közüvitéz	Kazár Márton	4-ik	Piac	335	28	szűrszabó	önkéntés	nem szerezhét
353.	közüvitéz	Dobrovics Károly	4-ik	Piac	337	43	ecetgyártó	qualificált	szerezhét
354.	közüvitéz	Rudnay Sámuel	4-ik	Piac	338	25	mészáros	önkéntés	szerezhét
355.	közüvitéz	Rudnay Imre	4-ik	Piac	338	23	gubás	önkéntés	szerezhét
356.	közüvitéz	Alexi János	4-ik	Piac	340	30	kolompos	önkéntés	nem szerezhét
357.	közüvitéz	Alexi András	4-ik	Piac	340	22	szűrszabó	önkéntés	nem szerezhét
358.	közüvitéz	Leibitzer János	4-ik	Piac	341	30	szűrszabó	qualificált	szerezhét
359.	közüvitéz	ifj. Polomszky András	4-ik	Piac	342	38	szűcs	önkéntés	nem szerezhét
360.	közüvitéz	ifj. Brodnos András	4-ik	Piac	342	26	földműves	önkéntés	nem szerezhét
361.	közüvitéz	Szikora János	4-ik	Felvég	345	42	csizmadia	qualificált	szerezhét
362.	közüvitéz	ifj. Vietorisz János	4-ik	Felvég	346	25	bodnár	qualificált	szerezhét
363.	közüvitéz	ifj. Becser János	4-ik	Felvég	347	30	csizmadia	qualificált	szerezhét
364.	közüvitéz	Kozlík Sámuel	4-ik	Felvég	348	46	szígyártó	önkéntés	nem szerezhét
365.	közüvitéz	ifj. Olexa János	4-ik	Felvég	349	44	földműves	önkéntés	nem szerezhét
366.	közüvitéz	Hlavács Dávid	4-ik	Felvég	349	39	posztós	qualificált	szerezhét
367.	közüvitéz	Havranek Domokos	4-ik	Felvég	350	40	kőműves	qualificált	szerezhét
368.	közüvitéz	Sultz Antal	4-ik	Felvég	351	30	csizmadia	önkéntés	nem szerezhét
369.	közüvitéz	Kelner Antal	4-ik	Felvég	351	43	ács	önkéntés	nem szerezhét
370.	közüvitéz	ifj. Ratkovszky János	5-ik	Felvég	352	29	tímár	qualificált	szerezhét
371.	közüvitéz	id. Sztrázsa Soma	5-ik	Felvég	353	39	fésűs	qualificált	szerezhét
372.	közüvitéz	Varga András	5-ik	Felvég	356	44	csizmadia	qualificált	szerezhét
373.	közüvitéz	Kenyeres György	5-ik	Felvég	357	30	szattyános	önkéntés	nem szerezhét
374.	közüvitéz	Kenyeres Márton	5-ik	Felvég	357	27	szattyános	önkéntés	nem szerezhét
375.	közüvitéz	Hamarcsik János	5-ik	Felvég	358	30	fuvaros	önkéntés	nem szerezhét
376.	közüvitéz	ifj. Hladon János	5-ik	Felvég	359	22	csizmadia	önkéntés	nem szerezhét
377.	közüvitéz	ifj. Czirbesz János	5-ik	Felvég	359	21	csizmadia	önkéntés	szerezhét
378.	közüvitéz	ifj. Palicska János	5-ik	Felvég	366	36	szabó	qualificált	szerezhét
379.	közüvitéz	id. Valentinyi András	5-ik	Felvég	367	30	csizmadia	önkéntés	nem szerezhét
380.	közüvitéz	Holéczy András	5-ik	Felvég	372	31	szattyános	önkéntés	nem szerezhét
381.	közüvitéz	Novák András	5-ik	Felvég	374	38	takács	qualificált	nem szerezhét

LÁSSÁTOK, FELEIM!

382.	közvitéz	Szvocsányi János	5-ik	Felvég	375	34	takács	önkéntes	nem szerezhethet
383.	közvitéz	Textor János	5-ik	Felvég	377	38	takács		
384.	közvitéz	Urbánik András	5-ik	Felvég	379	24	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
385.	közvitéz	Kalna János	5-ik	Felvég	380	28	fuvaros	qualificált	nem szerezhethet
386.	közvitéz	Sztolár Márton	5-ik	Felvég	382	44	fuvaros	qualificált	szerezhethet
387.	közvitéz	Jankura Pál	5-ik	Felvég	383	31	csapó	önkéntes	nem szerezhethet
388.	közvitéz	ifj. Valentinyi András	5-ik	Felvég	386	27	fuvaros	önkéntes	nem szerezhethet
389.	közvitéz	Vietorisz János	5-ik	Felvég	387	36	bodnár	önkéntes	nem szerezhethet
390.	közvitéz	Svetz András	5-ik	Felvég	387	32	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
391.	közvitéz	Stefánik Dániel	5-ik	Felvég	389	30	ács	önkéntes	nem szerezhethet
392.	közvitéz	Klinger János	5-ik	Felvég	390	24	fuvaros	önkéntes	nem szerezhethet
393.	közvitéz	Andrásik János	5-ik	Felvég	391	34	ács	önkéntes	nem szerezhethet
394.	közvitéz	Mazuch Soma	5-ik	Felvég	395	48	mészáros	qualificált	nem szerezhethet
395.	közvitéz	Gubár András	5-ik	Felvég	396	23	fuvaros	qualificált	szerezhethet
396.	közvitéz	Polcz András	5-ik	Felvég	398	44	csapó	önkéntes	nem szerezhethet
397.	közvitéz	ifj. Sztrázsa Samu	5-ik	Felvég	398	20	fésűs	önkéntes	nem szerezhethet
398.	közvitéz	ifj. Lukács András	5-ik	Felvég	400	32	asztalos	önkéntes	nem szerezhethet
399.	közvitéz	Lukács Soma	5-ik	Felvég	400	22	asztalos	önkéntes	nem szerezhethet
400.	közvitéz	Kovács György	5-ik	Felvég	401	44	kötélgyártó	qualificált	szerezhethet
401.	közvitéz	Hudácsik Pál	5-ik	Felvég	403	25	fuvaros	önkéntes	nem szerezhethet
402.	közvitéz	Roicsek János	5-ik	Felvég	404	42	csizmadia	qualificált	szerezhethet
403.	közvitéz	Sibal Mátyás	5-ik	Felvég	405	34	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
404.	közvitéz	Rudnay Soma	5-ik	Felvég	406	21	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
405.	közvitéz	ifj. Keder János	5-ik	Felvég	407	28	takács	önkéntes	nem szerezhethet
406.	közvitéz	ifj. Polonszky János	5-ik	Felvég	408	21	csizmadia	önkéntes	szerezhethet
407.	közvitéz	Urbánik György	5-ik	Felvég	412	36	csizmadia	qualificált	szerezhethet
408.	közvitéz	Szalontay Mihály	5-ik	Felvég	413	42	fésűs	önkéntes	nem szerezhethet
409.	közvitéz	Lintner János	5-ik	Felvég	413	30	fésűs	önkéntes	nem szerezhethet
410.	közvitéz	Turcsányi Pál	5-ik	Felvég	414	29	gubás	önkéntes	nem szerezhethet
411.	közvitéz	Lux János	5-ik	Felvég	415	39	szíjgyártó	önkéntes	nem szerezhethet
412.	közvitéz	Piroch Mátyás	5-ik	Felvég	417	28	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
413.	közvitéz	ifj. Majo András	5-ik	Felvég	417	24	fuvaros	önkéntes	nem szerezhethet
414.	közvitéz	Rudnay János	5-ik	Felvég	419	36	szabó	önkéntes	nem szerezhethet
415.	tizedes	Erős Soma	5-ik	Felvég	420	29	suszter	qualificált	szerezhethet
416.	közvitéz	Blazsovszky János	5-ik	Felvég	421	49	szabó	qualificált	szerezhethet
417.	őrmester	id. Rainer János	5-ik	Felvég	422	34	gubás	qualificált	szerezhethet
418.	közvitéz	ifj. Deman János	5-ik	Felvég	423	30	gubás	önkéntes	nem szerezhethet
419.	közvitéz	Ratkovszky András	5-ik	Felvég	424	38	szabó	önkéntes	nem szerezhethet
420.	közvitéz	Lojkovits András	5-ik	Felvég	425	38	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
421.	közvitéz	Lojkovits Pál	5-ik	Felvég	425	24	csizmadia	önkéntes	nem szerezhethet
422.	közvitéz	Gregus György	5-ik	Felvég	426	47	szűrszabó	qualificált	szerezhethet
423.	tizedes	Krnács Mihály	5-ik	Felvég	429	37	szabó	qualificált	szerezhethet
424.	közvitéz	Lányi András	5-ik	Felvég	430	48	csizmadia	qualificált	nem szerezhethet
425.	közvitéz	Jankovits Márton	5-ik	Felvég	431	39	szabó	qualificált	szerezhethet
426.	közvitéz	Holéczy Soma	5-ik	Felvég	434	49	szabó	qualificált	szerezhethet
427.	közvitéz	Sztriska Imre	5-ik	Felvég	435	26	szabó	önkéntes	szerezhethet

428.	közüvitéz	Textor János	5-ik	Felvég	436	30	csizmadia	önkéntes	szerezhet
429.	közüvitéz	Missztina György	5-ik	Felvég	437	22	szabó	önkéntes	szerezhet
430.	közüvitéz	Szirotják Mihály	5-ik	Felvég	437	35	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
431.	közüvitéz	Kozsuch Soma	5-ik	Felvég	439	40	serfőző	qualificált	szerezhet
432.	kapitány	Nagy Sámuel	5-ik	Felvég	440	28	ügyvéd	qualificált	szerezhet
433.	közüvitéz	Nagy Pál	5-ik	Felvég		25	ügyvéd	qualificált	szerezhet
434.	közüvitéz	ifj. Benkár András	5-ik	Piac		36	szabó	qualificált	szerezhet
435.	közüvitéz	Mattausch Ferenc	5-ik	Piac		25	írnok	önkéntes	szerezhet
436.	közüvitéz	Pálya Ferenc	5-ik	Piac		32	írnok	önkéntes	szerezhet
437.	közüvitéz	Juránszky László	5-ik	Piac		48	ispán	önkéntes	szerezhet
438.	közüvitéz	Hunzelman Frigyes	5-ik	Chisnyo		25	gyárnok	qualificált	szerezhet
439.	közüvitéz	Hunzelman Rudolf	5-ik	Chisnyo		27	gyárnok	qualificált	szerezhet
440.	közüvitéz	Clementis Gusztáv	5-ik	Chisnyo		25	gyárnok	qualificált	szerezhet
441.	közüvitéz	Dörner József	5-ik	Felvég		28	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
442.	közüvitéz	Ganay András	5-ik	Felvég		36	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
443.	közüvitéz	ifj. Sztrázsa Soma	2-ik	Varga		24	fésűs	önkéntes	nem szerezhet
444.	közüvitéz	Kíszel Márton	2-ik	Varga		22	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
445.	közüvitéz	Vietorisz Mihály	5-ik	Felvég		40	fésűs	qualificált	nem szerezhet
446.	közüvitéz	Csorba Mihály	5-ik	Felvég		28	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
447.	közüvitéz	Ganay János	5-ik	Felvég		21	fazekas	önkéntes	nem szerezhet
448.	közüvitéz	Reguly	4-ik	Piac		26	nevelő	önkéntes	szerezhet
449.	közüvitéz	Markus Reli	3-ik	Taploci		20	deák	qualificált	szerezhet
450.	közüvitéz	Markus Berci	3-ik	Taploci		17	deák	qualificált	szerezhet
451.	közüvitéz	Kapus	3-ik	Kolompos		26	csizmadia	önkéntes	nem szerezhet
452.	közüvitéz	ifj. Kajaba András	3-ik	Kolompos			deák	önkéntes	szerezhet
453.	közüvitéz	Gayer Pál	1-ső	Murányi			szabó	önkéntes	nem szerezhet
454.	közüvitéz	Gilányi János	1-ső	Varga			fésűs	vak	nem szerezhet
455.	közüvitéz	Madarász János							

Jolsva városa nemzetőrségének összeírása. Az1848-ik évi 75. jksz-hoz. Eredeti tisztázat. Rozs. Lev. XXIV. 1. Jolsva város tanácsának iratai

Az 1848. június 19-én Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés tárgyalta Mészáros Lázár hadügyminiszter három nappal korábban kelt felhívását, amely igyekezett felgyorsítani a nemzetőrség felállítását, kellő mértékű felszerelését és kiképzését. Hasonlóképpen sürgős teendő volt az anyagi háttér megteremtéséhez a lakosság nagylelkű felajánlásainak összegyűjtése, továbbá a honvédség megteremtéséhez az önkéntesek állítására is égető szükség volt.

Mészáros Lázár hadügyminiszter folyó év június 16-ról 255 sz. a. hivatalosan tudatja, miképp Újvidék, nemcsak, hogy a törvényeknek ellenállott, de fel is zendült, mihez képest a haza és királyi trón megőrzése tekintetéből felhív bennünket, miképp a nemzetőrségi összeírást késedelem nélkül meglévén, azt küldjük fel, úgy a nemzetőrséget minél nagyobb hatalommal organizáljuk, azokat saját fegyverekkel ellássuk, és őket minden kitelhető módon begyakoroltatni siessünk.

[Végzés]

Hazánk egén tornyosodó fellegetek aggodalomteljesen nézvéen, mennyiben már a nemzetőrségi összeírás megtörtént és be is mutatattott, a sürgős körülményekhez képest, következő határozat keletkezett:

Fáy Gusztáv másodalispán teljesen felhatalmaztatik és megbízatik avégre, hogy eddig is tanúsított érellyességénél és hazafiúi buzgóságánál fogva, mindent tehessen, mi a nemzetőrség rögtöni felfegyverzése s begyakoroltatására nézve szükséges és célirányos, ehhez képest előlegesen is kimondatik, hogy nemesi pénztárunkból 200 ezüst forint, úgy a nemesi pénztárunk összes tőkéje fegyverek szerzésére fordittassék, a megyében található fegyver biztosilag összeírássék, valamint az is, hogy a szükséghez képest, még fennmaradandó nemesi pénztárunkból, megbízott másodalispán utalványozhasson. Továbbá arra is felhatalmaztatik: hogy a haza oltárára tett ajándékoknak és kölcsönöknek rendbeszedését, gyors befizettetését, az e tekintetben tett utasítás szerint eszközölje, valamint az önkéntesek

LÁSSÁTOK, FELEIM!

állítására nézve is gonddal legyen. E célból a nemzetőrségi összeírások egyik példánya, úgy az ajándékok szedésére nézve utasítások részére kiadatni, másika a Hadügyminisztériumhoz felküldetni rendeltetik.⁴⁴

A megye tisztségviselői – a korábbi időszakhoz hasonlóan –, fáradtságot nem ismerve járták a megyét, amit jól szemléltet a következő táblázat:

Bartoffy András biztos		
1848. május 17.	Rőcétől Miglészre, onnét Süvetére, és vissza	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 18.	Rőcétől Murányig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 18.	Muránytól Telgártig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 18.	Telgártól Sumjácig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 18.	Sumjáctól Pohorellára, onnan Helpáig	nemzetőrök összeírása alkalmával
1848. május 18.	Helpától Polonkáiig, és vissza	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 19.	Helpától Vöröskőig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 20.	Vöröskőtől Murányaljáig	nemzetőrök összeírása alkalmával
1848. május 20.	Muránytól Nagyrőcéig	nemzetőrség összeírásakor
Bodon Ábrahám főügyész, tiszti főügyész		
1848. május 5.	Rimaszombatból Mihályfaláig	közgyűléskor
1848. május 10.	Pelsőctől Horkáiig, vissza	Horka községe panasa elintézése végett
1848. május 17.	Pelsőctől Tornaljáig	közgyűlésről
Czibur Gusztáv biztos		
1848. május	Kuntaplocáról Süvetéig	új törvények hirdetésekor
1848. május 10.	Jolsvától Murányig	törvények kihirdetésekor
1848. május 12.	Jolsvától Kuntaplocáig	törvények kihirdetésekor
1848. május 29.	Kuntaplocáról Jolsváig	új törvények magyarázata végett
Dapsi Pál főpénztárnok, hadi főpénztárnok		
1848. május 2.	Rimaszombattól Bátkáig	gyűléskor
1848. május 12.	Pelsőctől Bejéig	választmányi gyűlésből menet
Fabricius Valér szolgabíró		
1848. május 2.	Pelsőctől Rozsnyóig	közgyűlésből jövet
1848. május 2.	Rimaszombatból Bátkáig	közgyűléskor
1848. május 9.	Pelsőctől Rozsnyóig	választmányi gyűlésről jövet
1848. május 22.	Rozsnyótól Betlérig és vissza	nemzetőrök összeírása
1848. május 23.	Rozsnyótól Betlérig és vissza	hivatalból
1848. május 28.	Rozsnyótól Henckőig	hivatalból
1848. június 7.	Rozsnyótól Váraljáig és vissza	önkéntes sereg
1848. június 8.	Rozsnyótól Dobsináig és vissza	hivatalból
1848. június 10.	Rozsnyótól Dobsináig és vissza	ajánlatok gyűjtése
Fasko József főesküdt		
1848. május 10.	Pelsőctől Csetnekig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 30.	Csetnekről Feketelehotáig, vissza	a népet felvilágosító biztosságban
Fáy Gusztáv alispán, kormányzó alispán, másodalispán		
1848. május 1.	Rimaszombattól Bodollóig	közgyűlésről menet
1848. május 17.	Pelsőctől Harkácsig	gyűlésről
1848. május 18.	Pelsőctől Tornaljáig	törvénykezésekről hazajövet
1848. június 28.	Pelsőctől Csetnekig	nemzetőrök elrendezése alkalmával
1848. június 28.	Csetnekről Berzétéig	nemzetőrség alkalmazásával

1848. június 29.	Rozsnyótól Betlérig	nemzetőrök dolgában
1848. június 30.	Pelsőctől Tornalja, Sajógömörig	nemzetőrök elrendezése alkalmával
Ferjencsik Soma jolsvai pap, biztos		
1848. május 10.	Jolsvától Ratkóig	Első Alispán kiküldetésében Ratkóra
Glósz Sámuel biztos		
1848. május 10.	Muránytól Vöröskőig	törvények kihirdetésekor
1848. május 22.	Rőcétől Jolsváig	törvények kihirdetésekor
Győry Dániel első aljegyző, főjegyző		
1848. április 28.	Pelsőctől Tornaljáig	köziroványok alá
1848. április 28.	Csetnekről Pelsőcig	közirományok alá
1848. május 7.	Rimaszombattól Bátkáig	a n. bizottmányi gyűléskor
1848. május 13.	Pelsőctől Tornaljáig	bizottmányi gyűlésből menve
Hirsch János iktató		
1848. május 3.	Rimaszombattól Uzapanytig	közgyűlésről menet
1848. május 26.	Pelsőctől Tornaljáig	rendkívüli gyűlésről menve
Hudoba Károly biztos		
1848. május 29.	Rimabányától Klenócig	hadiadó összeírásakor
Huszt János biztos, fő közügyész, tiszti közügyész		
1848. május 24.	Rimaszombattól Guszonáig	hadiadóbeli hátramaradás összeírásakor
1848. május 29.	Rimaszombattól Guszonáig	adóbeli hátramaradások
Kajaba József id. biztos		
1848. május 6.	Jolsvától Feketelehotáig, és vissza	törvények kihirdetésekor
1848. május 10.	Muránytól Vöröskőig	törvények kihirdetésekor
1848. május 10.	Vöröskőtől Helpáig	törvények kihirdetése alkalmával
1848. május 10.	Helpától Polonkáig, és vissza	törvények kihirdetése alkalmával
1848. május 11.	Helpától Sumjácig	országgyűlési teendők kihirdetése végett
1848. május 11.	Sumjáctól Telgártra, onnan Murányig	törvények kihirdetése alkalmával
1848. május 12.	Muránytól Nagyrőcégig	törvények kihirdetésekor
1848. május 13.	Csetnekről Jolsvára	törvények magyarázata alkalmával
Kálnay Miklós biztos		
1848. május 23.	Rimaszombattól Jánosiig	hadiadóbeli maradvány összeírásakor
Kende Sándor választmányi tag		
1848. április 14.	Ráhótól Rimaszombattig, s vissza	törvényhatósági elnök meghagyásából
Kirinyi János ifj. főszolgabíró		
1848. április 30.	Csetnekről Pelsőcig	hivatalos járatban
1848. május 8.	Pelsőctől Csetnekig	választmányi gyűlésről jövet
1848. május 8.	Csetnekről Pelsőcig	választmányi ülésbe
1848. május 9.	Csetnekről Jolsvára, vissza	hivatalos eljárásában
1848. május 10.	Jolsvától Murányig	törvények kihirdetésekor
1848. május 10.	Helpától Polonkáig, és vissza	törvények kihirdetése végett
1848. május 10.	Vöröskőtől Helpáig	törvények kihirdetése alkalmával
1848. május 11.	Helpától Sumjácig	országgyűlési teendők kihirdetése végett
1848. május 11.	Sumjáctól Telgártra, onnan Murányig	törvények kihirdetése alkalmával
1848. május 12.	Muránytól Nagyrőcégig	törvények kihirdetésekor
1848. május 12.	Rőcétől Jolsváig	az új törvények kihirdetésekor

LÁSSÁTOK, FELEIM!

1848. május 12.	Jolsvától Csetnekig	törvények kihirdetések
1848. május 13.	Csetnekről Pelsőcig, vissza	törvények magyarázata alkalmával
1848. május 16.	Csetnekről Rédováig	hivatalos járatban
1848. május 25.	Csetnekről Pelsőcig és vissza	választmányi ülésbe
1848. május 31.	Csetnekről Gacsalk, Páskaházára, vissza	nemzetőrök összeírása alkalmával
Kiss Ferenc írnok		
1848. május 12.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésről menve
Kovács József megyei írnok		
1848. április 25.	Rimaszombattól Bátkáig	közirományok vitelek
1848. május 12.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 25.	Rimaszombattól Bátkáig	gyűléskor, iroványok alá
1848. május 26.	Pelsőctől Rozsnyóig, vissza	nyomatott rovatos táblázatokért járván
1848. május 27.	Pelsőctől Tornaljáig	közgyűlésről menve közirományok alá
1848. május 7.	Rimaszombattól Bátkáig	a n. bizottmányi gyűléskor
Kriston Lajos várnagy		
1848. április 22.	Pelsőctől Tornaljáig	meglövetett rab általszállítása
1848. április 30.	Pelsőctől Oldalfaláig	közgyűlésről menet
1848. május 1.	Rimaszombattól Dúlházáig	gyűlésekről menet
Kubinyi László szolgabíró		
1848. április 3.	Pelsőctől Tornaljáig	gyűlésről jövet
1848. május 10.	Pelsőctől Tornaljáig	közgyűlésről hazamenet
Kubinyi Márton számvevő		
1848. április 20.	Rimaszombattól Rimabányáig	adó tárgyában
1848. április 20.	Rimabányától Nyustyáig	hátramaradt adó tárgyában
1848. április 21.	Nyustyától Rimabányáig	adó tárgyában
1848. április 21.	Rimabányától Rimaszombatig	hátramaradt adó tárgyában
1848. május 7.	Rimaszombattól Bátkáig	a n. bizottmányi gyűléskor
1848. május 16.	Rimaszombattól Bátkáig	törvénykezésekkor
1848. május 19.	Pelsőctől Tornaljáig	törvénykezésekről hazamenet
Kubinyi Ödön főszolgabíró		
1848. május 1.	Rimaszombattól Nagyszuháig	hivatalból
1848. május 2.	Nagyszuhától Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 3.	Rimaszombattól Rimabányáig	hivatalból
1848. május 3.	Rimabányától Klenócig	hivatalból
1848. május 4.	Klenóctól Tiszolcig, s onnan Klenócon át Kokováig	hivatalból
1848. május 5.	Kokovától Rimabrézógig	hivatalból
1848. május 5.	Rimabrézótól Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 7.	Rimaszombattól Bátkáig	nagyválasztmányba menet
1848. május 11.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 20.	Rimaszombattól Osgyánig	hivatalból
1848. május 20.	Osgyánból Nagyszuháig	hivatalból
1848. május 22.	Pongyeloktól Rimaszombatig	
1848. május 23.	Rimaszombattól Rimabányáig	hivatalból
1848. május 23.	Rimabányától Tiszolcig	hivatalból
1848. május 25.	Tiszolctól Kokováig	hivatalból

1848. május 27.	Kokovától Rimabrézóiig	adóbeli összeírásokor
1848. május 27.	Rimabrézótól Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 27.	Rimaszombattól Rimabrézóiig	adakozások gyűjtésekor
1848. május 30.	Rimabrézótól Tiszolcig	hivatalból
1848. május 31..	Tiszolctól Nyustyáig	hivatalból
1848. június 2.	Rimaszombattól Rimabányáig	tiszolci restaurációra országos biztos rendeletéből
1848. június 2.	Rimabányától Tiszolcig	országos biztos kiküldetéséből
1848. június 5.	Tiszolctól Klenóciig	hivatalból
1848. június 7.	Klenóctól Rimabányáig	országos biztos rendeletére, tiszolci restaurációra
1848. június 7.	Rimabányától Rimaszombatig	országos biztos kiküldetéséből
1848. június 20.	Rimaszombattól Varbóciig	adakozások gyűjtésekor
1848. június 20.	Varbóctól Kokováig	adakozások gyűjtésekor
1848. június 21.	Kokovától Rimazaluzsányig	ajánlatok gyűjtésekor
1848. június 21.	Rimazaluzsánytól Rimaszombatig	adakozás szedésekor
Lakatos Miklós aljegyző, toborzó főnök		
1848. május 8.	Bejétől Pelsőciig	választmányi gyűlésről jövet
1848. május 14.	Pelsőctől Bejéig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 25.	Rozsnyóttól Pelsőciig	gyűlésre
Lubik József biztos, szolgabíró		
1848. május 23.	egy és fél stációra	hadiadó összeírásokor
Madarász József főesküdt		
1848. április 21.	Muránytól Jolsváig	szolgabírói kiküldetéséből Garamra
1848. május 7.	Muránytól Telgártig	szolgabírói kiküldetéséből Garamra
1848. május 8.	Telgárttól Vernárig, és vissza	hivatalos kiküldetésben
1848. május 8.	Telgárttól Murányig	hivatalos kiküldetésben
1848. május 8.	Jolsvától Murányig	szolgabírói kihirdetéskor
1848. május 9.	Muránytól Muránylehotán keresztül Hosszúrétig	szolgabírói kiküldetéséből Garamra
1848. május 10.	Murányhosszúrétől Zdichaváig	szolgabírói kiküldetésében
1848. május 31.	Jolsvától Nagyrőcéig, és vissza	Rőcén tartott inkasszációra
Madarász Sámuel biztos		
1848. április 29.	Jolsvától Máléig	katonasági futozások vitelekor
1848. április 30.	Jolsvától Rimaszécscsig, és vissza	katonai kormányával számozkodáskor
1848. május 21.	Jolsvától Putnokig, és vissza	katonákali számozkodás végett
1848. május 31.	Rőcétől Murányig, és vissza	hazai segedelem összeszedésekor
1848. május 31.	Vöröskőtől Helpáig	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 1.	Helpától Pohorelláig	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 2.	Pohorellától, Sumjácon keresztül Telgártig	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 2.	Vöröskőtől Murányig	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 3.	Rőcétől Jolsváig	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 7.	Jolsvától Miglészig, és vissza	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 8.	Jolsvától Perlászig, és vissza	hazai segedelem összeszedésekor
1848. június 21.	Jolsvától Rimaszécscsig, és vissza	katonákali számozkodáskor
Malatinszki Frigyes biztos		
1848. május 20.	Osgyánból Nagyszuháig, s vissza	törvények hirdetésekor

LÁSSÁTOK, FELEIM!

Malatinszki István <i>biztos</i>		
1848. május 30	Rimaszombattól Rimabrézóiig	hazafiúi adakozások beszédesei
Maléter Ede <i>adószedő</i>		
1848. április 30.	Pelsőctől Tornaljaiig	közgyűlésre menve
1848. április 30.	Nagyszlabostól Pelsőcig	követjelentési gyűlésre menve
1848. május 1.	Nagyszlabostól Pelsőcig	adópenzeket vivén
1848. május 2.	Pelsőctől Nagyszlabosig	gyűlésről jövet
1848. május 11.	Rimaszombattól Bátkaig	gyűlésekről menet
1848. május 30.	Nagyszlabostól Jolsváig	adóbeszédésre menve
1848. május 31.	Jolsvától Nagyőrőcig	Rőcén tartandó adóbeszédesei
Marikovszki Gusztáv <i>főorvos</i>		
1848. május 5.	Tiszolctól Rimabrézóiig	hivatalból
Marikovszky Gábor <i>levéltárnok</i>		
1848. május 1.	Rimaszombattól Bátkaig	gyűléskor
1848. május 11.	Pelsőctől Méhiig	állandó választmányból jövet
Miklovics Ferenc <i>közügyész, fő közügyész</i>		
1848. május 7.	Rimaszombattól Bátkaig	a n. bizottmányi gyűléskor
Molnár Gedeon <i>levéltárnoki segéd</i>		
1848. május 4.	Rimaszombattól Bátkaig	a n. bizottmányi gyűléskor
Mumhardt János <i>biztos</i>		
1848. május 10.	Pelsőctől Csoltóiig	törvények hirdetései
Nagy Pál <i>aljegyző, biztos</i>		
1848. május 14.	Pelsőctől Jolsváig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 16.	Jolsvától Nagyőrőcig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 17.	Chisnyótól, Mnisányon át Jolsváig	nemzetőrség összeírása alkalmával
1848. május 17.	Jolsvától Miglélszig, Süvetéig és Rőcig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 18.	Rőcétől Murányig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 18.	Muránytól Telgártig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 18.	Telgártól Sumjáciig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 19.	Sumjáctól Pohorellára, onnan Helpáig	nemzetőrök összeírása alkalmával
1848. május 19.	Helpától Polonkáiig, és vissza	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 19.	Helpától Vöröskőig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 20.	Vöröskőtől Murányaljaiig	nemzetőrök összeírása alkalmával
1848. május 20.	Muránytól Jolsváig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 26.	Jolsvától Pelsőcig, és vissza	gyűlésre
1848. június 13.	Rőcétől Jolsváig	hazai ajánlatok összeszedésekor
Nagy Samu <i>tiszti ügyész</i>		
1848. május 2.	Jolsvától Rimaszombatig, és vissza	Rimaszombatba, törvények kihirdetései
1848. május 19.	Jolsvától Süvetéig, és vissza	hadiadóbeli hátramaradás összeírásakor
1848. május 26.	Jolsvától Pelsőcig, és vissza	gyűlésre
Okolicsányi Lajos <i>hadnagy</i>		
1848. május 9.	Pelsőctől Rozsnyóra, vissza	fégyverviselők számára hozott uniformis alkalmával
1848. május 9.	Rimaszombattól Bátkaig	gyűléskor
1848. május 12.	Pelsőctől Királyiig	gyűlésekről visszamenet
Pál György <i>megyei írnok</i>		

LÁSSÁTOK, FELEIM!

1848. május 22.	Jolsvától Gömörig	expedíciók és jegyzőkönyvek letisztázása
1848. május 30.	Jolsvától Gömörig	expedíciók végett Jolsvára
Papp Ábrahám mérnök		
1848. április 20.	Rimabányától Rimaszombatig	utak vizsgálásakor
1848. április 20.	Rimaszombattól Rimabrézóiig	útépítéskor (vasakat szállított)
1848. május 4.	Rimaszombattól Bátkaig	a n. bizottmányi gyűléskor
1848. május 13.	Rimaszombattól Rimabányáig	utaknálí fizetések számvételekor
1848. május 14.	Rimabányától Tiszolcig	útépítés számvételekor
1848. május 26.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésből hazamenet
Pongrácz Arnold biztos		
1848. május 23.	Rimabányától Nyustyáig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 24.	Nyustyától Tiszolcig	őrsereg összeírásakor
1848. május 25.	Tiszolctól Klenóciig	őrsereg összeírásakor
1848. május 26.	Klenóctól Kokováig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 27.	Kokovától Rimabányáig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 27.	Rimabányától Tamásfaláig	nemzetőrök összeírásakor
Rakovszki József főszolgabíró		
1848. május 20.	Rimaszombattól Várgedéig	nemzetőrök összeírásakor
Ratkó József biztos		
1848. május 20.	Osgyánból Nagyszuháig, s vissza	törvények hirdetések
Richter Dániel főorvos		
1848. május 10.	Pelsőctől Rozsnyóig	hivatalos járatban
1848. május 22.	Dobsinától Telgártig	hivatalosan járván
1848. május 22.	Telgártól Pohorelláig	hivatalos foglalatosságban
1848. május 22.	Pohorellától Polonkáiig	hivatalos foglalatosság
1848. május 23.	Polonkától Pohorelláig	hivatalos foglalatosság
1848. május 24.	Dobsinától Rozsnyóig	hivatalosan járván
1848. május 26.	Rozsnyótól Pelsőcig és vissza	hivatalból
1848. május 26.	Telgártól Dobsináig	hivatalos foglalatosságban
Roszty Imre adószedő		
1848. április 30.	Pelsőctől Tornaljáig	közgyűlésre menet
1848. május 2.	Rimaszombattól Nagyszuháig, s vissza	inkasszációkor
1848. május 3.	Pelsőctől Rozsnyóig	közgyűlésekről jövet
1848. május 3.	Rimaszombattól Bátkaig	gyűlésekről menet
Rudy József esküdt		
1848. április 30.	Pelsőctől Tornaljáig	népgyűlésre menet
1848. május 2.	Pelsőctől Rozsnyóig	közgyűlésekről jövet
1848. május 9.	Pelsőctől Rozsnyóig	választmányi gyűlésről menve
Rusbaczky Ignác ideiglenes orvos, alorvos, sebész		
1848. április 20.	Helpától Vöröskői malomig, és vissza	hivatalos foglalatosságban
1848. április 26.	Csetnekről Telgártig, vissza	beteg létekor érette járás
1848. április 26.	Csetnekről Jolsvára	hivatalos eljárásában
1848. április 27.	Jolsvától Murányhosszúrétig	hivatalos foglalatosság
1848. április 27.	Murányhosszúrétől Helpáig	hivatalos kötelességben
Ruthényi Bertalan táblabíró, biztos		

LÁSSÁTOK, FELEIM!

1848. május 17.	Tamásfalától Zeherjéig, s vissza Rimaszombatig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 18.	Rimaszombatból Orlajtörék és Bakostörék - Alsószkálnokon át Varbócig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 18.	Varbóctól Rimazaluzsányig	őrsereg összeírásakor
1848. május 18.	Ráhótól Tamásfaláig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 29.	Ráhótól Osgyánig, s Nagyszuhának vissza Ráhóig	nemzetőrök összeírásakor
Szentmiklóssy Antal első alispán		
1848. május 2.	Rimaszombattól Uzapanytig	iroványtár szállításakor
1848. május 12.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 27.	Rimaszombattól Uzapanytig	csőd törvényszékről menet
Széplaki Lajos szolgabíró, főszolgabíró		
1848. május 4.	Rimaszombattól Bátkáig	a n. bizottmányi gyűléskor
1848. május 17.	Tamásfalától Zeherje, Alsópokorágyon át Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 18.	Rimaszombatból Orlajtörék és Bakostörék - Alsószkálnokon át Varbócig	hivatalból
1848. május 18.	Alsószkálnoktól Ráhóig, s innen Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 20.	Rimaszombattól Osgyánon át Nagyszuháig, s vissza	hivatalból
1848. május 26.	Rimaszombattól Pelsőcig, s vissza	választmányi gyűléskor
1848. május 29.	Kokovától Rimazaluzsányig	hivatalból
1848. május 29.	Rimazaluzsánytól Rimaszombatig	hivatalból
1848. május 30	Rimaszombattól Tóthegymegig, s vissza	hivatalból
Szontagh Bertalan szolgabíró		
1848. május 17.	Pelsőctől Királyig	gyűlésről
1848. május 25.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi gyűlésből menet
Szontagh Gyula főszolgabíró		
1848. április 31.	Pelsőctől Bátkáig	közgyűlésekre menet
1848. május 2,	Rimaszombatból Bátkáig	közgyűléskor
1848. május 2.	Pelsőctől Kuntaplocáig	közgyűlésekről jövet
1848. május 8.	Kuntaplocáról Pelsőcig	választmányi gyűlésbe menvén
1848. május 10.	Pelsőctől Kuntaplocáig	választmányi gyűlésből jövet
1848. május 20.	Kuntaplocáról Rozsnyóig, vissza	hivatalos foglalatosságban
1848. május 22.	Kuntaplocáról Csetnekig	hivatalos foglalatosságban
1848. május 24.	Kuntaplocáról Csetnekig	hivatalos foglalatosságban
1848. május 25	Telgárttól pohorellai massáig, és vissza	hivatalos foglalatosságomban
1848. május 25.	Dobsinától Telgártig, vissza	hivatalosan járván
1848. május 26.	Dobsinától Rozsnyóig	választmányi gyűlésre menet
1848. május 26.	Rozsnyótól Pelsőcig	gyűlésre
1848. május 26.	Pelsőctől Kuntaplocáig	rendkívüli gyűlésről menve
1848. május 30.	Kuntaplocáról Jolsváig	Rőcére, inkasszációra menet
Szörcesei szolgabíró		
1848. május 1.	Rimaszombattól Bátkáig	gyűlésekről menet
Szügyi Ferenc újoncösszeíró biztos, újoncállító biztos		
1848. május 30.	Rimaszombattól Varbócig	nemzetőrök összeírásakor

LÁSSÁTOK, FELEIM!

Török Dániel szolgabíró		
1848. április 20.	Helpától Vöröskőig	hivatalos foglalatosságomban
1848. április 20.	Vöröskőtől Murányig	hivatalos foglalatosságomban
1848. április 27.	Rőcétől Jolsváig, és vissza	hivatalos foglalatosságomban
1848. május 14.	Rőcétől Jolsváig, és vissza	hivatalos foglalatosságomban
1848. május 16.	Rőcétől Umralehotán, Chisnyón és Kopráson keresztül Jolsváig	nemzetőrök összeírásakor
1848. május 17.	Jolsvától Nagyrőcéig	nemzetőrség összeírásakor
1848. május 24.	Rőcétől, Chisnyón keresztül Jolsváig, és vissza	hivatalos foglalatosságomban
1848. május 29.	Rőcétől Murányig, és vissza	hivatalos foglalatosságomban
1848. május 31.	Muránytól Vöröskőig	hazai segedelem összeszedése végett
1848. június 3.	Muránytól Nagyrőcéig	hazai segedelem összeszedése végett
1848. június 4.	Rőcétől Chisnyóig, és vissza	hazai segedelem összeszedésekor
Török László szolgabíró		
1848. április 21.	Tamásfalától Rimabányáig	hivatalból
1848. április 21.	Rimabányától Nyustyáig	hivatalból
1848. április 21.	Nyustyától Tiszolcig	hivatalból
1848. április 22.	Tiszolctól Rimabrézóiig	hivatalból
1848. április 22.	Rimabányától Tamásfaláig	hivatalból
1848. május 18.	Tamásfalától Rimabányáig	hivatalból
1848. május 18.	Rimabányától Nyustyáig, vissza Tamásfaláig	hivatalból
1848. május 23.	Tamásfalától Rimabányáig	hivatalból
1848. május 24.	Nyustyától Tiszolcig	hivatalból
1848. május 25.	Tiszolctól Klenócig	hivatalból
1848. május 25.	Klenóctól Kokováig	hivatalból
1848. május 26.	Rimabányától Tamásfaláig	hivatalból
1848. május 27.	Kokovától Rimabányáig	hivatalból
1848. május 29.	Tamásfalától Osgyánig, s vissza	hivatalból
1848. május 29.	Kokovától Klenócig	adó hátramaradások összeírásakor
1848. május 30.	Klenóctól Nyustyáig	hátramaradt adó összeírásakor
1848. május 30.	Nyustyától Rimabrézóiig	hátramaradt adó összeírásakor
1848. május 31.	Rimabrézótól Rimabányáig	hivatalból
1848. május 31.	Rimabányától Tamásfaláig	hivatalból
Török Sándor főszolgabíró		
1848. május 26.	Pelsőctől Tornaljáig	választmányi ülésről jövet
1848. május 1.	Rimaszombattól Bátkáig	gyűléskor
1848. május 17.	Pelsőctől Tornaljáig	közgyűlésről
Vályi Lajos esküdt		
1848. április 30.	Alsószkálnoktól Rimaszombatig	közgyűlésre menet
1848. május 21.	Alsószkálnoktól Rimabányáig	törvényszéki ítélet következtében
1848. május 21.	Rimabányától Tiszolcig	törvényszéki ítélet következtében
1848. május 22.	Tiszolctól Nyustyáig	törvényszéki ítélet következtében
1848. május 22.	Nyustyától Klenócig	büntényi perek végrehajtásakor
1848. május 23.	Klenóctól Rimabrézóiig	büntényi perek végrehajtásakor
1848. június 29.	Klenóctól Rimabányáig	fegyverek összeírásakor
1848. június 29.	Rimabányától Alsószkálnokig	alispáni rendeletből

JEGYZETEK

¹ 1848. május 12., Sajógömör. Szentiványi Károly levele Szemere Bertalan belügyminiszterhez. Eredeti tisztázat. MNL OL H 9 1848:126. eh/B

² 1848. május 21., Budapest. Szemere Bertalan belügyminiszter rendelete Gömör megyének. Másolat Rim. Lev. XXIV. 3. Klenóc jegyzőkönyve. Ezzel kapcsolatban az 1848. június 5-én és több napokon Pelsőcön állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1240. pontja alatt olvasható: „Szemere Bertalan belügyminiszter, folyó év május 21-ről 1633. szám alatt értesülvén arról, hogy Liptó, Szepes és Gömör megyében a népfajok különbségéből merített bujtogatási eszközökkel, némelyek a bekés polgárokat ámítani, izgatni, sőt engedetlenségre lázítani törekuszenek, tisztében állónak tartván a személy- és vagyónbiztonságot bárki ellen oltalmazni, Szentiványi Károly kinevezett főispánunkat, mint országos biztost teljes hatalommal felruházta avégett, hogy az említett helyeken mindazt megtehesse és elrendelhesse, mit a törvényes rend megóvására a lázítók s erőszakoskodók megfékezésére s törvényszeres megfenyítetésükre jónak és szükségesnek ítélne; ennek folytában tehát meghagyja, hogy folyó év május 21-én kelt utasítás nyomán intézkedendő, a biztosi hatalommal felruházott Szentiványi Károlynak hatóságunk, annak minden lakosai és nemzetőrei engedelmeskedni, és így a közrend fenntartására közremunkálni hazafitói kötelességüknek ismerjék. [Végzés] Illető járásbeli főszolgabíráink által ezen engedelmisségi parancs egész kiterjedésében hirdetessék közre.”

³ Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1282. pontja. Az elutasítva kifejezést itt utasítva értelemben használták.

⁴ Kézzel írva.

⁵ A 180 kézzel írva.

⁶ A tót kézzel írva.

⁷ 1848. május 23., Budapest Szemere Bertalan belügyminiszter nyomtatott felhívása. Címzése: 1689/B. A Belügyminisztertől. Gömör vármegye Alispánjának. Hivatalból. Pelsőcre. Nyomtatvány. Besz. Lev. XI. Gömör II.

⁸ El[nöki]. Levéltár 1074. 1848. Besz. Lev. XI. Gömör II.

⁹ 1848. május 29., Budapest Szemere Bertalan belügyminiszter levele Gömör megyéhez. 2204/B. Másolat. Besz. Lev. XI. Gömör II.

¹⁰ Lásd Gömör megye 1848. június 24-i állandó bizottmányi ülése jegyzőkönyvének 1407. pontját.

¹¹ Törvényhatóság Elnöki jegyzőkönyv Rimaszombat, 1848. május 21. 20. pont. Besz. Lev. XI. Gömör II.

¹² 1848. május 21., Rimaszombat, Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja jelentése Szemere Bertalan belügyminiszterhez. Eredeti tisztázat. MNL OL H 12 1848:2267/B.

¹³ Törvényhatóság Elnöki jegyzőkönyv Rimaszombat, 1848. május 27. 21. pont. Besz. Lev. XI. Gömör II.

¹⁴ 1848. május 30., Sajógömör. Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja jelentése Szemere Bertalan belügyminiszterhez. Eredeti tisztázat. MNL OL H 12 1848:2853/B.

¹⁵ 1848. június 7., Budapest. Szemere Bertalan belügyminiszter levele a Hadügyminisztériumhoz. Másolat. MNL OL H 12 1848:2853B./962. r.ő.; Közölte Rapant I./2. 1937. 299.

¹⁶ Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1314. pontja. Közölte Rapant I./2. 1937. 292–293.

¹⁷ Az 1848-ik év május 26-ik napján Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1179. pontja.

¹⁸ 1848. május 26., Pelsőc és 1848. május 18., Jolsva. Pesti Hírlap. (Szerkesz-

tó: Csengery Antal és Kemény Zsigmond) 73. sz. 1848. június 3. 511.

¹⁹ Kossuth Lajos Összes Munkái XII. 1957. 181–184.

²⁰ Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1270. pontja.

²¹ „Kubinyi Ödön, Szügyi Ferenc, Malatinszki István, mint a haza felsegítésére ajánlatokat gyűjtő biztosok hivatalosan jelentik, miszerint nyustyai bíró, Gubcsó Mihály biztosi kiküldetése ellenére: hogy „a haza felsegítésére a nép nem adand egy fillért sem, mert az fizeté ügyis a katonát, adjon az úr, kié a haza”, „ő nem bánja, ha elvesz is, mert nincs mit vesztenie”, s hasonló nyilatkozatokat tévén, járásbeli főszolgabíró által bírói hivatalától elmozdított, helyébe id. Kupcsó Mihályt helyettesítvén; további eljárásra magukat utasítatni kérik. [Végzés] Illető járásbeli főszolgabíró bejelentett vétket tény nyomozásra kiküldetvén, vádlottat törvényszékünk elébe állítandja.” Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1321. pontja.

„Előterjesztetvén, miszerint ajánlatok gyűjtésére kinevezett Bornemissza István, Szathmáry István, Czékus Márton, nem különben adóhátralékok összeírására kiküldött Jánosdeák András biztosok részint egészségi állapotuk, részint nagy elfoglaltságuk miatt, kiküldetésüknek meg nem felelhetvén, helyettük mások lennének kinevezendők. [Végzés] Ajánlatok gyűjtésére megbízva volt Bornemissza István helyett Farkas Miklós, Szathmáry István helyett Dalen Mihály, nem különben adóhátralékok összeírására kiküldetve volt Jánosdeák András helyett Matulay János biztosi tekintetben kiküldetnek.” Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1351. pontja.

²² 1848. szeptember 4., Rimaszombat Dapsi Pál házipéztárnok jelentése. Eredeti tisztázat. Besz. Lev. XI. Gömör II.; szövege és a végzés: Gömör megye 1848. november 27-i állandó bizottmányi ülése jegyzőkönyvének 2569. pontja.

²³ Az alábbi bekezdéshez felhasznált munka: Kedves 2016. 5–19.

²⁴ Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1309. pontja.

²⁵ Közölte Urbán I. 1999. 554.

²⁶ Az 1848-ik év május 26-ik napján Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1204. pontja.

²⁷ 1848. május 8., Pelsőc. Nemzetőrség összeírására szolgáló utasítás. [Az 1848-ik év május 8., s több napokon Pelsőcön tartott kormányzó választmány jegyzőkönyvének hiteles kivonata.] Eredeti tisztázat. Rozs. Lev. XXIV. 1. Jolsva város tanácsának iratai; u. e. másik példánya: Olvastatott Rozsnyón a tanácsban, 1848-ik esztendő május 16-án a jegyzőkönyv 243. száma alatt. Eredeti tisztázat. Rozs. Lev. XXIV. 1. Rozsnyó város tanácsának iratai

²⁸ 1848. május 28., Kuntapolca. Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele. Másolat. Rozs. Lev. XXIV. 1. Rozsnyó város tanácsának iratai. Az 1848. esztendei futólevelek jegyzőkönyve

²⁹ 1848. május 29., Rimaszombat. Kubinyi Ödön főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Felsőpokorágy jegyzőkönyve 1848. No. 93.; Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Klenóc jegyzőkönyve

³⁰ 1848. június 9., Rimaszombat. Kubinyi Ödön főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Klenóc jegyzőkönyve.; 1848. június 9., Rimaszombat. Kubinyi Ödön főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Felsőpokorágy jegyzőkönyve 1848. No. 94. A Felsőpokorágy jegyzőkönyvébe bejegyzett szövegben tiszték, ebben – helyesen – főtiszték megválasztása szerepel.

- ³¹ Az 1848. június 5-én és a következő napokon Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülés jegyzőkönyvének 1396. pontja.
- ³² Munkások Újsága. (Felelős szerkesztő: Táncsics Mihály) Budapest, 8. sz. 1848. május 21. 124–125.
- ³³ Rimaszombat városa 1848. május 24-i ülésén a 392. pont. Rimaszombat városa 1848. évi polgári jegyzőkönyve. Rim. Lev. XXIV. 1. Rimaszombat város tanácsának iratai
- ³⁴ Rozsnyó városa 1848. május 25-i tiszti újtási nyilvános közgyűlés 472. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ³⁵ Rozsnyó városa 1848. május 30-i tanácsülésén a 492. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ³⁶ Rozsnyó városa 1848. május 30-i tanácsülésén a 494. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ³⁷ Rozsnyó városa 1848. május 30-i tanácsülésén a 495. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ³⁸ Rozsnyó városa 1848. május 30-i tanácsülésén a 496. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ³⁹ Rozsnyó városa 1848. május 30-i tanácsülésén a 497. pont. Rozsnyó Bányaváros Jegyzőkönyve 1848. január 1–május 30.
- ⁴⁰ Rimaszombat városa 1848. május 30-i ülésén a 402. pont. Rimaszombat városa 1848. évi polgári jegyzőkönyve. Rim. Lev. XXIV. 1. Rimaszombat város tanácsának iratai
- ⁴¹ 1848. május 30., Rimaszombat. Közlöny, 1848. június 11. 4. sz. 19.
- ⁴² 1848. június 15., Uzapanyt. Szentmiklóssy Antal, Gömör megye első alispánja levele Mészáros Lázár hadügyminiszterhez. [Hátirat] 681/hü ér. június 19. 1848. 1057. E. Jk. sz. [Címzés] Gömör megye első alispánjától Mészáros Lázár hadügyminiszter úrnak. Hivatalos. Budapesten [Bélyegző felirata] TORNALLYA 17/6 Eredeti tisztázat. MNL OL H 92 1848:681.
- ⁴³ 1848. június 15., Uzapanyt. Szentmiklóssy Antal első alispán levele Jolsva városához. [Hátirat] Illető bírák felelet terhe alatt sietve küldjék. r. Első Alispán
- Olvastatott az 1848. évi június 17-ik napján tartott népgyűlésen. [Végezés] Comunitiva mellett, az Alispán Úr által kítűzött helyre a nemzeti őrsereg magában foglaló névszerinti összeírást két példányban, minél előbb megküldeni határozatott. Kelt, mint fent. Vétetett június 17-én 1848. Eredeti tisztázat. Rozs. Lev. XXIV. 1. Jolsva város tanácsának iratai
- ⁴⁴ Az 1848-ik év június 19-ik napján Pelsőcön tartott állandó bizottmányi ülésben az 1403. pont

IRODALOM:**Kedves Gyula**

2016: Országgyűlés és katonaság – a hadseregszervezés törvényi alapjai 1848–1849-ben. In: Aetas 31. évf. 1. sz. 5–19.

Kossuth Lajos

1957: Összes Munkái XII. Kossuth Lajos 1848/49-ben II. Kossuth Lajos az első magyar felelős minisztériumban 1848. április–szeptember. (Sajtó alá rendezte: Barta István, Budapest)

Rapant, Daniel

1937: Slovenské povstanie roku 1848-49. I./2. köt. Vydala Matica Slovenská v Turčianskom Sv. Martine

Urbán Aladár

1999: Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai I-II. Budapest

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK:

Štátny oblastný archív v Banskej Bystrici – XI. 1. Župy do roku 1922 – Gemersko-malohontská župa II. (1803–1922) = Besz. Lev. XI. Gömör II.

Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote – XXIV. 1. Magistráty do roku 1945 – Magistrát mesta Rimavská Sobota = Rim. Lev. XXIV. 1. Rimaszombat város tanácsának iratai

Štátny okresný archív Rožňava – XXIV. 1. Magistráty do roku 1945 – Magistrát mesta Rožňavy = Rozs. Lev. XXIV. 1. Rozsnyó város tanácsának iratai

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

MNL OL H 9 = Az 1848/1849-i minisztériumi levéltár – Belügyminisztérium – Elnöki iratok

MNL OL H 12 = Az 1848/1849-i minisztériumi levéltár – Közösen kezelt általános iratok

MNL OL H 92 = Országos Nemzetőrségi Haditanács – Közösen kezelt általános iratok

Kiss László

Palócföld orvosai 36.

„Legyen minden bányász gyerekének egy kalap diója!” Vértesi Tóth Imre (1844–1928)

A selmebányai evangélikus líceum egykori diákja, **Mikszáth Kálmán**, a „nagy palóc” így jellemezte egyik írásában a bányaváros lakóit:

„...a selmeci ember nem nagyobb, mint egy gyerek, mert már héteves korában pipázik, kilencéves korában pálinkát iszik, tizenöt éves korában megnősül, huszonnyolc éves korában unokája születik, harmincéves korában pedig meghal”.¹

Mikszáth gimnazistaként, az 1860-as években láthatott ilyen „alakokat”.

Leírásának hitelességet bizonyítja az 1873-ban Selmebányán letelepedő orvosdoktor, **Tóth Imre**:

„Midőn Selmebányára jöttem az évenként nyugdíjasok szemlélénél azt tapasztaltam, hogy nyugdíjas munkás alig van, de annál több az özvegy, árva és nyomorék gyermek, a bányamunkás mielőtt a 16 éves kortól számított 40 évi munkaidőt elérte volna, rendesen elhalt”.²

Amíg Mikszáth emléke fényesen ragyog, ugyanaz nem mondható el kortársáról, Tóth Imréről. Nem kapott önálló szócikket sem az 1969-ben kiadott *Magyar Életrajzi Lexikon*ban, sem a 2004-ben megjelent *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon*ban. Súlyosbítja e hiányt az a tény, hogy „a Szinnyei” ugyan szentel neki szócikket, ám „Ignác”-ként tünteti fel Tóth Imrét.

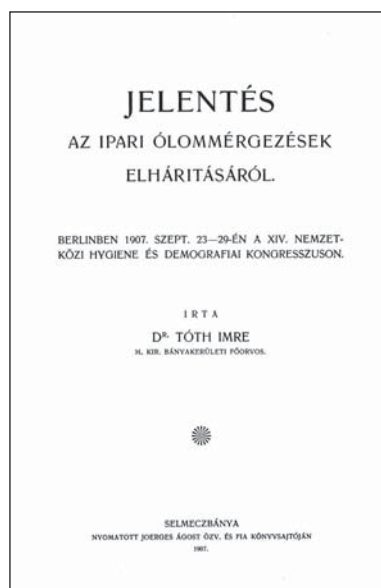
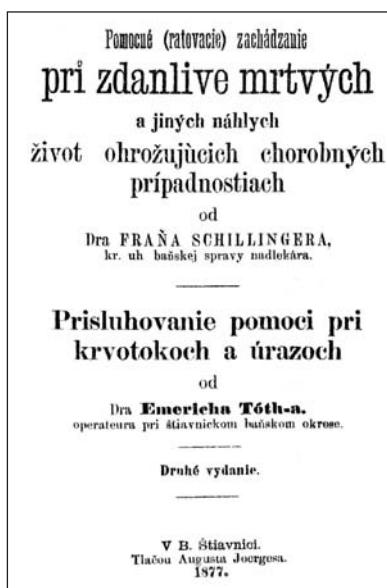
Mára javult a helyzet: A hiányt pótolta – legalább helyi szinten – az egykor Hontban tevékenykedő jeles személyeket bemutató kötetében ismert helytörténészünk, **Csáky Károly**.³

A „Jeles elődeink” közti szerepeltetés már sejteti: Tóth nem Hont megyében született. Ságváron, Somogy megyében látta meg a napvilágot 1844. február 27-én,⁴ **Tóth József** és **Cecy Katalin** gyermekeként. Veszprémi és szé-

kesfehérvári tanulmányok után, az 1868/69-es tanévben szerzett orvostudományi oklevelet a pesti orvosi karon. A következő tanévben megszerezte a sebészdoktori címet is.

Medikus éveiről keveset tudunk. Ha Szinnyei nem téved ismét – lásd az Imre/Ignác névcserét – akkor úgy tűnik, hogy az orvostan hallgatása mellett jutott ideje segíteni a 48-as múltja miatt az orvosi pályától eltiltott és ezért a szőlészet/borászat felé fordult **Entz Ferencnek** (1805–1877). A kiegyezést követően megalakult magyar földművelésügyi minisztérium Entzet bízta meg a szőlőművelés és borászat helyzetének felméréseivel. A felmérés eredménye három kötetben jelent meg. Az 1869-ben Pesten kiadott *Magyarország borászata* egyik szerzője Tóth Imre volt. A medikus Tóth szerzősége mellett szól az tény, hogy az orvos Tóth is hű maradt a gyümölcsstermesztéshez (pomológiaihoz). A középiskoláit Selmebányán végző „virágoskönyv” szerző **Natter-Nád Miksa** (1893–1982) így emlékezik Tóth Imréről:

„... a pomológia lelkes apostola volt egykori egészségintanáróm, vértesi Tóth Imre, bányakerületi főorvos is, aki Selmebányán a Kálvária alatt elterülő kopáron nagyszerű kertgazdaságot és gyümölcsöszt rendezett be, amely pártatlan volt a maga nemében és messze vidékről a megcsodálására jártak. Gyümölcsösében, Selmebánya elég zord klímája ellenére, gyönyörű gyümölcsöket termesztett s különösen körtéi voltak ismertek, amelyekkel több gyümölcsészeti kiállításon értékes díjakat nyert. Gyümölcsészeti tapasztalatok Selmebányán című tanulmányában sok figyelemre méltó és a messze környék gyümölcsstermesztését irányító útmutatást adott... a város közútjainak nagy részét kertgazdaságában nevelt fákkal, főként diófákkal a saját költségén beültette”.⁵

Különösen ez utóbbi gyümölcsöt kedvelte. 1896-ban, a millennium évében 10 000 diófa-csemete kiültetését szervezte meg. A kiültetést saját maga kezdte el a polgármester és a városi tanács jelenlétében. **Klára** lánya visszaemlékezése szerint ekkor mondta a dolgozat címében szereplő, híressé vált kívánságot.⁶

Kevésbé köztudott, hogy nemcsak pomológus, de méhészt is volt. Mint az *Országos Magyar Gazdasági Egyesület* méhészeti szakosztályának tagja „*méhészeti kézikönyvel*” is írt. Ebben írja:

„*A magyar méh, a mi virányaink döngicsélő rovára is tud oly jó mézet és oly sokat gyűjteni, mint az arany-sárga színben ragyogó olasz, a zermás egyiptomi stb. drága méhek, csak ésszerűleg bánjanak vele.*”⁷

Kicsit előszaladtunk az időben, térjünk vissza Tóth doktor kezdeti éveire Selmece, amelyek bizony nem voltak könnyűek. A bányakerületi sebész helyére kiírt pályázatra tízen jelentkeztek. Tóth Imre mellett valószínűleg az döntött, hogy az elméleti sebészdoktori képzése mellett a pesti „sebklínikán”, **Kovács József** professzor műtőnövendékeként tett szert a gyakorlati készségekre. Ennek ellenére a bányagazgatóság nem támogatta Tóth kinevezését, ám a döntő szót a bányakamarát felügyelő pénzügyminisztérium mondta ki, amely alkalmasnak vélte Tóthot az említett funkcióra.⁸ Nem a legbiztosabb pályakezdet...

Tóth 1873. május elsején foglalta el állomáshelyét. Ám hamarosan konfliktusba került főnökével, a bányakerületi főorvossal, dr. **Schillinger Ferenc**cel, aki konkurenciát látott a fiatal kollégában. Sikerült azonban megegyezniük az orvosi körzetek felosztásában. Erre nagy szükség volt éppen 1873-ban, amikor egy újabb kolerajárvány tört ki az országban. A főorvos, Schillinger szlovák nyelvű füzetet adott ki a „bányász- és köznép” felvilágosítására *Poučenie o cholere a pomáhanie pri nej až k príchodu lekára*, azaz „oktatás a koleráról és az orvos érkezéig nyújtandó segítségről”.⁹ Az együttműködés később javult, sőt közösen adtak ki egy elsősegélynyújtásról szóló könyvecskét. A sebészeti részét Tóth önállóan is megjelentette 1876-ban *Mentő eljárás vérzések és sérüléseknél* címmel.

Az eddig elmondottak alapján Tóth Imre csupán csak a helytörténészek, lokálpatrióták tiszteletére számíthatna. 1881-ben azonban történt valami, ami jelentős változást hozott orvosi szemléletében és nevét országosan ismertté tette. Jómaga így emlékezik erre 1907-ben, a magyar orvosok és természetvizsgálók pozsonyi vándorgyűlésén tartott előadásában:

„*Néhány évi tapasztalat arra tanított, hogy Selmebányán mint műtősebész nem fejlődhetek s így kénytelen voltam más irányban érvényesíteni tehetségeimet s lettem higienistává (higiénikussá – KL). Ezen szakmára vezetett az 1881-ik évben a bányászszászly - anchilostomiasis - megkezdett tanulmányozása s a betegségnek kiirtásával elért fényes eredmények azt bizonyították, hogy Selmebányán az itt uralkodó rossz higienikus viszonyok megjobbításában a leghálásabb tér kínálkozik.*”¹⁰

A bányászszászly, bányászok, orvosi nevén a „*cachexia montana*” vérszegénységgel (anémia), lefogyással (aszály, cachexia) legyengüléssel és korai halállal járó, ismeretlen eredetű betegség volt. Selmeci előfordulásáról már 1792-ben írt egy értekezést az akkori bányafőorvos, **Hoffinger György**. Tóth már említett kollégája és főnöke, Schillinger az 1850-s évek felében találkozott e kórral és úgy vélte, hogy annak előfordulása a bányában uralkodó meleggel, a bánya „romlott” levegőjével hozható összefüggésbe.¹¹ Amíg a betegség csak a népesség egy kis részét – a bányászokat – érintette, nem kellett feltűnést. A helyzet 1880-ban változott meg, amikor építeni kezdték a Luzernt (Svájc) és Milánót (Olaszország) összekötő vasútvonal 15 km hosszú alagútját a Szent Gotthárd-hágó alatt. Az alagutat építők közül olyan sokan betegedtek meg „bányászokorban”, hogy rövid időre az egész akciót le kellett állítani. A babonás olasz munkások úgy vélték, hogy a betegséget a hegység (Alpok) rossz szelleme hozza rájuk, amiért meg merték bolygatni a nyugalmát.¹² Az orvosok más, kevésbé misztikus okra bukkantak. A torinói **Perroncito** professzor az alagút-építők bárhol elszórt székletéből vett mintákban féregpetéket fedezett fel. Hamarosan kiderült, hogy a peték az **Angelo Dubini** milánói orvos által már 1838-ban leírt „bányaféregtől” származnak. Az ún. geohelmintek csoportjába tartozó vért szívó élősködő jellegzetes „szájáról” kapta vezetéknevét: *Anchylostoma* (anchylos: horog) és megtelepedési helyéről, a tizenkét ujnyi bélről pedig a keresztnevét: *duodenale*. A kb. 1 cm hosszú hengerféreg a bél nyálkahártyájába kapaszkodva szívja áldozata vérért – így okozva vérszegénységet és a bányász, alagútépítő munkaképtelenségét. Perroncito jelentését megküldte az olasz Akadémiának, amely viszont hivatalos úton felkérte a magyarokat, jelezzék előfordul-e a kór a magyar bányákban? Ilyen – többszörös áttétellel – értesültek a selmebányai orvosok is a bányászszászly kórokozójának felfedezéséről. A most idézett forgatókönyvet Tóth kollégája, a körmöcbányai bányorvos, a szépíróként is számon tartott **Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský** (1824–1908) örökítette meg emlékiratában.¹³ Schillinger – aki Perroncitoval levelet is váltott az ügyben – és Tóth is elvégezte a székletek vizsgálatát, pozitív eredménnyel. „*1882-ik évben két meleg bánya munkásait vizsgáltam meg anchilostomum féregre. Ferenc József-akna munkásait 92%, Zsigmond-akna munkásait 85 % találtam fertőzve.*”¹⁴ Zechentertől tudjuk, hogy Tóth elutazott Körmöcbányára is és ott Zechenter lakásán vizsgálták meg mikroszkóp alatt a körmöci bányászok ürülékét, de abban nem találtak petéket. Zechenter egyébként meglehetősen felvállról nyilatkozott kollégájáról, aki szerint túl nagy hűhót csinált a „bányaféreg-ügy”-ből. Tóth a pozitív eredménnyel befutkározta az országot, üléseken, összejövetelen előadásokat tartott és „*ha az utcán fehér arcot látott – ami különösen a fiatal lányoknál nem ritkaság – ott máris a férgesekéit sejtette és a fél világot teletömte volna az extractum filicis maris-ral.*”¹⁵ Nos, azt Tóth is elismeri, hogy „*e tárgyáról való értekezéseim a hazai*

és külföldi szaklapokban több ízben megjelentek”¹⁶ – elsőként a budapesti *Orvosi Hetilapban*, 1883-ban –, ám ez nem magamutogatás volt, hanem az általa bevezetett higiénikus szabályok bemutatása és hatékonyságuk dokumentálása.

A bányászszászály megfélekezésében elért eredményei is közrejátszottak abban, hogy 1882. október elsején – Schillinger utódaként – őt nevezték ki bányakerületi főorvossá. Nemcsak nyolc bányorvos – köztük Zechenter – főnökévé vált, de ő lett az orvos-igazgatója a bányász-kórháznak is. Megmaradt az államvasutak orvosának is, sőt 1894-től ő látta el a szentantali **Coburg**-uralom (korábban **Koháry**) betegeit is. A teljesség kedvéért: 1880 és 1885 között közegészségtant adott elő a bányásziskolában, a katolikus gimnáziumban és az evangélikus líceumban, 1885 és 1915 között pedig a *Bányász- és Erdész Akadémián* is tanított. Tóth iskolaorvosi tevékenységét legújabbban **Katarína Pekařová** dolgozta fel.¹⁷ Neki köszönhetjük Tóth doktornak az 1870-től működő *Selmecezi Gyógyászati és Természettudományi Egyletben* tartott előadásainak (nem teljes) listáját is.¹⁸

Alig foglalta el főorvosi funkcióját Tóth, ahelyett, hogy élvezte volna a bányászszászály megszüntetésére tett sikeres lépéseit, figyelme máris egy újabb munkaegészségügyi probléma felé fordult.

Már 1882 decemberében javaslatot adott be a bányagazgatóságra az ólommérgezés rizikójának csökkentésére.¹⁹ Ezzel újabb támpontot adott munkaadójának a személye elleni, kezdetektől fennálló ellenszenv fokozására. A konfliktus 1895-ben csúcspontot ért el, amikor

a bányafőorvos – a bányagazgató hangsúlyozott tiltása ellenére – megtartotta felolvasását Vajdahunyadon (ma: Hunedoara, Románia). Az *Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület* tartotta itt közgyűlését – így Tóth kritikája és javaslatai az ország legjobb szakembereinek tudomására juthattak. 1899-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók Szabadkán (ma: Subotica, Szerbia) tartott vándorgyűlésén is hasonló témáról tartott felolvasást.

Tóth doktor a „selmecebányai m. kir. központi fémkohó” bemutatása után elemezte az egészségre ártalmas ólomgőzök keletkezésének folyamatát. Részletesen ismertette az 1882. december 18-án *Óvórendszabályok az ólommérgezés ellen* címmel beadott javaslatát. Statisztikai adatokkal bizonyította, hogy a rendszabályoknak köszönhető kezdeti javulás után „az érc tömegesebb feldolgozása mellett... a betegedés statisztikája... évről-évre rosszabbodik, sőt az utolsó tíz évben öt haláleset is előfordult”. Részletesen ismertette az ólommérgezés heveny (akut) formáját, a hasi panaszokkal járó „ólomkólikát” és nagyfokú vérszegénységhez, ill. az alkarok izmainak bénulásához és általános testi leépüléshez vezető idült (krónikus) formát (cachexia saturnina, paralysis saturnina). Felolvasását az üzemeltető hatáskörébe tartozó óvintézkedések, illetve a munkások egészségének megóvására szolgáló egyéb intézkedések ismertetésével fejezte be. Az orvoskollégák egyetértően bólogathattak, ám a „hatóság” emberei aligha örülhettek zárszavának:

„...ha a kohóban a keletkező ólomgőzök eltávolítására a kellő berendezések foganatosíttatnak, a műhelyhelyiségek tisztán tartatnak s ha a munkások tiszta-

Csontváry-Kosztka Tivadar: Selmecebánya látképe. Olaj, 1902 (Csontváry Múzeum, Pécs)

ságra nemcsak szoktattatnak, hanem kényszerítetnek is: rövid idő múlva megszűnik a kohófoglalkozás az egészségre ártalmas lenni”.²⁰

Tóth jelentésére felfigyelt a minisztérium és a bánya vezetősége kénytelen volt doktorunk jó néhány javaslatát megvalósítani.²¹ A pozitív változásról Tóth több fórumon tett „Jelentést”.

Tóth Imre magánéletéről kevés adatot találtam. A szlovák életrajzi szótár szerint felesége **Gubcso/Gubčo Júlia** volt. Fiatalházas éveiket egy tragédia árnyékolta be: az 1880-as elején másféléves fiuk, az udvaron játszva, egy otthagytott dézsa vizébe fulladt.²² Klára lánya dr. **Gál Jenőné**ként adott információt **Blázynak**.²³

A kiváló pozsonyi orvostörténész 1988-ban úgy értékelte Tóth Imre teljesítményét, hogy „*elméletileg és tudományosan járult hozzá a munkaegészségügy fejlődéséhez nemcsak magyar-de világmértékben is*”.²⁴ Nos, ha ez kicsit túlzás is, hiszen Tóth elsősorban gyakorlati ember volt, az említett orvostörténész egy korábbi véleményével egyetérthetünk: „*Nagyobb elismeréssel kell adóznunk egy vidéki, jelentős hivatalos és anyagi eszközöket nélkülöző, sőt, gyakran a féltettek meg nem értésével találkozó*” orvosnak,²⁵ aki sikereket ért el nemcsak a bányászszálya, de az ólommérgezés, a tüdőbaj és az alkoholizmus elleni küzdelemben is.

JEGYZETEK

¹ Idézi Hovanyecz 2002.

² Tóth 1907. 19.

³ Csáky 2002. 145–146.

⁴ A szlovák életrajzi szótár (Slovenský biografický slovník, VI. kötet, 110. old.) szerint január 27-én született. Duka Zólyomi Norbert szerint viszont 1844. december 27. a helyes dátum (Duka-Zólyomi, 1988. 529.).

⁵ Natter-Nád 1957. 311–312.

⁶ Blázy 1979. 237.

⁷ Tóth 1874. 106.

⁸ Blázy 1979. 221.

⁹ A füzet teljes szövegét közli: Rippa 1956. 78–83.

¹⁰ Tóth, 1907. 3–4.

¹¹ Blázy 1979. 223.

¹² Heiser 1938. 213.

¹³ Zechenter-Laskomerský 1974. 358.

¹⁴ Tóth 1907. 9.

¹⁵ Zechenter-Laskomerský 1974. 358. Az extractum filicis maris, az erdei páfrányból készült kivonat, amely a kor kedvelt féregűzője.

¹⁶ Tóth 1907. 7.

¹⁷ Pekařová 2016.

¹⁸ Pekařová 2010. 299.

¹⁹ Blázy 1979. 226.

²⁰ Tóth 1895. 34.

²¹ Duka-Zólyomi 1967. 1188.

²² Zechenter-Laskomerský 1974. 361.

²³ Blázy 1979. 237.

²⁴ Duka-Zólyomi 1988. 532.

²⁵ Duka Zólyomi 1967. 1188.

IRODALOM

Blázy, Mikuláš

1979: Imrich Tóth, hlavný banskotiavnický lekár. Zborník Slovenského banského múzea, IX. 217–243.

Csáky Károly

2002: Jeles elődeink. 130 kisportré az egykor Hontban tevékenykedő neves személyekről. Lilium Aurum, Dunaszerdahely

Duka Z. Norbert

1967: Tóth Imre, a munkaegészségügy úttörője. Orvosi Hetilap, 108. évf., 25. sz., 1187–1188.

Duka-Zólyomi, Norbert

1988: Imrich Tóth (1844–1928). In: Tibenský, Ján a kol.: Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2., Obzor, Bratislava, 528–532.

Heiser, Victor

1938: Odyssea amerického lékaře. Dobrodružství v 45 zemích. Julius Albert, Praha

Hovanyecz László

2002: Szerencse fel, szerencse le... Selmechánya és a globalizáció. Népszabadság Hétfője, szept. 21., 28.

Natter-Nád Miksa

1957: A magyar orvosok és a botanika. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei. 7. kötet, 278–318.

Pekařová, Katarína

2010: Prírodovedné a lekárske spolky na území Slovenska (1850–1918) so zvláštnym zreteľom na zdravotnícko-medicínsku tematiku a biologické vedy v ich publikačných aktivitách. Univerzitná knižnica, Bratislava

2016: Známi i neznámi školskí lekári na území dnešného Slovenska na prelome 19. a 20. storočia (vo svetle výročných školských správ). Előadás a Po stopách zdraví a nemoci člověka a zvířat VI, Brno, 2016. szept. 6–7. konferencián

Rippa, B. K.

1956: K historii medicíny na Slovensku. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Tóth Imre

1874: A méhészet kézikönyve. Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Budapest

1895: A selmechányai m.k. fémkohó egészségügyi ismertetése. Selmechánya

1907: Az alkalmazott higiéné a bányászat és kohászatnál. (Előadás a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésén Pozsonyban). Selmechánya

Zechenter-Laskomerský, Gustáv K.

1974: Päťdesiat rokov slovenského života II. Tatran, Bratislava

Gaál Lajos

Nógrád természeti öröksége 17.

A somoskői bazaltorgona

Ki ne ismerné a messze földön híres somoskői bazaltorgonát? A sajtóságosan ívelt bazaltoszlopok már a múltban magukhoz csalogatták a bel- és külhon természetjáróit, a földtudományok kutatóit, mára pedig iskolai kirándulások, csoportos kiruccanások rendszeres célpontjává váltak.

Somoskő az a hely, ahol a természet és az ember alkotó géniusza egymásra talált. Ahol az ember meg tudta mutatni, hogy a természet csodás alkotását nemcsak tönkretenni, de – érzékkel hozzányúlva – szebbé formálni is képes, sőt szomszédságában létre tud hozni egy másik lenyűgöző művet: várat. A természet alkotta bazaltorgonát ugyanis az ember formálta azzá, ahogyan ma látjuk, és a belőle nyert oszlopokból is az ember hozta létre a somoskői várat. Mégis mindkettő lélekmelengetően harmonikus összhangban van évszázadok óta. Persze az ilyen összhang nem mindig sikerült az embernek. Sikeresek voltak a 13. század várépítői, de az ötvenes évek szocialista öntudattal bíró munkásosztálya már kevésbé, nekik a gömöri *Szár-kő* monumentális bazaltoszlopait már csak tönkretenni sikerült. Az is igaz, hogy a várépítőknek több idő és kevésbé fejlett műszaki háttér állt rendelkezésükre, míg a *Szár-kő* esetében a bazaltoszlopokat egyszerűen lerobbantották, minden érzék nélkül. A somoskői bazaltorgona a kőtengerrel, valamint a várral és gazdag történelmével ezért jóval nagyobb természeti és kulturális értéket képvisel.

Érdemes sorába venni a természeti évmilliók és az emberi évszázadok egyes állomásait.

Az első állomás maga az 526 m tengerszint feletti magasságú somoskői várhegy létrejötte. A *Karancs* és a *Medves* hatalmas masszívumai között bújik meg sorsársával, a salgói sziklacsúccsal együtt. Keletkezésüket mindketten annak a terjedelmes vulkánosságnak köszönhetik, amely mintegy 5 millió évvel ezelőtt kezdődött és létrehozta a Medves és a Cseres-hegység páratlan szépségű bazaltcsúcsait, lávaáramlatait. A hegységek felszíne abban az időben kevésbé tagolt volt, mint ma, völgyei jóval sekélyebbek voltak, meredek csúcsok helyett enyhén lankás domborzat hullámlazott a tájon. A somoskői tűzhányó a pliocénkorban, négy millió évvel ezelőtt kezdte rövid ideig tartó kitöréseit (a **Balogh Kadosa** által 1994-ben elvégzett kormeghatározás alapján $4,06 \pm 0,06$, ill. $4,08 \pm 0,03$ millió éve). Krátere aránylag kisméretű volt, mintegy 160×130 m, és csak kevésbé emelkedett a környező felszín fölé. A tűzhányó kitörései azonban annál hevesebbek voltak. Ez onnan következtethető ki, hogy egyes vulkáni ásványok víz hatására átalakultak, hirtelen „megdermedtek”, vagyis a feltörő lávadarabok, vulkáni törmelékek a kráterben felgyülemlett vízzel, esetleg a környező homokkő porusaiban megbúvó vízcseppekkel érintkezve robbanásszerű kitöréseket hoztak létre (a szaknyelv eze-

ket *freatomagmás* kitöréseknek nevezi). Később, mikor a tűzhányó ereje kimerülőben volt, vagyis csökkent a föld mélyéből (a magma kamrából) kifejtett nyomás, a kráterbe láva nyomult. A kráter azonban nem szimmetrikus tölcser alakú volt, hanem nyugati oldala csaknem merőleges, keleti része pedig enyhén lejtett a körtő felé. Ezt onnan tudjuk, hogy a bazaltoszlopok a várhegy nyugati, Magyarország felé néző részén, csaknem vízszintesek vagy enyhe szögben ($10\text{--}20^\circ$) megdőltek, míg az északkeleti oldalon, vagyis a bazaltorgonánál $60\text{--}80^\circ$ dőlésűek. Az oszlopok ugyanis mindig merőlegesek a kihülés felszínére. A kráter belsejében pedig a kihülés felszínét a környező nedves homokkő képezte. Az oszlopok merőleges elrendeződése abból adódik, hogy a lassan kihülő lávában a vízvesztés következtében zsugorodás áll be. Amikor a zsugorodás nyomán fellépő apró repedések összeérnek, öt- vagy hatszögeket képeznek. Gondoljunk csak a kiszáradó pocsolya vagy tó alját borító iszapban keletkezett repedésekre. A természetben ugyanis ezek az öt- vagy hatszöges alakzatok képesek maradék nélkül kitölteni a teret. A mélybe hatoló repedések aztán oszlopokat hoznak létre. Ilyen oszlopok azonban csupán az igen apró szemcsésű, egynemű (homogén) szövetű kőzetekben jönnek létre, ahol a repedések terjedését nem gátolják nagyobb méretű ásványok. Ilyen kőzet a *bazalt*, a *fonolit*, de ilyen szövetű az iszap is. Az oszlopos elválás tehát meglehetősen gyakori a bazaltban, a Somoskő bazaltorgonája azonban mégis egyedülállónak tekinthető, mivel sajtóságosan ívelő alakja, az oszlopok aránylagos vékonysága ($15\text{--}20$ cm) és rendszeressége valóban ritkaságszámba megy. A pompás, kilenc méter magas oszlopok mintegy 40 m kerületű félkörívben láthatók. A várhegy északkeleti lejtőjén a felvezető tanösvény tufát és kürtőbreccsát is feltár, amelyek a vulkáni kürtő eredeti, a láva benyomulása előtti, tufás-törmelékes kitöltésére utalnak. A somoskői bazaltban számos ásvány is előfordul, főleg a bazaltra jellemző *amfibol*, *olivin* vagy *augit* apró kristályai, értékesebb azonban a *chabazit* és a *phylipsit*. Ezek a zeolitok csoportjába tartozó bonyolult víztartalmú *alumoszilikátok* (a zeolitok víztartalma eltávolítása után kationcserélő tulajdonságokkal rendelkeznek, ezért ipari nyersanyagként is hasznosíthatók). Elvértve előfordul itt *aragonit* is.

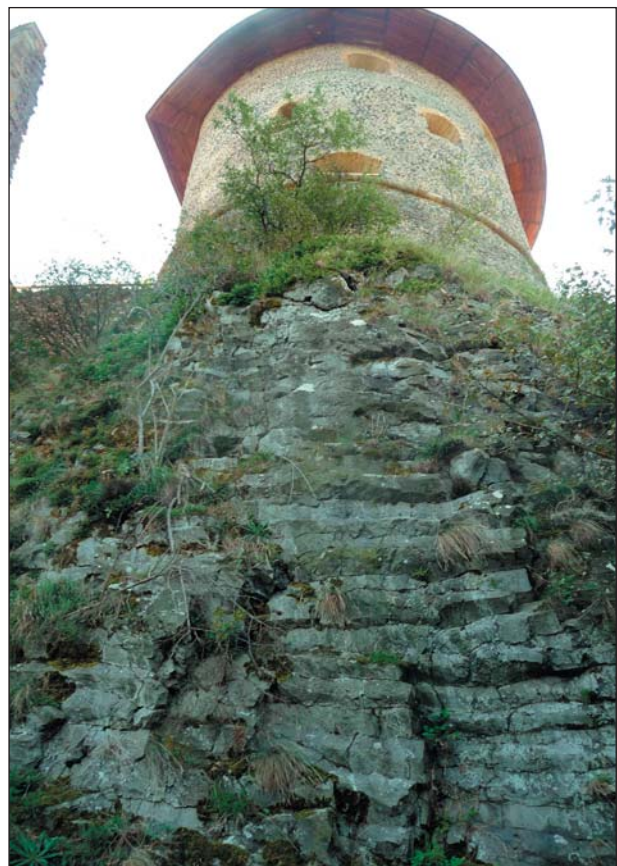
A somoskői várhegy fejlődésének következő állomása a negyedidőszak volt. Ez kb. $2,5$ millió évvel ezelőtt kezdődött és mai napig tart. Igen erős lehűlések és felmelegedések váltakozása jellemzi, amely csupán az utolsó tízezer évben állapodott meg (jelenleg enyhe felmelegedést tapasztalhatunk). A negyedidőszakban a Cseres-hegység területe további jelentős kiemelkedésnek indult, ami a patak mély bevágódását vonta maga után. A somoskői tűzhányó krátere is áldozatul esett az erózióknak, a laza

*A vár alatti kötenger
Az oldalon lévő képek Gaál Lajos felvételei*

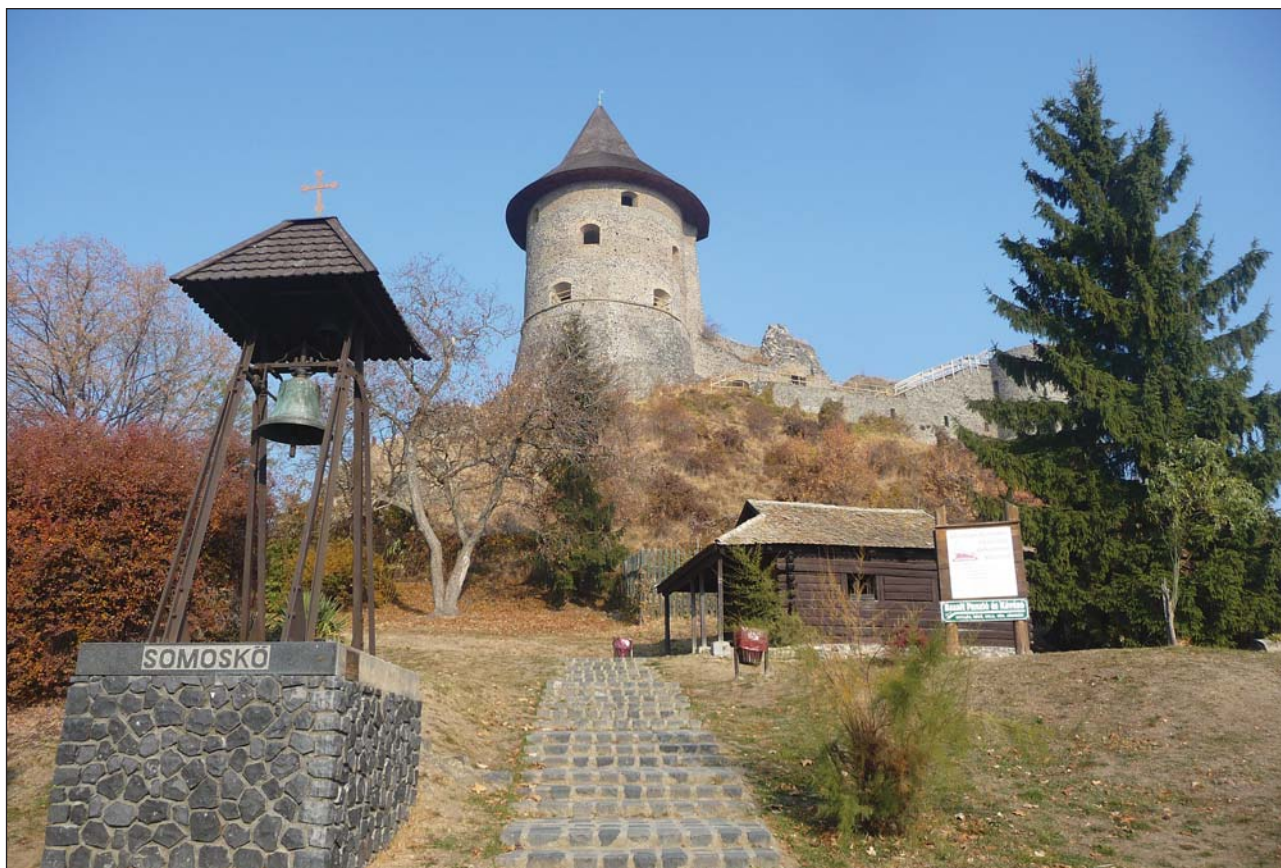

A várhegy ősi bükköse

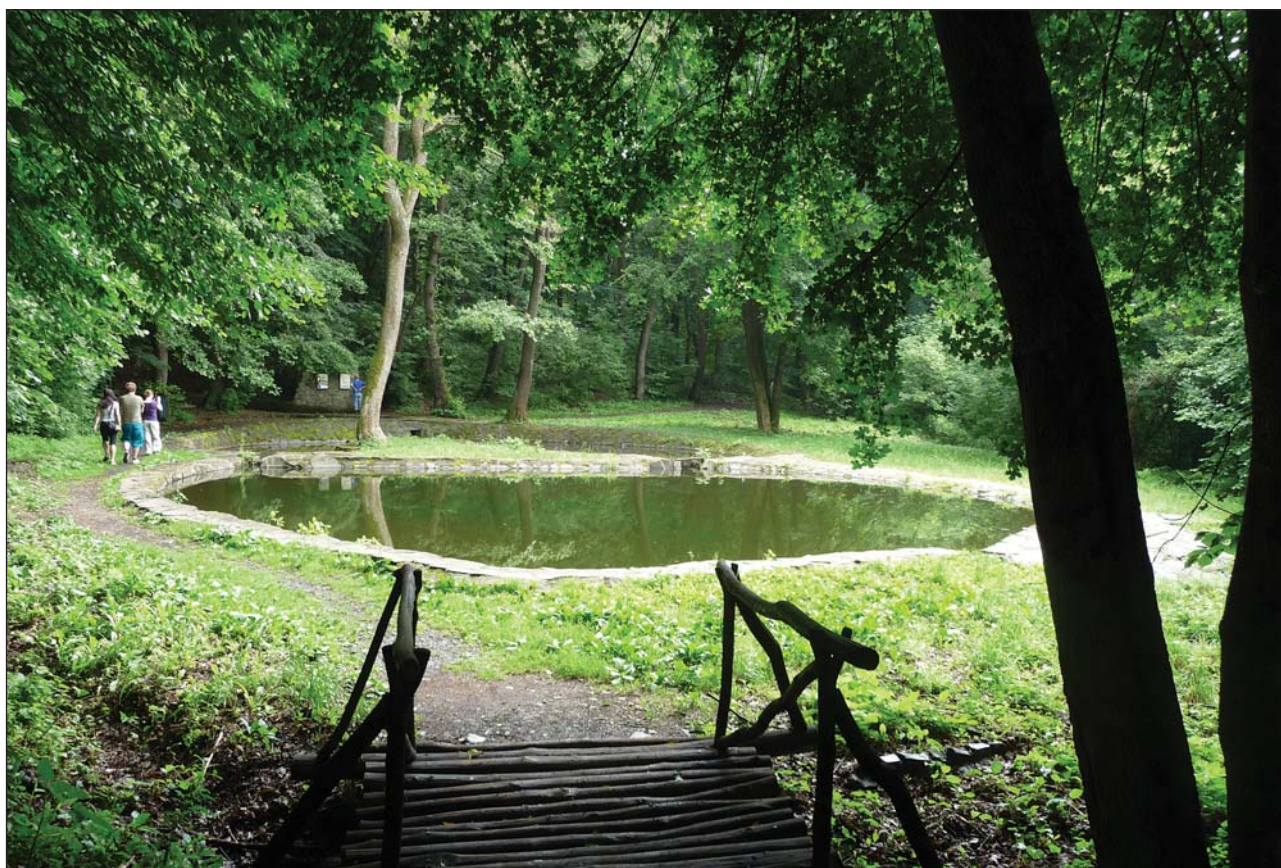

Vízszintesen fekvő bazaltoszlopok a várhegy nyugati oldalán

LÁSSÁTKOK, FELEIM!

A somoskői vár a helyreállított nyugati bástyával • Gaál Lajos felvétele

A somoskői halastó • Gaál Lajos felvétele

vulkáni törmeléket teljes egészében lepusztította az eső és a *Sátormegi-patak*, valamint a jégből, hóból olvadáskor felszabaduló vizek. Hasonlóan pusztult le a környező homokkő jelentős része is. Megmaradt azonban a kemény bazalt, amely a kráter belsejét és a vulkáni kürtőt töltötte ki. A várhegy a kiemelkedő bazaltkúppal tehát valószínűleg kipreparálódott a környező lazább szerkezetű, kevésbé ellenálló homokkőből és a Salgó-heggyel létrejött a vidék két jellegzetes dominánsa. Ezekre aztán rányomta bélyegét a hideg időszakok, vagyis a „jégkorszakok” romboló munkája. A bazaltoszlopokat elválasztó repedésekbe benyomult a víz, ami jéggé fagyva megnövelte térfogatát és szétfeszítette az oszlopokat. A szétesett oszlopdarabok aztán a bazaltkúp alatt halmozódtak fel a lejtőn, terjedelmes kőtengert képezve. Ennek maradványa máig megmaradt és a várhegy északkeleti oldalának egyik jellegzetes természeti jelenségét csodálhatjuk benne. A várhegy környéke a negyedidőszak fiatalabb részében (a holocénben) felmelegedés hatására beerdősödött, a csupasz bazaltsziklák azonban megőrizték eredeti köves-sztyeppés jellegüket és számos meleg- és szárazságtűrő növényfaj honosodott meg rajtuk. A kőtenger üregei pedig megfelelő otthont nyújtanak gyíkoknak, kígyóknak.

Ez az állapot egészen a tatárjárás utáni időszakig fennmaradt, amikor is **IV. Béla** királyunk elrendelte a kővárak építését. Az eredeti földvárak ugyanis nem tudták volna megvédeni a lakosságot egy újabb idegen katonai inváziótól. Kővárat a somoskői bazaltkúpon a hatalmas birtokokkal rendelkező **Kacsicsok** kezdtek építeni még a 13. század második felében. Mivel a várfalak építéséhez jó nyersanyagra letek a bazaltkúp északkeleti oldalán felszínre bukkanó oszlopokban és valószínűleg a kőtengerben is, építőanyagként ezeket használták fel. A vár látogatásakor megfigyelhetjük, hogy a várfalak kizárólag bazaltoszlopokból épültek fel, az akkor használt habarccsal rögzítve. A várépítőknek érdekükben állt minél tökéletesebb oszlopnyalábokat nyerni, ezért betartották a bazaltorgona természet által meghatározott alakját. Ezáltal

A somoskői bazaltorgona • Gaál Lajos felvétele

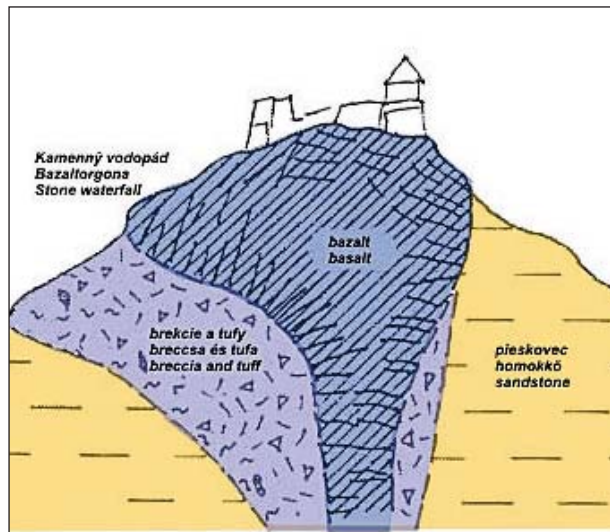
Somoskő várromja D-ről.

Korabeli rajz a várról és a bazaltorgonáról

kidomborították a felszínre lépő oszlopok alakját. A felszített oszlopokat pattintással rövidítették a megfelelő méretre. A lepatintott maradványok ma is megtalálhatók a bazaltorgona alatt.

Az Árpád-házi királyok férfiágának kihalása után **Csák Máté** vette birtokába a várat, akitől a győztes rozgonyi csata után **Károly Róbert** 1320-ban vissza is szerezte. A király ezután kedvenc hívének, **Szécsényi Tamás**nak adományozta Somoskőt. A Szécsényiek egészen a 15. század közepéig birtokolták Somoskő várát, amikor a család férfiága kihalt és örökösödés útján 1460-ban a **Losonczy**akhoz került. A vár lakosztályában lakott az 1553-ban született szépséges **Losonczy Anna** is, aki, mint tudjuk, **Balassi Bálint** nagy szerelme és számos lírai versének ihletője volt. A költő hozzá írta az ún. *Júliadalokat*. Balassi többször is járhatott Somoskőn. Anna abban az időben **Ugnád Kristóf**, a későbbi horvát bán felesége volt, de végül férje halála után sem ment Balassihoz feleségül.

Mohács után a török fenyegetés elérte Nógrádot is. Elésett Fülek, majd Salgó vára. Ezután már csak idő kérdése volt a nem nagy terjedelmű Somoskő várának bevételé. A helyőrség sokáig kitartott, de 1576-ban a füleki Ali bég oszmán serege rajtaütésszerűen bevette a várat. A felszabadulásra csaknem húsz évet kellett várni, amikor **Pálffy**

A somoskői várhegy földtani metszete (Konečný 2004 nyomán)

Miklós és Teuffenbach Kristóf megkezdték nagyszabású törökellenes hadjáratukat. Egymás után szabadították fel Nógrád és a felvidék más várait, mígnem 1593-ban Somoskő is sorra került. A török helyőrség állítólag megfutamodott a császári sereg elől. A felszabadító csapatok élén a várba **Prépostváry Bálint** lépett, de állítólag köztük volt Balassi Bálint is. A várat ezután megerősítették, védműveit átépítették, új ágyútoronyokat emeltek. A 17. században a vár házasság útján még a **Forgách** családhoz került, de a kuruc harcok alatt, Fülek ostroma idején jelentősen meggyengült, épületeit portyázó lovasok felgyújtották. A Rákóczi-szabadságharc végén aztán a császári seregek robbantották szét, hogy ne váljon a felkelők fészekévé.

A 19. században a bazaltorgona Somoskőre csalogatta az akkori földtudományok szakembereinek színe-javát. Elsőként **Christian Andreas Zipser** (magyarul **Zipser Keresztély András**nak nevezték, nem is alaptalanul, hiszen Győrben született 1783-ban és Besztercebányán halt meg 1864-ben) látogatta meg, aki fő kezdeményezője volt a *Magyarhoni Földtani Társulat* megalapításának. A somoskői „hatszögletű bazaltoszlopokról” az 1817-ben kiadott, Magyarország ásványföldrajzát taglaló, német nyelven írt hatalmas munkájában tett említést. Ezután **François Sulpice Beudant**, a neves francia mineralógus és geológus látogatta meg Somoskőt. Magyarországi útján szerzett tapasztalatait terjedelmes, francia nyelven írt munkájában ismertette 1822-ben, Somoskőről pedig a hatszögletes bazaltoszlopokon kívül említést tett néhány ásványról is: *olivin*ről, földpátokról és vulkáni üvegről. A bazaltrol azonban tévesen úgy vélekedett, hogy homokkőre települ, amint az kiderül az általa rajzolt „Somos”, a „Medve” és a „Salgó” hegyek földtani metszetéből is (a bazalt valójában a magma kamrából felvezető csatornán jutott a felszínre, áttörve a homokkőt).

Az 1840-es évek első felében meglátogatta a várat **Petőfi Sándor** is. Útirajzaiban így jellemzi: „Somoskő nem nagy vár, nem is nagy hegyen fekszik, de bámultam építését, mely gyönyörű öt-, hat-, hétszögű kövekből van.” Petőfi látogatásának tiszteletére a magyarországi oldalon emlékkunyhót rendeztek be a vár alatt.

A bazaltorgona ásványi összetételét aztán számos mineralógus vizsgálta. **Victor Leopold Ritter von Zepharovich** 1859-ben például megtalálta a zeolitok közé tartozó *chabasitot*, **Tóth Mike** 1882-ben az *oligoklászt*, **Kalecsinszky Sándor** pedig ugyanabban az évben a **Schafarzik Ferenc** által megtalált *phylipsit* vegyi összetételét ismertette. A somoskői bazalt részletes ásványtani vizsgálatát **Rozlozsnik Pál** és **Emszt Károly** adta közzé 1911-ben.

Az első világháborút lezáró békeszerződés 1920-ban Somoskő és Somoskőújfalú községeket Csehszlovákiának ítélte. Ez különösen érzékenyen érintette **Krepuska Géza** orvosprofesszor érdekeit, akinek több bazaltbányája is volt a környéken. Legnagyobb közülük a még 1880-ban megnyitott *Macskaluk-bánya* volt a várral szemben. Krepuska egy magas rangú francia antanttisztén végrehaj-

tott életmentő műtét után elérte, hogy a tiszt közbenjárására a Nagykövetek Tanácsa 1924-ban Somoskőújfalut és Somoskőt visszacsatolta Magyarországhoz, a Macskalukbányából pedig államközi megegyezés útján Somoskőre kisvasúttal, majd az 1924-ben Somoskőújfalun megépített rakodóra szállíthatta a bazaltot. A vár, mint stratégiai pont azonban csehszlovák területen maradt a bazaltorgonával együtt. 1923-ban mindkettőt hozzácsatolták a szlovák telepések által *Bükkerét* és *Sátoros* pusztákból mesterségesen létrehozott Siatorská Bukovinka községhez. Krepuska Géza azonban az említett államközi megegyezésnek köszönhetően tovább művelhette a macskaluki bazaltbányát, amely a 30-as években élte virágkorát. Közel 1 500 ember dolgozott ekkor benne. A bányaudvarok környékén munkásházak, irodahelyiségek, iskola és vendéglő is épült, a Sátormegi-patak völgyében, a vár alatt pedig halastavat hoztak létre.

A vár 1938-ban ismét Magyarországhoz került vissza. Főleg ebben az időben térképezte sorra **Jugovics Lajos** a Medves, Ajnácskő és Fülek környékén ismert bazalt előfordulásokat.

Ő mondta ki elsőként 1940-ben, hogy Somoskő várhegye egykor önálló tűzhányó volt, a kráter gyűrűje lapilli tufából tevődött össze, a vár alatti kőtenger pedig a bazalt természetes aprózódása által jött létre, de a várfalak leomlása is gazdagította azt. Érdemes felidézni Jugovics benyomását az akkori állapotokról:

„A nógrád-gömöri bazaltterületnek ezt a festői bazaltkúpját a trianoni határvonal cseh területre juttatta, még pedig olyan módon, hogy a kúp felső, várrommal ékesített részét s annak északi oldalát hurokszerűen fogja körül. 1935. évben, amikor először térképeztem ezen a vidéken, ezt a bazaltkúpot és általában a határmenti bazalthegyeket csak határállépesi engedéllyel járhattam be, amikor térképet vagy műszert nem használhattam, így az akkori gyors bejárások nem hoztak kellő eredményt, megfigyeléseim elég hiányosak voltak. A visszacsatolás után részletesen bejárhattam ezeket a területeket, köztük a somoskői várhegyet.”

Mauritz Béla és **Vendl Aladár** 1942-ben aragonit előfordulását is jelezték Somoskőről.

A második világháborút követő impériumváltás, majd államosítás a macskaluki bazaltbányának is a végét jelentette. A vár, a völgyben lévő halastavak, a bányák romlásnak indultak. Ekkor jött elő két füleki lelkes természetvédő, **Molnár Zoltán** és **Jozef Klinda**, azzal a javaslatlall, hogy a várhegyet a bazaltorgonával védelem alá kéne helyezni. Törekvésük sikerrel járt és 1954-ben a várhegy területét egészen a Sátormegi-patakig az akkori Kulturális Minisztérium védett természeti emlékké nyilvánította. Figyelemreméltó, hogy ezt az intézkedést egy évvel a természetvédelmi törvény érvénybe lépése előtt hozták.

A bazaltorgonához ekkor egy elhanyagolt ösvény vezetett a szlovákiai oldalról. Somoskőről nem lehetett látogatni sem a bazaltorgonát, sem a várat annak ellenére, hogy a vár a falu fölött magasodott. A kertek felett drótkerítés

húzódtott, a várba vezető utat pedig vaskapu zárta el, amelyet fegyveres katona őrzött.

Az államilag garantált védelem azonban továbbra sem gátolta meg a várfalak omlását, pusztulását. A helyzet javulására csaknem húsz évet kellett várni. A falak konzerválásának és a bástyák részleges helyreállításának emberfeletti munkájába **Krúdy Gábor** fogott. Krúdy ugyanis 1969-ben kerül a járási múzeum igazgatói székébe, amelynek hatáskörébe tartoztak abban az időben a műemlékek és a természeti értékek is. Krúdy nem habozott és rövid idő alatt elkezdte a füleki, divényi és somoskői várak, majd számos kastély és templom állagának javítását. A munkák 1984-től még intenzívebbé váltak, amikor Krúdy az akkor létrejött *Kerületi Műemlék- és Természetvédelmi Intézet* élére került. Hathatós támogatásával e sorok írója kezdte kiépíteni a várhoz vezető tanösvényt, majd a elindította a halastó felújítását az ülepítő medencével együtt. Krúdy kezdeményezésére még 1983-ban rezervátummá nyilvánították a vár környékét, területét pedig a halastóval és a szemközti erdővel kibővítették a jelenlegi 36,62 hektárra. Emlékét a halastó mellett fakadó *Krúdy-forrás* őrzi. Az 1,6 km hosszú és 106 m szintkülönbségű tanösvényt 8 megállóval 1990-ben adták át és az akkor egy éve megalakult a *Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet* kezelése alá került. A tanösvény a bazaltorgonán kívül megismertet bennünket a völgyben csordogáló Sátormegi-patak állatvilágával, a halastóval, a várhegy ősi bükkösével, a bazaltorgona közelében található kőtengerrel, a hegység domborzatával, valamint magával a várral. A Tájvédelmi Körzet 2001-ben a halastavat vízzáró fóliával látta el, amely meggátolta a víz elszívargását, majd 2003-ban a tanösvényt kibővítette a Macskaluk-bányába vezető ággal. A bazaltbánya feltárja a *Medves-magosa* vulkánjából 2,6 millió évvel ezelőtt kiömlött 10–30 m vastagságú lávatarakó szerkezetét és bemutatja a kisvasutat valamint a kőfejtők egykori munkamódszereit. A tanösvény egyik érdekessége, hogy a bányaudvar északi végében megismertet bennünket a bazaltláva alatti felszín szél által lerakott két és félmillió éves kőzetlisztjével és ősi talajrétegével.

Az 1989-es rendszerváltás után a munkálatok a várban már csak rövid ideig folytatódtak. Jelenleg a község üzemelteti a tanösvénnyel együtt. A vár jelenleg megközelíthető egyrészt Bükkretről (Šiatorská Bukovinka), a község keleti végétől kivezető úton csaknem 2 km után a rezervátum előtti parkolóiig, valamint Magyarország területéről, Somoskőről. Májustól októberig mindkét oldalról látogatási díjat szed a község.

A somoskői várhegy páratlan természeti és kulturális értékei a Novohrad-Nógrád Geopark területét gazdagítják, amely 2010-től bekerült a világ geopark hálózatába.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balogh Kadosa - Vass, Dionyz - Ravasz-Baranyai Livia

1994: K/Ar ages in the case of correlated K and excess Ar concentrations: a case study for the alkaline olivine basalt of Šomoška, Slovak-Hungarian frontier. *Geologica carpathica* 45, 2, Bratislava, 97–102.

Beudant, François Sulpice

1822: Voyage mineralogique et géologique en Hongrie. Vol. I–IV. Paris.

Gaal Lajos

1993: Geologická stavba Štátnej prírodnej rezervácie Šomoška so zreteľom na jej prírodné hodnoty. *Naturea Tutela* 2, Lipt. Mikuláš, 33–46.

Hámor Géza

1985: A Nógrád-cserhádi kutatási terület földtani viszonyai. *Geologica Hungarica*, series *Geologica* 22, Budapest, 1–307.

Jugovics Lajos

1948: Somoskő-Fülek-Ajnácskő között települő bazaltelőfordulások. Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése 1939–40-ról, 2, Budapest 643–668.

Kalecsinszky Sándor

1889: Közlemények a M. Kir. Földtani Intézet kémiai laboratóriumából. Magyar Királyi Földtani Intézet évi jelentése 1888-ról, Budapest, 127–147.

Klinda, Jozef

1976: Štátna prírodná rezervácia Šomoška. *Pamiatky a príroda*, 3/1976, Bratislava, 13–16.

Konečný, Vlastimil - Lexa, Jaroslav - Balogh Kadosa - Konečný, Patrik

1995: Alkali basalt volcanism in southern Slovakia: volcanic forms and time evolution. *Acta Volcanologica* 7, 2, 167–172.

Konečný, Vlastimil (szerk.)

2004: Guidebook to the Southern Slovakia Alkali Basalt Volcanic Field. ŠGÚDŠ Bratislava, 1–142.

Mauritz Béla - Vendl Aladár

1942: Részletes ásványtan, 2, Budapest, 1–503.

Petőfi Sándor

1987: Útirajzok. Helikon kiadó Budapest, 1–75.

Prakfalvi Péter - Gaál Lajos - Horváth Gergely

2007: Földtani felépítés, szerkezeti viszonyok, földtani értékek. In (Kiss G. et al., szerk.): A Karancs-Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet. Eger, 1–382.

Rozlozsnik Pál - Emszt Károly

1911: A Medves-hegység bazaltos kőzetei. *Földtani Közöny*, 61, 3–4, Budapest, 257–272.

Tóth Mike

1882: Magyarország ásványai különös tekintettel termőhelyeik megállapítására. Budapest, 1–509.

Vass, Dionyz, Elečko, Michal, Konečný, Vlastimil (szerk.)

2007: Geológia Lučenskej kotliny a Cerovej vrchoviny. Bratislava, 1–284.

Zepharovich, Victor Leopold

1859: Mineralogischen lexicon für des Kaiserthum Österreich. 1. Bd, Wien, 1–627.

Zipser, Christian Andreas von

1817: Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuchs von Ungarn. Oedenburg, 1–440.

Peterdi Vera

Egy családtörténeti kutatás hozadéka, avagy adalék a kispesti Wekerle-telep kutatásához

Több mint negyedszázada annak, hogy a *Folia Historica* két, egymást követő számában¹ megjelent **Körmöczy Katalin** tanulmánya a fővárosi lakáshelyzetről, s benne a kispesti állami munkáslakótelepről. Ki gondolta volna, hogy a kutatás kapcsolatba hozható majd egy 2005. évi vételfelajánlással az angyalföldi Dráva utcából? A kapcsolódási pont a **Tornallyay** név, amely az egykori Gömör-Kishont vármegye hasonló nevű településéig, s annak őslakos donációs nemes családjáig vezet el bennünket. A családfájukat 1130-ig kontinuusan visszavezető régi gömöri köznemesi család egyik leszármazottja, (II.) **Tornallyay Zoltán** (1882–1946) – végzettségére nézve építésmérnök – 1913–14 között ugyanis igen szoros kapcsolatba került a „Wekerlével”. Erre úgy derült fény, hogy a tárgyfajánlásból – párhuzamosan kezelt gyűjteményeink okán éppen Körmöczy Katalinnal egyeztetett – tárgyvásárlás lett, ebből forrás- majd családtörténeti kutatás, végül egy 2006-ban megjelent tanulmány,² amelyben napvilágra kerültek az adatközlőnk, (III.) **Tornallyay Zoltán** édesapjának élettörténetéről, így Wekerle-telepi szerepéről megtudható ismeretek is. Mivel témájánál fogva sem ennek a – lakáskörülményeiket feltáró tárgyelemző, a családtörténetet fő vonalakban áttekintő – dolgozatnak, sem Körmöczy Katalin történeti/társadalomtörténeti/ szociográfiai szempontú tanulmányának nem volt feladata részletesen foglalkozni a kispesti telepet tervező építészekkel, örömmre szolgál e kettő összekötésével (II.) Tornallyay Zoltán szerepére, ezirányú munkásságára rávilágítani.

Úgy tűnik azonban, nem csak az én számomra fontos ez a téma: az utóbbi években mind a Wekerle-telep, mind a Tornallyay-család, mind (II.) Tornallyay Zoltán építési munkásságának a kutatása előtérbe került.³ Mindezek következtében a tervező-építész Tornallyay – sajátos sorsa, speciális életkörülményei miatt korántsem közismert – életműve, wekerlei tevékenysége is egyre feldolgozottabbá, és talán egyre publikusabbá válik.

Tornallyay Zoltán, ezen a néven a második,⁴ a Sajó völgyének középső szakaszán fekvő, akkor mintegy 900 fős kis településen, Tornalján (ma Szlovákia, Tornaľa) született (I.) Tornallyay Zoltán földbirtokos és kisvarsányi **Fialka Vilma** harmadik, de egyetlen fiúgyermekéeként.⁵ Neveltetése társadalmi rangjának és szülei ambíciójának megfelelően magas színvonalú és mindenre kiterjedő (nyelvek, zene, sport) volt. A családi iratokkal jól adatolt iskoláztatás helyszínei időrendben: Tornalja, Sajógömör, Losonc, Budapest. A remek rajzkészséggel és a manuális kifejezés szenvedélyével megáldott fiatalember számára egyértelműnek tűnt a pályaválasztás. Adottságainak, hajlamának megfelelő továbbtanulási tervei mégis csaknem megghiúsultak. Az ősi birtok jövőjét és gyermeke sorsát féltő anya a földbirtokos hagyományoknak megfelelően

a megyei közigazgatásban biztos pozíciót adó jogászi pályára akarta kényszeríteni és egyben otthon tartani a fiát,⁶ de ő – ekkor kivételesen a rá jellemző szülőitisztelennek ellentmondva – keményen kiállt eredeti szándéka mellett, és jelentkezett a budapesti *József Műegyetem Építésmérnöki Karára*. Eredményei őt igazolták: 1905-ben nemcsak kitűnőre minősített diplomát vehetett át, de vele a *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet* ún. Fábián-féle jutalmát is, amely „a legjelesebben végzett hallgatónak” járt.⁷

A századfordulós építészet új törekvésekkel, reményekkel teli útkereső időszakába csöppenő Tornallyay Zoltán maga is ígéretes tehetségnek bizonyult. Első megvalósult tervét (Beje, református templom) még végzős hallgatóként, 1905-ben készítette el, amelynek építészeti munkálatait is végig ő felügyelte. Kiváló tanárai voltak: **Hauszmann Alajos, Schulek Frigyes, Czigler Győző, Rauscher Lajos, Czakó Adolf, Pecz Samu**, akik méltónak ítélték maguk mellett tartani az egyetemen. Őt évig (1905–1910) volt tanársegéd Czakó Adolf és Pecz Samu mellett, ez utóbbi igen elismerően írt róla 1911-ben.⁸

Mindeközben (1908–1909) egy évet egyetemi ösztöndíjjal francia- és németországi tanulmányúton töltött, **Friedrich Lajos** kollégájával. Az Olaszországon és Svájcban át vezető út legfontosabb állomásai Párizs és Berlin voltak. Legfőbb szakmai tanulságai pedig a modern magasépítészeti szerkezetek (vasbeton), a berlini új típusú áruház-építési (passzázs) stílus, s a Potsdam környéki lakótelepek „újabb lakásmódor”-ának tanulmányozhatósága.⁹

1910-ben az akkori általános építési gyakorlatnak megfelelően önállósította magát: évfolyamtársával, **Takáts Lászlóval** tervezőirodát nyitott Budán (I. Váralja utca 10.).¹⁰ Terveket nyújtottak be különböző tervpályázatokra, hol közösen, hol szólóban, hol másokkal társulva.¹¹ Bár első díjas pályaműveik is voltak, Tornallyay úr mégis arra a harmadik díjra volt a legbüszkébb (Budapest, Rezső téri Ferenc József jubileumi templom terve), amelynél – az ő fogalmazásában¹² – két „régi híres” tervező: **Lechner Ödön** és **Kauser József** előzte csak meg őket.

Az 1913. év fontos megbízásokat hozott számára: megválasztották a *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet* titkárának (1914 nyaráig töltötte be ezt a posztot), és bekapcsolódott a kispesti munkáslakótelep fő terének építési munkálataiba.¹³

A központi tér beépítését meghatározó általános rendezési terv elkészítésével, valamint néhány épület megtervezésével **Kós Károly** bízták meg.¹⁴ Tornallyay Zoltánt Kós Károlyhoz régi ismeretség fűzte. Jórészt azonos időben jártak a Műegyetemre, csak az általános mérnöki szakról az építésmérnökökre átiratkozó, így évet vesztő Kós két évvel később végzett, mint Tornallyay. Ennek az

időcsúszásnak a következménye, hogy Tornallyay Zoltán közvetlenül nem tartozhatott a Kós Károly-vezette, ő köré rendeződő, az első világháború kezdetéig, azaz mindössze néhány évig funkcionáló, *Fiatalok* néven ismertté vált csoporthoz, amely a később 1906 és 1908 között végzett, hasonlóan gondolkodó és alkotó fiatal építészek szűkebb baráti társaságát jelentette, fogta össze¹⁵ – de figyelemmel kísérhette tevékenységüket, és feltétlenül szimpatizált elképzeléseikkel, s nyilván ők is vele, ahogy ez Wekerle-telepi együttműködésükből is kiderül. – Kós Károllyal sorsa és mentalitása több ponton is párhuzamosan halad, hasonlóságot mutat. Így például vidéken, népi-falusias közegben töltött gyermekkoruk, visszatérésük a trianoni határon kívülre, illetve nemzet iránti aggodásuk, átlagon felüli szakmai-közéleti tettvágyuk.

Mint a Lechnerék mellett/után a magyar nemzeti stílus, azon belül egy sajátos nemzeti építészet megteremtését célzó egyik, új utakat nyitó próbálkozás, a frissen végzett építésznek ez az egyébként laza csoportja egyrészt a népi építészet alkotásainak mintái nyomán kívánt haladni, azt személyesen is tanulmányozva és átültetve (az épületszerkezetek, falfelületek, nyílászárók arányainak átvételével, az ott alkalmazott természetes anyagok – kő, zsidely stb. – és funkcionális elemek alkalmazásával), másrészt az erdélyi népi építészet ősforrásának tekintett középkori magyar építészeti hagyományokat (elsősorban a román stílusát) szándékoztak újjáéleszteni.¹⁶

Az 1910-es évek elején saját egyéni stílusát kereső – egyelőre még inkább a német és a skandináv építészeti, valamint a historizmus hatása alatt álló – fiatal Tornallyay számára igen gyümölcsözőnek bizonyult közös feladaton együtt dolgozni ezekkel az irányuk már megtaláló kor- és pályatársakkal. Erre nyílt ugyanis lehetőség, amikor az épülő kispesti munkáslakótelep egész arculatát meghatározó központjának, a később a magyaros szecesszió sajátos ágát képviselő stílusúként meghatározott Wekerle-telepi főtérnek megtervezésére őket kérték fel.

Az adódó feladat tényleg közös munkát igényelt tőlük, szinte nekik volt „kitalálva”. Szabad kezett adott, és több szempontból igencsak „testhez állónak” bizonyult.¹⁷ A telep tervezéséhez addig felkért építészek ugyanis nem boldogultak az 1908-ban **Wekerle Sándor** (1848–1921) miniszterelnök kezdeményezésére (a második Wekerle-kormány idején) Kispest határán állami költségen megvásárolt, 472 ezer négyszögölnyi kiterjedésű telken, speciális igényeket kielégítő, szigorú előírásokat szem előtt tartó, többfordulós pályázati tervek alapján 1909-ben építeni kezdett korszerű telep¹⁸ fő terének kialakításával.

Bár 1912-re felépült a lakóházak legnagyobb része, a Fő tér szerkezetének tényleges kialakítására, épületeinek rendszerére még mindig nem született elfogadható terv, javaslat. Az addigiak egyike sem nyerte el a miniszterelnök tetszését, aki különösen nagy súlyt fektetett a központi tér emblemikus, az alkotók szándékát mindenben tükröző szerepére. Ezért külön (idő hiányában gyorsított) meghívásos pályázatot írtak ki¹⁹ – az ígéretes fiatal, már valahol

bizonyított, jórészt a *Fiatalok* csoportjába tartozó építészek számára ehhez a kiemelten fontos feladathoz.

A pályázatot Kós Károly nyerte meg egyedi, egyedülálló, a központi jelleget tovább hangsúlyozó zárt sorú beépítési javaslatával. Kétszintes, a földszinten különböző lakossági alapszükségleteket kielégítő üzleteket magukba foglaló, általában azonos ereszmagasságú tisztviselőházai zárt térfallal veszik körül a sugarasan nyolc befutó úttal tagolt, rendkívül nagyméretű (11 500 négyszögöl), szabályos mértani alapú teret, amely elképzelés segített csökkenteni a méretbeli feszültséget.²⁰ Az így kialakított tér az erdélyi kisvárosok tereinek hangulatát sugallja, amit felerősít két, a 2. és 3. számú házat összekötő keleti, és a 10. és a 11. számút összekötő nyugati kapu, utcaáthidalással a két legfőbb útvonalra nyitva. Mindkettő hármastagolású, íves, terméskövel hangsúlyozott. Az 1987 óta az ekkor itt felavatott-felállított szobra (**Péterfy László** alkotása) apropóján Kós Károly térnek nevezett teret a főváros egyik legszebb terének tartják.²¹

A tervpályázat azonban azt is előírta, hogy a tér épületeit több építész tervezze²² (egy személy maximum kettőt), hogy kivédjék az ismétlődéseket, egyhangúságot, sematizmust,²³ de mégis egységes szellemű legyen²⁴. Így azután a tér 15, kivétel nélkül emeletes²⁵ épületét 15 építész tervezte (volt, amelyet ketten közösen) – részben az első világháború előtt, részben az azt követő időszakban,²⁶ hol társtervezőkként, hol önállóan. Csak Kós Károly és barátja, **Zrumeczky Dezső** tervezett 2-2 házat, s az ő terveik a kapuk is.

Az építészek neveit **Nagy Gergely** építészettörténész kutatásaiból ismerjük. Alapforrásnak tekinthetjük Kós Károly 1974-ben **Kerényi József**hez írt levelét is mindazok neveivel, akikére az akkor 91 éves idős mester még emlékezett. A 2. és 3. számú ikerházat tervezte ő, a 4. számút a **Schodits Lajos – Éberling Béla** páros. Az 5. számú, már a háború után, **Györgyi Dénes** munkája, a 6. a korán elhunyt **Mende Valéré**. A 7. számú épület **Prokisch János** tervrajza alapján készült, jellegzetesen a háború előtti stílusában, a 8. számú megint csak közös terv: **Haáz Gyuláé** és **Málnai Béláé**. A 9. számút **Wälder Gyula** tervezte szintén 1914 előtt, csakúgy, mint a 10-11. számúakat az ugyancsak igen rövid életű Zrumeczky Dezső. A 12. számú **Barát Béla**, a 13. **Novák Ede** terve. A 14. számú ház **Wachtel Elemér** háború utáni, de a népies stílusjegyeket tovább éltető alkotása. Végül a 15. számú a már említett katolikus templom tervezőjének, **Heintz Bélának** a munkája.

Tornallyay Zoltán az 1. számú épületet tervezte a tér északkeleti sarkán, a templommal átellenben, a mai Thököly utcai becsatlakozásnál. Tervét az első között fogadták el (1914).²⁷ A viszonylag visszafogottabb szerkezetű-díszítésű épület stílusában rokonítható a tér többi házával (különösen Kóséval és Zrumeczkyével, közelítve a *Fiatalok* csoport felfogásához), jól beleilleszkedve az összképbe. Az emeletes épület alsó szintjén üzlethelyiség, udvarán gazdasági épület van. Az alsó szinten íves, a felső-

LÁSSÁTKOK, FELEIM!

A Tornallyay Zoltán által tervezett épület a mai Kós Károly téren • B. Kovács István felvétele

Tornallyay Zoltán (az álló sorban balról a 4.) családja tagjaival a tornaljai kúria előtt

kön téglalap alakú kettős ablakok tagolják a homlokzatot. A ház bal oldali oldalfalához csatlakozó faszerkezetű kapu, illetve a tetőlezárás szerkezeti sajátosságai viszont eltérnek a többi házon alkalmazott faszerkezetétől, mindkettő felvidéki hozadéknak tekinthető.²⁸ Ez a sajátosság az alkotó művészi egyéniségére, gyökereihez ragaszkodására utal, csakúgy, mint Kós esetében az erdélyi jegyek. – Nem véletlen, hogy egyik méltatásában B. Kovács István Tornallyay Zoltánt egyenesen „a felvidéki Kós Károly”-ként határozza meg.²⁹

Nyilván konkrét szakmai – bár a kutatás által még nem tisztázott – oka volt annak is, hogy amikor 1913 nyarán családi okokból³⁰ Kós Károlynak haza kellett utaznia Kalotaszegre, a Főtér építkezésének művezetését éppen kollégájára, Tornallyay Zoltánra hagyta.³¹ Ezt a tényt, miszerint két építészvezetője volt a központi térnek, s hogy Kós Tornallyay Zoltánnak adta át a feladatot, minden szakirodalom kötelességszerűen leszögezi.

Galo Vilmos Kós gesztusát szimbolikus jelentőségű tettek tartja, s kihangsúlyozza, hogy Tornallyay – azon túl, hogy tökéletesen méltó utódja volt Kós Károlynak a wekerlei építkezéseknél³² – volt olyan tehetséges, mint híresebbé váló építésztársai, csak lehetőségei váltak korlátozottabbakká. A fő áramlatból való korai kiszorulása okozhatta a köznapi emlékezetből való „kikopását”.

Az első világháború ugyanis az ő szakmai karrierjét is derékba törte, mint annyi másét. Hazakényszerült gazdálkodni, mert a birtok ott maradt irányító nélkül. Döntése önkéntes volt, ha fájdalmas is, a körülmények szorításában – mintha a sors édesanyja egykori vágyát teljesítette volna be, mintha a tragikus-sajátos történelmi idők az anyát igazolták volna. Attól kezdve élte a vidéki birtokos nemesek szokványos életét, s tevékenykedett rangjának és helyzetének elvárásai szerint térségi közéleti, társadalmi szerepben, református egyháza világi vezetőjeként. Fegyelmzett tökéletességgel felelt meg minden feladatának. Okosan tervező gazda lett, rentábilis gazdasággal. Mindezek mellett elvégezte családi kúriájuk történeti és építészeti múltjának feltárását, elkészítette tervrajzát. Tovább korszerűsítette és bővítette a régi épületet, új majorudvart létesített. Azért nem tagadta meg építész mivoltát sem: bár csak regionális szinten, de továbbra is számtalan tervet készített, amelyek legtöbbször – sokszor éppen az ő művezetésével – meg is valósult. Ezek az 1920–30 közötti tervek már teljesen kiforrottak voltak, de új stílusúak. Csakúgy a modern építészeti törekvések követőjévé vált, mint a vele indult fiatal építészek progresszívebb ágának képviselői, mint maga Kós Károly is.

A második világháború utáni politikai helyzet már egyáltalán nem kedvezett neki és családjának. Felesége és öt gyermeke elhagyni kényszerült évszázadok óta lakott szülőföldjét. Őt ettől csak 1946-ban bekövetkezett halála „mentette meg”. Életművének, munkásságának eredményei, s nem mellékesen itt most részletesen ki nem bontott kiváló emberi tulajdonságai révén feltétlenül megérdemli, hogy emlékezete fennmaradjon.

JEGYZETEK

¹ Kőrmöczy 1980. 123–172., 1981. 191–248.

² Peterdi 2006. 55–95.

³ A kispesti lakótelepről: Nagy 1991, Bóra 1998. A Tornallyayakról és Tornaljáról Gaál Imrénének két kötete látott napvilágot: Gaál1999, 2001., de a rimaszombati Gömörország több számában is érintették a családot s az építész Tornallyayt. Például Galo 2005. 28–39. Forgón (1907) könyvének reprint kiadása és Tököly (2003) könyve szintén tartalmazza a Tornallyayak adatait.

Az építész Tornallyayra terelődhet a szakma figyelme azáltal is, hogy az Építészeti Múzeum megkapta a hagyatékából Tornallyay Zoltán megmaradt eredeti terveit.

⁴ Jelenleg a negyediknél tartanak.

⁵ A család történetét, társadalmi helyzetét vázolja a már meghivatkozott szakirodalom.

⁶ Mássága, művészetek iránti vonzalma, „bohém vére” még egyszer kiütöközött: a komolyzene-rajongó fiatalember beleszeretett egy ismert operanékesnőbe, s évekig járt utána (még milánói Scala-beli fellépéseire is Tornaljáról), feleségül akarta venni. Ekkor azonban már újra otthon élt, nagyobb volt a családi befolyás, megtiltották a házasságot, ő pedig fejte hajtott akarata előtt.

⁷ Galo 2005. 29.

⁸ „... az irodámban is dolgozott, ahol néki alkalmá volt az új műgyetem épületeinek tervezésében és művezetésében részt venni. Kedves kötelességemnek tartom kiemelni, hogy Tornallyay úr mind a két rendbeli munkálkodásban legnagyobb szaktudást és szorgalmat fejtett ki.” Galo 2005. 30. – A Pecz Samu halálával (1922) megüresedett egyetemi tanári állásra is őt hívta meg Nagy Virgil, de azt Tornallyay Zoltán már szakmai-személyes okokból visszautasította. Galo 2005. 39.

⁹ A Friedrichstrassen-Passage-ról írt is a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítőjébe (1909. ápr. 25. 178–179.).

¹⁰ Ott is lakott a közelben: a Horváth-kert mellett bérelt szobát.

¹¹ A szegedi zeneiskola tervét, amely – hasznosítva külföldi tanulmányútja tapasztalatait – erősen rokonítható a korabeli német áruházak építészeteivel, s már funkcionista jegyeket mutat, például Takáts Lászlóval és Uy Károlyval közösen készítette 1910-ben. Második díjat nyertek vele. Galo 2005. 38.

¹² Családi följegyzések gyermekeim számára. Kézirat, é.n. 5. (III.) Tornallyay Zoltán tulajdona.

¹³ Galo 2005. 30. – Mint építészvezető a Pénzügyminisztérium műszaki osztályának havidíjas építész volt 1914 júliusáig. Ez félnapos elfoglaltságot jelentett, így nyugodtan működtethette tovább a tervezőirodáját is. Családi följegyzések... i.m. 10.

¹⁴ Kőrmöczy 1980. 146. – Lásd továbbá a már meghivatkozott szakirodalmat.

¹⁵ Kós Károlyon kívül ide tartozott Bábolnay József, Györgyi Dénes, Jánsszky Béla, Kozma Lajos, Mende Valér, Tátray Lajos és Zrumeczky Dezső. Munkásságukról lásd pl. Rév 1983. 84–103.

¹⁶ Ezeknek a Kós Károly által oly sokszor, magánlevelekben, önéletírásokban is megfogalmazott, egymásra épülő törekvéseknek a legtömörebb meghatározását idézem a szerzőtől: „Népművészetünk alapja a közép-kor művészete, nemzeti művészetünk alapja a népművészet”. Kós 1983. 30.

¹⁷ Gondoljunk például a Wekerle-telepen már ekkor megvalósított, itt most bővebben nem tárgyalható kertvárosi formára, amely alkalmas volt a népi építészeti hagyományok felélesztésére.

- ¹⁸ A telep-építés ötletéről, céljáról, jellegéről részletesen a már megadott szakirodalom ad tájékoztatást. További adalékokkal szolgál Gyulai István Környezeti kultúra és a Wekerle-telep címen tartott előadása a 2001. május 8–10. között Budapesten megrendezett „Kós Károly életműve a harmadik évezred elején” konferencián.
- ¹⁹ A bíráló bizottság tagjai között volt Forbáth Imre és Hauszmann Alajos is.
- ²⁰ A tér középpontjába eredetileg még egy előkelő kaszinót is tervezett, ami azután mégsem valósulhatott meg.
- ²¹ Rév 1983. 102. – A teret a második világháború előtt Fő térnek, utána Petőfi térnek nevezték 1987-ig. Budapest Lexikon A–K, Bp., 1993. 206.
- ²² A telep típusházait (2, 3 vagy 4 lakásos földszintes épületek; 6, 8 vagy 12 lakásos emeletes házak – összesen 920 épület) tíz építész 48-féle típusra alapján készítették, háromféle fő típusban: családi házak (iker- vagy sorház), bérházak („csoportosított lakóházak”) és garzonházak egyedülállóknak. A tervek a fővárosi építészeti szabványtól eltérhettek, igazodva a munkások életkörülményeihez, de a telepi szabványok egymáshoz képest azonosak voltak. Körmöczi 1980. 146–147.
- ²³ Ugyanez a tendencia érvényesült az Árkay Aladár-tervezte Bírák és ügyészek telepén is a Kissvábhegy oldalában. Lásd ehhez a legutóbb megjelentek közül: Gergely 1999. 295–301.
- ²⁴ Épületei „a németalföldi és a román stílusú építészeti utánérzetei, a népi magyaros és székely építészeti jegyeivel fűszerezve.” – jellemzően az egész főtérré vonatkoztatva. Körmöczi 1980. 146.
- ²⁵ Emeletes házak csak a Fő tér körül és a főútvonalak mentén helyezkedtek el, a többi épület földszintes volt. Körmöczi 1980. 146.
- ²⁶ A világháború megszakította az építkezések folyamatát. A telep teljes felépítése 1927-re fejeződött be, kivéve a csak 1930-ra elkészült Fő téri, Munkás Szent Józsefről elnevezett katolikus templom és plébánia épületét (tervezője Heintz Béla).
- ²⁷ Galo Vilmos: „Be kell fúrunk a lelkünket ebbe a földbe, melyre építeni akarunk...” Tornallyay Zoltán élete és építészete (1882–1946). Kézirat, 16 lap h.n. 11.
- ²⁸ „A Felvidékről származó építész az oromfalaknál ugyanazokat az oromfal elé kerülő csonkakúpos, tetőszerű lezárásokat alkalmazza, mint amit a felvidéki faépítészetben lehet látni.” Nagy 1991. 97.
- ²⁹ B. Kovács István főszerkesztő vezércikke. Gömörország IV. évf. 2. szám.
- ³⁰ Kós maga így írt erről egy magánlevelében: „...nyár elején, kisfiacskám [Kós Balázs, 1912–1967, mezőgazdasági szakíró, szerkesztő, a három közül az elsőszülött fiú] súlyosan megbetegedett... feleségemmel együtt hazaköltöttem a magaslati levegős, napsütéses Sztánára... a Wekerle-telep központi tere kiépítésének munkája olyan stádiumban volt már, hogy azt helyettem bármelyik arravaló építész kollégám folytathatta és befejezhette, tehát utódomul Tornallyai (sic!) Zoltán kollégámat javasolva (amit acceptáltak (sic!) is) egyúttal kértem munkaszerződésem felbontását.” Nagy G. 1991. 87. – Ennek alapján ma még kiderítetlen, hogy miért volt éppen ő az „arravaló”?
- ³¹ Addig négy ház volt tető alá hozva. Nagy G. 1991. 93. – 1914 nyaráig, azaz egy év alatt Tornallyay Zoltán irányításával a tér keleti és nyugati épületsorának (a Hungária úti tengely mentén) felépítése csaknem teljesen befejeződött (az észak-déli oldal épült a háború után). – Mindez idő alatt Tornallyay úr még egy városháza-tervezetet is elkészített szülővárosa, Tornalja számára. Kós Károly építészeti hatása ezen a tervén érvényesült a legjobban. Galo 2005. 31.
- ³² 1930-ban a Wekerle-telepi Fő tér építési munkálatainak vezetéséért Tornallyay Zoltán Kós Károllyal együtt a XII. Nemzetközi Építész Kongresszuson elismerő oklevelet kapott. Gaál 1999. 108. – Maga a tér pedig 1990 óta műemléki védetség alatt áll. Galo 2005. 39.

IRODALOM

Bóra Ferenc

1998: Wekerle Sándor és a Wekerle-telep. Élet és Tudomány

Forgon Mihály, *mihályfalusi*

2001: Gömör-Kishont vármegye nemesi családai kötet Somorja

Gaál Imre

1999: A Gömör vármegyei tornallyai Tornallyay-család 1130–2000. Bp.

2001: Száz év Tornalja történetéből (1848–1948). Pozsony

Galo Vilmos

2005: Tornallyay Zoltán, az építész és közéleti ember. Gömörország VI. évf. 2. 28–39.

„Be kell fúrunk a lelkünket ebbe a földbe, melyre építeni akarunk...”

Tornallyay Zoltán élete és építészete (1882–1946). Kézirat, 16 lap, h.n.

Gergely Katalin

1999: Lakóhely és életminőség a századfordulón. In: Urbanizáció a dualizmus korában. Tanulmányok Budapest Múltjából XXVIII. Bp., 295–301.

Kós Károly

1983: „Kőből, fából házat, igékből várat” Budapest

B. Kovács István

2005: Egy sorsfordító félszázad. Gömörország IV/ 2., 1.

Körmöczi Katalin

1980, 1981: A fővárosi lakáshelyzet és a „Wekerle” állami munkáslakótelep (1908–1945) Folia Historica 8. 123–172.; Folia Historica 9. 191–248.

Nagy Gergely

1991: A Wekerle telep

Peterdi Vera

2006: Tárgyak nyomában II. A gömöri tornallyai Tornallyay-család története, 19–20. századi élet- és lakáskörülményei. Történeti Muzeológiai Szemle 6. 55–95.

Rév Ilona

1983: Építészeti és enteriőr a századfordulón. Budapest, 84–103.

Tökölly Gábor

2003: Kastélyok, kúriák, udvarházak Gömörben I-II. Somorja

Tibor Durdjak

Versek***Jézuska**

Szemlélem a képet – a szalmán Jézuska fekszik.
Figyelem a képet, mely drága keretben feszít.
Figyelem a képet és gyermekkorom látom
ifjúságom vásznán, mikor minden más volt.

Ministránsként Isten közelében voltam...
s csak évek multán látom magam feladatomban,
mely úgy adatott – sehogy el ne vesszen
a varázslatos kis szó: kedvesség – jószág – szeretet...
Mit kevés gyerek élt meg szépséges emlékekben,
átélem szépségét mi ért gyermekségemben:
Szerény alázatot, kukoricakását,
s mamóka bőségét, habzós pohárkáját,
szeretett illatát, telve mézzel – Szepességgel...

Mennyi mindent kaptam,
s kivel ünnepelem???,
mikor nincs senki sem –
csaknem már senki sem.
Itt szomorkodom verseimben,
óhajtva – forduljon az idő kereke.
Téged kérlek, Isten...
nem kapok rá választ,
s nincs aki segítsen.

A tél bűvölete

Megannyi nap csillogtatja
magát fénylő hópelyhekben.
Világ mennyi változata
szelíd hóvirágkelyheken,

mikor még fagy jön fagyra
és fagyaszt a zúzmara.
Magához vonz még a kályha,
tél elleni katona -

takarodó a sora.
Bár még megvan varázsa.
Kegyetlen s vad,
oly keveset ad,

ám mije van, mindent megad:
Melegét és szeretetét,
adja összes ajándékát.
Nekünk adja Kisjézusát,
utána a kikeletet,

és ha minden megéled,
liget virul, zöldell,
A hó is – melegében –
télre májust ölel.

Rúfus mester 80. születésnapjára

Te – ki annyi szeretetet adtál gyermekeknek
mindenben, mit még nem látott papíros,
ne hidd, hogy a világ Téged már feledett,
élnek még verseid és mindegyik aranyos,

mit isteni szeretet s varázsod adott,
főleg szívből jött mondatok
(tűnhet úgy, hogy régi frázisok)
a világ verseidbe boldogan jutott!

A csodálatos – remek,
mit könny és jaj permetez,
s mit egy-egy versed jelent
TEREMTÉS ünnepe legyen ez,

mely csodálatos, titkos,
s melyet becsülünk meg
mindig.
További kívánt éveidnek
egy álnok keresztútja se legyen!
– mert Ember vagy, az Isten küldöttje
– mert ez az Isten téged szeret
– mert az Istentől vagy versekkel terhelve
és mindnek ott a helye.

Mindegyikben ott van valaki angyala,
békésen szundít félrebújva.
Az égbolt önnön szeretetében ragyogva,
napok százaival tanúja,
mikor szóltál: mi az őz, tenyér, szerelem,
Sírtam és sírok én újra
– magam csendes kérdésemben lelem:

Ki adta ezt az ajándékot – mely adva van?
Ki adta az esélyt, hogy ma mind itt lehessen?
Fejem alázattal hajtom meg – URAM
Szeretnék csendesen Hozzád a Mennyekbe.

*A verseket Bettes István fordította.

Hamis vallomás

Ha már az üresség foglyai vagytok,
s felejtettétek a szavakat,
és az anyaghoz imádkoztok,
vámprír csipked szét agyákat,

mikor az imádság már csak „down”,
s Krisztus már csak fikció,
mikor nem tudjátok,
hogymindenki kilaun
vagy kimázolt bohóc,
egyszer biztos megtudjátok,
milyen rosszak is voltatok...

Ám a bíróság – az nem a földi,
paragrafusok – és cselek...
ha tudnánk rá a választ,
nincs aki meg nem gebed.

És hogyha üres a lélek,
s a pohárban csak beléndek,
hogymár-már halálozol,
s az életnek nincs értéke,
nyisd ki szemed és tekints fel
az űrbe – a magas Égbe.

Köszönd, áldd, légy bűnbánattal,
légy egy kicsit alázattal,
ha nincsből többet nem adhattál...
ha teljesen kifosztott már
téged ez a bűnös világ...
mely csupán szerezni akar!!!
többnél többet...
fuvalkodjon, pukkadjon hát...

Mennyi idő van még hátra?????
Zsiványok, fals ingyenélők...
ti, meséket elhíthetők,
reklámújságban vehető,
pár krajcárért
vajon meddig,
tetszelegtek filmszínházban,
a rendező „nektek” adta
bohócból királyi rangra (?)
nem vagytok szegény alattvalók
– mi sok másnak csak kívánsága.

Az igazság ősi kardja
itt volt Krisztus Urunk óta,
és siralmak milliói
folynak a Jordán folyóba,
ismerjük – és tudván tudjuk
a keresztségnek erejét,
és hogy jöttünk – majd elmúltunk.

S azt az utat – töviseset.
mit mindenki ismerhetett
csupán,
ha meg akartuk ismerni
(mind sündisznó szúrása lett)

Nos, ki ezzel egyezne
elvet aranyat és pátoszt,
s lecsendesedik lelkében.
Az eget imádsággal kéri,
segítse hűtelen szívét

a galopp lépésben volna,
a vágy csupán kíváncsalom,
üres asztal terítve volna,
s veszélyt a Halál nem hozna,
a lélek csendjébe rejtezik.

Hogy a galopp lépés legyen
a vágy csupán kíváncsalom,
hogymüres asztal terítve álljon,
halál ne fenyegetés legyen.

APÁMHOZ

Ifjúkorom idézem s későbbi éveket,
fájdalmas perceim – sok, szívemnek kedveset,
drága emlékéte, ki „valahol” a mennyben,
nőket s gyerekeket... és Uram kérem egyben,

adja meg tán utolsó esélyem,
utolsót – ne legyen senki ellenségem...
Félsz? Fájdalomtól félttem?
Az idő hegeszti később mi fáj nekem.

Seb is beforr, csak más ennek a nyoma,
s a testen marad még emészti az agyag,
a szülői – miénk – kebelünk
(mi nem eladó) Legyünk
biztos ebben - vándor s koránkelő,
ki hajnalpírt lopsz – amott – nap virradatával
s egész nap élőködsz annak sugarában,
mely életedet adja, és ereidbe vért hajt...

csak hogy megélhesd
a következő reggelt,
hogymegélhesd:
bár sírj, szomjazz vagy éhezz...

(A kérdés válaszolatlan)
Mily fájdalom nyomaszt, fiacskám...? (Hallom apám szavait)
...és sírok és várok... míg magához nem int...

Tóth Elemér

Keserű vallomás*B. Kovács Istvánnak*

Az évek gyorsan elrohantak.
A tüzükből csak hamu maradt.
Hamis világ szakadt nyakadba,
de élt, lobogott az akarát

benned, akit vágyak fertőztek.
Terveket szóttél – nagy varázslat! -,
s mert igaz voltál, cserbenhagytak:
szenvetdél, mint a veszett állat.

Még költő is lehettél volna,
ha nyelved töre nem oly éles,
s gerincedet nem kőből rakják.
A hajbókoló erre kényes.

Még költő is lehettél volna,
a nagy semmiről zengedezve.
De szóba hozni magyar voltod,
elástad magad egy életre.

Még költő is lehettél volna,
ha behódolsz az új uraknak.
Ha besúgónak állsz örökre:
elismerést itt azok kapnak.

Még költő is lehettél volna,
ha népet védő, igaz, bátor
szívedet rongykócsra cseréled,
s minden tettet hazug lesz, jámbor.

Még költő is lehettél volna,
ha elfelejted, hogy ki voltál,
ha elfelejted hősi múltunk,
s a pincikkel együtt csaholnál.

Még költő is lehettél volna,
ha a gyomrod bírja a mocskot,
ha simulékony talpnyalóként
rágod az éléd vetett csontot.

Még költő is lehettél volna,
ha „pofa-be!” alapon kárálsz,
ha nem bánod miként lopják szét
az ősök véren-vett tanyáját.

Még költő is lehettél volna,
ha nem érint meg fajtád sorsa,
ha a vagonok rothadt bűze
nem csapna ma is az orrodba.

Még költő is lehettél volna,
ha meglapulsz, mint sokan mások,
s tartod a markod. Fényes példa:
Dőzsölnek a rongy renegátok!

Még költő is lehettél volna,
ha elfelejted honnan jöttél.
Ha paraszt-őseid kínjáról
csak a szél beszél, a konok szél.

Még költő is lehettél volna,
ha nem látod sírni apádat
s nagyapád kőarcát a tájban,
ahogy izzott, dühöngött, lázadt.

Még költő is lehettél volna,
ha nem dül fel az üres kamra.
Apád a lovait kereste,
jó anyád megőszült hajnalra...

Az idő koptatja a rosszat.
Magyarul csak suttogva szóltál,
mert rád rontott Beneš és Kassa,
de megvagy még. A lelked kószál.

A napok, évek elszaladtak.
Tisztán léptél át minden szennyen.
Hogy a tarisznyád üres maradt?!
Azért a dal csak zengjen, zengjem!

Fülöp Antal

Önmeghasonlás

Aztán, váratlanul, mikor Alexander már nem is remélte, elektromos levelet kapott Párizsból... A NÉGLIGÉ satirikus hetilap, tucatnyi pályázó közül, neki ítélte oda a meghirdetett (lukratív!) szerkesztői állást: magas – mondhatni – mesébe illő havi honoráriummal, plusz „külön juttatások...”.

Ahogy elolvasta, felállt a számítógéptől, s kinézett az ablakon. A gyűjtő erejű „külön juttatások”-hoz a Riviéra felvillanó képe társult bizonytalanul – még sosem járt ott... Aztán csak lépett egyet, mint Rosemary, az ingatag kedélyű (valójában: megroppant idegzetű) Rosemary, Scott Fitzgerald regényében, „Az éj szelíd trónján”-ban, melyet Alexander már régen nem olvasott, nem is tartotta valami sikerült műnek, még igazán jónak sem, a Riviéra „pezsdítő” képe most mégis ennek a könyvnek a lapjairól származott. „...miután az angol vendégek északra távoztak, alig egy-két vendég lézengett még a szállodában, csak egy tucatnyi villa kupolája korhadzott vízililiomként a sűrű fenyvesekben...” S bár a szavak az illusztris fürdőhely nyomasztó időszakáról szóltak, a Nyugat idillje mit sem vesztett varázsából, romantikus vonzása e pillanatban még rútabbnak-lakhatatlanabbnak mutatta odalent az utcát. Alexander csak lépett egyet, mint Rosemary, s már kint is volt az erkélyen... Hét emelet magasan, az utca csúcsforgalma felett teleszívta tüdejét levegővel, s így szólt magához (tátongó úr fölött mormolva szavait): „Alexander, ezzel a levéllel meghívót kaptál az élet... az élet nevé misztérium napsütötte kertjeibe. Mintha Szemiramisz függőkertjeibe hívtak volna meg – jól fizetett – kertésznek. (A CHARLI HEBDO likvidálása: 12 szerkesztőt 12 halott szerkesztővé varázsolva pillanatok alatt, még nem történt meg. Csak kilenc évvel később kattogtak fel a géppisztolók a szerkesztői szobában, így ez most még nem zavarta Alexander illúzióit.) „Holnap – mondta magában halkán –, holnap már nem kell szorongó lélekkel ébredned, a ház előtt kukázó (utcára került?) emberre gondolva. Ő többé már nem jelent számodra rettenetes lehetőséget, Alexander! Ötvenhárom évesen, végre, te is elkezdhetsz majd élni. Csak Alex, az oktondi, örökké kukacoskodó Alex, a maga zöldfülű harmincöt évével most bele ne köpjön a levesbe...” Megpróbálta elhessenteni magától a gondolatot.

Délután ötre járt. A szeptemberi napsütésben galambok burukkoltak az átminősült RENDŐRSÉG épületének tetején. Talán a beígért „polgári tempó” hírére (a 89-es nagy átverés után) költöztek át ők is ide, a múzeum, s a templom kőszentjeinek árnyékos csendjéből... Imént felszökő örömeinek csúcsairól alább zuhanva, összeráncolta homlokát Alexander: „Igen, csak Alex, a fogát dacosan összeszorító Alex most meg ne hiúsítson mindent...”. Lent, az utca összemosódó zajában mélyülő (fenyegető) csend érződött, s mikor ezt gondolatban meg is fogalmazta, nem volt benne semmi zavaró képzavar. Alexander szemléletében az „enyészet csendje” nem akusztikai természetű volt, inkább a közelítő JÖVŐ előérzete... S bár még több mint fél

évtized volt hátra addig, amíg a VÁROS fiatalága – szinte minden épkézláb ember – fölkerekedik, s elindul Nyugatnak, a Lajtán túl remélve a boldogulást (2000 és 2016 között), Bécs, London, Dublin vagy Berlin felé véve az irányt, az enyészet (a lassú elsivárosodás) csendje, amely a NAGY REMÉNY helyébe terebélyesült, már kézzelfogható jelekben is megmutatkozott. A RENDŐRSÉG, a volt SZEMKÓRHÁZ, s az útkereszteződésben egy hajdan csinos villa falain már javában pergett a vakolat, s az olajfesték foszlányokban csüngött. A gondolatra, hogy magyar író, s hírlapíró léte, az elmúlás „spleen”-je egy gyengécske amerikai regény lapjairól vetült rá az utca látványára, oda, ahol Krúdy vagy Berzsenyi Dánielünk elmúlás-lírája meg se rezdült, lelkifurdalást érzett. Ám az „idegenszívűség” ódiúmat azon nyomban áttestálta volna küldetéses magyar tanárraira. Már-már bele is kiáltotta az utca légtérébe: „Hogyan tanítottatok, ha egyszermind nem neveltetek a Városom szeretetére?”, de, száját megnyitva, úgy érezte, Alex ebben is ellentmondana neki...

Visszalépett a szobába, s újra elolvasta a képernyőn vibráló levél boldogító üzenetét. A türelmetlenségtől, igaz, csak átfutotta, csupán a levél 3. pontját olvasta újra, de azt aztán betűről betűre: „Amit Ön, kedves barátunk, az információk értelmezése kapcsán megfogalmazott, az való igaz: kikerülhetetlen, hogy mára a kor szellemét avatott (arra méltó) személyek harmonizálják.” Majd a hangnem a decens Önözésből, átmenet nélkül, Tegezésbe váltott: „Ha örömmel játszanál ebben a zenekarban, amire tehetséged és hajlamaid feljogosítanak, kérünk, minél előbb foglald el, lapunknál, a NÉGLIGÉNÉL, megérdemelt posztodat...”

Az üzenet olvastán szinte felugrott a számítógéptől, s csak kevés tartotta vissza, hogy rögtön el ne kezdje bepakolni a bőröndjeit! „Végre te is elkezdhetsz majd élni, Alexander!...” – mormolgatta.

„Először is írok egy rövid válaszeveletet, hogy mikor érkezem” – gondolta.

A VÁROST a furcsa politika, amely a retorika csodájaként egyszerre volt nacionalista és internacionalista, már a hetvenes években kikapcsolta a közlekedés főáramából, pedig régen nemzetközi expressz-vonatok álltak meg itt, majd száguldottak tovább Európa nagyvárosai felé... Pozsonytól Bécsig vonattal, Bécstől Párizsig repülővel megfelelt volna, de az utazásnak ez a, mondhatni, magától értendő, európai módja, számára, megalázó lecsúszottságában, nem volt elérhető... „Hát akkor majd vicinálissal kezdjük. Vicinálissal, a VÁROSTÓL Pozsonyig...” – gondolta. El is kezdte bepötyögtetni válaszeveletét, mikor megérezte, hogy nincs egyedül a szobában... Megérezte, hogy Alex ott áll a széke mögött!...

– Tudom, hogy itt vagy – mondta, s már meg sem próbálta eltüntetni íródo levelét a képernyőről.

– Tudom, hogy tudod – felelte Alex. – Csodálkoznék, ha nem így volna. Titkolózol?

- Mit keresel itt? - kérdezte Alexander.
A léggör máris olyan feszült volt, mintha valóban ket-
ten tartózkodtak volna a szobában.

- Pillanatnyilag nekem volna okom-jogom a kérdezés-
hez - felelte Alex.

- Megint beleütöd az orrod a dolgaimba!

- Mire készülsz? - kérdezte Alex.

- Álszent kérdés - mondta Alexander -, miután már
megkukkoltad a képernyőmet. Talán jobb is így. Így leg-
alább tudod, hogy nem „mire” készülök, hanem „hova”.
Kimegyek az állomásra, hogy... igen..., hogy végre fölszál-
jak a remény vonatára, hogy többé soha ne térjek vissza.

- Csak egy hely van a világon, ahonnan holtbiztosan
nem tér vissza az ember... Vigyázz, Alexander, nehogy
a nyelvöltögető NÉGLIGÉ váljon a te (!) szellemi Szárszód-
dá! Azok után, ami Életünk Értelmét jelentette, most pop-
si-szemlék, bugyi-botrányok költészetével traktálni a nagy-
érdemű publikumot... Még ha a nyelvöltögetés olykor
vallásalapító óriásokra irányul is... És mindezt a, mond-
hatni, kisebb irodalmi földrengést kiváltó könyvünk, „Az
ember igaza” c. regényünk megjelenése után!

- Akkor még egyik voltunk - felelte Alexander.

- Csak azt ne mondd, kérlek, hogy „testben-lélekből”.
A simulékonyságot már akkor is szívesen nevezted komp-
romisszumnak...

- Ahogy te, az ádáz... de kimondom, beteges, konflik-
togén magatartást „jellemnek” - mondta Alexander.

- Az alkotás sosem „konfliktogén”, még ha valami
- mondjuk egy másik alkotás - ellenében születik is meg.
Hiszen csak más, de éppoly valódi (!) értéket teremt. Per-
sze, csak akkor, ha valóban alkotás.

Egyik igazsággal szemben, egy másik igazságot mutat
fel.

- Sosem akartam az igazság vagy az őszinteség bajno-
ka lenni! Te, igen, te kényszerítettél rá, hogy kövessék
ebbe a szerepbe, mondván, hogy az irodalom, a művészet
az EMBER számára az a BÁRKA, amely a „szubkultúra”
a „bóvli”, az „álművészet”, a lelki-szellemi lealacsonyodás
árhullámain fönn tartja, s átsegíti az EMBERT.

- Föltéve, ha a leírt szó igaz! Ha a „Szép” foglatában
ott ragyog az „Igazság”, mint gyöngyszem.

- Konokul hittél az olajággal megjelenő galamb való-
ságában - mondta Alexander. Hogy csodálatos, napsütötte
tájon fut révbe az EMBERISÉG történelme... Talán megkér-
dezted egyszer is, mondjuk 35 évesen, vagy előtte, hogy
konok és rendíthetetlen tévedéseiddel mi-mindent pusztít-
asz el már akkor is, s jóval későbbi érvénnyel is, amely
pusztítás eredményeként - mostanra! - végleg magamra
maradtam.

(Vitájuk ezen a ponton egy alkotó szellem önmagával
folytatott, ádáz vitájává készült fajulni, mintha fejlődésé-
nek két jól megkülönböztethető szakasza személyesült
volna meg: a 35 éves Alex, s az 53 éves Alexander szemé-
lyében...)

- S mialatt a változást, mit változást, egy ÚJ KOR el-
jövetelét vártad, a galamb, csőrében az olajággal csak

nem és nem bukkant fel az egyre sötétebb égbolt alatt...
S időnként, mintha az ég alja egyre sötétebbé, s vészjós-
lóbbá is változott volna. Azt hiszem, akkoriban már közel
álltal hozzá, hogy föladdd rendíthetetlen meggyőződésedet
arról, hogy a „remény hal meg utoljára”, s ha már az is
meghalt, az embernek EMBERI kötelessége ott helytállni
igazáért, ahova a gondviselés állította. (Bár tudom, hogy
a lelked mélyén ezt a gondviselést Istennek nevezted.) És
ekkor akadt a kezvedbe - találmra nyúlva a kötet után
- Anouilh „Becket vagy Isten becsülete” c. drámája. És ez
eldöntött mindent! Becket történetében ott láttad mindezt
megvalósulva.

- Nem ez döntött el mindent - felelte Alex. - Anouilh
„Becket vagy Isten becsülete” c. drámájának - mondhatni
- a négy evangélium készítette az utat. Erre illene emlé-
kezned...

- Emlékszem is! Jézus korokon átragyogó tanítása Má-
ténál: „És aki föl nem veszi az ő keresztyét, és úgy nem kö-
vet engem, az nem méltó hozzám.” - olvastad föl többször
is hangosan, fel s alá járkálva a szobában... S ezt követően
akadt a kezvedbe Anouilh „Becketje”.

- Valóban így volt. Rugalmas alibizmusod ezúttal - el-
ismerem - nem próbált csúsztatni. - mondta Alex.

- Ellenkezőleg! Ha tudnád, hogy tisztellek, milyen
nagyra tartottalak azokban a napokban, mikor Anouilh
könyve - mondhatni - szellemi-lelki „elemlámpáddá”
vált. Magaddal hordtad a táskában, presszóban, vonaton,
s mikor kijelentted, hogy fénykörében egy pillanatra
sem kísértettek meg korábbi félelmeid, az, hogy az értékek
modern káoszában a majdnem biztos eltévelyedés veszé-
lye fenyeget. Az eltévelyedés traumája... Ahányszor felol-
vastál belőle, sosem mulasztottad el - már-már epiteton
ornanszként - megjegyezni, hogy: „Ez az én pharoszi
Faroszom!” Mondhatni: írói ambícióid motorjává lett.

- Számomra Becket akkor iránytű lett...

Alexander nem állta meg, hogy egy mondatot kapás-
ból ne idézzen e számukra hallatlanul fontos műből:

„A Király: Kitaláltad, mi lesz a küldetésed?”

S néhány pillanatra az 53 éves Alexandert, kiégettsége
dacára is, magával ragadta az idézett drámarészlet emberi-
erkölcsi magassága.

„Királyi akaratom, hogy téged válasszanak a püspökök
hercegprímássá.” - idézte a Királyt.

„Királyom, micsoda bohózat! Micsoda szép érsek lenne
belőlem! Nézze meg felséged az új cipőmet. Milyen pompá-
san felkunkorodik az orra.” - idézte Becket szavait is Alex.
S ezen a ponton, a humor egy szikrányi megjelenésével,
mintha enyhült volna köztük a feszültség...

„Én most komolyan beszélek, Becket!” - mondta a ki-
rály hangján, mókásan Alexander.

„Királyom, ne tegye!” - felelte Alex, a szemében a bele-
élés öntudata éledt.

„Miért ne?” - kérdezte királyként Alexander.

Ekkor Alex, aki csak félszívvvel játszott, félszívvvel újra-
élte ezt a - bár játékos, de számára borotvaélesen metsző
- helyzetet, Becketként így válaszolt:

- Félek tőle! Nem szolgálhatom egyszerre Istent és kegyelmedet, anélkül, hogy Isten becsülete és a Király becsülete egybeessenék.

- Ez parancs, Becket! - mondta, a helyzet mélyebb összefüggéseit most gondolatban bejárva, Alexander. Arcán szinte látszott, hol s merre zárandokol éppen a következmények vészjósló tájain. S ahogy Becket a ráoktrojált FELADATOT, az érseki megbízatást, melyet, onnantól kezdve, hogy a hatalom kényszere alatt úgy döntött, - lélekben is -, hogy elfogadja, többé egy pillanatra sem volt hajlandó „szerepként” tekinteni: a küldetés izzó, mondhatni, fájdalmas elhatározásával (mámorával?) tekintett máris a jövőbe. Ahogy Alex is, mikor a Becket lapjain felragyogó etikai-morális csoda ihletében elkezdte írni: „Az ember igaza” c. regényét. A hosszú, hónapokig elhúzódó munka alatt visszatérő álma volt - még imádkozott is néha azért -, hogy regényében az „Isten és a Király igazsága” tökéletes egységben, „gyöngyszemként” ragyogjon... S mialatt a regényt írta, a közép-kelet-európai társadalmak eresztékei - mondhatni, földrengésszerűen - megrendültek, a közélet nagy változások előszele már szélében érződött.

Aztán egy ködös novemberi hajnalon a Városban is beindultak a dolgok!

Alexander, elsősorban Alex lelkesedésétől feltüzelve, harmadmagával megszálta az egyik gyár üzemi stúdióját, és bejelentette, hogy ami eddig volt, az többé nem érvényes, mindenki ott dobja el a „kaptafát”, ahol éppen e pillanatban tartózkodik, mert az új idők szava nagygyűlésre hívja a Város lakosságát a Város főterén! S a rákövetkező napokban Alex lelkesedve tapasztalta, hogy az új idők meghirdetett igazsága kint a való életben egyre biztatóbb egységbe kerül a már kész, kiadásra váró regény igazságával. A „Báronyos Forradalom” szellemisége tükröződött az „Ember igaza” c. regény lapjain, bár jóval a fölrakétázó jelszavak, szlogenek röppentyűiben megfogalmazott szellemiség ismerete előtt íródott... S a megjelenő regény fogadtatása is ennek megfelelő volt, öblös ECHO-t vert. Magyarán: sikert aratott! A kritika és a publikum egybehangzó véleménye szerint: „Lám, forradalom kellett hozzá, hogy a szellem kiszabaduljon a PALACK-ból.”

A könyv igazsága akkor két ponton volt megragadható.

A régi és - akkor úgy tűnt - végleg érvényüket veszített idők (és politikusok!) maró kritikája, amelynek megírásakor Alex már erősen tapasztalta Alexander óvatoskodó kishitűségét. Alexander ezt - nyilván - bölcs megfontolásnak nevezte, s a regény bátor hangjára mindenáron hangfogót szeretett volna rakni. Kivált az „Elszállítás” c. fejezetnél, ahol a telihold fényénél a két ápoló egy főkomcsi hulláját tolja az éjben, de a rezsím szimbólumaként szereplő hullaszállító kocsik kieresik, s a főkomcsi meztelen hullája, hengeredve egyet a hóban, megmutatja arcát a teliholdnak... Ennél a résznél, a hajnal misztikus hangulatában Alexander - mondhatni - már-már szűkölt: „Uramisten, mi lesz, mi lehet még ebből!?” ...bár odakint az „életben” a komcsik már pakolták a bőröndjüket... (Nem sokkal később kiderült, hogy a bőröndpakolás is csak színjáték volt.)

Második pontként említhetjük, hogy az „Ember igaza” c. regényben megfogalmazott remények teljes egészében tükrözték a publikum JÖVŐRŐL szőtt álmait, így aggodalmait is... S Alexander ebben a „tükröződésben” olykor öngigazolást keresett, s talált is („aki keres, talál...”). Időnként úgy érezte, valóságérzék tekintetében Alex fölé kerekedett.

De a világ változékony. Az Isten és a király (a társadalom és a regény?) igaza, amely oly meggyőző erővel vált eggyé az irodalom tükrében, a való életben nem sokkal később (!) tektonikus morajjal (értsd: hőzöngéssé degradálódott szónoklatok morajában) vált ketté, s távolodott napról napra egymástól. Innentől kezdve az „Ember igazát”, amely az esztétikum megtartó ragyogásától övezve, a szakma, valamint a publikum számára evidens volt, most vádként szegeztek a szerző, Alex melléne!

- Megmondtam! - mondta ekkor Alexander, szinte elégtétellel.

- Semmit sem mondtál meg. Egyszerűen be voltál szarva! - felelte akkor nyersen Alex.

Napok alatt deviáns, sötét tanok forrásává minősült a regény, s ettől kezdve, a gyűlöletből izzó SZÓMÁGIA, amely az inkvizíció máglyáihoz hasonlóan, megpróbált elpusztítani minden GONDOLATOT, amelyben az „Isten és a Király igaza” még - valóban - egyben volt.

- És a nyelv fekete mágusai egyenlőségelet tettek a MAMMON, s az Isten becsülete közé - mondta Alexander.

- Ahogy te is hamarosan egyenlőségelet készülsz tenni a HUMOR és az ócskaságában is gyilkos csúfolódás, a NÉGLIGÉ-beli (ripacskodás) közé! - felelte, fogát most valóban összeszorítva, dacosan, Alex.

És Alex, minden elvárással ellenkezve, Becket mércéjével mérte az időt, mióta - íróként - ismét lojalitást várt volna tőle a Hatalom. Becket töretlen alázatával élte meg a számára is megadatott ÉLET SZENTSÉGÉT: messze maga mögött hagyva azt az időt, mikor még nem váltak számára végzetessé a hatalom hóbortjai, s még tréfásan ki tudta mondani: „Azért csak aludj, Királyom, amíg Alex-Becket rákényszerül, hogy csak úgy rögtönözze a becsületét, szolgálni foglak...”

Ez régen volt. A szigorú aszketizmussal, melyet - meggyőződése szerint - a pásztori (írói) feladattal parancsban kapott, a hit ereje által már rég azonosult, s gondolatban, beketi erudícióval bocsátotta útjára Alexandert: „Menj, Alexander, ha lelked parancsa szerint menned kell, találj meg álmaid birodalmát: a humor, a mosoly s a derű oxigéndús birodalmát!”

Az 1875. évi országgyűlési választás Gömör-Kishontban

A választásra vonatkozó első híradással a hetilap 1875. január 4-i számában találkozunk, amikor **Janko Miklós**, központi választmányi jegyző közzétette a 6 választókerület (rozsnyói, jolsvai, kövi, rimaszombati, rimaszécsi, putnoki) névsorát.

Rá egy hétre a *Hírek és vegyesek* rovatban ezt olvassuk: „A követválasztási jogosultsággal bíró választók összeírása e hó 18-tól kezdve fog a városháznál eszközölni. Fel is lett már szólítva minden szavazattal bíró lakos, miszerint a czélből f. hó 18-tól kezdve jelentkeztek. A felhívásban egyébiránt megjegyeztetik, hogy a választóképes e jogával csak azon esetben élhet, ha múlt évről maradt adóhátralék terhelni nem fogja.”

Akiknek adóhátralékuk volt, nem szavazhattak. Az 5. szám ezzel kapcsolatban így írt:

„...Rima-Bányán – hír szerint – a követválasztásra képes egyének összeírásakor múlt évi adóval senki hátralékban nem maradt. De Rimaszombatban is siettek sokan tartozásaikat kiegyenlíteni, s a három napig tartó összeírás alatt mintegy 600 frt fizettetett be. A választóképesek száma 481...”

Március 14-én a hetilap arról adott hírt, hogy

„Az összeíró küldötségek befejezett munkálata alapján... A rimaszombati választókerületben az 1872. évi összeírások szerint volt szavazó birtok után 1446, kézműesség után 249, gyár után 1, kereskedés czímén 25, jövedelem czímén 65, értelmiségnél fogva 176, régi jogon 121, összesen tehát 2083; a most végzett összeírás szerint birtok után szavaz 1638, jövedelem czímén 275, értelmiség czímén 203, régi jogon 84, összesen tehát 2200; 1875-ben tehát emelkedés 117-el.” (megyei öszszvetésben a csökkenés: 12 592 / 10 661, tehát 1 931 fő.)

Március 28-án:

„A rimaszécsi választó kerületben – mint egy tudósítónk írja – röpkedni kezdenek a választási mozgalmak hírrelő fecskéi. Az ingadozó híreket e napokban már komolyabb cselekvést akaró férfiak tanácskozása váltotta fel. Megunták s utálták a lélekvásárlást, mit e szerencsétlen járásban az utóbbi három választásnál a közönségre mintegy felerőszakoltak, óhajtanák az azok folytán széttlazult társadalmi kötelekeket ismét összeforrasztani, nemes törekvésük általában oda irányul, hogy szesz és vér nélküli választást eszközöljenek, s ez által mintegy visszaadják a járást önmagának. Nemsokára egy nagyobb értekezlet hívatik össze. E párt jelöltjéül: **Farkas Abrahám** dulházi földbirtokost emlegetik.”

Közben Rimaszombatban is mocorogtak. Ennek jele volt, hogy **Hennyey Kálmán**, elnök a Rimaszombati

ellenzék választmányának megbízásából meghívja az érdeklődőket a *Három rózsába* a 29-én tartandó gyűlésre.

Az utóbbi lefolyásáról a hetilap következő száma így számolt be:

„A csonka hét is véget ért. S ha nem volt elég ereje meghozni a tavaszt, legalább gyöngebbé tette a tél erejét s megteremtette a »fiók-telet«. De meghozta még a politikai pártok szervezkedését is, melyre az első lépést a »rimaszombati ellenzék« tette meg, mely ünnep másodnapján tartotta e tárgyban első közgyűlését.

A több mint 200 tagból álló közgyűlést, melyben a Deák-párt tagjai közül is többen részt vettek, Hennyey Kálmán elnök következő szavakkal nyitotta meg:

Tisztelt közgyűlés!

Midőn az ily szép számmal összegyűlt tagokat üdvözlölném, a közgyűlést ezennel megnyitom és azon kéressel járulok a közgyűléshez, engedjék meg, – miután itt többen vannak jelen, kik e párthoz nem tartoznak, hogy e helyen igen röviden és szárazon megemlékezhessen a rimaszombati ellenzéki pártnak a majdnem egy évtizeden keresztül tartott eddigi fennállása és működéséről.

A jelenlegi rimaszombati ellenzék – ámbár már azelőtt is tanújelét adta lételemének – tetteleg 1869. május 27-én alakult és szervezkedett rendes politikai párttá, még pedig azon a napon tartott közgyűlésében – csodálatosképpen éppen a jelenlegi országgyűlési nagy párt elnevezése czíme alatt: mint szabadelvű párt. Ugyanezen közgyűlésben jegyzőkönyvileg emlékezett meg Rimaszombat városának azon lelkés honleányairól, kik saját körükben rendezett gyűlés folytán az akkor szabadelvűnek nevezett pártot, most is ezen párt talajdonába tartozó s 1848. év feliratú nemzeti zászlóval tisztelték meg.

1871. decz. 31-én tartott két pártarnyalat kívánalmainak kiegyenlítéseül a szabadelvű czím mellőzésével a »rimaszombati ellenzék« címet választotta.

1872. évi húsvét 2-od napján, tehát ma három éve törvényhatóságok és városok rendezéséről szóló törvény életbe léptetése folytán Rimaszombat városa képviselő választmányának megalakítása tárgyában rendkívüli közgyűlést tartott, s ez gyűlésben jegyzőkönyvileg adott kifejezést azon roszalásának, melylyel azon eljárást illette, melyet Rimaszombat város választmánya, daczára a törvény rendeletének e városban nemcsak 3 választókerületet csinált kettő helyett, de a helyismészeti viszonyok ellenére e 3 kerületet úgy kerekítette ki, hogy a kisebbsége tudatában álló ellenpártnak legalább egy kerületben többséget szerezhessen, azonban ezen közgyűlés nem akarván az ügyis felizgatott kedélyeket ingerelni, ezen visszaélés törvényes útoni megsemmisítéséről lemondott, és ezen terv részrehajló kivitele felett ítéletet mondani a közvéleményre bízta.

Az 1869. május 27-én megvalasztott s 1871. decz. 31-én kiegészített és megerősített állandó választmány pedig kötelességét szem előtt tartva, tetteles részt vett az ez idő alatt előfordult követválasztások, megyei és városi politikai mozzanatoknál; jelen volt 1872. jan. 15-én a megyei alakuló és 1872. febr. 19-én a megyei tisztújítási gyűlésen Pelsőcön, s választmányi tagjai által, a kik e városban mindannyian e párt kebeléből választattak meg, közreműködött a párt érdekében a választásoknál; jelen volt 1872. febr. 26-án küldöttei által Tornallyán a megyei balparti gyűlésből kifolyólag résztvett 1872. martiusban a Budapesten tartott országos baloldali gyűlésen, s miután az országos központi balparti bizottmányba kebeléből is választattak be tagok, összeköttetésbe lépett a központtal.

Ezenkívül a választmány a párt érdekeire vonatkozó minden körülményt minden időben felhasznált, vagy legalább ereje szerint felhasználni igyekezett, mint a városi választmány és tisztviselők választásánál, óvást tett 1872. jun 24-én megejtett követválasztásnál is.

Jegyzőkönyvileg emlékezett meg az elhunyt tagtársakról, s pénztára jelenleg ötvenöt frt 50 krból áll, mely a Gömörmegyei nép- és iparbanknál van elhelyezve.

Végül az ellenzék állandó választmánya a kedvezőbb politikai fordulat következtében egy határozati javaslatot dolgozott ki, mely határozati javaslat a pártok fusiójára vonatkozik, mely egyszersmind a jelen közgyűlésben a tanácskozás fő tárgyát képezi.

Szóltak e tárgyhöz többen, mégpedig mind a két oldalról, mindannyian örömmel üdvözölték a választmány javaslatát, melyből a következő s a közgyűlés által megerősített pontokat emeljük ki:

1. A »rimaszombati ellenzék« eddig vallott közjogi elveinek keresztülvitelét a törvényhozás útján remélve és várva, létezni mai napon megszűnik.

2. Az országgyűlési nagy párt által felvett »szabadelvű párt« elnevezést mint »rimaszombati szabadelvű párt« felveszi és ezen név alatt szervezkedni kész.

3. Kijelenti, hogy azon álláspontot, melyet Tisza Kálmán az országgyűlésen mondott beszédében elfoglalt, és azon elveket, melyeket a beszédében fenntartott: elfogadja és azokhoz, valamint az ez alapon alakult kormányhoz ragaszkodását nyilvánítja és saját erejéből kitelhetőleg támogatni kész, míg ezen kormány kitűzött elvei fenntartása mellett vezeti az ország ügyeit és kezeli a haza érdekeit.

4. Kijelentette a közgyűlés, hogy az ekképpen megalakult »rimaszombati szabadelvű párt« városunk és a rimaszombati választó kerület mindazon választó polgáraival, kik: akár mint ellenzék, akár mint a deákpárt tagjai külön pártot képezni nem akarnak és az országgyűlési szabadelvű párt elveit magokénak tartják, a fentebbi feltételek mellett egyesült.

5. Felkérte a közgyűlés az eddigi választmányt, hogy addig, míg a megyei pártok e tárgyban nem nyilatkoznak, a rimaszombati szabadelvű párt ügyeit vezesse,

a szervezkedés a pártok nyilatkozatai után eszközöltetvén...”

Ugyanebben a számban Farkas Ábrahám, választó-kerületi elnök „a gömörmegyei összes ellenzékhez tartozó polgárokhoz” intéz felhívást, s a Pelsőcön, a Korona vendéglőben, ápr. 11-én d.u. 5 órakor tartandó gyűlésre invitálja őket.

Mint a lapszámban olvassuk:

„A szabadelvű párt zászlói reményteljesen kezdenek nálunk kibontakozni, semmi kétség, hogy e párt hívei fogják az óriási nagy többséget képezni. Már a közvélemény jelöltjeit is hangoztatja: **Ragályi Gyula, Csider Károly, Hanvay Zoltán, Farkas Ábrahám, Máriaassy- és Szentiványi Árpád** díszes nevei azok, kiket első sorban éltet a népakarat.”

Az április 11-én megjelent 5. szám már a vezércikk helyén szentel figyelmet a közelgő választásoknak. A *Rimaszombat, április 11.* című írás így szól:

„Azok, kik a múltban élnek, ott mindenesetre találnak annyi nyugopontot, mennyi a visszasóvárgó emlékezet bőven táplálja, s mivel a múlt szeretele a jövőnek hű megőrzésével jár: elringathatják lelküket ama kéjes gyönyörben, mellyel ősi dicsőségünk ragyogó napjait oly igen szeretjük megénekelgetni.

Azok, kik a jövő érkezése elé emelik fővegeiket, a világ előre törő folyásában hisznek, s nem igen készek a múlt idők bálványozásához segédeszközöket szolgáltatni: azt tarták és igen helyesen, hogy gyarapodás és előhaladás ott van, hol az elme mindig a jövő eshetőségeinek számbavételével küzd - melyekre jóslatot, eligazodást szolgáltat a múlt.

Ha már most kezünkbe vesszük a mércét, hogy azzal megyénk érdekeinek a közel múltban szenvedett vereségeit, a corruptio bel és külterjes pusztításait megmérjük, minket is az utóbb említettek táborába kerget jobb jövő kívánásával foglalkozó lelkünk.

Igen, nekünk Gömörmegye 8 évi történelme helyett egy más jövő kell, új emberekkel!

Megyénk ifjabb nemzedéke!

»Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?

Avagy virág vagy te megyém ifjúsága?»

Korruptio-mentes légköröket legfeljebb az Önök kebleiben található még: öregeink kiégett becsszomjjal s a korteskedésben enervált hazafiúi hittel állnak pályájok végénél. Legyen övék a múlt dicsősége, hibáival s tévesztett pályafutásával, az önöké pedig egy önzetlen politikai iránytű vezérlése mellett kiküzdendő népboldogító jövő.

Megyénk ifjabb nemzedéke még megőrzött annyit a nemes ösztönből, a tiszta látásból, a jellem fedhetlensége és az akarat független voltából, hogy a legközelebb bekövetkező képviselő választásoknál a hanyatló Róma Belizárjaként kardjára csapva, maga kezére kezdheti meg az urnák előtti harcot.

E harc z őr szemei már j. hó 12-én Pelsőczön tűzbe vihetők, csak rendezkedni és sorakozni kell; mert ha az eddigi dédelgetésben lesz szerencsénk továbbra is részesülni, megújíthatjuk a régi dalt:

»Gömör megye szegény akar lenni,
Nem akarják szegénynek bevenni.«

Óhajaink hévmérőjét a remény felszállította. Várunk.»

A 16. szám, április 18-án beszámol a szabadelvűeknek, azaz a megyei Deák-pártnak és balközéppártnak a pelsőci megyegyűlésen április 12-én történt egyesüléséről.

„Deák-párt Borbély László, a baloldal Ragályi Ferdinánd elnöke alatt ülésezett. Majd Gömör János vezetése mellett megérkezvén a Deák-párt bizottsága, előadták küldetésük célját, mire elnök megható szavakban válaszolva. Az egész értekezlet a Deák-párt üléstermébe vonult, hol a közöröm zajos és ismétlő nyilatvításai és éljenzései között a szabadelvű párt elnökeül Szentiványi Miklós, – alelnökeül Gömör János és Ragályi Gyula, – jegyzőül Janko Miklós és ifjú Hevessy Berczi megválasztáltak. Az így egyesült párt 24 tagból álló központi bizottságot szervezett.»

A rimaszombatiak sem tétlenkedtek. Az egyesülési szándékról a volt Deák-párt és ellenzék kiküldött bizottmánya a május 2-én megjelent 18. számában tájékoztat:

„Meghívás. A r. szombati volt »Deák-párt« és »ellenzék« külön-külön tartott gyűlésében kimondotta, hogy mint ilyen létezni megszűnik, s hogy »Szabadelvű párt« alakulni kész.

Hogy e két párt együtt szabadelvű párttá alakulhasson, a »Három rózsza« vendéglő nagy termében j. év május 6-ik napján d. e. 10 órákor tartandó szervezkedési közgyűlésre Rimaszombat város rokongondolkosású polgárai tisztelettel meghívotnak.

Kelt Rimaszombatban, 1875. apr. 25-ik napján.»

„A múlt hét két nevezetes tényről marad emlékezetes előttünk. – Ugyanis a volt »Deák-párt« és »Ellenzék« kiküldöttjei j. hó 25-ik napján gyűltek össze az egyesülés módozatainak megállapítása végett. S ez értekezleti gyűlésen **Miklovics Ferencz**, a volt Deák-párt elnöke előadja, hogy az országgyűlés és a minisztérium kebelében hazánk jólétét biztosabban célzó változások állottak be, mely változások a jövő érdekében egy részről a legbiztosabb reményre jogosítanak, másrészt az országszerte működő politikai két nagy párt, nevezetesen a Deák-párt és ellenzék majd nem teljes megszűnését, s a kettőnek egyesülését vonta maga után.

Megyénkben és városunkban ez irányban szintén megkezdett a mozgalom, mind a »Deák-párt«, mind az »Ellenzék« e végett külön-külön tartott gyűlésében elhatározta, hogy mint ilyen működni megszűnik s mint »Szabadelvű-párt« szervezkedni kész. – Ekként azon válaszfal, mi a polgárt a polgártól – a testvért, a test-

vértől elválasztá, leomlott, minek következtében az egyesülésnek módozatai, mely végett a két politikai párt küldöttjei e jelen alkalommal összegyűltek, lennének a tanácskozmány tárgyai, hogy így – egy minél hamarabb összehívandó közgyűlés elé rendszeres programmal léphessünk.

Hasonló szellemben nyilatkozott a volt ellenzék részéről Hennyey Kálmán elnök, ki szintén kifejté az egyesülés szükségességét, mely lehetővé teszi, hogy hazafias törekvéseinkben egymást testvéreileg támogathassuk. Mely után az értekezleti gyűlés az egyesülést kimondotta, s Hennyey Kálmán közmegegyezéssel az elnöki szék elfogadására Miklovics Ferenczre kérte föl.

Miklovics Ferencz elnök megnyitván az értekezleti gyűlést, szót emel.

Csider Károly, ki meleg szavakkal ecsetelvén hazánk közelmúltját, mely értelemmel reá mutat azon már hegedni kezdő sebre, mely társadalmi s politikai életünk testén már csaknem veszélyhözóvá lett, és a mely eredményezte azt, hogy csaknem egy évtizedes politikai szereplésünk daczára sem voltunk képesek szeretett hazánkat szellemileg és anyagilag megerősíteni. E seb gyógyulását, úgy mond – a tájékozatlanság mellett a politikai pártok egymás iránt való merev ellenállása késletteté. – S most midőn az megszűnt, midőn a személyes érdekek háttérbe szorultak mindenütt a haza érdekei mellett, legyen a mi jelszavunk is, hogy »A haza minden előtt.«

S ha ezt óhajaink szerint fölvirágoztatni képesek nem voltunk, különböző utakon s különböző eszközök felhasználásával, próbáljuk meg ezt most egy úton, a hazaszeretet által kiválasztott eszközökkel és egyesült erővel, s így a biztos siker el nem marad. – S végül felhívja az értekezletet minden, az egyesülés elé gördíthető akadályok elhárítására.

Az ezután kifejelt eszmecsere folytán kimondta az értekezlet, hogy egy általános közgyűlés tartassék, mely elé a következő határozati javaslat terjesztendő fel, elfogadás végett:

Rimaszombat polgárai »Szabadelvű párt« elnevezés alatt sorakoznak, s ai országos »Szabadelvű párt«-hoz csatlakoznak azon elv alapján, mi ezt és a jelenlegi kormány létrehozta, s a kormányt a szabadelvű párt programja értelmében kifejlendő hazafias törekvéseiben támogatni.

A szervezkedési közgyűlés j. évi május hó 6-ik napjának d. e. fél 11 órájkor a »Rózsza« vendégfogadó nagy termében leend.

Ugyancsak a hét folytán egészítettett ki városunknak részint isteni, részint emberi kisorsolás által megfelezt választmánya. Nem hagyhatjuk e helyt érintetlenül azon közönyt, melyet az egyes kerületekben a szavazást illetőleg szerencsétlenek voltunk tapasztalni. – Mert míg az 1872-ik évben kerületenként a szavazatok száma 160–200-ig is emelkedett, a jelen alkalommal 30–70-ig vállakozott az.

Megválasztattak. Az I. kerületben: **Csapó József**, **Kovács József** (timár), **Fejes István**, **Findura Pál**, **Soós Ferencz** (ács), **Szóllósy István**, **Jungman Dániel**, **Czikora István**. – Póttagok: **Stolcz Márton**, **László János**, **Német Károly**, **Benyo Károly**.

II. kerületben: **Éva János**, **Simon János**, **Kovács Mihály** (radnóti), id. **Csordás Miklós**, **Baksay István**, **Soós Ferencz** (timár), **Róth Lajos**. – Póttagok: **Bodor István**, **Báthory János**, **Báthory István**, **Majomi István**.

III. kerületben: **Abonyi Pál**, id. **Lengyel Sámuel**, **Kalla Mihály**, **Csider László**, **Terhes Pál**, **Farkas Ábrahám**, **Ethey Károly**, **Kovács József** (szaller) Póttagok: Dr. **Richter Dániel**, **Kálmán Frigyes**, **Zehery Ferencz**, **Hanvay Aladár**.”

A két párt egyesülésről így számolt be május 9-én a hétilap:

Az egyszeri földes úr, – midőn gyönyörködve megállott új kastélya előtt, – egy arra menő jobbágyától kérdé: mit érhet laka? Sokat, nagyon sokat, – válaszolt a kérdezett, – de sokkal többet ér egy májusi eső. – Hogy az egyszerű polgártársnak nagyon is igaza volt, sajnos tapasztaljuk. Őszi vetéseink folyton halványodnak, a tavaszi is csak szórványosan bukik elő, mintegy félve, nehogy a szárazság miatt hamar kénytelen legyen szomján meghalni. – De ime, borong, langyos eső kezd hullani, mintha csak vágvaink s reményeink szálai, melyeket Isten és szorgalmunk után vetéseinkbe helyeztünk és helyezünk, erősödni kezdenének. – Adja Isten, hogy ne csalatkozzunk!

A volt rimaszombati »Deák-párt« és »Ellenzék« f. hó 6-ik napján tartotta szervezkedési közgyűlését, melyben a két volt párt tagjai számosan megjelenvén, lapunk múlt számában közlött »határozati javaslat« értelmében egyhangúlag elfogadták a fusio-t. Érdekes beszédek lehetett hallani, különösen Hennyey Kálmán, Csider Károly, Baksay István s **Marton Rudolf**-tól, kik mindannyian, – bár itt-ott némi tartózkodással, – a fusio mellett nyilatkoztak. Ennek kimondása után – elnökké: Miklovics Ferencz, alelnökké: Hennyey Kálmán és Csider Károly, jegyzőkül ifj. **Badinyi Gyula** és Bodor István egyhangúlag megválasztattak.

Ugyan ily módon választott meg az 50 tagból álló választmány is, melynek tagjai: Abonyi Pál, Badinyi Gyula, Baksay István, **Baksay József**, **Barányi Gusztáv**, **Báthory Ferencz**, **Borbély Ferencz**, **Borsos József**, **Broncs István**, **Czikora István**, id. **Csapó János**, **Dapsy József**, **Ecseghy Ferencz**, **Éva János**, **Fejes István**, **Horváth János**, **Kalla Mihály**, **Kármán S.**, **Kishonthy Gyula**, **Klinczko János**, Kovács József timár, Kovács József szaller, **Lengyel Andor**, **Lőrinczy Endre**, **Malinák Ede**, **Molnár József** hentes, **Nagy Ferencz**, **Patay János**, dr. **Paczek Mór**, id. **Perjésy József**, **Plachy Ferencz**, **Rásky Bertalan**, **Samarjay József**, **Senka József**, Simon János, Stolcz

Marton, **Szabó György**, **Szabó János** (Soós), **Szabó József** (Kozma), dr. **Szabó Sámuel**, **Szabó János** (Erdélyi), id. **Széplaky Lajos**, **Szerényi János**, **Terhes Pál**, **Tóth József** (pénztárnok), **Tóth Péter**, **Tóth György**, **Zehery Gábor**, **Zehery János**.

Jól esik hinnünk, hogy az egyetértés, miközöttünk ez alkalommal létre jött, s a mi a nemzeti létnek legerősebb védbástyája, nem rövid ideig tartó.”

A pelsőci és rimaszombati történések azt sugallják, mintha az egyesülési szándék általános lett volna a megyében, ám ez nem így volt. A teljes ellenzék nem egyesült.

Ragályi Ferdinánd elnök a következő felhívást tette közzé:

„A Gömör-Kishont vármegye ellenzékének elvhű, nem fusionált részét felkérem, Tornallyán, f. év május 6-án d.e. 10 órakor a párt szervezkedési gyűlésén megjelenni.”

Május 30-án beszámolt a lap arról, hogy „a közjogi ellenzék f. hó 26-án Tornallyán népes gyűlést tartott. A »Tigris« szálloda nagy terme kicsinek mutatkozván, a csűrbe vonultak. A Ragályi Ferdinand elnöklete alatt tartott tanácskozmány abban állapodott meg, hogy minden választó kerületben, hol 100 ellenzéki szavazó van, jelölt állítandó fel. Az általános közjogi ellenzék nevezet – tekintet nélkül az árnyalatokra – elfogadtott. A pesti és kassai hasonló értekezleten vitatott pontok és programhoz csatlakoztak. A kiválóbb ellenzéki tagok közül jelen voltak: **Czibur Gusztáv**, **Hevessy Benedek**, id. **Dapsy Pál**, **Hámos Lajos** stb., ott láttuk még törhetetlen elveivel **Kossuth Vendelint** és másokat. Több notabilitások távollétök által tűndököltek. A putnoki választókerületben jelöltként hazai közéletünk veteránja: Ragályi Ferdinand vételett föl. Ez alkalommal megemlítjük, hogy e párt hívei a rozsnyói kerületben **Máriássy Andort**, a köviiben **Hevessy Benedeket**, a rimaszécsiben **Fáy Barnabást** emlegetik.”

A rimaszombati egyesült szabadelvű párt május 27-én már képviselőjelöltet is választott.

„A rimaszombati szabad-elvű párt is e héten adta jelét létezésének, a mennyiben a f. h. 27. napján tartott közgyűlés, meg lévén győződve azon válságos helyzetről, mely után vagy nemzeti önállóság, vagy pedig politikai bukás vár reánk, egyetértve, oly képviselő megválasztását indítványozta, a ki tekintélyét s népszerűségét nem ősei befolyásának, hanem saját lelkierejének köszönheti, s mint ilyet kiállotta ki képviselő-jelöltül Csider Károly rimaszombati ügyvédet. Okadatolván ezen eljárását a fentebbiek mellett azzal, hogy azon két párt, melyek évek óta egymás ellen küzdött, sem egyik, sem másik párt volt jelöltjére, – kinek megválasztása mellett vagy ellen a tiszta meggyőződés fegyverével harczolt – pirulás nélkül együtt nem szavazhat.

Ezen erkölcsi erő, mely e tényben nyilvánult, s azon lelkesedés, mellyel ezt a közgyűlés fogadta, továbbá

Csider Károly jelleme s az iránta ez alkalommal nyilatkozott önzellen ragaszkodás kezességül szolgálólandának minden kishonti választó polgárnak, egy részről a követendő eljárásra, más részről pedig a képviselő szónak jelentésére nézve. Ugyanezért örömmel kiált-hatjuk, hogy:

*Kit önérdek sose vezet
Annak nyujtunk mi csak – kezét,
S ki helyét megállja bárhol,
Képviselőnk Csider Károly.”*

Kié az „éljen”? címen számolt be a lap arról a Rimabrézón tartott gyűlésről, amely a két szabadelvű párt egyesülését volt hivatott kimondani a rimaszombati választókerületben.

„Rimabrézóra is nagy nap virradt fel május 28-án. A megyei szabadelvű párt központi bizottságának négyes albizottsága ezen napra hívta egybe a kishonti választókerület szavazóképes egyéneit: a szabadelvű párt megalakítása céljából. – Kerületünk szabadelvű érzelmeit ismerve, nem kétségeskedtünk a siker iránt; de most, visszatekintve a lefolyt értekezletre, be kell valanunk, hogy épen ott vagyunk, hová a magyar közpéldabeszéd »mádi« zsidaja jutott.

De hadd szólják maga a csöndes!

Kubinyi Ödön, a kerület volt képviselője, az elnöki széket elfoglalván, idő és alkalmoszerűnek ítélte beszámoló beszédével lepní meg a közönséget. Ez ünnepélyes cselekvény lehető bekövetkezéséről eleve értesítve nem lévén, összenézünk – de évtizedek óta tartó képviselői szereplése következtében, lelkünk egész mélyéből tisztelven Kubinyi urat, végre megbocsátottuk neki ezt is, és hallsóvár füleinket az elnöki faszék felé irányoztuk.

Azt láttuk, hogy lovon jött; de azt róla feltételezni sem mertük, hogy gikát legalább a saroglya fájába fel ne tolja. Ezt nem tette; hanem beszélt szeretetreméltó egyvelegben bankkérdésről és vámtariffáról – mint a jövő zenéjéről – s majd megemlékezve az ismert népdalról „kitakar; betakar, azt se tudja, mit akar» demosthenesi hévre gyűlt, s megtette hatásos önvallomását, hogy az időt elvesztegettük, a pénzt kifosztogattuk, de azért mindent megnyertünk, mert a pártok szabad párttá egyesültek – én nem álltam hadvezérnek, én csak közlegény voltam, s mint ilyen, a fegyvert hűségesen viseltem.« Beszédét hallva egy régi adoma jutott eszembe, midőn t.i. egy czigény fiát kiküldte halászni, este hazaérkezvén a kisebbik, örömtől derengő arczáról gazdag eredményt gyanítván, kérdé: hány halat fogtál? Én nem fogtam egyet sem, válaszolt a gyerek, de Laci majd megfogott egyet. A mi képviselőnk is majd beszámolt egy olyan értekezletnek, melynek elnöke s számadója volt egy személyben. Már bocsásson meg Kubinyi úr, mi őt képesebb embernek ismerjük, semhogy tőle ily hevenyészett férczelményt komoly számadása gyanánt elfogadhatnánk. Személyét tiszteljük, jóakarátát ismerjük,

Kubinyi Ödön

s éppen azért sajnáljuk azért, a mi ez után következett. Felállt t.i. Szvatopluk hajdani birodalmának egyik gömöri piszkálója, ráhói lelkész, **Markovics úr**, s több gonddal, a mennyit templomi szónoklataira szokott fordítani – ellantolt egy tót beszédet, melyben Kubinyi urat képviselőjelöltként ajánlotta. Tehát annyira jutott volna Kubinyi úr, hogy magyarul őt már nem is ajánlják.

Erre megint többen, **Polgáry Károly**, majd Rimaszombat jelen volt képviselői Csider Károly nevét hangoztatták és a szabadelvű párt megalakítása céljából összehívott értekezlet, a helyett, hogy szervezkedett volna, azzal vált el, hogy a küzdömokon találkozni fognak.

Bár tudomásunk szerint mind három jelölt a szabadelvű párthoz tartozik, mégis elhibázottnak tartjuk az egész értekezletet, mert feladatát tévesztette, azt lát-nók tehát helyénvalónak, ha a szabadelvű párt közelismert képességű elnöke, Miklovics Ferencz úr egy bizonyos napra Rimaszombatba összehívna a kerületet a teendő megalapítása és a jelöltek kikiáltása végett, a hol aztán szívesen látnók Kubinyi urat is beszámoló beszédével – Markovics nélkül.”

A június 6-án megjelent 23. szám röviden tájékoztat a helyzetről a megyében.

„Képviselő választási mozgalmaink nagy hullámokat vernek magasra emelt zászlók lobogásai között indultak meg.” (Rozsnyó: gr. **Andrássy Manó** és **Hajcsy Sándor** szabadelvűek ellenében Máriaassy Andor, a közjogi ellenzék színeiben; Jolsva: Máriaassy Kálmán szabadelvű egyedül áll; Kövi: **Szentiványi Árpád**, szabadelvű, **Szentmiklóssy Pál** Sennyei-párti; Rimaszécs: **Szakall Antal**, **Borbély László**; Rimaszombat: Csider Károly és Kubinyi Ödön, szabadelvűek; Putnok: **Ragályi Gyula**)”

Egy héttel később, a június 13-i lapszámban Farkas Ábrahám bejelentette, hogy Borbély László javára visszalép.

A rimaszombatiak viszont belevágtak a kampányba!
 „A hét egy nevezetes eseménnyel kezdődött városunkban. Ugyanis a rimaszombati szabadelvű párt f. hó 7-ik napján tartá tavaszi mulatságát, melyen meggyőződhattünk a felől, hogy Csider Károlyhoz – e párt követjelöltjéhez – a választók azon tudattal ragaszkodnak, mit az ország helyzetének beható tanulmányozása nyújt, s azon tántoríthatatlan érzéssel, mit egyedül a haza iránt való őszinte szeretet nyújthat.

A mintegy 240–250 lerítékű asztalok körül testvéries egyetértésben foglaltunk helyet, mint olyanok, kik előtt egy cél lebeg, s kiket egy eszme lelkesít.

No igen, mert éhesek voltak, jegyezheti meg valaki.

Igen, éhesek voltunk, mert évek óta éhezünk egy képviselő után, ki ne csak saját magát, de választóit is képes legyen képviselni.

S ilyet talált szerencsére a párt képviselőjelöltjében, kiért számos pohár köszöntések hangzottak el. **Szabó György, Baksay István, Fornét Jenő, Löcherer Tamás,** s mások talpraesett toasztokban adtak kifejezést a tiszta öntudatból fakadó érzelmeknek.

Az ekként táplált lelkesedés lángját sem a szakadó zápor, sem az idő túlhaladottsága nem volt képes eloltani, s midőn képviselő jelöltünk közkívánatra rögtönözve – előadta azon elveket, melyek nyomán a haza súlyos állapota javítható, s festette az utat, melyen menve, e nemzet alkotmánya biztos alapra fektethető, alkalomszerűleg felhangzott ama varázsteljes dal:

»A mennyi csepp esik rája,
 Annyi áldás szálljon rája.
 Éljen a nemzet.«

Itt már a lelkesedés ihletté változott.

Hogyne! mikor még a törvények és társadalmi rend paragraphusos öre is, köztisztületben álló ügyészünk ez ihlettől áthatva, ifjú kedvvel a Parnassusra hágott és a következő verset rögtönözte:

Ad notam: »Kossuth Lajos azt üzenete.«

Kit önérdék soh' sem vezet,
 Annak nyujtunk mi csak kezét,
 Ki megállja helyét bárhol:
 Képviselőnk Csider Károly!
 Éljen az érdem!

Csider Károly íródeák,
 Nem kell neki gyertyavilág.
 Nála van a világosság,
 A tudomány, az igazság!
 Éljen az érdem!

Esik eső karikára,
 Csider Károly kalapjára;
 A mennyi csepp esik rája,
 Annyi áldás hulljon rája.
 Éljen az érdem!

Csider Károly szerény ember,
 Neki a követség nem kell,
 De mi el nem állunk tőle,
 Jó követ válik belőle.
 Éljen az érdem!

Nem közlegény, tiszt kell nekünk,
 Ki reményünk, büszkeségünk;
 Hisz most olyan katona kell,
 Kinek fejében a fegyver.
 Éljen az érdem!

Rajta tehát, ki nem mokány,
 Csidert érlesse igazán.
 Mert ő a hazát szolgálja.
 Áldott legyen a munkája!
 Éljen az érdem!«

A június 20-án megjelent 25. számban jelentkezett első alkalommal a **Kishonti Tört Fokos** álnevet használó szerző, aki aztán a későbbiekben is felszólalt, látszólag Kubinyi Ödön mellett.

Vepor, a szabadelvűség 4-ik havában címet viselő első megszólalása a következő volt.

„Tekintetes szerkesztő úr! A firkászság nem kenyerem, jó nyelvem, még jobb torkom van, el tudom kiabálni a mit el akarok. Azt kérde, miért fordulok hát most a calamushoz? Helyén a kérdés, de – oka van ennek.

Ez az új választási törvény nagyon a begyemben fekszik. Nem tanultam még ki a csinját bínját: hogy lehet korteskodni, hogy nem? A törvénnyel pedig nem szeretnék huzakodni, mert annak a csizmadia fiúból lett prókátor miniszter óta annyi ága boga van, hogy ember legyen, a ki fiskális nélkül kitalál belőle. Ettől pedig őrizzen meg a szent szűz. Ezen a régi, s nem régen múlt jó időből eredő korteskedési virtusom eredményétől való alapos félelem – csak a bolond nem fél – szorít engem le az activitás teréről. S így ha tettel, vokssal nem is, – legalább szóval szeretnék a haza sorsán könnyíteni.

Tekintetes vérem! Satnyul a magyar, vesz a tekintély, pusztul az ország.

Mit gondol? Ha most istenben boldogult ki múlt vitézlett édes apám halottaiból feltámadva, ebbe az összeszavarodott társadalomba betoppanna s látná, hogy ősi nemzetségeink egyre pusztulnak a curuli székekből, s hogy a csirke okosabb akar lenni a tyúknál, szomorú kebellet, nem méltó okon szállana-e vissza sírjába?

Össze vagyunk zavarodva, megbolygult a mi nyelvünk mint a bábéltoronyépítői, mindenszámbavehető ember mást akar, más-féle húst, – s a hajdani plebs contribuensnek (= nyomorult adófizető népnek) nőnek a szarvai.

A bagoly is úr a maga fészkeben. Ez a közmondás egykor igaz volt, ma csak arra jó, hogy sülyedésünket eszünkbe juttassa. Mennyire az iszapba merültünk,

mennyire a sárba vagyunk, mutatják a körülmények. Egy prókátor, egy volt hírlap firkász, egy plebsfű követnek mer fellépni közöttünk.

Elég volt ebből a sületből egy lepény.

Hát nem volt-e nekünk eddig is jóra való, megtermett, becsületes, okos egy képviselők? Kinek mi kifogása van ellene – álljon elő!

A követi állás – jobb szeretem ezt a szót – nem olyan, mint a török közmondás vendége, mely mint a hal, harmadnapra megbüdosödik.

Azt mondjátok, hogy státustudományokhoz értő ember kell most követnek; de hát nem érte ahhoz eddigi képviselők? Nem értünk-e mi – csak magunkat értem – ahhoz valamennyien? Kevés bölcsességgel igazgatják a világot.

Nem ébredtünk-e még fel? Nem látjuk-e még most sem, hogy a prókátorok, a státus gazdák, a professorok, az államtudósok, ezek az exstudio (= tanult) demokraták mártották el az országot, ásták alá tekintélyünket? Nem ezek harcolnak-e?

Ideje ébrednünk! Ideje a magunk lábán járni.

Azt mondanám, válasszunk más követet, ha már az eddigi sokszor s régen viseli ezt a tisztet, hadd jusson másnak is, kerüljön, mint a fálusi bíróság, azt mondanám, ha a hidra már nagyra nem nőtt volna, de a jelen körülmények közt csak egy kívánatunk lehet mindnyájunknak, hogy a mai egyenes szavú képviselőket, a ki Rima-Brézón olyan becsületes őszinteséggel számolt be – újra válasszunk meg.

A jó akarat azonban kevés az üdvösségre. Ne felejtjük el, a mit Szent Miklós a folyóban fulladozó, segélykérő parasztnak felelt, hogy »megmentlek, ám de segíts magad is!« A többi közt adok egy használható tanácsot.

A korteskedést megszorító választási törvény, nem hiszem, hogy eltöltötte volna a szóbeli kapacitációt (= rábeszélést). Ez a kapacitáció magában nem sokat ér, mert hiszi is, nem is a pugris, a mit neki az ember beszél, hanem van ennek egy módja, mi nem megvetendő fegyver, mi a kisebb embereket üdvös félelemben tartja.

Ha a megye urai – nem a megyei urakról szólok, ha nem minden fajtajú tisztet viselőkről – tekintettel a fusio köpenye alatt kerületünkben a jogos társadalmi rendet újabban fenyegető áramlatra – jó előre süvegökhöz biggyeszti az irányadó kokárdát, s a néppel érintkező alantós közegeknek; vulgo (= közönségesen): községi jegyzőknek bizalmasan tudokra adják, hogy úgy ők mint ez s emez magas és legmagasabb uraságok kit óhajtanak képviselőül, akkor ez a minorum gentium (= alsóbb rendű) csudálatosan megérti a szót, s a magas olimp villámailól rettegve olyan megengedett s meg nem engedett kapacitációt fog kifejteni, hogy a tekintélyükön eddig ütött csorbát a prókátor követjelölt megbuktatásával annyira mennyire kiköszörülhetjük.

Videant consules... (= ügyeljenek a konzulok)

Maradok a tekintetes urnak tiszta vérű atyafia”

Közben Szakall Antal meggondolta a visszalépését. A rimaszécsi kerületből több választó nyílt levelet tett közzé, amelyben felszólítják, hogy valljon színt: igaz-e, hogy megválasztását követően hivatalt kíván vállalni?

Mint ugyanott írják, a rimaszécsi járásban ilyen kortes dalok teremnek:

*„A Szakállt levágni
Borbély mestersége,
Ha borolvájának
Megvan élessége.*

*De ha a szakállt
Jó be nem szappanozza,
Mestersége hírét
Könnyen reszkírozza.*

*Borbély! Szakall! Hogyha
Néznek Farkas szembe
Mind a hárman bele
Esnek a verembe.*

*Kurucz lesz a győző,
Bár a bort nem issza,
Mert már neki nem kell
Sem Giczy, sem Tisza.”*

A rimaszombati választókerületben azonban tovább nőtt a feszültség, hiszen két képviselőjelölt is volt.

Kubinyi Ödön tapasztalt politikus volt, 1848-tól volt a magyar országgyűlés tagja.

Vele szemben a rimaszombatiak által állított Csider Károly, a helyi református lelkész ügyvéd fia újoncnak számított a politikában. A rimabrezói gyűlés kettejük közül volt hivatott egyet választani.

„Rimaszombat, 1875. június 19-én

Mai napon ment végbe Brézón Gömörmegye kishonti, illetőleg rimaszombati választó kerületében felléptetett két képviselő köré tömörült pártok érdekeinek netaláni sikeres kiegyenlítése céljából tartott értekezlet. Ezen pártértekezlet annál is szükségesbé vált a választókerületre nézve, minthogy a megye szabadelvű párt központi bizottmánya által kiküldött háromtagú bizottság (köztük ezen kerület volt országgyűlési képviselője) Kubinyi Ödön elnöklete alatt a helyett, hogy szervezkedett volna, néhány üres mondatból összeláskolt beszámoló beszédje után nyugtalanokodó pártja őt újból e kerület országgyűlési képviselőjének kiáltá ki, míg a kerület alsó része Csider Károlyt ajánlá, s e miatt a valódi szervezkedés, a két képviselő jelölt közti harc, Kubinyi Ödön szavai szerint, valóban a küzdohomok terére vitetett. Csider tekintélyes pártja, kerülni kívánván ily alkalmakkal származott, később társadalmi stalan családi rétegekbe is behatolando kellemetlen-ségeket, miután amúgy is a kért párt között elvi kü-

lönbség nincsen, az ország ügyeinek jelen szilárdsága pedig komolyan inti arra, hogy most mlg inkább van szükségünk egyetértésre mint bármikor; ezen nézetek s vélemények egy célra egyesítése céljából megtartá f. hó 19-én Miklovics Ferencz, **Malatinszky Frigyes, Okolicsányi Gáspár, Kuhinka Géza** által összehívott értekezlet. A közel 100 választóból álló pártértekezlet leginkább azon irányban kívánt haladni, hogy a két jelölt iránt ápolt kényes kérdéseket hosszas vita tárgyául ne tegye ki, három-három tagú bizottságot nevezett ki ezek előleges megvitatására, illetőleg az eredményekhez csatolt érdekek kiegyenlítésére.

Öszinte közeledésünk eredménye végre is az lön, hogy a Kubinyi Ödön által hangoztatott küzdterén maradtunk, és csakugyan ott maradtunk, mert az értekezleten megjelent Kubinyi-párt főbb támogatói a termet elhagyák; a Csider pártnak nem maradt egyéb hátra, mint jelöltjéhez szilárdabb ragaszkodása, a választók tömörítése. Csider Károly küldöttségileg az értekezletbe hívatott meg. Malatinszky Frigyes, ez alkalommal megválasztott párt értekezleti elnöke által meleg szavakban újból kérelett fel a kerület képviselő jelöltségének elfogadására, mire Csider Károly értelmes, s lelkes, átható rövid beszéde után a jelöltséget elfogadá, s országgyűlési teendőit nyomatott programjában kifejté.

A tanácskozást száz terítékű ebéd követé, melyen az ellenjelölt főbbjei is résztvettek, s egymásután mondott toasztokkal élénkíték a kedélyt, mely amúgyis a zene hangjainál a lelkesedés magas fokára hágott, s mindannyiszor »Éljen Csider Károly« kiáltásban tört ki.

A 26. számban Szakall Antal Nyílt válasz a „nyílt levélre” címen a következőket szögezte le:

„Midőn három év előtt képviselővé választattam, nyíltan, tartalékgondolat nélkül kijelentém, hogy hazám szolgálatába függetlenségem teljes megóvásául lépek, s mint képviselő, semmiféle hivatal- vagy állomásra nem vágyakodom. Ebbeli meggyőződésesen az azóta lefolyt három év sem változtatott, s felhívás intézletven hozzám, örömmel megragadom az alkalmat, hogy három év előtt jelzett álláspontomat most ismét felújítva kijelentsem, hogy se okom, se akaratom az akkor tett ígéretem ellenére, hajlott korrall, hivatal, vagy bármely állomásra törekednem.”

Kubinyi Ödön hívei érezték a veszélyt, amit a **Tört Fokos** néven felbukkant „hívük” jelentett, ezért Kokova, június 23. keltezéssel egy bizonyos **G. L.** megszólalt:

„T. szerkesztő úr! Becses lapjának [olyó] évi 25-ik számában a Vepor alól egy „Tört Fokos” álnévvel aláírt cikket közöl.

Miután ezen cikk olyhangon van tartva, mintha mi, Kubinyi-pártiak csupa 13 próbás aristocraták volnánk, s miután bizonyos előltem az, miszerint ezen cikk szerzője a szabadelvű hazafiak előtt minket oly színekkel akar

lefesteni, mintha a capite (= tetőtől talpig) Kubinyi Ödön jelöltünk, s véle mi mindnyájan egyenesen a középkorból pottyantunk volna le ide a 19. század második felébe, s még ha lehetséges, Sennyeinél is Sennyeiebbek lennénk: kénytelen vagyok ezen cikket tendentiosus becsmérlésnek nyilvánítani, s kereken kimondani, hogy mi ezen cikket pártnyilatkozatnak el nem fogadhatjuk, hanem az abban foglalt elveket határozottan visszautasítjuk annak fejére, a ki elmondta azokat; őt, ezen pánczélós gyászvilézt pártbeli bajtársunknak el nem ismerjük, és készen vagyunk sátorostól, málhástól Csider Károly úr zászlaja alá szegődni, ha a Kubinyi-párt csak egy pillanatra is a fentemlített cikkben foglalt elveket és helvenkedéseket magáénak vallaná.

Hogyan vélekedünk mi a mostani országos pártállásról, arról tanúskodjanak az itt, alább közölt sorok.

Kedves hazánkban 1868 óta névleg két nagy politikai párt szerepelt, a jobb és a balpárt, de tényleg négy párt működött, mert a jobb párt a szabadelvű hazafiak és az aristocratico-hyerarchák elemeiből volt összeállítva, a balpárt ellenben a balközép és a szélsőbali honpolgárok táborára oszlott.

Ezen pártállás nem volt természetes és így nem is hozhatott áldást a hazára, mert centrifugális elemekből egy szolid pártot alakítani lehetetlen.

A mi Magyarországon történt e tekintetben, az majdnem unicum (=egyedülálló jelenség) gyanánt fog a történelemben fönállani, mert itt az örökké emlékezetes 1848-ik év hősei kezét fogtak a középkorból még hátramaradt pánczélós és reverendális lovagokkal, a liberálisok a conservatívekkal, az előrehaladók a reactionárius maradiakkal; s mi volt a kapocs? Az érdek és a pártfegyelem.

A balpárton ismét az 1848-ik hősök, ha nem is egyesültek, de a kormánnyal szemben egy pártállást foglaltak el az újabb kor rajongó, szédelgő és rohamosan előre rontani kívánó politikai fanatikusokkal.

Nyolcz veszteségteljes év után most, a midőn már a haza veszélyben forog, látjuk csak be, hogy ez nem jól van így; és így kifejlett sok szenvedés után az, a minek már 1868-ban azonnal létre kellett volna jönnie: a hármas pártállás.

Most már három politikai párt létezik az országban, t. i. a jobb, a közép és balpárt; a conservatív, a liberális és a fanatikus, vagyis a haladni nem akaró, a korrall szabadelvűen előre haladó és a rohamosan előrerontó párt; van tehát két ellenzéki párt és egy kormánypárt, vagy a mint a hadseregeknél mondani szokták, a két szárny és a centrum.

Folyó évi april hóban Pelsüczön megtartott megyei tanácskozmány alkalmával kimondotta a megye közönsége azt, hogy a centrumban, a kormánypártban kíván állást foglalni; minálunk is, úgy mint az egész magyar hazában a volt jobb és a volt balközép jobbjai egyesültek a centrumban, azon pártban, melynek kifolyása és lelke a mostani miniszterium.

Mi, kishontiak, felkaroltuk és a lehető legünnepélyesebben proclamáltuk ezen pártegybeolvadást, és tettük ezt nem azért, mert erre mimagunknak volt szükségünk, hanem és kiválólág azért, mert beláttuk, hogy erre a m. kormánynak is igen-igen nagy szüksége van, nemcsak a már mostani két ellenzéki párttal szemben, hanem és kiválólág a lajthántuli tartományokkal szemben.

Sorakoztunk a szabadelvű-párt zászlója alatt.

Mi okból tettük ezt? – azon okból, mert a haza belső bajok miatt veszélyben forog, és egybeolvadtunk azon célból, hogy ezen egyesülés által a lehető legnagyobb morális erőt fejtsük ki, mely lehetővé teendi a haza megmentését.

Ellenzékiekből lettünk most kormánypártiak.

Miért voltunk mi eddig ellenzékiek? Két okból főképpen: először azért, mert meg voltunk győződve arról, hogy az 1868-ik évi közjogi kiegyezés borzasztó terheket hozand mireánk, s hogy ha 1868-ban Magyarország erőlyesebben karolja fel tulajdon nemzetgazdászati érdekeit, sokkal előnyösebb állást foglalhatott volna el Ausztriával szemben, miként az tényleg megtörtént; nem a kiegyezkedést kárhoztattuk mi elvben, mert erre Magyarország történelmileg utalva van, hanem annak módozatát tartottuk vészthozónak.

Ez volt az első ok; a második következő:

Miután láttuk azt, hogy a jobb párton a reactionárius, aristocraticus és hierarchikus elemek tévútra fogják terelni az állam gépezetét, ki fogják zsákmányolni a közjót egyéni érdekeik előmozdítására, és ólomsúlyukkal annyira reá fognak nehezedeni a kormányon lévő szabadelvű hazafiak keblére, hogy ezek nem lesznek képesek, és nem fognak merni azon az úton előre haladni, a melyet az 1848-ik évi nagyszerű állami események kezdeményeztek.

Ezen aggályok másodika mosttökéletesen megszűnt, mert a volt jobb párt jobbainak egyesülése a balközéppel képezi jelenleg a megtisztulás és kiábrándulás korszakát, és megdönthetlen garantiája a szabadelvű előrehaladásnak.

Ezután egy szebb korszaknak kell virradni Magyarországra; s most már következő eseményeket reménylünk:

1. A hazában törvényesített vallásfélekezetek egyenjogúsága nem lesz írott malaszt; vagy minden felekezet egyenlően befolyást nyer az állami ügyekre, vagy a mi sokkal üdvösebb, az állam megszabadul az egyházak befolyásától és lesz szabad egyház szabad államban.

2. Az állam át fogja venni a nevelésügyet az egyházaktól; gondoskodni fog jó néptanítók képzetéséről, jó tanítók illő díjaztatásáról és jó tanítók által jó népnevelésről.

3. Lesz nemzeti bankunk, mely nélkül a gazdaszat és az ipar mostoha állapotban sinlik.

4. A vámreform keresztül fog vitélni, mely nélkül ifjú iparunk és kereskedelmünk ki nem állhatja a versenyt az erős külfölddel.

5. Lesz egyszerű, olcsó és szigorú igazságszolgáltatásunk, lesz szigorú criminál codexünk (= büntető törvénykönyvünk), lesznek független bíráink és kevés prókátoraink.

6. A mostani nemzetiségi súrlódások meg fognak szűnni, a magyar állam, fenntartván politikai egységét, a korona sérthetlenségét, a magyar nyelv diplomatikai jellege mellett ki fogja tudni elégíteni a hazai nemzetiségek azon igényeit, a melyek őket megilletik, és lesz a hazában egy politikai nemzet, a magyar, és leszünk, mint ezer éves együttlétünk óta voltunk, testvérek, egy közös anyának boldog gyermekei; a szabadság zászlaja alatt lesz egyenlőség, és egyenlőség mellett lesz testvériség.

Ezek elveink, ezek óhajaink, melyekből megítélheti már most a t. olvasó-közönség, miszerint mi, Kubinyi-pártiak a haza javát kívánjuk teljes erőnkéből és teljes szívünkéből előmozdítani.

Mintegy, ennek semlegesítésére, a már említett **Kishonti Tört Fokos** ismét hallatta a hangját.

„Tekintetes szerkesztő úr! Megmondtam ugy-e, hogy nem tudok bánni a calamussal (= írótoállal)? Nem értek úgy a betűhöz, mint a szóhoz?”

Ma egy hete kelt levem annyi mindenféle viszhangot vert ide, s mint missilis leveléből kiveszem, annyira különbözőleg magyarázta, hogy nevetnem kellene az abderiták felfogásán, ha azon szomorú tapasztalatot nem tettem volna, mikép épen azok nem okultak tanácsomon, a kiknek javára szánva volt.

Az egyik azt olvasta ki soraimból, hogy lázítok; a másik azt, hogy gúnyolódok; az egyik megdicsért, a másik öszszeszamarazott; a harmadik nem tudott rájönni, hogy élcz akar-e lenni levelem, vagy komoly támadás; s egy negyedik – s éppen vérünkéből való vér – nagyon mélyrelátónak akart feltűnni, s azt mondta, hogy ezt a levelet valami átkozott demokrata azon célból írta, hogy meggyőződésünk szerint ugyan jogos, de a tizenkilencedik század nyolczadik tizedében pirulás nélkül nyilvánosan, meztelenül előtérbe nem tolható igényeinket nagy garral követelve, bennünket, colossalis hallgatásával eddig is méltán képviselt régi követünk pártját compromittálja. Pláne akadt olyan is, a ki ráfogta levelemre, hogy sikerült satyra, írója szerencsével leste el s adta vissza azon epével, sokszor sárral vegyes kortes kifejezéseket, melyekkel képviselőjelöltünk ellen – ne tessék félreérteni, most a rimaszombatiról szólók – agitálnak, s hogy a megye urainak szóló kortes tanács egy, már tapasztalt s a kormány részéről is roszszallott visszaélés megvilágosítása.

Tekintetes úr! Tévedni emberi dolog, de nem a plebs tévedése oka annak, hogy előbbi levelemhez glossát írok, hanem az, hogy az én tekintetes testvéreim meg nem értettek.

Hogy továbbra félre ne értessem, szolgálók egy kevés önismertetéssel.

Azon osztályhoz tartozom, a melynek minden tagja tanulás nélkül tud, ex professo (= hivatásból) politikus, közigazgatási tehetség, jogi capacitas. Egyenes ágon Nimródól származom, nincs egy csepp parasztvér ereimben, őseim egytől egyik tekintetesek voltak. Egyik anyai nagybátyám az ólmos-botos rendek élén ott küzdött Nagy-Károlyban, midőn a Kölcseynek adott megyei utasítás visszavonatott. Nagyapám részt vett a győri francia futásban; apám harczolt a háziadó ellen; én is erőm s tehetségemhez képest igyekeztem megfelelni hazám és nemzetem iránti kötelességemnek, 1848-ig vereltem a parasztot, a forradalom alatt pipáztattam, azután szidtam a németet; 1865-től minden választásnál első kortes voltam.

Ilyen múlt után fáj az a gyanú, hogy osztályomra satyrát írok, hogy egy papfiúból lett prókátor mellett korteskedem.

A mit megírtam, az a kortesévek hosszú során szerzett tapasztalás, s nemesi szívem fenekén régen rejtgetett keserűség felfakadása íratta velem. – Érzem, bakot lőttem, kárt tettem, nem hasznolt, mert míg osztálytársaim, vérbeli tulajdonságukat követve, a »Gömör«-t kezökbe se vették, bezzeg elolvasta a prókátor követelőknek majd minden embere. Tudom, volt harag, felindulás és méltatlankodás. Felingereltem a plebszt (= népet). Ne féljen, szerkesztő úr! »Vana sine iribus ira (= Az erőtlen harag hiábavaló).«

De ha az igerlékeny idegű proletárok pöffeszkedő önhittségének megsértésével ártottam is valamit a társadalmi rend igaz ügyének, szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy keserűségem meggyőző heve éppen azon osztályból szerzett pártunknak proselytákat (= áttért híveket), honnan azt reményleni legkevésbé meritem, a városi polgárok s kereskedők közül. Most hallom, hogy egy érdemes vaskereskedő kijelentette, mikép prókátor követre nem szavaz. Biztosítom őt nagyrabecsüléséről, tőle hordatom ezután a zsindeleyszöveget.

Tekintetes szerkesztő úr! Vegyék be tanácsomat, még nem késő. Három nap múlva – mint szeretett követjelöltünk a vele született méltóság és erő önbizalmával mondotta – Philippinél találkozunk.

Tisztavérű atyafia”

A hetilap 27. száma, 1875. július 4-én már a választás eredményeit közli.

„Az új honatyák

Politicaileg ismét vénhedtünk; újra megválasztottuk képviselőinket, kik a mi szabad akaratunkból rólunk és nélkülünk fogják hazánk történelmét tovább írogatni.

Hat képviselőnk mind a szabadelvű-párthoz tartozónak vallja magát, s mindannyian azon reményben lettek megválasztva, hogy e zászlót el nem hagyandják.”

A rozsnyói választókerületben Szontagh Pál, a kövi választókerületben Szentiványi Árpád, a jolsvai választókerületben Máriássy Kálmán, a rimaszécsi választókerületben Szakall Antal, a putnoki választókerületben Ragályi Gyula,

a rimaszombati választókerületben Csider Károly lett a győztes.

A legnagyobb küzdelem az utóbbiban volt. A 2200 szavazásra jogosultból 1914 fő szavazott, Kubinyi Ödönre 945 fő, Csider Károlyra 969 fő adta a voksát.

A hetilap így kommentálta mindezt:

„A választási küzdelem, mint a szavazók száma mutatja, megyénk egy kerületében sem volt erősebb, s az eredmény kétesebb, mint a rimaszombatiban. Itt, hol egy inkább egyházi, mint politikai téren ismeretes férfi, ki e kerületet több ízben – bár, a mint maga is beismerte, minden magasabb missió nélkül – képviselte, állott szemben a népek egy önzellen, munkakedvvel és képességgel bíró fiával, kiből a kerület többségének bizalma összpontosult, s a mely bizalom megtermé az óhajtott gyümölcsöt is.”

Az eredményt azonban nem csupán a szerkesztő, hanem **Kishonti Tört Fokos**, illetve a kokavai **G. L.** sem hagyta szó nélkül.

Az előbbi Vepor, július 3. cím alatt így summázott:

„Tekintetes szerkesztő úr! Philippinél találkoztunk Caesár szellemével. Megbuktunk.

Míg pártfeleink a tornatér homokjáról gyilkos szemekkel felkapaszkodva, bosszús sietséggel hordják el az írhát, addig elleneink a győzelem pálmáját lobogtatva, harsogó zene és éljenzaj között üdvözlik a prókátor képviselőt.

Az ő diadalukat a mi élnetlenségünk fújja.

Ezek a fiskálisok, sedriális assessorok (= törvénybírók), napleső hivatalnokok és pugrisok megszavaztatták az aggastyánokat és betegeteket, nekünk meg kellett volna voksoltatni az otthon maradtakat és halottakat.

Kétszáz szekér szavazó.

A hazafias Tiszolcz polgárai – huszonnégy voks nélkül vanitatum vanitas (= hiúságok hiúsága).

Leteszem a tollat, összetöröm kortes fokosomat, kivetkezem, s lógó liberalissá leszek, vagy-vagy kivándorolok Sárosvármegyébe.

Visszatérünk új erővel még valaha.

És ha nyerünk, úgy nevetünk, hogy – ha – ha.

A jövő választásokig isten velünk!”

Az utóbbi a következő lapszámban, július 11-én Kokova, július 6. címen ezt írta:

„Vissza tekintve a megyénkben legközelebb lefolyt követválasztási mozgalmakra, egyebeket mellőzve, két fontos tanulságnak jutottunk birtokába.

Feljegyezzük azokat itt, azon reményben, miszerint a t. olvasó közönség kegyes figyelemre fogja méltatni azokat.

Az új választási törvény, a mely azon, nálunk szokásban volt, elfajult korteskedést kellő határokba volt szorítandó, keresztülment az első tűzpróbán.

Reméljük, hogy a vesztegetés, az etetés és itatás, a morális pressió (= kényszerrel való befolyásolás), a midőn az már az országházban is el van ítélve, meg fog szűnni.

Nagyban csalatkoztunk.

A múlt évek corruptiója annyira megrontott bennünket, hogy a nép, a választók massája (= tömege), lábát sem mozdítja addig, míg a pénz, az étel és ital mindenek felett drastocus (= ösztönző) szerepei által fel nem villanyoztatik, azzal a különbséggel, hogy ezen hathatós orvosságok az illető kortes-orvos urak által most már majálesek (= szabadtéri rendezvények, itt: kampánygyűlések) formájában adattak be a választó polgártársaknak.

Egy megmérhetetlen ugrással tehát megint alább süllyedtünk, mert a megítélt büntetést cizfira köpennyel takartuk be, vagyis: lettünk nyilt, bátor kortes vezérek alattomos farizeusok, sőt mi, kemény nyakú protestánsok is egy csapással ügyes jezsuitákká alakultunk át, mert ime a cél szentesítette a legocsmányabb eszközöket.

Nem vádolunk senkit, de papi kötelességünknek tartottuk az ujdon szülöttet oly névvel keresztelni meg, a mely azt tökéletesen jellemzi.

Ez az első követválasztási corrolarium (= hozadék).

De visszatekintve a lefolyt követválasztási mozgalmakra, még is egy másik tanulságnak is jutottunk a birtokába - méltassa azt is a t. olvasó közönség kegyes figyelmére!

Reméltük ugyanis, hogy azon két nagy politikai párt, a jobb és balközép egybeolvadása, az erőket tömoríteni, az egységet megszilárdítani és az így megalakult szabadelvű nagy párt tekintélyét annyira fel fogja emelni, miszerint a pártoskodás szelleme mentül szűkebb térre fog szorítani - a kicsinyes érdekek, az ambitio nem fog ezután merni a közdtéren mint ellenfél fellépni.

Ismét nagyban csalódtunk.

Ime, egy és ugyanazon párt két három követjelöltet léptetett fel.

Lehet-e ennél politikátlanabb eljárás - vagy mire valóok voltak a sok konferenciák?

Nem lévén ellenfelünk, nehogy a pártoskodás régi átka alól felszabaduljunk, vertük egymást. Elvben egyik lévén, a felekezetiesség zászlaját tűztük ki - egy párton állván, helyi érdekek felett civakodtunk. A pártok egybeolvadása által országos nemzeti hitelünket, bukott tekintélyünket emelni kellett, személyes ambícióknak hódoltunk, annyira, hogy még egy rozsdás tört fokos is belé hullott a latba.

Kellett ez minekünk?

Oly nagy erélyt fejtettünk ki, hogy sem a szélső jobb, a conservatív Sennyei-párt, sem a szélső-bal, a fanatikus Irányi-párt nem tartotta tanácsosnak fellépni a küzdtéren - annyian jelentünk meg Philippinél, mint azelőtt tán sohasem, kérdés: ezen erélyt meg fog-

juk-e jövőre is tartani? - ezen lelkesedés nem volt-e, mint minálunk rendszeren, lenni szokott, csupán szalmatűz? - s ha majdan ellenfeleink, felbátorodva kebelbeli tusakodásunkon, sikra fognak szállani ellenünk, meg fogjuk-e nekik tudni mutatni azt, hogy a szabadelvű-párt hívei vagyunk lelkestől, testestől, s maradunk hívei mind végig?

Adja az ég, hogy ezen reményben ne csalatkozzunk!"

Tapasztalván a **Kishonti Tört Fokos** működését, többen megfogalmazták azt a gyanút, hogy az érintett személy a főispán környezetéből lehet. Erre, válaszként, a szerkesztő ezt írta:

„Vepor kelettel három levél jelent meg e lapok utóbbi számaiban, melyeket némelyek a »főispáni irodából« származottnak, mások meg - mint olyat emlegetnek, mi ezen megyebeli főispán személye ellen lett volna burkolt támadás. Ilyes hírkeringések ellenében kijelentjük, hogy mi azon leveleket nem a főispáni irodából nyertük, mert annak apaságát a kishonti választó kerület egyik független gondolkozója viseli; nem is megyénk közszeretű főispánja ellen volt intézve, mert az társadalmi előítéletekkel tömött és közöltünk sétáló egyéneket satyrisált.”

Volt, aki volt, a tény tény maradt: a rimaszombati választókerület országgyűlési képviselője Csider Károly lett. Megválasztását a rimaszombatiak megünnepelték. Mint olvassuk:

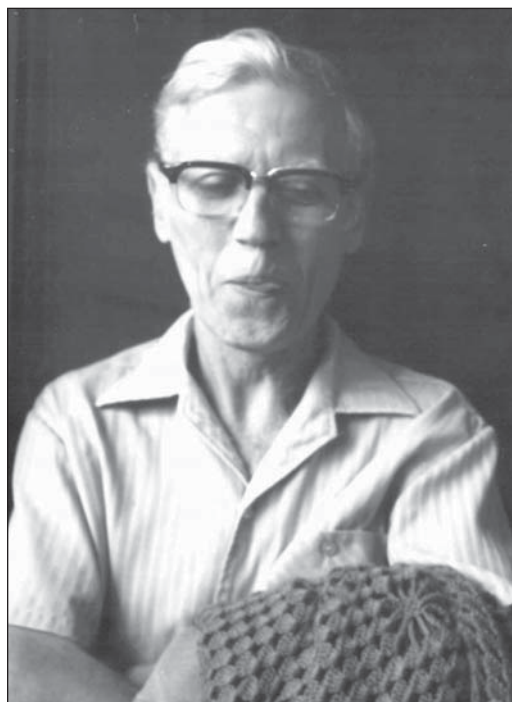
„Folyó hó 15-én városunk tamásfali erdejében, Csider Károly úr képviselővé lett megválasztása alkalomból igen pompás és kedélyes majálisunk volt.”

Bredár Gyula (1924–2016)

Azt mondják, nincs pótolhatatlan ember. Az emberiség összessége, a teljes világ szempontjából lehetséges, hogy ez igaz is. Az egyes ember, a magunk kis individuális mikrovilága szempontjából, legalábbis a magam egyéni érzésvilágában azonban bizonyosan nem igaz ez a megállapítás.

2016 júliusában, 92 éves korában elhunyt Bredár Gyula, Rimaszombat – Tamásfalva szülötte, a prágai *Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karának* tanára, a tudós nyelvész, nyelvtörténész.

Mi az oka, hogy távozása mélységesen mély űrt hagyott, hogy a veszteséget pótolhatatlannak érzem? Mi volt a titka? Mit tanulhattak tőle, mit ismerhettek meg általa azok, akik kapcsolatba – nem tanár-diák, hanem emberi kapcsolatba – kerültek vele? Elsősorban a szerénységet, humanizmust, filantrópiát. Azt a – teljesítménykényszeres, önprezentálós, a legkisebb eredménnyel is nagy hangon dicsekvő, s látszólag csak a maguknak ilyen módon elismerést szerző embereket értékelő korunkban – meglepő fölismerést, hogy a tudományos és emberi nagyság független az (el)ismertségtől. Aki prágai diákként ismerte meg Bredár Gyulát, aki, em-

Édesanyjával a tamásfalusi szülői ház ajtaja előtt
(Kocsis László szívességéből)

beri szóra, meghitt beszélgetésre vágyva lett a Dejvícká utcai kis lakás rendszeres látogatója (meglepően sokan voltunk ilyenek), az csak fokozatosan ismerte föl, hogy a lenyűgöző műveltség mellett a törekeny testben milyen rendíthetetlen erkölcsi erő, emberi tartás lakozik. Ez a felismerés azonban sokunknak életre szóló példát, útmutatást adott, megmutatta, hogyan lehet nehéz időkben is (a 70-es évek szocialista „normalizációjának” időszakában) hangzatos jelszavak, demonstratív ellenzékieskedés nélkül megőrizni az embernek erkölcsi tartását, lelki integritását. A halk szavú, szerény, nyelvi pontatlanságainkat a „nem baj, ha így használod, de persze azért tudod, hogy mi a nyelvi norma” sokszor hallott mondatával javítgató, helyesbítő ember tanári és tudományos sikereiről, eredményeiről pedig csak fokozatosan, véletlenszerűen, másoktól értesülve szereztünk tudomást. Tőle soha nem hallottunk olyat, hogy: én ezt vagy azt tettem, értem el, fedeztem fel. Az őt övező szakmai tiszteletet, elismerést csak véletlen találkozások során ismerhettük, tapasztalhattuk meg, ő ezekről soha, még elejtett megjegyzések formájában sem beszélt.

Ha megkérdeznék, tudok-e olyan emberről, akire soha, senkitől nem hallottam rosszat, akivel szemben nem találkoztam ellenszenvvel, negatív megítéléssel, habozás nélkül őt említeném. Kétségbeejtően ritka az olyan ember akiben így ötvöződik a szerénység, az emberi jóság, a szilárd erkölcsi tartás, pedig iszonyúan nagy szüksége van (lenne) rá korunknak (is). Ezért érzem pótolhatatlannak Bredár Gyulát, ezért érzem oly fájdalmasnak a veszteséget.

Hizsnyan Géza

A kassai „magyar ipari” immár Magyar Örökség Díjas

A szlovákiai magyar oktatási intézmények sorában kiemelt hely illeti meg a kassai „magyar ipari”-t, jelenlegi hivatalos nevén *Szakkay József Szakközépiskolát*. Fénykorában az egész felvidéki magyar nyelvterületről vonzotta a diákokat. Az intézmény szelleme legendás. A szakmai képzésen túl diákjait magyarságukban is erősítette / erősíti. Volt diákjai közül sokan színészként, költőként, képzőművészként, történészként, lelkészként szolgálják nemzetüket. Ezt a nemzetmegtartó szolgálatot méltányolta a *Magyar Örökség és Európa Egyesület* azzal, hogy az intézményt *Magyar Örökség Díjban* részesítette.

A szeptember 17-én tartott díjátadó ünnepségen a laudációt **Albert Sándor**, az intézmény egykori diákja, tanára, igazgatója, a komáromi *Selye János Egyetem* alapító rektora tartotta. A díjat B. Kovács Istvántól, a bírálóbizottság tagjától, az intézmény egykori diákjától az iskola igazgatónője, **Matej Éva**, az egykoron szintén ott érettségizett, s majdcsaknem félévszázadon át ott is oktató **Kováts Miklós**, valamint a diáktanácsot képviselő **Kovács Imre** vette át.

Az iparisták családja mindig is összetartó közösség volt. Ennek jeleként Kassáról, Rimaszombatból, Dunaszerdahelyről, Párkányból, Vágsellyéről és máshonnan is az intézmény számos volt diákja, tanára jelent meg a *Magyar Tudományos Akadémia* dísztermében rendezett díjátadó ünnepségen. (szerk)

Nem egyszerű dolog öt percben méltatni a Felvidék egyik legpatinásabb intézményének jelentőségét, ezért az irodalmi Nobel-díjas **Kiplinget** hívom segítségül:

„A világon a jó anyát kivéve semmi sincs, ami anynyira megérdemelné a tiszteletet, mint a jó iskola.”

A kassai Ipariskola jogelődje, a *Gépészeti Felsőbb Iparitanoda*, **Szakkay József** magán-tanintézményeként jött létre csaknem másfél évszázaddal ezelőtt.

Az intézet céljait a következőképpen fogalmazta meg az alapító: *„erkölcsi nevelés mellett oly elméleti és gyakorlati oktatást nyújtani a növendékeknek, amely képe-*

síti őket tanulmányaik bevégezése után az ügyes gépész, gyári művezető és gépszerkesztő hivatását tekintéllyel és szakavatottsággal betölteni.”

Kassán ezekben az időkben számolták fel a céhrendszert és megalakultak az első ipartanestületek.

„Ipartanestület és Ipariskola: a szervezethez és a szellem kezdte itt kialakítani tudatos szövetségét. 1872. október 9-én tizenkilenc kislegény elsőként lépett be a műhelyek és gépek világába, hogy utat törjön az utánuk jövő tízezrek számára” – írja **Rácz Olivér**.

Díjazottak, méltatók és átadók. Középen Matej Éva igazgatónő, mellette Kováts Miklós, Albert Sándor és Kovács Imre • Szóts László felvétele

Az iparisták családjának megjelent tagjai • Szóts László felvétele

A magyarság sorsát befolyásoló történelmi viharok természetesen az ipariskolát sem kímélték meg.

Az I. világháború befejezése után csak szlovák nyelvű képzés indulhatott, és az iskola élére cseh szakemberek kerültek. 1920-ban nyitak meg újra a magyar osztályok, de a II. világháborút követően a magyar fiatalok előtt ismét bezárultak az iskola kapui. Most ötéves kényszerszünet következett, amely 1950 szeptemberéig tartott. 1950-ben újraindult, és 1952-ben önállósult az iskola magyar tagozata. Ekkor vette fel előbb a magyar *Felsőipariskola*, később a *Magyar Ipariskola* nevet.

Az ezt követő évtizedeket az iskola hőskorának szokás nevezni, mert ekkor alakult ki az ipariskolának az a szellemisége, összetartó- és magyarságmegtartó ereje, amelyre az iparisták nagy családja ma is méltán büszke, és amelyet oly sokan irigyelnek tőlünk. Ennek a titoknak a nyitja az iskola szellemiségében és kultúrájában rejlik. Abban, hogy az ipariskolában olyan emberek tanítottak, akik bár a szakmaiságra nagy hangsúlyt fektettek, mégsem szakbarbárokat képeztek.

Emberségre, becsületességre, a másság elfogadására neveltek, és, ahogy az iskola egykori diákja, **Gábor Bertalan** írja: „*hivatásukkal olyan biztonságos fészket raktak nekünk, hogy kikelhetett benne az élet, amely a hivatások sokrétűségével, a szívárvány minden színében ott ragyog nemcsak Európa, de a tengerentúl egén is.*”

Az ipariskolának kettős küldetése volt és van ma is: az életben hasznosítható ismeretekkel felvértezni a tanulókat és megtartani, megerősíteni magyar identitásukat.

Az iskola a háborút követő szűkös esztendőben ezért nem csak a magyar nyelvű szakoktatás terén végzett úttörő jellegű munkát, hanem jelentősen hozzájárult a szlovákiai magyar kulturális élet újjászületéséhez is.

Az énekkart, táncosokat és színjátszókat felvonultató kultúrscsoport rendszeresen járta Szlovákia magyarok által lakott vidékeit és többéves némaság után nagyon sok településre az iparisták vitték el először a magyar szót és magyar éneket.

Az ipariskolát minősíti az a nagyvonalú gesztus is, hogy feláldozva saját kultúrtermét, befogadta a Kassán 1969-ben megalakuló *Magyar Területi Színház Thália Színpadát*.

Az Ipari több, mint egy iskola. Ez az intézmény a felvidéki magyarság megmaradásának egyik letéteményese. Eredményeivel pedig kivívta a szakma elismerését itthon és külföldön egyaránt.

Adjon az Isten az immár Magyar Örökség Díjas kassai magyar Ipariskolának lehetőséget arra, hogy folytassa alkotó munkáját és végzőseinek tevékenysége járuljon hozzá a felvidéki magyarság megmaradásához és jövődöbéli sikereinek gyarapításához.

Albert Sándor

Új magyar zászlót kapott Rimaszécs faluközössége

A II. világháború idején, 1944 novemberében Mezőkövesden is fosztogattak a szovjet katonák. Mint később kiderült, két hímezett zászlót is eltulajdonítottak a *Szent László templomból*: a *Mezőkövesdi Katolikus Egyházi Énekkar* és a *Katolikus Olvasókör* zászlaját.

Balyó Ödön rimaszécsi lakos a vasútnál teljesített szolgálatot a szomszédos Orávkán (eredetileg: Kacagópusztza), amikor 1945 elején kapcsolatba került azokkal az orosz katonákkal, akiknél meglátta a két gyönyörű zászlót. Visszavásárolta őket. Kétszáz csehszlovák koronát és négy tyúkot adott érte. Felirataiból jól tudta, hogy honnan származnak a zászlók, s jó magyarként azt is átérezte, fontosak lehetnek az ottani közösségnek. Félte őrizte hát a háború alatt a padláson, majd még harminc évig az ágyba vetve.

A megható történet folytatása 2016-ig titok maradt.

A rimaszécsi református templomban 2016. május 28-án ünnepi ökumenikus istentiszteletre hívogatott a rangszó. Egy magyar zászló avatására gyűltek össze. Ekkor már sokan sejtették, a katolikus mezőkövesdiek által adományozott új magyar matyó zászlóhoz szívbemarkoló történet fűződik.

Gál Ferenctől és testvérétől, **Győryné Gál Magdolnától**, valamint özv. **Balyó Gézánétól**, Ica nénitől, Ödi bácsi menyétől megtudhattuk, hogy a két család jó barátságban volt, összejártak.

Győryné Gál Magdolna így mesélte el az eseményeket:

„*Drága szüleim, Gál Géza és Hajdú Magda, jó barátságban voltak Ödi bácsi családjával. Szerettek együtt lenni, segíteni egymáson, szórakozni, együtt dalolni. Egy disznótóros vacsora alkalmával kerültek szóba az eldugott zászlók, és az, hogy jó lenne visszajuttatni azokat az eredeti tulajdonosukhoz. Édesanyámék készségesen felajánlották a segítségüket. Mindketten a helyi földműves szövetkezetben dolgoztak, és úgy gondolták, hogy egy szervezett kirándulás jó alkalom*

Győryné Gál Magdolna • Homoly Erzsébet felvétele

Az egyik mezőkövesdi zászló • Homoly Erzsébet felvétele

lehetne a zászlók hazavitelére. Ödi bácsi örült a lehetőségnek, megbízott bennük. A szövetkezeti tagok 1974 szeptemberében a mezőkövesdi Zsóry-fürdőbe mentek kirándulni. Szüleim a zászlókat gondosan egy-egy pokrócra tekerték. Ezen ültek az autóbuszban, az egyikén édesapám, a másikon édesanyám. Nagy bátorság kellett ehhez annak idején! Bennük megvolt. Úgy tervezték, hogy bemennek imádkozni a katolikus templomba, a zászlókat pedig egy padra téve ott hagyják, nem szólnak senkinek semmit. Biztak abban, hogy a kincsek jó kezekbe fognak kerülni. Ám a templom zárva volt. Vitték a plébániára, de ott sem jártak sikerrel. Ekkor fordultak a Mezőkövesdi Városi Könyvtár akkori igazgatójához, Zádory Károlyhoz, aki régóta szoros baráti szálakkal kötődött családjukhoz. Az ő segítségével jutottak el a szüleim Pető Józsefékhez, akik hatalmas boldogsággal, lelkesedéssel fogadták az elveszettnek hitt ereklyéket.”

Kiss Mátyás • Homoly Erzsébet felvétele

A mezőkövesdiek által ajándékozott nemzeti zászlót Gál Ferenc vette át • Homoly Erzsébet felvétele

A zászlókat Pető József, akit Mezőkövesden **Énekes**-ként ismertek, 1980-ban a *Hajdu Ráfis János Mezőgazdasági Gépmúzeum*nak ajándékozta.

Győryné Gál Magdolna szülei életéből tudja, hogy a magyar nemzethez való tartozás tudata mélyen beléjük ivódott.

„Voltak olyan korok, események, rendeletek, amelyek ezen változtatni akartak. Voltak kételyek: Lehetünk-e még magyarok? S ha igen, meddig? Mennyi az, amit a nehézségekből, megpróbáltatásokból vállalni tudunk, merünk? Voltak, akiket visszatartott a közöny, vagy akik meginogtak, félve a hatalom eszközeitől. Esetünkben érzékelhető, hogy Ődi bácsi nem tartozott közéjük. Sok ideje nemigen volt gondolkodni, megvegye-e vagy sem a zászlókat. De véleményem szerint neki nem is kellett ezen gondolkodnia. Meglátta, és máris tudta, miként kell cselekednie. Lehetett szegénység, bizonytalanság, ő akkor is áldozott érte, ragaszkodott hozzá. A tény, hogy hosszú ideig nem beszélt róla, szintén sokat elárul. Ebből tudjuk meg, hogy nem csak

a zászlót őrizte, hanem a titkot is. Bármennyire örült neki, tán legszívesebben mindenkinek beszélt volna róla, nem veszélyeztethette a családjá jövőjét, kellett, hogy elővigyázatos legyen! Ő bizonyára sokat tudna mesélni a zászlóhoz fűződő gondolatairól. Lehetséges, hogy nem lenne ez csupa felhőlen, ragyogó történet. Amára már azzá vált”.

Majd így folytatta:

„Amikor a testvérem, Gál Ferenc, Mezőkövesden járt, és az énekkar zászlaját figyelve elmondta, hogy most mi szintén egy zászlót szeretnénk, az ottaniak is döntöttek: megajándékozzák közösségünket egy matyó magyar zászlóval. Lehetne-e szebb folytatása a zászlókról szóló történetnek? A zászlót elhozták, hogy ünnepélyes keretek között, ahogy illik, átadják nekünk. S mennyivel jobb érzés zászlót kapni, mint venni! A mezőkövesdiek között ugyancsak sokan voltak, akik áldozatot vállaltak ennek érdekében. Mindannyiuknak őszinte köszönetünket fejezem ki. A teljesség igénye nélkül szeretném itt kiemelni **Kiss Mátyás**nak, Mezőkövesd város díszpolgárának nevét, aki szívügyévé tette, hogy tőlük legyen

Emlékezés a temetőben. Balról: Gál Ferencné (részben takarva), Abaházi Zsolt, Medvegy János, Kiss Mátyás, Agócs Sándor, Vitkó Egon és Gál Ferenc • Homoly Erzsébet felvétele

magyar zászlaja a rimaszécsieknek. Köszönetünket fejezem ki dr. **Fekete Zoltánnak**, Mezőkövesd polgármesterének is, aki ígéretet tett, hogy biztosítja a zászló elkészítésének költségeit” – tudtuk meg.

Az 1974-ben Mezőkövesdre visszavitt zászlók közül az Olvasókör zászlaja mára rossz állapotba került, a múzeumban őrzik, s restaurálásra vár. Az 1908-as zászlót, amelyen **Szent László** király harci bárdal és az országalmával látható, a mezőkövesdiek elhozták megmutatni a rimaszécsieknek, amikor felemelő ünnepség keretében átadták a matyó hímezéssel díszített magyar zászlót.

Az ünnepséget a *Rimaszécsi Református Gyülekezet* és a *Rimaszécsi Polgárok és Vállalkozók Szövetsége Polgári Társulás* szervezte.

A zászlót a *Mezőgazdasági Gépmúzeumért Közhasznú Alapítvány* és a *Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesülete* (MAME) adományozta. Elkészítésének a költségeit Mezőkövesd város önkormányzata, a MAME és magánszemélyek finanszírozták.

Az istentiszteleten **Abaházi Zsolt**, rimaszécsi helyettes lelképásztor és **Medvegy János**, a mezőkövesdi Szent László templom plébánosa hirdették az igét. A gyülekezet az *Ó, Sion, ébredj* c. dicséretet, a *Jézus szíve, szeretlek én* c. éneket és az *Úrnak irgalmát* c. dicséretet énekelte.

Köszöntőt **Nagy Ákos Róbert**, a *Gömöri Református Egyházmegye* esperese mondott. A zászlóadományozás előtörténetét Györyné Gál Magdolna ismertette. Ünnepi beszédet Kiss Mátyás, Mezőkövesd díszpolgára, fafaragó népi iparművész mondott, aki átadta a polgármester üdvözlését is. Az ünnepségen ott voltak „Énekes” Pető József unokái és dédunokái is.

A zászlóánya, Gál Ferenc felesége, Marika volt, aki átvette a zászlót, majd szalagot kötött rá. Ugyanilyen szalag került az 1908-as zászlóra is.

A kultúrmasorban a *Zádorháza-Rimaszécsi Női Kórus* és az **Új Beáta** vezette *Rozmaring Népdalkör* az *Adj uram Isten*, illetve a *Kormorántól az Isten ujjá megérintett* c. dalokat adta elő. Az utóbbinak két sora sokaknak máig a fülébe cseng: „*Ha elvették, mi Tiéd volt, vissza kell azt venni! / Isten ujjá megérintett: jó lesz magyarnak lenni!*”

A mezőkövesdi **Mozer János** karnagy felemelő orgonajátékkal, **Martinovics János** pedig **Wass Albert**: *Üzenet haza* című versének előadásával működött közre. Tárogatón **Agócs Sándor** játszott. A ceremónián díszőrséget az őzdi *Vitárius Huszárbandérium* állt, **Vitkó Egon** vezetésével. A szeretetvendégségen **Gaibl Beáta**, Rimaszécs alpolgármestere mondott köszöntőt, szavalt a mezőkövesdi **Pázmándy László** költő, s a *Matyó Népi Együttes*ből egy pár matyó csárdást mutatott be. Ezt követően Kiss Mátyás népi fafaragó alkotásaiból nyílt kiállítás.

A zászlót, mielőtt a templomban elhelyezték volna, Gál Ferenc – Kiss Mátyás és **Kolozsi Zoltán** helyi egyházközség gondnok kíséretében – lovaskocsin végigvitte a falun, s a temetőben szülei és Ödi bácsi sírjánál is meglobogtatta.

Ott ezt mondta:

„*Maga is megtette, amit meg kellett tenni. Mink is megteesszük, ami rajtunk múlik ebben az életben. S reméljük, hogy a gyerekeink, unokáink is hasonlóképpen járnak majd el.*”

Mindenért Istené a dicsőség. A rimaszécsi református templom felirata is ez.

Homoly Erzsó

Könyvről könyvre – Lapról lapra

Történeti, néprajzi közelítések a gömöri Berzétéhez.

(Szerkesztette **Deáky Zita** és **Smid Bernadett**. ELTE Néprajzi Intézete, Budapest 2016, 210 p.)

A budapesti **Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajzi Intézetének** hallgatói **Mudi Róbert**

berzétéi református lelkész meghívására, Deáky Zita egyetemi docens vezetésével 2015 nyarától 2016 nyaráig három alkalommal látogattak el a Rozsnyóhoz közeli faluba. Látogatásuk konkrét céllal történt, egy berzétéi történeti, néprajzi tanulmánykötet megírásához végeztek terepmunkát, interjúkat készítettek a helyiekkel, gyűjtötték, megfigyelték és feljegyezték a falu hagyományos és változó kultúrájának elemeit. A kutatás résztvevői már a munka kezdetekor gondoltak arra, hogy munkájuk eredményét rövidesen egy tanulmánykötetben tegyék elérhetővé, áldozva ezzel a tudomány oltárán, egyúttal megköszönve a berzétéiek segítőkészségét. 2016. november 11-re megjelent és az ELTE Néprajzi Intézetében bemutatásra került a kötet, melynek megjelenését a *Nemzeti Kulturális Alap* támogatta.

A kötet szerzőgárdája nagyon sokszínű, ugyanis az ELTE néprajz szakos hallgatói (**Boda Bianka**, **Budavári Veronika**, **Knapecz Kata**, **Malkovics Balázs**, **Pusztai Ferenc**, **Szűcs Enikő Viktória**, **Tóth Gábor**, **Tüske Laura**) és vezető tanáruk (Deáky Zita) mellett a névsor sok más szerzővel is kiegészült. Egy részük berzétéi származású, mint **Bacsó Zolt** egyetemi hallgató, **Rákos András** családtörténettel foglalkozó kutató és **Szabó Béla** verselgető nyugdíjas géplakatos. Van fiatal pályakezdő nyelvész (**Mahlmeister Anna**), és vannak a térséget jól ismerő kutatók, akik már az e kutatást megelőzően is számos alkalommal gyűjtöttek a faluban vagy a térségben, mint **Paládi-Kovács Attila** akadémikus, **Magyar Zoltán** tudományos főmunkatárs és **Bodnár Mónika** muzeológus.

A kötet tematikája is rendkívül színes. A település történetét felvázoló bevezető tanulmányt (Deáky Zita) az etnikai és felekezeti viszonyok alakulásával foglalkozó írás követi (Bodnár Mónika). A paraszti gazdálkodásról szóló fejezet (Paládi-Kovács Attila) a morvaországi deportáltakra emlékező dolgozat (Pusztai Ferenc), majd a földeket közös gazdaságba szervezéssel kapcsolatos események és a közös gazdaságban folyó munka felvázolása (Tóth Gábor) követi. A berzétéi nemes családok vázlatos ismertetését (Bacsó Zolt) követően a Rákosy család berzétéi megtelepedéséről és gazdálkodásáról (Rákos András) olvashatunk. Ezután egy néprajzi blokk következik, benne a népmondákról (Magyar Zoltán), falukrónikáról (Boda Bianka), a társadalmi önszerveződésről és egyesületi életéről (Szűcs Enikő Viktória), a lakodalmi szokásokról (Tüske

Laura) szóló írásokkal. A halott lakodalma ismert szokás a magyar néprajzban, amit fiatal halott temetésekor gyakorol a közösség. Egy ilyen tragikus esetet találtak és jegyezték fel a kutatók Berzétében az 1970-es évekből (Knapecz Kata). Egy másik tanulmány a változó lakáskultúrával és lakáshasználattal foglalkozik (Budavári Veronika). Végezetül a falu sportéletét (Malkovics Balázs) és nyelvi helyzetét (Mahlmeister Anna) bemutató írások zárják a sort. A tanulmányokat követően vers olvasható (Szabó Béla), megható példája ez a szülőföld szeretetének és a hozzá való ragaszkodásnak.

A kötetben olvasható tanulmányok végén rövid szlovák nyelvű összefoglaló található. A tanulmányok gazdag szakirodalmi hivatkozásokkal bírnak, ezáltal megfelelnek a tudományos igényesség kritériumának. Nyelvezetüket tekintve olvasmányosak, s a szöveget sok-sok fotóillusztráció teszi még élvezetesebbé.

Bodnár Mónika

Minden tekintetben kisebbségben (Felelős szerk: **Hermán M. János**, technikai szerk.: **Sz. Horváth István** és **Szomor Attila**. *Partium Kiadó*, hely és év megjelölése nélkül. 207 oldal)

A könyv **Urbán Károly** református lelkész (1915–1992) életét és szolgálatát mutatja be.

Urbán Károly Rimaszombatban érettségizett, Losoncon végezte a teológiát. Rimaszombatban kezdte a szolgálatot, Bátkában, Kassán és Szkáronson folytatta, majd Tornalján volt lelkész 27 éven át.

A munkát fiának, **Urbán Ákos**nak az előszava nyitja. Ezt követi **Fazekas László** püspök ajánlása, majd az életrajz. A *Tanulmányok, emlékezések* c. fejezetben **Mács József**, **Orémus Zoltán**, **Erdélyi Géza**, **Tóth László**, **Balog Zoltán**, **Koncsol László**, **Hermán M. János**, **Oros Csaba** és **Dávitkó József** emlékezik Urbán Károlyra. A következő fejezetben Urbán Károly írásaiból válogattak. A *Melléletek* részeként **Böszörményi István**nak a *Losonci Teológiai Szeminárium*ról szóló, eredetileg a *Gömörországban* megjelent írása, illetve holland nyelvű összefoglaló olvasható. A *Fényképek és családfa* c. fejezet rendkívül gazdag képanyagban eleveníti fel Urbán Károly életét és szolgálatát.

Az Urbán Károly születésének századik évfordulója alkalmából megjelent kötet nem egy a szokványos hasonló kiadványok közül. Élete és szolgálata, mint cseppben a tenger, visszatükrözi a felvidéki reformátusság hányatott sorát.

B. Kovács István

Fábry Szabolcs Nehéz örökség*

„*Fizetek, főúr, volt egy feketém, / s egy életem, melyet elkártyáztam én...*” – danolta 1951 februárjában a kivégzésére kísért **Melocco Miklós** katolikus újságíró, összebilincselve **Fábry Zoltán**, rimaszombati születésű huszártiszt, aki szintén utolsó útjára indult, zörgő vassal a csuklóján.

Az utóbbi megkérdezte a siralomház örökös mókamesterétől, Melocco-tól:

- Miklós, hát én mit énekeljek?
- Zolikám, te hívó vagy! Énekeld, hogy „Éljen Jézus Király...”

Főtiszteletű Püspök úr, Nagytiszteletű Lelkipásztorok, Kedves Gömöri Magyarok, Ünneplő Gyülekezet!

Nagyapám utolsó imái fiaiért, négy félárván hagyott gyermekéért és talán a 65 évvel ezelőtt meg sem álmodott, de a Gondviselésnél már elrendezett érkezésű kései családjáért, unokáiért, értünk is szólt. Utolsó szavai pedig az iméni párbeszéd részei voltak, és egy vallásos ének – a néhány évvel ezelőtt még élő, balatonfüredi cellatárs és szemtanú szerint.

Hogy jól emlékezett a cellatárs a párbeszédre, Fábry Zoltán huszártiszt mély hitére, arra bizonyíték a kezemben tartott 1938-as kiadású Újszövetség. Rimaszombati születésű nagyapámnak többek között a Don-menti, dél-erdélyi frontokat is megjárt zseb-szentírása ez a kis könyvecske. Az Új Testamentom és a Zsoltárok kötet nyitólapjára négy fiának, **Botond**nak, édesapámnak, **Zsolt**nak, **Zoltán**nak és a legkisebb fiának, **Szabolcs**nak egy-egy hajfűrtje van ragasztva, s a kötet első oldalán, Fábry Zoltán kézírásával az alábbi két Ige olvasható:

„*Hagyd az Úrra a te útaidat, majd Ő munkálkodik.*” „*Velem van az Úr, nem félek. Ember mit árthat nekem...*”

A hátlapon pedig ismét kézírás: „*A Fábry család jelmondata*”, alatta a matrica és az iméni Igék közül az egyik újra: „*Hagyd az Úrra a te útaidat*” (Zsolt. 37:5). Tehát a Gondviselésre bízni útjainkat, életünket, jelenünket, jövőnket személyes, családi, közösségi értelemben...

Örökségnek érzem ezt a mondatot.

Sokféle örökség létezik a földön.

Kisebb-nagyobb vagyonok, egy-egy régi ékszer, bankbetét, autó, ház, lakás, néhány régi érték, gyűjtemények, könyvek stb. Ezek anyagi örökségek.

És sokféle szellemi örökség is létezik: értékrend, magyarságtudat, világnézet.

Aligha tudok azonban nehezebb örökséget elképzelni, mint ez a kicsiny könyvecske. Nincs 20 dkg földi súlya ennek a Szentírásnak, de szellemi-lelki-szívbeli súlya számomra felbecsülhetetlen és minden eltökéltségem ellené-

re tisztában vagyok vele, hogy egy élet nehéz ahhoz, hogy megfeleljek ennek az örökségnek. Mégis, megpróbálom mondatokba fogalmazni, mit üzenhet a kommunisták által ártatlanul kivégzett családapa, a mélyen hívó és magyar katonatiszt, a gömöri Fábry Zoltán öröksége 1956 forradalmának és szabadságharcának tükrében. Mit üzenhet a zsoldtáros Ige: a Gondviselő Istenre hagyni útjainkat, életünket, jelenünket, jövőnket nemzetközösségi értelemben.

Lehet-e egy forradalom esetében egyáltalán Gondviselésről beszélni, hiszen a forradalmakat valós személyek kezdeményezik, a forradalmakat emberi akarat, düh, ellenállás, tenniakarás vezérli.

De csak első ránézésre van szerepe az emberi akaratnak. Ki gondolta volna 1956 októberében, hogy néhány tucat vagy néhány száz diák dühéből, ellenállásából, tenniakarásából több tízezres forradalom és többszázézer szabadságharc kerekedik ki. Ki gondolta volna, hogy a nagygyűlésező, Petőfi-körös néhány tucatnyi diákhöz, néhány száz egyetemistához néhány óra alatt diákok, melósok, munkások, polgárok tízezrei csatlakoznak, s egy-két napon belül az egész ország csatlakozik a gyilkos szovjetkommunista rezsim megdöntéséhez? Ha gondolta is valaki, egyszerű belátni, hogy ez az elementáris erő, ez a hevület-és cselekedetrobbanás nem ment volna a Gondviselés-szikra nélkül. A zsoldtáros Ige, illetve az Újszövetség Szeretet-istene nélkül aligha lehetett volna beverni az első szöveget a kommunista világbirodalom koporsójába.

A legnehezebb örökség ez a kicsiny kötet. Mert ez a kicsiny kötet magába foglalja azt a hitet és reménységet, amely megmutatkozik 500 esztendeje, az átlag 60–70 évente halálra ítéltnek tűnő magyarság, a 60–70 évente határokkal átrajzolt / részekre szaggatott magyarság túlélésében, megmaradásában.

Erről a mindent túlélő magyarságról olvashatunk **Wass Albert** regényeiben. A török által szinte kiirtott Belső-Magyarország sorsáról, a Habsburgok által elsorvasztásra ítélt magyarság sorsáról, a reformkor előtti, nemzet-halál-víziótól gyötört magyarság sorsáról (gondoljunk csak *Himnuszunk* nem énekelt vers-soraira, **Kölcsey** vízióira), a Trianon által megcsonkolt nemzetünk sorsáról, az 1949-ben rémálommá vált ország sorsáról. De gondoljunk az erdélyi író regényeiben a mindezek dacára magát mindig újraépíteni képes magyar család, a magyarság sorsára, magára találására is.

Sokszor beszélnek nemzettársainkról úgy, hogy kisebbségi magyarok. Ezek a politikai tények.

De az is tény, hogy

– mindezen nemzethalál-víziók és az 50–60 évente érkező csapások dacára a 13–13,5 milliós magyarság még mindig a legnagyobb lélekszámú nemzetiség a Kárpátok között,

* Elhangzott a rimaszombati református templomban 2016. október 23-án. (Szerkesztett változat.)

Fábry Szabolcs a rimaszombati református templomban • Homoly Erzsébet felvétele

- ekkora tömeget egyetlenegy nemzet nem tud felmutatni történelmi határaink között;

- a jelen európai kihívásai között a magyarság - együtt a lengyelekkel, csehekkkel, szlovákokkal, horvátokkal és valószínűleg még sokan másokkal - újra a történelem főszereplője lesz;

- a nem kis lélekszámú Kárpát-medencei magyarság vezető ereje Közép-Európának.

MINDEZ AD OKOT A REMÉNYSÉGRE.

Családunk jövője az elhurcolás évében, 1949-ben, az 1951. évi kivégzés, a kommunista diktatúra megaláztatása következtében reménytelennek tűnt. Egy kávéházi fekete árát sem adta volna senki a mindenétől megfosztott Fábry család jövőjére. Lyukas 2 fillért nem tett volna senki az élete végéig holtig tartó hűséggel és keresztény-optimista szeretettel megáldott nagymamám, a négy mélyszegénységbe lökött félárva fiú (apám és fivérei), a megalázott és ugyancsak nagyanyám által eltartott idős szülők jövőjére. Senki nem mondta volna, hogy itthon jövőnk van. 1956 sárba tiprása után meg végképp nem.

És mégis: a négy fiú 9 unokával, az utóbbiak, velem együtt, eddig 13 dédunokával ajándékozták meg családkunkat, nagymamámat és Fábry Zoltán huszártisztet. Két fiam, **Csanád** és **Lehel** vannak most itt velem 3 gyermekem közül. Feleségem és lányom otthon maradt ezúttal.

1956 után - és, hozzáteszem -, a gyalázatos 2006 után ma a magyarság erősödik, és bár vannak nagyon nehéz helyzetben lévő nemzetrészek, vannak belső demográfiai gondok is, mindig gondoljunk arra: volt nehezebb helyzet-

ben a magyarság, volt sokkal kilátástalanabb helyzetben nemzetünk a történelem elmúlt 500 évében.

1956-ban éppúgy, mint a történelemben mindig, voltak Gondviselés-párti emberek. Akik cselekedni mertek, akik küzdeni mertek, akik hinni mertek, akik imádkozni mertek.

„Fizetek, főúr, volt egy feketém, / s egy életem, melyet elkártyáztam én...” - danolta 1951 februárjában a kivégzésére kísért Melocco Miklós katolikus újságíró, összebilin-cselve Fábry Zoltán huszártisztel, aki szintén utolsó útjára indult, zörgő vassal a csuklóján.

Az utóbbi megkérdezte a síralomház örökös mókames-terétől, Melocco-tól:

- Miklós, én mit énekeljek?

- Zolikám, te hívó vagy, énekelj, hogy „Éljen Jézus Király...”

Nagyapám egyike volt a hinni, és az utolsó pillanataiban imádkozni merő és imádkozni tudó magyar férfiaknak. Hiszem és tudom: az ő imádsága és sokak imádsága hallgattatott meg 1956 októberében és hallgattatott meg, hogy családkunk túlélte a megpróbáltatásokat, és az ő imádsága is meghallgattatik, mindahányszor újraépítjük magunkat, magyarságunkat ünnepeinkkel. Olyan ünnepeinkkel is, mint ez a mai.

Éljen a terror minden mártírjának emlékezete, éljen 1956 minden hőse, éljen Jézus király!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!